

בס"ד

שיעורי

"החיזוק היומיי"

שנמסרו בבית המדרש
"אור חיים" פארשעי

פרשת צו
חג הפסח
שביעי של פסח

לזכות רפואה שלמה

מלכה בת רחל, מיכאל בן שולמית, יעקב משה בן דבורה שירה
ואברהם יהודה בן שרה רבקה

שכינה, מדרגה גבוהה היא, אבל מהי המדרגה של להעמיד חמה? וכי זה שבחו של יהושע? הרי היתה מלחמה והיה צריך שהחמה תתעכב ולכן העמידה, לשם מה זקוק אדם למדרגה זו? ואמנם עד היום היתה לי תשובה לשאלה זו, אך בגלל כבוד הרב היא הופרכה... הרב השתאה הכיצד? ורבי יעקב הסביר: "הרי בוודאי היו אנשים רבים נישאים בכל יום במחנה ישראל, ומשה רבינו לא יצא מן האוהל, ומי איפה סידר חופה וקידושין? ברור שיהושע, לכן היה צריך להעמיד חמה במקומה כדי שיספיק לסדר הרבה חופות טרם השקיעה. אבל אם אמורים לסדר חופה לפני השקיעה, ובאים לאחריה, בשביל מה צריך להעמיד את החמה?".

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר (ו, ב). רבינו האור החיים הקדוש, מפרש את כל הפרשה בדרך רמז על עלייתם של ישראל מן הגלות, שתהיה בזכות לימוד התורה ובזכות היסורים. וכך מתפרשים הפסוקים: 'דבר אל אהרן ואל בניו' שהם הבני תורה, שפתי כהן אשר תורה יבקשו מפיהו, להודיע לדורות בגלות האחרון, 'זאת תורת העולה' הרמז לכלל ישראל שיעלו מן הגלות, שהיא נקראת 'עולה' וכמו שכתוב 'מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודה', שיהיה באמצעות שתי דברים. א, 'על מוקדה' על ידי התורה שנמשלה לאש, וכמו שנאמר 'הלא כה דברי כאש'. ב, 'על המזבח' על ידי היסורים שאנו מיוסרים בגלות ביסורין ובעוני, והם מכפרים על האדם כמו המזבח, ועל ידיהם תהיה עלייתנו בהפלגות מעולות בשבחים אשר לא היה ולא יהיה. והגלות תימשך 'כל הלילה עד הבוקר' שהגלות נמשלה ללילה, ויהיו ישראל בגלות עד שתבוא הגאולה הנקראת 'בוקר' ויגאלנו ה' יתברך. והטעם ש'התורה נקראת אש', כי היא מצרפת ומטהרת את הנפש ככבשן האש, והיא עושה את פעולת הזיכור והצירוף לצדיקים, כמו שעושה הגיהנום לרשעים, ואדרבה כח האש של התורה, יותר חזקה מכוח האש של הגיהנום, ומי שזיכר את נשמתו באש התורה, אינו צריך לזיכור של הגיהנום, ונאמר במדרש שהשר של הגיהנום צועק 'אין לי חפץ בצדיקים', כי אש התורה של

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא (היא) העולה על מוקדה (ו, ב). בפסוק זה יש הבדל בין הקרי [צורת הקריאה של המילה] לבין הכתיב [צורת כתיבתה]. הכתיב אומר: "הוא העולה", ואילו הקרי אומר: "היא העולה". ויש להבין מדוע קיים הבדל זה, מה רצתה התורה שנלמד ממנו? העניין הוא, שאדם המביא קרבן עולה עלול לחשוב שהבהמה שהוא מקריב היא עיקר הקרבן, אבל האמת אינה כך, אלא הוא עצמו העולה, האדם הוא עיקר הקרבן, שאם לא כן, אם אדם אינו חושב שכל מה שעושים לבהמה או לעוף, היו צריכים לעשות לו כדי לכפר עליו, אין שום ערך לקרבן. לכן צורת הכתיב אינה כמו צורת הקרי, אלא "הוא העולה", לרמוז שהמקריב הוא עיקר הקרבן ולא הבהמה.

צו את אהרן ואת בניו (ו, ב). אין צו אלא לשון זירוז, מיד ולדורות, אמר רבי שמעון, ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס. (רש"י) ביאר כ"ק בעל החידושי הר"ם ז"ע לכל האיברים יש כיס, לכסות את הדבר בידו, אפשר לאכול ולא לאכול, ללכת ולא ללכת, אבל המחשבה אין לה כיס, כי אם באה לאדם מחשבה זרה, אין לו כל עצה להמלט ממנה. זהו מה שפי' רש"י ז"ל ביותר צריך האדם לזרז במקום שיש חסרון כיס, היינו המחשבה, וזהו העולה, המרומזת על המחשבה. הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל היה דייקן בזמן שנקבע והתאונן על אלו שהיו מאחרים. בחתונות ובשאר שמחות, היה מגיע בשעה הנקובה, ואם לא מצא איש... קם והלך ולא חזר. פעם הגיע לחתונה, והרב האמור לסדר החופה והקידושין איחר מאד. קבעו את החופה לפני השקיעה והזהירו את כולם להגיע בזמן והנה דווקא הרב מסדר הקידושין בושש מלהגיע. זמן רב חלף, השמש כבר שקעה, ואז הגיע סוף סוף הרב מסדר הקידושין. הרב לא הבין על מה המהומה, מה זה משנה לפני השקיעה או אחריה, העיקר שהוא כאן. בליבו של רבי יעקב היתה תרעומת על התנהגות זו, ואחרי החופה ניגש אליו ואמר לו כי נתעוררה אצלו קושיה חזקה מאוד על הגמרא (סוכה כח) וכך שאל: "כתוב בגמרא ששמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, מהם שראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבינו, ומהם שיכולים להעמיד חמה ברקיע כיהושע בן נון". וקשה לי, מילא להגיד שראוי אדם להשראת

הצדיקים, יש בכוחה לכבות ולהתיש את כוח האש של הגיהנם.

צו (ו, ב) רש"י מבאר, שהלשון "צו" הוא לשון זירוז, משום שבמקום שיש בו "חסרון כיס" – כלומר, כאשר האדם צריך להוציא ממנו מכיסו – שם צריך לזרוז לפי שאין הוא ממחר להוציא את כספו מכיסו.

פעם אחת נסע רבי ישראל סלנטר לעיר רחוקה. בדרנו עבר באחד הכפרים, ונכנס לנוח בפונדק הכפר. בעל הפונדק, שהרגיש כי האורח בן תורה הוא, נגש לרבי ישראל ושאל: שמא כבודו הוא שוחט? כי יש לי בהמה ברפת, המיועדת לשחיטה, ואין בכפרנו שוחט. בדרך כלל נוסע אני לכפר הסמוך ו שוחט שם, אולם אם כבודו שוחט, יוכל – לחסוך לי טירחה רבה. לא – ענה רבי ישראל – אינני שוחט. לאחר שעה קלה, פנה רבי ישראל לבעל הפונדק ושאל: שמא יכול אתה להלוות לי רובל אחד ? להלוות לך? – תמה בעל הפונדק – והרי אין אני מכיר אותך כלל! ומי ערב לי, שתחזיר לי את ההלוואה ? ישמעו אזניך מה שפיק מדבר – אמר רבי ישראל – כאשר נוגע הדבר לממון, אין אתה סומך עלי, ואין אתה מוכן להלוות לי אפילו רובל אחד, כי אינך מכירני. אולם כאשר אתה רוצה שאשחט את פרתך, סומך אתה עלי בלא היסוס... והלא בשחיטה תלויות הלכות כה רבות! והרי אינך מכירני! אולי אין אני ירא שמים מספיק כדי להקפיד על כל כללי השחיטה?.

היומיומית מעל המזבח. הכוהן לובש בגדי בד, מסיר את הדשן ושם אותם על יד המזבח. אחר כך הוא מחליף בגדים, לבגדים פחות יפים, כדי להוציאם אל מחוץ למחנה.

מדוע מוזכרות העבודות הבזויות האלה ביחד עם העולה הקדושה? מדוע הציווי הקשה: "צו". הגאון הסטייפלער, רבי ישראל יעקב קניבסקי זצ"ל, הווה הקדושה בהתגלמותה. סיפורים רבים מסופרים על אודות קדושתו בכל עולם התורה. בגיל שבע עשרה הוא כבר שרד את השירות בצבא הרוסית בלי להתפשר בכי הוא זה על שמירת שבת או כשרות.

אנשים הכירו את הסטייפלר כמי שממעט לדבר. את חוש השמיעה הוא איבד כשהוא היה ש"ג בלילות הקפואים של סיביר בפקודת צבא הצאר. אנשים היו כותבים לו שאלות או היו מבקשים ממנו להתפלל עבור החולה או הגלמוד. הסטייפלר היה קורא את הפתק, בקושי מרים את ראשו מהספרים הגדולים שעל שולחנו הישן, ומתחיל להתפלל. לעיתים קרובות, הוא היה מרכז את הייעוץ שלו באמירת משפט אחד או שניים, וזה היה פועל! אנשים היו שואלים, והוא היה עונה. בתוך ימים ספורים, הייתה מגיעה התשועה הניסית. וכך נהגו האנשים, לעמוד בתור לפני דירתו הפשוטה, והרב הזקן מאוד היה מוצא את הזמן לראות כל אחד ואחד הנכנס אליו עם מטען של כל הבעיות שבעולם, ולוקח את הצרות על שכמו.

צעיר אחד מלא שאיפות, שרצה מאוד להיות תלמיד חכם כמו הסטייפלר בעצמו, הגיע אליו בהציגו את הבעיה המיוחדת שלו, שלפי הרגשתו, היא מונעת ממנו להגיע לפסגות רוחניות. לא היה לו ספק שגדול כמו הרב קניבסקי, היודע להחליט במקרים של חיים ומוות, יידע גם איך לטפל בבעייתו. האברך הציג את המצוקה על הנייר כדי הסטייפלר יבין את חומרת המצב. "כל יום שיש" כתב האברך "אני חוזר מהישיבה, והתמונה שבבית מובילה אותי לדיכאון. השולחן אינו ערוך, המטבח לא נקי, והילדים לא התרחצו עדיין. מה עלי לעשות? איך אפשר להתרכז בלימודים עם צרות כאלה?" האברך ציפה שהסטייפלר ייעץ לו איך לטפל באשתו, שאינה מתפקדת ברמה המקובלת.

הסטייפלר הרים את עיניו מהנייר, בפנים חמורות. הצעיר חיך. אין ספק, הסטייפלר הבין את חומרת

צו את אהרן (ו, ב). לשון זירוז ביותר צריך הכתוב לזרוז במקום שיש בו חסרון כיס (רש"י). רש"י מפרש ש"צו" הינה מילה מאד קשה: " אין צו אלא לשון זרוז מיד ולדורות". אם בודקים את מספר המצוות הבאות אחרי המשפט הזה, אין אנו מבינים, מדוע היה צורך במילה החזקה הזאת: "צו".

הפסוק הבא מדבר אודות קורבן העולה. קורבן עולה הוא קורבן שכולו לה'. שום חלק ממנו, חוץ מהעור, איננו לתועלת האדם או למאכלו של האדם. המקריבו מבקש להיות בטוח שהוא הוקרב לפי הכללים הגבוהים ביותר של ההלכה. כאן, המילה צו היא בהחלט במקומה. אלא שהתורה מקדישה רק פסוק אחד על קורבן העולה. התורה ממשיכה לצוות על הרמת הדשן

מאי דכתיב (להלן ז, לז) "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם", כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם. והנה גם בזמן שביהמ"ק היה קיים, והיה עני מרוד כ"כ עד שאין באפשרותו להביא אפילו עשירית האיפה, הלא בוודאי אף הוא היה מתכפר בלימוד תורת עולה, וכמו שאמר דוד הע"ה (תהלים קיט, צב) "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני". וזהו שאמר הכתוב כאן "צו את אהרן וגו' לאמר", ומה יאמר, ד"זאת תורת העולה היא העולה", דהעוסק בתורת העולה מעלה עליו הכתוב כאילו "היא העולה" ממש. ועל כך הוסיף רש"י "מיד ולדורות", שסגולת לימוד זו כוחה יפה גם בזמן שביהמ"ק קיים וגם לדורות. ושמה תאמר, תינח לדורות, אבל בזמן שביהמ"ק קיים כיצד ייתכן דסגי בכך, ע"ז סיים ופירש "ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס", שאינו יכול להביא אפילו עשירית האיפה.

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר ואש המזבח תוקד בו (ו. ב). "אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות". (רש"י). כיון שהמצווה נועדה לדורות, (קרוב עולה) הרי היא צריכה זירוז, לבל תתישן אלא תהא נעשית תמיד מתוך התלהבות והתחדשות, שטבע הבריות, דבר החוזר חלילה, סופו שנעשה דבר שבשגרה, ונעשה כמצוות אנשים מלומדה, וכל חביבותו הולכת ומתמעטת. לפיכך אומרים אנו בתפילת שחרית, "אשרינו מה טוב חלקנו... ואומרים בכל יום פעמיים באהבה". אשרנו וטוב חלקנו בזה, שאם כי אנו אומרים "שמע ישראל" פעמיים בכל יום, בכל זאת הרינו אומרים זאת "באהבה", מתוך התלהבות, רעננות והתחדשות תמידית.

וכל זה נאמר בדור שניתנה בו התורה והמצוות, קל וחומר לדורות הבאים כשהמצוות כבר נעשות ומתקיימות זמן רב וממילא חסר בהתחדשות שהייתה בזמן הציווי הראשון, לכן צריך זירוז מיוחד ולכל הדורות הבאים.

מסופר על החפץ חיים שהגיע פעם אחת לעיר לידא. כאשר התאספו אנשי העיר לשמוע את דבריו, סיפר: פעם נכנסתי בעיר מגורי ראדין למקווה, והמים היו קרים. שאלתי את בעל בית המרחץ מדוע המים כל כך קרים? והוא ענה לי: רבי, את כל המים שהיו בדוד החם שפכתי

המצב! ואז הרב דיבר באידיש במבטא הרוסי הכבד: "אתה באמת רוצה לדעת מה לעשות?" האברך הניע בראשו בלהיטות. בסבר פנים חמור הסטייפלר פסק: "קח מטאטא".

רבי יונה מגירונדי מסביר את סמיכות מצוות הרמת הדשן עם מצוות קורבן העולה. על האדם להכיר בכך, שעניין הנראה לעיתים כעבודה בזויה בעיני בשר ודם יכול להיות דבר חשוב עד מאוד בעיני ה'. מצוות תרומת הדשן פותחת ב"צו" ומקומה על יד קורבן העולה. עלינו להבין, שיתכן ומעשים קטנים וחסרי הדר טומנים בחובם קדושה רבה. בחיפושנו אחרי רוחניות, אסור לנו להזניח מטלות פשוטות. לא חשוב באיזה רמת קדושה אנחנו נמצאים, קיים תמיד מקום למטאטא.

צו את אהרן (ו, ב). לשון זירוז ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס (רש"י). רבי ישראל מסלנט הזדמן פעם לפונדק שבאחד הכפרים ראה בעל הפונדק כי לפניו אדם בעל הדרת פנים ופנה אליו בשאלה "שמא שוחט הוא מר? יש לי בהמה המיועדת לשחיטה וקשה לי להוליכה אל השוחט שבעירה הסמוכה". "לא", השיב רבי ישראל, "אינני שוחט". ישב רבי ישראל בפונדק וכעבור זמן מה פנה אל הפונדקאי בבקשה: "המוכן אתה להלוות לי רובל אחד?" "כיצד אעז להלוות לך ואינני מכיר אותך?" השיב הפונדקאי בתמיהה, "מי ערב לי שתפרע את החוב?" "השומעות אוזניך את שדובר פיך?" שאל רבי ישראל בתשובה, "בממון אינך סומך עלי אפילו ברובל אחד, ואילו בשחיטה שהתורה כה מחמירה בה סמכת עלי עוד בטרם בירכתך לשלום".

צו את אהרן ואת בניו (ו, ב). אמר כ"ק ה"אמרי חיים" ז"ע "צו" לשון חיבור – צוותא, רומז לחבר את אהרן ובניו, שהאבא והבנים יהיו בצוותא וילכו בדרך אחד.

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה וגו' (ו, ב). ברש"י, אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות, אמר ר' שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז, במקום שיש בו חסרון כיס. מובא בעיר דוד הדברים טעונים ביאור. ונראה לבאר לפי מה דאיתא בגמרא (מנחות קי, א) אמר ריש לקיש,

בעל "דברי ישראל" מביא את המדרש, כדי לברר את הקושי הזה. היצר הרע מאתגר את האדם כשהוא עומד לתת צדקה: "מדוע לך לבזבז את כספך לזרים, כשיש לך ילדים הזקוקים לוי?" נחוץ לנו הדרבון הנוסף כדי לאזן את הדרישה הזאת. אנחנו מוכנים להוציא כסף על דברים שונים רבים, אבל כשהדבר מגיע לענייני מצווה, אנו כבר לא כל כך מוכנים. אנחנו יודעים שהמצוות הן הכרטיס היחיד שלנו לעולם הבא, אנו יודעים שאין לנו את האפשרות "לקחת את כספנו אתנו", ובכל זאת, קשה לנו לתרגם את ההבנות האלה למעשים.

וגם אם אנו מוציאים סכומים מכובדים עבור מצוות, עלינו להעריך בכנות, אם אנו פועלים באמת לפי אמונתנו. הרב שלום שבדרון היה מספר את הסיפור הבא על הרב לוי יצחק, רבה של ברדיצ'ב. הסיפור מספק תובנה עמוקה בדרך שמעשינו מועריכים.

בליל כל נדרי, ההמון שפקד את בית הכנסת של ברדיצ'ב המתין לחזן שיפתח את תפילות יום הקודש. הרב סימן לחזן לחכות. כולם המתינו בשקט לסימן של הרב להתחיל, אבל הוא היה שקוע עמוק בתוך מחשבותיו. הדקות עברו, וכולם התפלאו מדוע חיכה הרב. ברור היה, שהוא עדיין לא היה מוכן להתחיל.

פתאום, הוא פנה לשמש ושאל אותו האם מוטל מהעיר ז'יטומיר נוכח בקהל. כל אלה שהיו בטווח שמיעה התפלאו, מה יכול הרב לבקש ממוטל. השמש סקר את הקהל הרב, ואיתר את מוטל, היהודי הפשוט והעני מז'יטומיר, יושב בצד.

"כן" ענה השמש, "מוטל נמצא". הרב ביקש שמוטל יזמן אליו. מיד כשמוטל הגיע, התחיל הרב לתחקר אותו. "אמור נא לי", האם אינך גר על הקרקעות של וולדיק (בעל אחוזה גוי)? "כן" ענה מוטל המופתע. "האם לוולדיק כלב?" המשך הרב. "כן" שוב ענה מוטל, כשהוא מתפלל מה הקשר בין האינפורמציה הזאת לתפילות יום הכיפורים. "האם ידוע לך, כמה הוא שילם עבור הכלב הזה?" התמיד הרב. "כן, אני יודע" אמר מוטל. "הוא תמיד מתרברב שהוא הוציא ארבע מאות רובלים, כדי לקנות את הכלב הנדיר הזה." הרב נרגש. "ארבע מאות רובלים! זה דמיוני! להפתעתם של כל הנוכחים, אחרי שקיבל את האינפורמציה הזאת אודות הכלב של וולדיק, הרב היה מוכן להתחיל כל נדרי. הוא סימן לחזן להתחיל.

למקווה. ניגשתי אל הדוד החם ומיששתי אותו, ונוכחתי לדעת שהדוד של המים החמים פושר. עכשיו הבנתי מדוע המים הפושרים ששפכו ממנו לתוך המקווה לא הצליחו לחמם את מי המקווה הקרים, כי מים פושרים אין בכוחם לחמם מים קרים. פניתי אל בעל המרחץ והסברתי לו: שבשביל לחמם את מי המקווה הקרים צריך שהמים ששופכים מהדוד החם יהיו רותחים, ורק באופן זה יתחממו המים הקרים שבמקווה. "עת צרה ליעקב" – פנה החפץ חיים לקהל בלהט, ואמר: הרבה מאחיו פרשו מדרך התורה והקור והקיפאון מהתורה והמצוות השתלטו על דרך חייהם. מוטל עלינו לנסות ולהצילם, לנסות ולקרנם ולחמם את ליבם בחומה של היהדות. ובאיזה דרך נצליח??? רק כאשר נהיה אנחנו מים חמים ולוהטים באש של קדושה וטהרה, ורק כאשר ליבנו יהיה ער לכל דבר שבקדושה, אז נוכל להעביר חום זה גם לליבותיהם של אחינו הטועים, ולחמם את לבם ולקרבו לאבינו שבשמים.

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה (ו), משה מצווה להורות לאהרון ולבניו את חוקות קורבן העולה. באופן רגיל הקב"ה היה מורה למשה להעביר (לאמור) את התורה לאחריים. מדוע במקרה שלנו הקב"ה צווה את משה להורות להם. רש"י מביא את דעת רב שמעון: "ביותר צריך הכתוב לזרז, במקום שיש בו חסרון כיס". קורבן העולה היה "כליל", כלומר נשרף כולו באש המזבח. בזה הוא היה שונה מקורבנות אחרים, שבהם הבעלים או הכוהנים קבלו חלק לשימושם הפרטי. בקורבן העולה שום חלק אכיל לא נחלק. לכן, הייתה התורה חייבת לחזק את הוראות המצווה במילה "צו" – אתה, משה, תצוה אותם.

במבט ראשון, הדבר נראה כבלתי נחוץ. מי שהביא את קורבן העולה היה האדם, שהתנדב לעשות זאת, כדי להתקרב להקב"ה. הוא הלך למקדש, למשכן, מקום שהשראת השכינה הייתה מורגשת באופן מוחשי, והביא את קורבנו. הכוהנים היו אנשים שייצגו רוחנית את שאר האומה. עבודתם התבצעה במרכז הרוחני של העולם. נכון שלא הבעלים ולא הכוהנים קיבלו כל חלק בבשר, אבל הייתכן שלאנשים כאלה יהיה נחוץ דרבון נוסף, רק בגלל העובדה שהם חזרו הביתה בלי מספר המבורגרים?

בהתבסס על הגמרא (ברכות, לה, עמוד א) מסביר הרב חיים סולובייצ'יק: בוא וראה מה ההבדל בין הדורות הקודמים לדורות המאוחרים. הדורות הקודמים הביאו את הפירות אל תוך ביתם, באופן שחייב אותם להפריש מעשרות. הדורות המאוחרים עשו את זה בצורה שיפטור אותם מלעשר". מה הטענה נגד הדורות המאוחרים, אם לפי ההלכה, הם היו פטורים?

הרב סולובייצ'יק מסביר, שהם טעו בצורה רצינית מאוד. הם היו מוכנים לבצע את המצוות... כל זמן שזה לא יעלה להם כסף. אחרת, הם חיפשו פרצות שיפטרו אותם. הם לא קלטו שלא מפסידים דבר בביצוע מצוות, גם אם הדבר מחייב הוצאת כסף. להיפך, רק מרוויחים גם בעולם הזה, וגם בעולם הבא. הנקודה הזאת הובנה על ידי הדורות הקודמים, אבל לא נקלטה בדורות המאוחרים. בדרך זו, אנו מבינים את הפסוק הראשון. אין ספק שהם הפרישו מעשרות על הפירות שהם היו חייבים. הקב"ה, באמצעות הנביא, התכוון למעשר שהיתה להם דרך להיפטר ממנו. המעשה עצמו, לחייב אתכם בהוצאת מצווה, יביא לכם עושר – תבחנו אותי.

ביום הראשון של סוכות, רבי אלימלך מליז'נסק היה מסוקרן מהריח המיוחד שהיה באוויר בית הכנסת. בתום התפילה, הוא החל לבדוק את האתרוגים של המתפללים. הוא לא הרגיש בנוח, עד שהוא הריח אתרוג קטן פשוט של אדם זר שישב בפניה. "איפה קנית את האתרוג הזה? יש לו ריח של גן עדן".

בהיסוס רב, סיפר האורח את הסיפור הבא. "אינני מרוויח הרבה, אבל בכל שנה אני חוסך מספיק כדי לקנות אתרוג יקר. השנה, לקחתי את חמישים הגילדן שחסכתי, ונסעתי ללמברג לחפש אתרוג יפה. באחת הלינות שלי, שמעתי רחש בקומה למטה. איש מגושם התחנן לבעל האכסניה לעזור לו. הוא היה בעל עגלה, וסוסו שבר את הרגל. לבעל האכסניה היה סוס למכירה בחמישים גילדן, סכום שהיה מעל ומעבר האפשרויות של בעל העגלה. נגשתי לבעל האכסניה והצעתי לו לשלם ארבעים וחמישה גילדן על הסוס. הוא הסכים, והעברתי את המושכות לבעל העגלה. בחמישה גילדן הנותרים, יכולתי להרשות לעצמי רק את האתרוג הקטן הפשוט הזה".

בתום התפילות, קבוצת אנשים נגשו לרב, והתעניינו על דיונו עם מוטל. הברדיצ'ב חיך והסביר: "השנה קרה אירוע שהטריד אותי. מלמד עני הגיע לברדיצ'ב מעיירה רחוקה. מכיון שהיו לו חובות, הוא תכנן ללמד ילדים, לחסוך את הכסף, ואז לחזור הביתה ולהחזיר את הכספים לבעלי החובות. הוא נשאר כמעט שנה, הרוויח את הכסף שהיה צריך, והחל בנסיעתו חזרה. בלילה גורלי אחד, כשהוא ישן באכסניה, התיק שלו נגנב ממנו, עם הכסף שהוא הרוויח בעמל רב. בבוקר, כשהוא קלט מה שקרה, הוא פרץ בכי. באותה אכסניה שהה וולדיק. כששמע את הבכיות קורעות הלב, הוא התעניין על מה שקרה. כששמע את הסיפור, הוא ניגש למלמד, ושאל אותו כמה כסף נגנב ממנו. כששמע את הסכום של ארבע מאות רובלים, הוא מיד הוציא את הסכום מארנקו, ומסר אותו לידי המורה המופתע ואסיר התודה. "כשעמדנו להתחיל את כל נדרי, האירוע הזה הטריד אותי. איך נוכל לצפות שהקב"ה ידון אותנו לטובה? מי מבינו ביצע מעשה כה נדיב וטוב כמו זה של וולדיק?"

"ואז נזכרתי בכלב. שמעתי שהוא הוציא כסף רב על חיית מחמד, אבל לא ידעתי כמה. כשמוטל אמר לי כמה, כבר הרגשתי בנוח. הסכום הזה בבירור לא הווה משהו מיוחד בשבילו. עזרתו למלמד היה מעשה חסד, אבל לא מעשה הקרבה. הרגשתי שניתן להתחיל את כל נדרי".

רבי שלום המשך: "אנחנו גאים כשהוצאנו מאתיים שקל על אתרוג, או נתנו אלף שקל לצדקה, או שילמנו אלפיים שקל עבור זוג תפילין. יופי! אבל כמה שילמנו על הסטריאו, כמה עלה המחשב? יתכן שהכסף שהוצאנו על המצווה, לא היה באמת ההקרבה שחשבנו שעשינו. אם אנחנו מוציאים כסף בלי בעיה על פריטים חומריים, עלינו גם להוציא בלא הגבלה על פריטינו הרוחניים".

בהפטרה של השבת, שבת הגדול, אומר הפסוק (ג: י): "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, ויהי טרף בביתי, ובחונני נא בזאת, אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארבות השמים, והריקותי לכם ברכה עד בלי די". מדוע קושר הנביא את קבלת הברכה של שפע למתן המעשרות? הרי אנו מצווים למלא את כל מצוות התורה, ללא תלות עם קבלת גמול גשמי.

מקום דרו שני בעלי בתים אמידים, שדירותיהם היו מרווחות ומרוהטות בטוב טעם, ושניהם ביקשו להתכבד בכבוד הגדול, לארח בביתם את "הרב מאפטא", רבם ומאורם של ישראל. התעניין הצדיק מאפטא בטיבם ובמעשיהם של שני בעלי בתים אלה, והוברר לו שאחד מהם אינו מדקדק ביותר במצוות, ועם זאת הוא ענווה וצנוע ואינו מתהדר בעשירותו, לעומתו נודע העשיר השני כירא שמים המהדר במצוות, אלא שהיה מתגאה בתורתו ובמעשיו בפני הבריות. בחר הרב מאפטא להתאכסן אצל הראשון, אף שהיו מרננים אחריו שאינו מדייר עצמו מדבר עבירה, נשאל הצדיק על ידי מקורביו מדוע העדיף אותה אכסניה ופסח על ביתו של הגביר הנודע בכל העיר כמדקדק במצוה קלה כבחמורה? השיב לשואלים: אותו גביר נקי אמנם מכל עבירה, אבל כיון שפגום הוא במידת הגאווה, נאמר עליו (סוטה ה.) "אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם" ואם הקב"ה כביכול, אינו יכול להמצא עם בעל גאווה במחיצה אחת - לא כל שכן אני! אבל הגביר השני שטבועה בו מדת הענוה והצניעות, אף על פי שנשכל כפעם בפעם בעבירה זו או אחרת הרי נאמר עליו בתורה (ויקרא טז, טז) "השוכן אתם בתוך טומאותם". ואם הקב"ה כביכול, מוצא לו מקום לשכון בתוך טומאות ישראל - ודאי שאף אני רשאי להמצא באכסניה שכזו ...

זאת תורת העולה הוא העולה (ו. ב). ידוע הדבר שכל מעלה וגדולה ועשירות אינה באה לאדם אלא בהיסח הדעת, שאם לא יבקשנה ולא ירדפנה אז תבוא אליו מאליה, מה שאין כן אם ירדפנה להשיגה תברח ממנו.

והעניין יובן על פי המסופר באדם אחד חשוב שנהפך עליו הגלגל, והיה בעירו אדם אחד עשיר גדול ונדיב הרבה. ויום אחד נדחק זה האדם הרבה והיה זקוק לעשרה זהובים. חשב בלבו שילך אצל אותו עשיר הנדיב ויקח ממנו עשרה זהובים, הן בהלוואה הן במתנה. וכשבא להיכנס לבית העשיר לא הניחו השומר להיכנס כי לא הכירו, ולכן חשב בלבו להמתין ברשות הרבים סמוך לפתח עד שיצא העשיר מביתו ללכת לחנות ולדבר עמו על עניין זה.

וכן היה שהמתין האיש ונסמך על כותל החצר של העשיר תחת חלון אחד, והנה השפחה של בית העשיר זרקה אשפה מהחלון לרשות הרבים,

כעת הבין רבי אלימלך מדוע נדף רוח גן עדן מהאתרוג הזה. הוא ביקש להחזיק באתרוג למספר דקות.

כמה ברור! איש עני מרכז את אמצעיו המוגבלים אל מצווה. ואז, אחרי חודשים של חיסכון עבור מצווה מסוימת, הוא מסוגל לשנות את עדיפותיו, ולהפנות מחדש אל מצווה אחרת, דחופה יותר. ריח גן עדן...שמים עלי אדמות... ההזדמנויות נמצאות בכל מקום סביבנו. הבה נשקיע.

הוא העולה על מוקדה (ו, ב). ביאר הגרמ"מ מקוצק ז"ע האות "מ" הזעירא "במוקדה" באה לרמז, כי ההתלהבות והלהט של אדם מישראל לתורה, אינם צריכים להיות בולטים לעין לכל עין, כי אם חבויים בלבו פנימה...

כל הלילה עד הבוקר (ו, ב). מובא בגליון במחשבה תחילה בבוקרו של יום טוב הגיע משכיל אל הגאון רבי דוד דייטש, בעל 'אוהל דוד', ובפיו שאלה: הוא שכח אתמול - בליל יום טוב - שני דברים. א. להתפלל תפילת ערבית של יום טוב. ב. לאכול סעודת ליל יום טוב. עתה הוא רוצה לדעת מה עליו להקדים בבוקרו של יום טוב משני הדברים כדי להשלים את שהחסיר בלילה. 'אוהל דוד' הבין מיד שמשכיל זה לא בא כי אם לקנטרו, והחליט להשיב לו מנה אפיים. "איני יכול לענות על שאלה זו", השיב הרב, "משום שמעולם לא למדתיה באשר היא אינה נצרכת לי." "ובעצם", הוסיף הרב, "גם עבורך היא אינה נצרכת כלל". למראה עיניו המשתאות של השואל לתשובה המוזרה, הבהיר 'אוהל דוד' את כוונתו: "אצלי מעולם לא אירע ששכחתי להתפלל תפילת ערבית, כמו שמעולם לא אירע שזכרתי בבוקר אם אכלתי אתמול ומה אכלתי. אולם אצלך, הדברים הפוכים - מעולם לא שכחת לאכול בלילה טרם הלכת לישון ובבוקר בוודאי שלא זכרת אם התפללת אמש, כי לא התפללת..."

זאת תורת העולה הוא העולה אמר רבי לוי כל המתגאה אינו נדון אלא באש שנאמר "היא העולה על מוקדה" (ויקרא רבה) מסופר על הצדיק רבי אברהם יהושע העשל מאפטא בעל "אוהב ישראל", שנסע פעם לעשות את השבת בעיר אחת הסמוכה ליאסי במרכז רומניה. באותו

צווי שאר הקרבנות, והרי העולה באה על הרהור הלב, ושאר קרבנות באים על המעשה. כמו חטאת ואשם, ואם כן היה צריך להקדימם? ועוד יש להבין מדוע תלה את החטאת והאשם בקרבן עולה, וכפי שאמר הכתוב: "במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת?"

ואפ"ל, כי הנה ידוע שהיו ליציני הדור אומרים, איך אהרן יהיה ראוי להקריב על גבי המזבח, לאחר שהוא בעצמו מבלי שום אונס, הלך ובנה את המזבח שהקריבו עליו לעגל. וגם אם נאמר שעל עצם עשיית העגל אנוס היה, כי חשש שיהרגו אותו לו היה מסרב, אבל על המזבח לא ביקשו אותו לבנותו אלא מעצמו עשה, וכמו שכתוב: "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו?" וי"ל כי לזה יש תשובה ניצחת, כי כל מטרתו הייתה להציל את ישראל מן הכליה ב"מ.

והעניין יובן על פי משל: בן מלך אחד רכב על סוסו ויצא ליער לצוד ואין איש אתו, וביער היו מתחבאים לסטים מזויינים בתוך מערה אחת. וכשראו את בן המלך מרחוק סיכמו ביניהם לשלול אותו ולהרגו, כדי שלא ילך וילשין עליהם לאביו. אבל היה אחד ביניהם שחש על בן המלך כי יחיד הוא לאביו, ואמר לחבריו: וכי מה נחשב זה הנער שכולנו נעמוד עליו להרגו? לכן אתם תכנסו למערה ואני אעמוד פה, וכאשר יתקרב לכאן תיכף ומיד אהרגנו ואשליכהו באחד הבורות שביער, ואביא לכם את השלל ונשמח בו. הסכימו חבריו לעצתו, ונכנסו כולם למערה, ורק הוא נשאר עומד בחוץ לבדו.

והנה כאשר קרב בן המלך אליו, שלל אותו ולקח גם את סוסו, ושלח אותו חפשי בכותנתו בלבד. חזר הבן לאחוריו לעיר המלוכה וסיפר לאביו את כל הקורות אותו. ומכיוון שבן המלך הכיר את האיש אשר שלל אותו, לכן לאחר זמן קצר תפסו עבדי המלך את האיש וצווה המלך לתלותו. והוסיף המלך שלפני התלייה יניחו את רגליו בסיד, ויכוהו במקלות גדולות על רגליו לצערו בפני המלך, וכן עשו.

והנה האיש המוכה החל לצעוק: אך לבי! אך לבי! כששמע המלך את צעקותיו צווה להביאו בפניו, שאל אותו המלך מדוע אתה צועק "אך" על לבך, והרי הם מכים את רגליך? השיב האיש: אני צועק על לבי שהוא הביא לי את המכות האלה, אמר לו המלך: אין דבריך נכונים, לבך לא הביא לך את המכות, אלא רגליך אשר רצו לקראת בני, וידיך

ונשפך עליו כל האשפה, כי היא לא ידעה שיושב אדם תחת החלון.

האיש הצטער מאד, ומרוב צערו קם ממקומו לחזור לביתו, בדרך הילוכו מצא מרגלית יקרה ומכר אותה באלף דינרי זהב. האיש שמח מאד על זאת, ואמר בלבו שבני אדם עשו אותו אשפה, והשם יתברך קיים בו: "מאשפות ירים אביון". והנה לאחר שנה שנתיים נדחק שוב לכסף, וחשב ללכת לאותו עשיר לקחת ממנו עשרה זהובים, וכשהגיע לבית העשיר, השומר לא היה בפתח והדלת הייתה פתוחה, אולם כשבא להיכנס נצנצה מחשבה בלבו שכדאי יותר שלא יכנס לבית העשיר, אלא ישב תחת החלון כפי שהיה בפעם שעברה, והשפחה תזרוק עליו אשפה, ואחר כך יתקיים בו "מאשפות ירים אביון", וימצא שוב מציאה.

וכן עשה האיש שישב תחת אותו חלון והמתין שישפכו עליו אשפה... אולם למזלו לא שפכו עליו, ולאחר שעתיים יצא העשיר מביתו ללכת לשוק, ומצא את האיש יושב תחת חלונו על הקרקע.

שאל אותו העשיר: מדוע הינך יושב בחוץ ולא נכנס לביתך, והרי היום אין שומר בפתח שימנע אותך להיכנס? השיב לו האיש: באתי לכאן שיעשוני אשפה, כי כך וכך היה מעשה, ולכן אני ממתין גם היום שיקויים בי "מאשפות ירים אביון".

אמר לו העשיר: טעות היא בידך, כי בפעם הראשונה האשפה והמציאה באו לך בהיסח הדעת, שלא נתכוונת שיעשון אשפה, ולא חשבת שתמצא מציאה, אלא באה לך מן השמים, אך עתה שאתה רוצה להשיג זאת מדעתך ורצונך, לא תהיינה לך לא אשפה ולא מציאה, אלא זו וזו יברחו ממך.

וכן העניין כאן, כל גדולה ומעלה ועשירות, צריך שיבואו מאליהן לאדם, לא שיהיה הוא רודף אחריהם, ולא יועילו לו האופנים וההמצאות שיעשה להשיג אותם. וזהו שאמר הכתוב: "זאת תורת העולה" – העלייה של האדם, הן של שררה הן של עשירות, צריכה להיות "היא העולה", כלומר היא מצד עצמה שתהיה מאליה, ולא שהאדם ירדוף אחריה כדי להשיגה (עוד יוסף חי).

זאת תורת העולה הוא העולה (ו. ב). יש להבין מדוע הזכירה התורה את צווי קרבן העולה לפני

מקלם זצ"ל, שאפילו קדושי עליון צריכים ליהדר מחמדת הממון, ואדם צריך לשים עיניו תמיד על עצמו שלא ימשך בחמדת הממון, ויתעסק עם עיני עולם הזה כאילו כפאו שד.

ותאווה זו יותר קשה משאר התאוות, וכמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא קסה) רובן בגזל ומיעוט בעריות, כי מעריות אפשר להסיח דעתו מהם וכדברי הרמב"ם (סוף איסורי ביאה) שיפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה. אולם בתאוות הממון יותר קשה להסיח דעתו מנמה כיון שעל כרחו חייב להתעסק עם ממון, ולכן צריך בזה זהירות יתירה.

זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו. (ו, ב). דרשו חז"ל (מנחות קי, א) "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם" כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם.

וכתב הפרי מגדים (תיבת גמא, אגדה) שלאחר חורבן בית תפארתו שאין אנו יכולים לעשות חובותינו ולהביא קרבנות, העצה היא ללמוד תורת הקרבנות ונחשב בזה כאילו הקריבם, וכמו שכתוב "ונשלמה פרים שפתינו", אך זה דוקא בתנאי שהוא מצטער על זה שאינו יכול להביאם בפועל, וכמו שאמרו חז"ל שאפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה (קידושין מ, א), ולכן צריך שירצה לקיים את המצוה ואז מקבל שכר כאילו עשאה.

וזה מרומז בפסוק זה, "זאת תורת העולה" שהלימוד של פרשת העולה "היא העולה על מוקדה על המזבח" חשוב כאילו העלה קרבן עולה בפועל על המזבח, ואימתי "כל הלילה עד הבוקר" כל זמן הגלות (הנקרא לילה) עד הגאולה (הנקרא בוקר), שאז שוב ירצה הש"י קרבנות ממש. ובאיזה תנאי נחשב הלימוד בזמן הגלות כהקרת קרבן ממש, "ואש המזבח תוקד בו" כששש שלהבת יוקדת בקרבו ומחכה לבנין המזבח ומצפה לגאולה.

זאת תורת העולה (ו, ב). אמרו חז"ל (רבה ז, ג) לעולם אין העולה באה אלא על הרהור הלב. כתב בעל ה"נתיבות שלום", שבענין מחשבות הלב צריך עצה ומחשבה, איך וכיצד להילחם בהן,

אשר שללו אותו הם הביאו לך את המכות האלה, אמר לו האיש: לא כן, אלא לבי שהיה רחמן ונתמלא רחמים על בנך הוא הביא המכות האלה, והשוודדים רצו להרוג את בנך, ואני חסתי עליו והייתי מוכרח לשלול אותו, שאם לא כן היו הורגים אותי ושואלים אותי היכן השלל? כששמע המלך כן, החזיק לו טובה, אמר לו: דברך טובים ונכוחים, אתה היית סיבה להחיות את בני, על כן אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי, והלבישו המלך בגדי המשונה ושם רביד הזהב על צווארו, וכל השרים היו נושקים שוליו. והנמשל אהרן הכהן ראה שהערב רב יבנו את המזבח שנעשה בו העגל, כדי להכשיל את ישראל להקריב עליו לעגל ביום ההוא, כי היו יודעים את האמת שלמחרת יבוא משה רבינו ומעשיהם יהיו בטלים, לכן היו משתדלים לעשות את המעשים דווקא ביום ההוא, והיו יכולים לבנות את המזבח בכמה דקות, והיו נשארות כמה שעות ביום שהיו מניחים את ישראל להקריב לעגל, ואז לא היה לישראל תקומה והיה נגזר עליהם חלילה. ועל כן נכנס אהרן בעובי הקורה ואמר אני אבנה את המזבח, ועל ידי כן העביר את כל היום ההוא בעסק בנין המזבח, כדי שלא יקריבו עליו לעגל באותו יום. והוא ידע שלמחרת בבקר השכם ירד משה רבינו מההר ויתבטל העניין הזה. וכן באמת היה שישראל לא נכשלו בהקרבה, ורק ערב רב הקדימו להקריב בהשכמה, ותיכף ירד משה רבינו וניצולו ישראל מכליה.

נמצא שאהרן הכהן סיכן עצמו בבנין המזבח כדי להציל את ישראל מכליה, וכאשר עשה אותו האיש לבנו של המלך. ולכן זכה אהרן לכבוד הזה שהוא יהיה המקריב על גבי מזבח ה', כשכר על מה שהחיה את ישראל בבנין אותו מזבח שבנה בידו. ועל כן הואיל ואהרן עשה דבר זה מתוך רחמנות לבו על ישראל, לכן כאשר צווה השם יתברך על הקרבנות, הזכיר תחילה קרבן העולה שהיא באה בעבור הלב, כדי לומר שלא יסתכלו במעשה של אהרן בבנין המזבח, אלא יסתכלו ברחמנות לבו שהיה לו בבנין המזבח (בן איש חי דרשות).

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה (ו, ב). וכתב רש"י, אין צו אלא לשון רזון, מיד ולדורות. אמר ר' שמעון ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס. עורר על כך הסבא

וחייבו הבורא להוציא את הדשן בכל יום תמיד להשפיל ולהסיר הגבהות מלבו".
ורבינו יונה (דרשות) כתב, "ציוה ללבוש בגדי כהונה אשר יתפאר, בהם ירים את הדשן, להראות שמעלת האדם הגדולה אשר בה נחשב, היא בעשותו עבודתו לאלוקיו, ואפילו בדרך הבזויה בעיני הבריות זו היא רוממותו".

כאשר התארח הגאון ר' זלמן סורוצקין זצ"ל בביתו של החפץ חיים זצ"ל, היה קשה לו לראות איך שהחפץ חיים טורח כל כך הרבה בשבילו, בכבודו ובעצמו משתדל להציע לו משכב ולשמשו, ובקשו שייחננו לסייע בידו.

אך החפץ חיים לא הרשה לו זאת, באמרו: מדוע כשראינתי בבוקר מניח תפילין לא בקשת לסייעני? הכנסת אורחים הרי זו מצוה שמוטלת עלי, ולא על האורח.

ולבש הכהן מזו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו (ו, ג). "כהן גדול שלבש בגדי כהן הדיוט – עבודתו פסולה". כי אסור לאדם גדול ל"שחק" בענווה יתירה. (הספרי). ב"ילקוט שמעוני" אומר, "שלא ילבש בגדי חול עימהן", כלומר, שהכהן לא ישתמש בבגדי הקודש לענייני חולין, שלא ינצל את בגדי הקודש ומעמדו למטרות שאינן קדושות.

והרים את הדשן (ו, ג). ביום הקדוש ביותר – יום הכיפורים, במקום הקדוש ביותר – קודש הקודשים, מתחיל הכהן הגדול את עבודת הקודש (סדר העבודה) ב...הרמת הדשן, כלומר, בהורדת האפר מעל המזבח. ללמדנו, שאת עבודת הקודש יש להתחיל מהדברים הפשוטים, מלמטה. זאת ועוד. את הרמת הדשן מבצע הכהן הגדול בעצמו, לא עוזריו השונים. ללמדנו: שאין מלאכה בזויה. ואומר על כך רבי שמחה בונים מפשיסחא: התורה חששה, שהכהן הגדול בקודש הקודשים ביום הכיפורים יעסוק רק בעניינים הרוחניים הנשגבים, וישכח להתפלל על העניינים ה"פשוטים", הגשמיים, פרנסתם של ישראל וצרכיהם ה"פשוטים" האחרים. לפיכך נצטווה הכהן הגדול, שעם היכנסו לקודש הקודשים, יחליף את בגדי הכהונה בבגדים פשוטים, ויתחיל דווקא בעבודת חולין הכי פשוטה. אז, ודאי יזכור, כי "מרובים צרכי עמך".

ואמרו משל לאחד שהיה לו יער גדול וחפץ לעקור את כל האילנות כדי לבנות שם עיר, והתחיל לכרות אילן אחר אילן, עד שראה כי כל עמלו לריק כי רבים הם האילנות, ועד שיכרות אותם כולם כבר יצמחו תחתיהם חדשים, הוא יכלה והם לא יכלו. מה יעשה, הלך והבעיר אש גדולה ששרפה וכלתה את כל האילנות.

כן הוא ענין מלחמת היצר בענין הרהורי הלב, שאם יילחם עם מחשבה פלונית, תיכף תצמח מחשבה אחרת, וחוזר חלילה.

העצה הנכונה היא להכניס בלבו תורה ויראה, שיהיה לבו מלא, וממילא קדושת התורה תבעיר ותכלה את המחשבות החיצוניות. וזה רמוז ב"מזבח העולה" שמכפר על הרהורי הלב, שעל ידי שאש המזבח תוקד בו במקריב הקרבן – ממילא יסתלקו ממנו כל המחשבות הרעות.

והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח (ו, ג). כתב בספר חובות הלבבות (שער הכניעה, ו) "שיראה לבני אדם הכניעה ויניח הגבהות לכבוד הבורא ויעזוב הגדולה והיקר והזהירות על נפשו בעת שהוא עושה לאלקים יתברך בין לבדו בין בתוך מקהלות בני אדם, כמו שאמר הכתוב על אהרן על גדולת מעלתו, והרים את הדשן וגו', וחייבו הבורא להוציא את הדשן בכל יום תמיד להשפיל ולהסיר הגבהות מלבו".

ואף אהרן הכהן שהיה קדוש ה' צריך הוא לעשות מעשים נבזים ושפלים כדי שלא יבוא לידי גאווה מרוב גדלותו.

וביאר החתם סופר את הפסוק "זאת תורת העולה" (ו, ב), שפרשה זו של תרומת הדשן היא עיקר תורת העולה, שנפשו כעפר לכל תהיה, והוא תכלית הקרבן וכמאמר הכתוב "זבחי אלקים רוח נשברה", ולכן בסוף התפילה שתקנוה כנגד הקרבנות, אנו מתפללים "ונפשי כעפר לכל תהיה" שהוא תכלית הקרבן.

והרים את הדשן אשר תאכל האש את העלה על המזבח (ו, ג). כתב חובות הלבבות (שער הכניעה, ו) "שיראה לבני אדם הכניעה ויניח הגבהות לכבוד הבורא ויעזוב הגדולה והיקר והזהירות על נפשו בעת שהוא עושה לאל קים יתברך בין לבדו בין בתוך מקהלות בני אדם, כמו שאמר הכתוב על אהרן על גדולת מעלתו "והרים את הדשן וגו'",

לרבו". כלומר, יש הבדל בין הבגדים בהם משתמש מי שמגיש את האוכל בתוך הסעודה; לבין הבגדים אותם לובש מי שמכין את הסעודה, כמו בישול האוכל שנעשה במטבח.

בעוד שהקרבת הקרבנות היא 'חלק מהסעודה' עצמה ונעשית בתוך המקדש, הוצאת הדשן נעשית מחוץ למחנה והיא מהווה רק נקיון המזבח והכנתו לקרבנות היום החדש, ולכן נדרשה החלפת הבגדים.

לכאורה, כשם שיש להחליף את הבגדים לפני הוצאת הדשן, מן הראוי שיוחלף גם הכוהן, ואת הדשן יוציא כוהן אחר. למרות זאת, אותו כוהן שעסק בעבודה במקדש פנימה יכול להיות זה שיפנה את הדשן החוצה.

יש כאן מסר חשוב. אדם, מטבעו, מעדיף לעשות את העבודות הנוחות והעיקריות, ולהשאיר לאחרים את 'העבודה השחורה'. הוא מעדיף להגיע מיד לקדמת הבמה, מבלי להכין את הדברים מאחורי הקלעים.

מלמדת אותנו התורה, כי לא די בקיום מצוה, יש ליטול חלק גם בשלבי ההכנה המקדימים למצוה. אם אלו ההכנות לשבת, או בניית סוכה ואפילו... הניקיונות של פסח.

דוגמה בולטת לכך ראינו אצל רבי חייא. הוא זרע פשתן בעצמו כדי להכין רשתות, צד בעלי חיים ועיבד בעצמו את העורות כדי להכין קלף עליו כתב ספרי קודש. רק לאחר מכן, פנה ללמד את ילדי ישראל מהספרים שהכין.

אפילו הקב"ה לא השאיר לאחרים לעשות את המלאכה.

אנו אומרים בהגדה: "ויוציאנו ה' ממצרים, לא על ידי מלאך, ולא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו".

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ו, ו). כתוב במשנה באבות (ה, ה) שאחד מעשרה נסים שהיו בבית המקדש שלא כבו הגשמים את האש של עצי המערכה. וכתב לבאר הגאון ר' חיים מואלוז'ין זצ"ל (רוח חיים), אם כי לא יפלא מה' לבלתי המטיר על מקום המקדש והמזבח, רק להראות לנו כי האדם הקבוע בעבודה לא ישוב מפני כל, ועם כל הסבות שיפריעו אותו על כל זאת יעמוד על עמדו. וכן היה האש יוקד תמיד על המזבח ולא כבוהו כל גשמים שירדו עליו.

ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו (ו, ג). "כהן גדול שלבש בגדי כהן הדיוט – עבודתו פסולה". כי אסור לאדם גדול ל"שחק" בענווה יתירה. (ספרי) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה" (ו, ד) אל ראש ישיבת טלז רבי חיים מרדכי כ"ץ – הגיעו זוג בבעיות שלום בית, אחד מן הדברים היה, שהאשה ביקשה מהבעל שבדרך שהולך לישיבה יפנה האשפה מהבית וישפכנה, והבעל טען שהוא בן תורה, ולא יאה לכן תורה להתעסק בזה, פסק הרב שאכן לא מתאים לבעל בן תורה לפנות אשפה. אולם למחרת בבוקר הגיע ראש ישיבת טלז לביתם ואמר אולי צריך לפנות אשפה מהבית אני לא בן תורה ולי נאה וראוי לשפוך האשפה... החתם סופר העיר שבכל פרשת ויקרא לא נזכר שמו של אהרן לבד, אלא "בני אהרן" רק בפרשת הוצאת הדשן נאמר "צו את אהרן", כי הוצאת הדשן נראית כעבודה בזויה ועבודת השמשים, לכן אמרה תורה שעבודה שעל פי ציווי ד' אין הבדל מה היא העבודה, ועוד יותר מזה ככל שנראה עבודה בזויה, אהרן לבד צריך לעשותה, וכמו שכתב בחובת הלבבות (שער הכניעה פ"ו) שהוצאת הדשן מביא שישפיל עצמו ויסיר הגבהת לבו.

והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ו, ד). אל ראש ישיבת טלז הרה"ג רבי מרדכי גיפטר – הגיעה אשה וטענה שבעלה לא זורק את האשפה, וסיפרה לו שבעלה טוען שהוא בן תורה, ולא יאה לכן תורה להתעסק בזה כי זה לא מתאים... אמר לה הרב שהוא כבר ידבר עמו על כך... למחרת דפק הרב בדלת ביתם, וביקש לפנות בעצמו את האשפה, וכך היה. ממעשה הרב למד הבעל מוסר מבלי שהיה צורך להוכיחו.

הויכוח הזה בודאי מוכר לכם מקדחת הניקיונות של ערב פסח. למעשה, לא רק בניקיון בבית עולה השאלה מי יעשה עבודה כזו או אחרת. גם במשכן, היו עבודות נעימות יותר ופחות. כך למשל, היה צורך בכל בוקר לפנות את האפר שהצטבר על המזבח משריפת הקרבנות ביום הקודם. את ה"דשן" (אפר הקרבנות) היו מוציאים אל "מחוץ למחנה".

אומרת התורה בפרשתנו, כי לפני הוצאת הדשן, על הכוהן להחליף את בגדיו. מדוע? מסביר רש"י: "בגדים שבישל בהן קדרה לרבו, אל ימזוג בהן כוס

היה צריך להיות כתוב "כי נלחם להם על הים" (וכבר רש"י ביאר בב' אופנים). אלא יש לומר, שהמצריים חשבו שכל המכות הם עפ"י הטבע, ורק כשהגיעו לים אז הכירו שגם כל מה שהיה במצרים לא היה זה עפ"י הטבע אלא הכל נס מהקב"ה, ואז הם הודו "כי ה' נלחם להם במצרים".

ואש המזבח תוקד בו (ו, ו). כלומר: אם אש עבודת ה' יוקדת באדם, עליו להיזהר שתהיה יוקדת "בו" – בתוכו פנימה, ולא כלפי חוץ באופן שתפגע באחרים. כדוגמא לכך מביאים את מה שסיפרו חז"ל בגמרא (סוכה כח) על תלמידו של הלל הזקן, יונתן בן עוזיאל, שבשעה שישב ועסק בתורה, כל עוף שפרח מעליו מיד נשרף. ונשאלת השאלה: אם כך היא גדולתו של התלמיד, במה התבטאה גדולתו של הרב [הלל הזקן]? אלא, אומר השפת אמת, גדולתו של הרב באה לידי ביטוי בכך שעוף הפורח מעליו לא נשרף כלל, שכן האש הייתה יוקדת בקרבו פנימה, ומבחוץ לא היה הדבר ניכר... (עפ"י מש"ת) הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל נהג לקדש כל ימיו על כוס יין בשיעור הקטן ולא הקפיד לקדש על הכוס בשיעורו של החזון איש, ורק לאחר פטירת זוגתו הרבנית, התחיל לחזר על כוס בשיעור גדול ולקדש בו על היין. הדבר היה לפלא בעיני מקורביו. פעם הסביר להם טעמו, כי את הגביע הקטן קיבל מתנה מחמיו, וידע שאשתו חפצה מאד שיקדש וישתמש בגביע זה, וכיון שאמרו חז"ל (ב"מ נט): "לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו", על כן נהג להדר בשיעור זהירות בכבודה, וקידש בגביע זה. אבל לאחר פטירתה החל לקדש בשיעור גדול כפי שמכריע המשנה ברורה (בביאור הלכה רעא, יג) דבקידוש דאורייתא יש להחמיר ולקדש על שיעור גדול. עוד העידו על הרב דסלר, שכאשר נסע באוטובוס להגיע למחוז חפצו, לא היה לו חוץ מעולם על הכפתור כדי להודיע לנהג שיעצור בתחנה שעליו לרדת, אלא ירד רק כאשר הנהג עצר בלאו הכי, ולכן לא עלה בידו תמיד לעצור בתחנה שהיה צריך לרדת בה. פעם נשאל לפשר הנהגתו זו, והשיב, שבעת נסיעתו הוא רואה את האנשים הרבים היושבים באוטובוס וכל אחד ממאה לדרכו, "ואיך אגרום לעכב את כל הנוסעים מפני שאני רוצה לרדת דווקא במקום זה...."

והנה טענות רוב העולם בזמנינו שאינם יכולים לעסוק בתורה מחמת הדאגה וטרדת הפרנסה, לזה אומר שהוא טעות גמור רק שיהיה בטוח בה' ויהיה יכול לעסוק בתורה. וזה שאמר כי לא כבו הגשמים, כי גשמים רומז לפרנסה שלא יהיה לך מזה חס ושלום שום ביטול וכיובי לעסק התורה שנקרא אש, כמו שכתוב הלא כה דברי כאש. וכן לא נצחה הרוח את עמוד העשן, כי אם ילמוד האדם בקביעות, בודאי לא יועיל נגדו שום תחבולות היצר שנקרא רוח הטומאה לבטלו מקביעות לימודו.

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ו, ו). כתב בספר החינוך (מצוה קלב) "ידוע הדבר בינינו ואצל כל חכם כי ניסים גדולים אשר יעשה הקל אל בני אדם בטובו הגדול לעולם יעשה דרך סתר, ונראים הענינים נעשים קצת כאילו הם בדרכי הטבע ממש או בקרוב לטבע, כי גם בנס קרית ים סוף, שהיה נס מפורסם, כתוב שם (שמות יד, כא) "ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים", והמשכילים יבינו כי ענין סתר זה למעלת האדון ושפלות המקבל. ומזה הענין ציונו להבעיר אש במזבח, אף על פי ששם יורד אש מן השמים, כדי להסתיר הנס. לפי הדומה שהאש היורדת לא היתה נראית בירידתה, מן הטעם שאמרנו, חוץ מיום שמיני של מילואים ושל גדעון ומנוח שהיתה נראית".

עורר על כך הגר"י ניין זצ"ל, לפעמים עוברת מחשבה בלב האדם כי אילו היה עושה הקב"ה נסים נגלים כמימי קדם היינו גם כן עובדי ה' כמותם, אולם לאמיתו של דבר טעות גדולה מונחת באמתלא זו, כי באמת בכל יום ויום נעשים לנו ניסים, אלא שהורגלנו למצוא טבעיות בכל דבר ואפילו בדבר שכולו נס. והנה חז"ל תקנו בנוסח התפילה להודות "על נסוך שבכל יום עמנו", כי הם ראו בעיניהם והרגישו שהכל באמת נס, אלא שבעולם גשמי הוא מעוטף בטבעיות, ולכן צריך חכמה יתירה כדי להכיר ולהתבונן שהוא נס.

ואלו דברי החינוך הג"ל, שבכל דבר ואפילו בקריעת ים סוף היה אפשר לפרשו באופן טבעי, כי היה רוח עזה, אלא שהעבודה היא להכיר את האמת שהכל נס. ולפי זה הוסיף לבאר מה שאמרו המצריים על הים "אנוסה מפני ישראל כי ה' נלחם להם במצרים" (בשלח יד, כה), ולכאורה

סיפר הגאון רבי חיים קנייבסקי זיע"א שכאשר שהה בזמנו, מספר ימים בצפת, עם החזון איש, ניגש אליהם יהודי ישיש שהעיד על עצמו כי זכה לראות את הגאון הרידב"ז זצ"ל, וביקש ממנו החזון איש שיספר לו עובדה אחת מאותו גאון וכך סיפר: בשבת הגדול, ובשבת תשובה, היה בית הכנסת של הרידב"ז מלא מפה לפה במאות תושבי צפת שבאו לשמוע דברים מעניינים דיומא ודברי חיזוק. לקראת השעה היעודה שבה היה אמור הרידב"ז להתחיל דרשתו, היו כל מבואות בית הכנסת מלאים וצפופים. כאשר הגיע הרידב"ז עטוף בטליתו לדרשה, ראה שאם יכנס בפתח הראשי, יאלצו יהודים רבים לזוז ולפנות לו את הדרך וגם כל ההמון בפנים בית המדרש יעמדו על הרגלים. מה עשה הרידב"ז? המשיך דרכו והקיף את בית הכנסת עד שהגיע אל הכותל שאחרי ארון הקודש, שם היה חלון שדרכו היה אפשר לזחול פנימה... כל הקהל ששהה כבר בבית הכנסת נדהם לראות את הגאון הרידב"ז כיצד מכפיף הוא את גופו הקדוש וזוחל דרך החלון, עד שהגיע אל מקומו בבית הכנסת... כל זאת כדי שלא להטריח את הציבור.

ואש המזבח תוקד בו (ו, ו). מובא במגדלתו ומרוממתו, אם אש עבודת ה' יוקדת באדם, עליו להזהר שתהיה יוקדת "בו" – בתוכו פנימה, ולא באופן שתפגע באחרים. בדומה לכך מסופר בגמרא (סוכה כח) על תלמידו של הלל הזקן, יונתן בן עוזיאל, שבשעה שישב ועסק בתורה, כל עוף שפרח מעליו מיד נשרף. נשאלת השאלה: אם כך גדולתו של התלמיד, במה התבטאה גדולתו של הרב? אלא, אומר השפת אמת, גדולתו של הלל הזקן באה לידי ביטוי בכך שעוף הפורח מעליו לא נשרף כלל, שכן האש הייתה יוקדת בקרב ופנימה, ומבחוץ לא היה הדבר ניכר... היה זה באחד מימי החנוכה, הגיע זמן השקיעה והגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל שהידר לא לאחר את הדלקת הנרות לאחר השקיעה, ניגש בלהט רגשי קודש לקיים המצוה. לפתע פנתה אליו הרבנית ושאלה: "האם אוכל עוד להתפלל מנחה?!" מיד הניח את הנר מידו ואמר לה שוודאי תוכל להתפלל והוא ממתין. למדו אז הנוכחים כיצד מתחשבים בכבוד אחרים גם כאשר זה על חשבון ההידור שהורגל בו.

אש תמיד תוקד על המזבח (ו, ו). בפשטות, מדבר הכתוב על אש התמיד, הבוררת על המזבח בבית המקדש יומם ולילה, ללא הרף. אך רבותינו דרשו את משמעות הכתוב בדרך שונה: כל יהודי הינו בית מקדש קטן. וליבו של האדם – דומה למזבח, ועל כל אדם להבעיר בליבו אש פנימית, יוקדת ומלהטת, להבת שלהבת לעבודת ה'. כך כל אדם, כאשר הוא מתגבר על יצרו הרע, כובש את הנפש המתאוה, מכניע ומצנן את להיטות חומו של היצר הרע, המסית ומדיח, הרי הוא זוכה הלכה למעשה קרבנות לפניו יתברך. דוגמה נפלאה להכנעת כוח הנפש המתאוה, ולגבורה מפעימה בהצנעת הגדלות בתורה, נוכל לראות בסיפור הבא: בית מדרשו של רבי שלמה לוריא, המהרש"ל, הומה וגועש במלחמתה של תורה. ולהבדיל, באותה שעה, בקומה שמתחת בית המדרש, סוערת גם חנותו של אברהם, מוכר הירקות. מתחת בית מדרשו של המהרש"ל עמדה חנות הירקות של אברהם, איש המוני ופשוט, אשר מכיריו היו מוכנים להצהיר בפה מלא כי אין הוא יודע ולו צורת אות. כך עד אותו לילה בו שב המהרש"ל מבית המדרש לביתו בשעת לילה מאוחרת מאוד, כמעט בשעה שלפנות בוקר, כאשר לפתע הגיע קול מוזר לאוזניו. היה זה קול נעים ומוכר כאחד. והקול, עוסק בסוגיה סבוכה במיוחד... צעד המהרש"ל בעקבות הקול ומה מאוד נדהם לגלות כי הקול אינו בוקע אלא מן הדירה התחתונה, דירתו של אברהם, המשמשת גם כחנות הירקות שלו! היטה המהרש"ל אוזנו שוב ומצא כי אברהם הירקן, הוא הוא הלומד את הסוגיה העמוקה ומפשט את סתריה לאורך ולרוחב... כל הלילה לא יכול היה המהרש"ל להירגע, ובשעת בוקר מיהר ושלח שליח סתרים לבעל חנות הירקות, ובפיו קושיה על אחת הסוגיות הסבוכות בש"ס. השליח שניצב בחנות מוכר הירקות והרצה בפניו את קושיית המהרש"ל, הרגיש כמי שמבקש מסמרים בבית המרקחת... מוכר הירקות שמשך בכתפיו ולא השיבו דבר. הוא שב אל המהרש"ל ובישרו כי מוכר הירקות טוען שהוא עם הארץ, אך המהרש"ל לא ויתר. הוא שלח את השליח שוב ושוב ובפיו אותה שאלה, עד שלבסוף, כאשר הבין מוכר הירקות כי לא יועילו התחמקותיו, פתח פיו, ופשט את הסוגיה העמוקה, תירץ את קושיית המהרש"ל והעיר את דברי הגמ' באור

נגוהות. אך תנאי הקדים לכל זאת, שהמהרש"ל ינצור את ידיעותיו בתורה כסוד כמוס, ולא יגלה זאת לאיש כל ימי חייו. המהרש"ל ששש על רבי אברהם, הצדיק והגאון הנסתר כמוצא שלל רב, לא הפר את התנאי, ובמשך שנים רבות היו השניים מתפלפלים בניהם בדברי תורה בנגלה ובנסתר, בעמקי התורה וברזי חכמתה, ואין איש מלבדם יודע על כך מאומה. בשנת של"ג, כשחלה המהרש"ל את חוליו האחרון, התכנסו סביב מיטתו פרנסי העיר וחכמיה, והמהרש"ל מסר בידיהם צוואתו כתובה וחתומה. ולאחר שעלתה נשמתו בסערה השמימה, פתחו פרנסי העיר וחכמיה את הצוואה, ומצאו כי כתוב בה: "לאחר מותי אל תהינו למנות לרבה של העיר לובלין אף אחד מלבד את רבי אברהם, בעל חנות הירקות!". גאון אדיר ומופלא הוא, ואין כמוהו בכל הדור! אלא שהוא מסתיר עצמו, עתה הגיעה העת לגלותו, הוא אשר ישמש כרבה של לובלין, הוא ולא אחר!" רבני העיר ופרנסיה לא האמינו למקרא עיניהם, הוא?! אברהם מוכר הירקות?! הוא ישמש כרבה של לובלין המעטירה?! אך עדות המהרש"ל על גדלותו לא הו תירה מקום לספיקות. משלחת של תלמידי חכמים התייצבה בחנות הירקות בצהרי היום, וחבריה באו בדברי תורה עם בעל החנות בעל כורחו שלא בטובתו, וכך התגלה הסוד המופלא, והכל נוכחו לדעת כי המהרש"ל דייק בדבריו. אין כרבי אברהם בכל הדור. המהרש"ל, שהתחייב שלא לחשוף את סודו של רבי אברהם כל ימי חייו – עמד בדבריו, ודאג שהסוד ייוודע רק לאחר פטירתו. וכתר הרבנות הוגש לרבי אברהם, מוכר הירקות.

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ו, 1). התורה הקדושה נמשלה לאש תמיד, אשר כל העוסקים בה- בהתמדתם שומרים עליה שלא תכבה... איתא במסכת עבודה זרה (ג'): "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת". ואומר ר"ש בן לקיש: "מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום השישי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו". ופירש רש"י: "אם לא בריתי"- אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה, והיינו – תורה, דכתיב "והגית בו יומם ולילה" וכתוב "אלה דברי הברית". באחד הימים הוחלט במשרד

הפנים לבדוק את יעילותו של מכון לחקר המדע. במקום זה יושבים מיטב המדענים של מדינת ישראל ועובדים לחקר ולהמציא תרופות חדשות ולהתייעל בנושא המדע. פנו נציגי משרד הפנים למכון הוודיעו על הביקור שאמור להיערך בתאריך פלוני. בהגיע התאריך המיועד, הגיעו החוקרים ממשרד הפנים למכון לחקר המדע. הם עברו בין המחלקות השונות ובמסגרת הסיור הגיעו לקפיטריה לאכול את ארוחת הבוקר. הם גם התרשמו מהגינות ומהצמחייה העשירה שישנה במכון. לאחר כשבועיים הגיע מכתב למכון לחקר המדע ובו הודיעו על ההחלטה שהמכון אינו יעיל ויש לסגור אותו. התרעם בעל הקפיטריה ואמר כבעס: "איך יתכן הדבר? האם אינכם רואים את הרצינות שלי בהכנת המזון פה בקפיטריה, את הסדר והניקיון בכל פינה, ואת האוכל הטעים? כל בורקס מקבל כאן יחס אישי וזורים עליו בדייקנות את כמות השומשום המתאימה. טעם כזה ושירות כזה לא תמצאו בשום מקום!" הצטרף למחאותיו הגנן שאחראי על הגינון והצמחייה במכון ואמר בתרעומת: "איך יתכן לסגור את המכון? טוב מראה עיניים ממשמע אוזניים", בואו ושפטו. אני משקיע כאן את נשמתו בצמחיה, אני מטפל בכל צמח וצמח במסירות רבה." אמרו להם: "שוטים שבעולם, האם סוברים אתם שמטרתו של מכון לחקר המדע היא האוכל הטעים או הצמחייה העשירה? כל מהותו של המכון היא להמציא פטנטים ולשכלל את המדע והרפואה! זה תפקידו של המכון, ואם המכון אינו ממלא את תפקידו כראוי, כמובן יש לסגור אותו!" אמר הקב"ה: " אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת".

התורה היא המצדיקה את קיום העולם. לימוד התורה מקיים את הנהגת הטבע. השמים, השמש, הצמחים, הציפורים, הימים והנהרות הם בסה"כ תפאורה מסביב. הכל בשביל "ראשית" – ישראל, שישבו ויעסקו בתורה הקדושה שהיא החיים. בלי התורה הקדושה אין קיום לעולם. (מפי הרב משה סרצ'וק שליט"א)

הרב זעליג ראובן בנגיס זי"ע, רבה של ירושלים, היה גאון אדיר. מספרים עליו שבשנים שבהן למד בישיבת וולוז'ין הגיעה ההוראה מהממשלה להוסיף את לימודי השפה הרוסית. כמובן, החליטו בישיבה שלא יקום ולא יהיה, בשום אופן לא ילמדו את השפה הרוסית. לאחר שלושה

לשניים. והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה, זו האש שירדה משמים. וביער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר זו האש שנתנו הכהנים על ידי עצי המערכה.

ותמוה הדבר, מדוע צריכים גם אש משמים וגם אש מההדיוט, מהכהן? ויש לומר, כי התורה מלמדת לנו יסוד גדול ביותר בחיי היום יום בכלל של האדם, והוא – שילוב של איתערותא דלעילא באיתערותא דלתתא.

בפסוק בתהילים (מ. ה') נאמר: "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו" וכן נאמר: "ויבטחו בך יודעי שמך" (שם ט. יא') פסוקים אלו מלמדים לנו עד כמה צריך שיהיה ביטחון בקדוש ברוך הוא, אך לצד הביטחון והיה גדול עד כמה שיהיה צריכים גם את ההשתדלות והעשייה של האדם. חייב האדם להוכיח בדפוס חייו רצון והשתדלות לעשייה ורק אז יוכל לצפות לישועת ה' שתשתלב יחד עם מאמציו שלו. ביטחון כן אך לא בצורה אפסית לא בצורת של חוסר מעש, לא יכול אדם לשבת בחיבוק ידיים ויאמר אם הקב"ה זן ברחמי וברוב חסדיו ברחמים רבים אזי שיזון ויפרנס אותי. אדם חייב לעשות משהו לשם כך, וכך מפורש במקרא: למען יברכך יהוה אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה (דברים יד. כט): אם תעשה תתברך אם לא תעשה על מה תשרה הברכה?

וכך אמר דוד המלך בתהילים (קמט. ו'): 'רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם'. רוממות אל בגרונום, זו התפילה, הבקשה והתחינה מאת ה' יתברך. אבל בד בבד צריכים את 'חרב פיפיות בידם'.

וכך גם מצאנו בשמואל א' (פרק יז' פסוק מה'): "ויאמר דוד אל הפלשתי אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך בשם יהוה צבאות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת": עם ביטחון אבסלוטי של דוד בקדוש ברוך הוא, כי רק לה' הישועה, בכל זאת מחזיק הוא בידו 'אבן' את אותה אבן מכוון דוד היישר אל מצחו של הפלישתי שהיה חשוף ולא משוריין ככל גופו. ללמדך שחייבים את ההשתדלות העצמית של האדם.

רבינו יוסף חיים זיע"א נשאל בספרו שו"ת תורה לשמה (סימן לא'). מדוע פותחים את הידיים כשאומרים "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון"? והאריך בנושא של אתערותא דלעילא

חודשים הגיע פקיד מטעם הממשל כדי לבדוק ולבחון האם לומדים רוסית בשיבה. את מי בחרו שיעמוד במבחן? כמובן את הבחור ראובן זעליג בנגיס. אמר לו הפקיד: "אני אדבר רוסית במשך כמה דקות ואתה תחזור על הדברים שאמרתי". הפקיד דיבר כחמש דקות ולאחר מכן ביקש ממנו לחזור על מה שאמר. הרב בנגיס חזר על דבריו, ולפתע פרץ הפקיד בצחוק. אמר הפקיד: "רבותי! רוסית לא לומדים פה, אבל גאונים יש פה!" מה קרה? הפקיד הרוסי דיבר ותוך כדי השתעל ואמר: "סליחה שאני משתעל", ואותו גאון דקלם את כל דבריו של הרוסי, ובתוכם המילים: "סליחה שאני משתעל". היה לו זיכרון מדהים וגאונות עצומה. אותו גאון הזמין את תושבי ירושלים לסיום הש"ס, ותהום כל העיר: הרי רק לפני שלושה חדשים ערך הרב סיום הש"ס! ומדוע מזמין הרב את כל תושבי ירושלים? במה שונה הסיום הזה? בסעודת המצווה, הבהיר הרב את פשרו של הסיום המיוחד: "תפקידי אינו קל כלל וכלל. עולו של הציבור על כתפי, שאלות קיומיות טורדות את מנוחתי, ומטלות רבות עלי למלא, ובין לבין קורה לעיתים שמתבזבז זמן יקר סתם כך, על כן החלטתי לנצל את הדקות היקרות הללו ע"י קביעת סדר לימוד הש"ס באותם זמנים. וכך כאשר אני מגיע לחתונה, עד שמתארגנים לחופה – אני לומד כמה שורות, כאשר אני מגיע לברית, עד שהמוהל מכין את התינוק – אני מספיק עוד קצת, ובהזדמנויות כאלה ואחרות זכיתי לסיים את כל הש"ס. דקות ההמתנה בהזדמנויות שונות הצטרפו לש"ס שלם!" דקות אלה אף פעם לא הלכו לאיבוד.

והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה ובער עליה הכהן עצים בבוקר בבוקר וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים: אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ו. ה' – ו'). ויש להבין מה מקורה של אש זו? האם היא רק מעצי המערכה שמביא הכהן?

משיבה הגמרא במסכת יומא (כא'). אש זו היא האש היורדת משמים, כאותה אש שירדה בהר הכרמל כאשר הוכיח אליהו הנביא מי האלוקים! כך מידי יום ביומו בבית המקדש הייתה יורדת אש משמים, אך עם זאת יש מצווה להוסיף על אש זו אש מההדיוט, מהאדם, ולכן היו מביאים עצים למערכה. על פי זה נבין כי הפסוק האמור נחלק

והתאמצות ועיקר הסייע וההצלחה באים מן השמים.

בגמרא סנהדרין (סה:): מצאנו כי המרעיב עצמו ולן בבית הקברות, גורם שתשרה עליו רוח טומאה, ומסייעתו בכשפים. בכה רבי עקיבא, ואמר: קל וחומר בטהרה, שהמכין עצמו מקבלה בשפע. האדם בוכה ומתפלל להקדוש ברוך הוא, אולם בכיה וצעקות יומם ולילה, ללא פעולות התעוררות לא יבשילו לכדי פירות, ולא יניבו תוצאות.

מעשה ידוע באדם שהלך לכותל מידי יום ביומו להתפלל, שיזכה "בכרטיס המזל" – ולא זכה. אחרי חודשים של תפילות ובכיות ותחנונים, אמרו מלאכי השרת להקדוש ברוך הוא: מדוע לא נותן לעני זה את מבוקשו? השיבם השם יתברך: "אני רוצה לתת לו, אבל מה נעשה שאת הכרטיס עדיין הוא לא קנה..." כך בדיוק נראה המצב בשמים, כאשר אנו מבקשים ולא מכשירים את עצמנו לקבל.

רבינו ה"חפץ חיים" זיע"א המשיל זאת לאדם שביקש הלוואה מעשיר אחד, אמר לו העשיר, בוא אלי אחר הצהריים ואתן לך. המתין העשיר בשעה הקבועה, אך האיש אינו מגיע, למחרת פגש שוב את העשיר וביקש שוב שילוה לו סכום של כסף, קבע לו העשיר זמן אחר הצהריים שיבוא לקבל את הכסף, אך שוב לא הגיע. ביום השלישי שוב פגש את העשיר וביקש הלוואה, אמר לו העשיר אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, כי אם היית באמת נצרך לכסף זה היית בא בזמן שקבעתי לך.

וכן אומר רבינו ה"חפץ חיים": אותו עני הוא אנחנו, והעשיר כביכול זה הקדוש ברוך הוא ישתבח שמו לעד! אנו מבקשים בכל יום ויום, "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל", והקדוש ברוך הוא אומר, בבקשה, רק שב ותלמד ואתן לך בינה להבין, נו, האם באים אנו ללמוד??? מבקשים פרנסה, והקדוש ברוך הוא אומר, בבקשה. תעבוד ביושר ובנקיון כפיים. מקיימים אנו זאת?? מבקשים סלח לנו אבינו כי חטאנו, השם יתברך משיב, בבקשה רק תעשו תשובה, נו, עושים אנו תשובה?

הבקשה חייבת להיות משולבת עם ביצוע מצדנו, כיוון שלבקש לבד אין הדבר מועיל, אלא אם כן נעורר עצמינו ונעשה את המוטל עלינו בבחינת "פיתחו לי פתח כחודו של מחט, ואז, הקדוש

שתלויה באתערותא דלתתא והביא ראיות מכל הנביאים, שאמרו לעשות פעולות אם בזריקת חצים ואם בזריקת ספר לים וכיוצא בזה, כי הכל תלוי בתחילת הפעולה. וגם יעקב אבינו עליו השלום, כשרצה לחזר קפצה לו הדרך, אולם אם רק היה רוצה מבלי לעשות פעולה קטנה, היה מתרחש לו נס שכזה.

והדבר בא ללמדנו, שאין השם יתברך עושה נס אפילו הקטן ביותר, אם אין השתדלות, ואפילו מדובר באדם הגדול ביותר. וגם משה רבינו אם לא היה יוצא לראות בשלום אחיו, לא היה בורח ממצרים ולא היתה גאולה חס ושלום.

כך גם בים סוף כשצעק משה להקדוש ברוך הוא, אמר לו השם יתברך: "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו". ולכאורה להיכן יסעו? מצרים מאחור, ים מלפנים, מדבר מסוכן מהצדדים. אך כך גזרה חכמתו יתברך שצריכים ראשית לעשות פעולה מצדם. מיד קפץ נחשון בן עמינדב ואחריו כל בני ישראל, וכך כשהגיעו מים עד נפש, צעקו להקדוש ברוך הוא: עשינו את שלנו, עשה את שלך, ומיד נבקעו המים לשניים עשר חלקים ונעשו כל אותם נסים מפורסמים בכל העולם: "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז ישרי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמגו כל יושבי כנען". והכל זכו בזכות ההתעוררות העצמית.

מסופר על בכפרי תמים שהלך לטייל ביער ומקלו בידו. והנה בדרכו ראה אריה גדול ומסוכן, ולא ידע כיצד להינצל ממנו. כיוון את מקלו כאילו הוא כלי נשק, ועשה עצמו מאיים על האריה. מיד נשמעה ירייה והאריה נפל פגר מת על הארץ. כשראה זאת הכפרי אחז במקלו והיה מחבקו ומנשקו, ואמר שלא ידע שמקלו מקל פלאים. וכך היה מרקד וקופץ ושמח על הנס הגדול. והנה לפתע שומע הוא קול צחוק גדול מלמעלה, הרים עיניו והנה על אחד העצים יושב לו צייד רובה ציידים בידו, אז הבין שבעצם הוא רק עשה פעולה חיזונית, אך ההצלה הגיעה לו מהצייד שלמעלה, שהרג את האריה.

כך בדיוק הדברים אמורים כלפינו. כמה אנשים עולזים ושמחים שהם מצליחים בכל מיני עניינים, אם בלימודים, אם בעסקים, אם שהם מתעלים בתורתם. שמחה זו חשובה, אך עלינו לדעת כי הכל, הכל מאיתו יתברך, אין אנו שמים על לב שאיננו מבצעים, אנו רק עושים התעוררות

לשם ולתהילה בכל העולם. אחד העשירים הגדולים שאהב את התורה, חמד בנער הגאון להיות כחתנו וביקש את רשותו של ראש הישיבה. ראש הישיבה זירז את העניינים והשידוך נסגר.

העשיר התפאר בפני כל בחתנו המיועד בעל השם העולמי והזמינו לביתו ולבית המדרש שבעירו כדי לדרוש בפני כל. כל אנשי העיר התרגשו ביותר למשמע הבשורה שהנער מגיע לעירם והגיעו כולם כדי להתפעל מידיעותיו בתורה. העשיר נכנס עם ר' עקיבא איגר לבית המדרש, ומיד החלו כולם להקשות לו קושיות קשות ופלפולים רבים. ר' עקיבא שומע את השאלות ולא עונה. ניסו לשאול אותו שאלות אחרות, אך הוא לא מגיב. אנשי העיר הרבים שהגיעו התאכזבו עד מאד לגלות שהשמועות על גאונותו הרבה, היו כוזבות, והחלו לעזוב את ר' עקיבא איגר, והלכו לספר לגביר הגדול שהוא נפל בפח – הבחור כלל לא גאון ולא חכם.

הגביר ההמום נדהם מהשמועות והחליט מיד: השידוך מבוטל! ניגש הגביר אל ר' עקיבא איגר ורמז לו לחזור לישיבה ובימים הקרובים הוא ימסור לו את ההודעה אם הוא חפץ בשידוך. לתדהמתו של הגביר, הנער סירב ללכת וברצונו להישאר בביתו עד סוף השבוע, ורק אז יסכים לעזוב. הגביר שמע את דבריו והסכים.

שבוע ימים, יום אחר יום שר' עקיבא איגר מגיע עם הגביר אל בית הכנסת, נשאל שאלות חמורות בהלכה, אך אינו מגיב. שבוע של בזיונות, שבוע של בושות וצער. והנה, לקראת סיום שהייתו בבית הגביר, ניגש ר' עקיבא איגר לבית הכנסת והחל לגשת אל כל מי ששאל אותו שאלות מאז הגיעו לעיר, הזכיר לו את שאלתו והשמיעו תשובות גאוניות ומחוכמות. הוא הזכיר למתפללים את מערכותיהם, בנה וסתר, והותירם המומים. נסבו עליו והכבירו שאלות, והוא הפיץ את מעיינותיו והדהים את כולם בבקיאותו הנרחבת ובעומק עיונו. נדהמו כולם מהמחזה ושיבחו את הגביר על המציאה הנדירה. הגביר שמע על כל אשר אירע, ופנה אל ר' עקיבא איגר: "אם כן ידעת לענות על כל השאלות והקושיות, מדוע לא ענית על כך כבר ביום הראשון? מדוע נתת לכולם לחשוב שאתה נער פשוט וקיבלת בזיונות כה רבים?"

ברוך הוא יפתח לנו פתח כפתחו של אולם, והבא להיטהר מסייעים בידו מן השמים, וכמאמרם ז"ל: "המקדש עצמו מעט מלמטה, מקדשים אותו הרבה מלמעלה".

וזאת תורת המנחה (ו, ז). אמרו חז"ל (סנהדרין מג, ב) בזמן שבית המקדש קיים, אדם מקריב עולה שکر עולה בידו, מנחה שکر מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן. פירש הרבי רבי בונים מפשיסחא זצ"ל בשם אביו, שדייק מהו הלשון שکر עולה "בידו" שکر מנחה "בידו". וביאר, שמי שמביא קרבן מרגיש בעצמו שעשה "דבר מה", ומחזיק טובה לנפשו ומרגיש שיש בידו משהו, אבל מי שדעתו שפלה עליו, אינו חושב שעשה כלום, ואין כל מאומה בידו, על אדם זה "מעלה עליו הכתוב" כי הוא אין בידו כלום, ואין מחזיק טובה לנפשו, אלא שהתורה מעלה עליו, וזה חשוב לפני המקום כאילו הקריב כל הקרבנות כולם.

תפיני מנחת פתים (ו, יד). מנחת פתים. מלמד שטעונה פתיחה: רש"י. חסה התורה על כבוד העני שדרכו להביא מנחה, כך אומר הגאון ר' אהרן בקשת זצ"ל (מובא בספר "דרכי מוסר") לכן אמרה התורה: "פתות אותה פתים!" (בפרשת ויקרא). פתיחה זו – דבר שלא מצאנו בשום קרבן מנחה – כדי שתראה כאילו היא מכילה כמות גדולה. וכן מצינו בעניין קרבן העוף של העני שמביא לקרבנו נאמר: "ויסע אותו בכנפיו לא יבדיל". ופירש רש"י: והלא אין לך הדיוט שמריח ריח רע של כנפים נשרפים ואין נפשו קצה עליו – ולמה אמר הכתוב והקטיף? כדי שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של העני. אילו היו מבדילים הכנפיים מהעוף, היה העוף נשרף תיכף ומיד, והיה העני מצטער ומתקנא בעשיר ובקרבנו שמביא שור ומטפלים בו הרבה עד שנשרף.

עובדא זו היתה גורמת לעני חלישות הדעת. לכן חסה עליו התורה ואמרה: "לא יבדיל" שישרף יחד עם הנוצות. כדי שתמשך שריפת קרבנו זמן רב יותר, ולעני יהיה נחת וסיפוק. עד כמה דואגת התורה להרים את רוחו של העני שלא יתבייש ולבל ישבר רוחו.

מסופר על רבי עקיבא איגר זצ"ל שהיה גאון עצום בכל חלקי התורה וכבר בצעירותו התפרסם שמו

בת יחידה, חכמה, נבונה ויפה להפליא. הבת הנזכרת הגיעה זמנה להינשא, ומיד קפצו השדכניים והציעו בני טובים לבחורה. מצאה חן בעיניה אחת ההצעות, הזוג הסכים להינשא, וקבעו מועד לנישואים. השמחה והאושר שררו בבית העשיר וכל העיר ציפתה בכליון עיניים ליום החופה בידעם שתהא חתונה מכובדת והעיקר מלאת מעדנים... ובהגיע יום החופה כולם היו שמחים וקהל גדול השתתף בחתונה. ברם, השמחה נקטעה בהלם גדול: הורי החתן והכלה באו לדירת הזוג הטרי למחרת בבוקר לראות מה שלומם והנה החתן, בר מינו, מוטל במיטתו ללא רוח חיים! שמחתם נהפכה לאלב ויגון ותהום כל העיר והכלה שנהפכה לאלמנה הייתה בצער עמוק. לא ארכו הימים ודיברו על לב האלמנה שתינשא כי עודנה צעירה ואכן היא נישאה שוב, אך שוב – החתן השני גם הוא נפטר לפתע למחרת הנישואין וגם בחתונתה השלישית נפטר החתן... העלמה החכמה והנבונה אמרה: "אני אשאר אלמנה ואיני רוצה עוד להתחתן! מספיק שלושה חתנים קברתי. אינני יודעת בשל מי כל זה, ומה הוא העוון שבידינו או גלגול הוא." למרות המקרים המדהימים באו כמה חתנים וביקשו את ידה אך היא בשום פנים ואופן לא הסכימה להצעות שידוכים עוד. העשיר, אבי האלמנה "הקטלנית", היה לו אח עני מאוד שגר במדינה אחרת. מצבו היה קשה מאוד ולו עשרה בנים. כל יום היה יוצא הוא ובנו הבכור ליער והיה חוטב עצים ומביאים לעיר ומוכרם בפרוטות ובכסף שקיבל עבורם פירנס את בני ביתו בדוחק רב. יום אחד הלכו האב ובנו ליער וחטבו עצים והביאום העירה ולא יכלו למוכרם ובאותו ערב ישנו כולם רעבים. למחרת שוב הלכו ליעד ותוך כדי העבודה הקשה האב התעלף כי נחלש מחוסר תזונה. הבן ראה את אביו המעולף, הרים את עיניו לשמים והחל לבכות בגלל מצב המשפחה ועוניים המדולדל והמדוכא. כששבה רוחו של אביו, התחנן לפניו שירשה לו לבקר אצל דודו העשיר, אולי תהיה תשועה על ידו, וה' יפתח את לבו לסייע בנדיבות לאחיו. האב לא מנע מבנו והירשה לו לנסוע בלית – ברירה. כשהגיע הבן לדודו קיבלו אותו באהבה רבה. הדוד ואשתו שמחו מאוד לראותו. הבן ידע כבר כל המוצאות אותם עם בתם האלמנה, ובכל זאת לאחר זמן מה ביקש מדודו אם מוכן לתת לו את בקשתו, אבל שישבע

ענה לו ר' עקיבא איגר: "אומר לך את האמת. ביום הראשון כשהגעתי לבית הכנסת, ראיתי שיש עוד חתן בבית הכנסת שהגיע גם הוא לביקור כדי להראות את גאונותו. הוא אכן השמיע דברים שהלהיבו את הקהל הרב ושימחו את חותנו עד מאד. כשסיימו לשאול אותו, ניגשו ההמונים אליי ושאלוני לעיניו קושיות עצומות. ידעתי שאם אראה לציבור הגדול את ידיעותי העצומות ואת התשובות הנפלאות, יתפעלו כולם מהדברים, ויעזבו את החתן הטרי שיתבייש עד מאד, ובכך יגרם אף צער לחותנו. לכן, הייתי מוכן לשתוק ולהתבזות במשך שבוע שלם, ואף אם בגלל כך יתבטל השידוך שלי, ורק שלא לבייש ולצער יהודי! כי מוטב שיתבטל השידוך ולא אתכבד בקלון חברי."

אך היום, שהחתן סיים שהותו בעיר וחזר לעירו, יכולתי לשוב ולענות לכולם על כל השאלות הרבות. אמרו רבותינו (ברכות מג' ב'): "מוטב לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים". ר' עקיבא איגר היה מוכן להתבזות לפני קהל ההמונים שהגיעו לשמוע את דבריו, ומה עוד שתשובות גאונות מונחות בפיו – אך הוא שתק! כי יש יהודי שיצטער ויתבייש בגלל הדברים שלי, לכן, מוטב שיחשבו אותי לעם הארץ ואף לאבד את השידוך.

תפיני מנחת פתים (ו, יד). יסוד גדול וחשוב מלמדת אותנו התורה ביחס לעני – מידת הרחמים. מסביר רבי אהרון בקשט זצ"ל ודבריו מובאים בספר "דרכי מוסר": התורה ציוותה אותנו "פתות אותה פתים" – פתיתה זו נועדה שתיראה כאילו היא מכילה כמות גדולה. כאשר העשיר מביא קרבנו, והקרן הוא שור, אזי בגלל גודלו לוקח זמן רב עד שנשרף. עובדה זו הייתה גורמת לעני חלישות הדעת. באה התורה וחסה על כבודו של העני ולכן אמרו: "לא יבדיל", שיישרף יחד עם הנוצות וכתוצאה מכך תימשך שריפת קרבנו זמן רב יותר ולעני תהיה נחת רוח. מעשה בעשיר מופלג בתורה, בחוכמה ובמידות טובות, אך רק בדבר אחד לא דיקדק: בזמן שהיה עורך סעודה והיה מזמין לסעודתו אורחים, היה מזמין רק עשירים ואנשים מכובדים, רבנים ותלמידי – חכמים אולם אורחים עניים לא הזמין. לא מרוע לב עשה זאת, אלא פשוט מאוד הוא לא אהב שבמחיצתו יהיו עניים. לאותו עשיר הייתה

העני ומשכו אליו בכוח והושיבו לידו לצד ימינו כבקשת הזקן, וכיבדו כבוד גדול. כל האורחים התפלאו על התנהגות החתן עם העני הזר ולא ידעו פשר הדבר. לאחר שגמרו הסעודה והמשתה כל אחד הלך לביתו וחשב על הללויה, ב"מ, שככל הנראה תיארך כבר מחר... בעוד העני היה יושב, קם החתן ללכת לחדרו ואז פנה אליו העני ואמר לחתן: "אני שליחו של מרום ובאתי לקחת את נפשך!" "תן לי זמן שנה אחת", אמר החתן. "לא! אין לי רשות". "תן לי חודש אחד לשמח את הכלה". "לא! אין לי רשות". "תן לי רשות לגשת אל אשתי ואקח ממנה רשות ואיפרד ממנה שלא תיבהל". "לזה אשא פניך כי גמלת עמי חסד". הלך החתן אל הכלה שהייתה בחדר לבדה, ממתינה לחתנה שיקיים מצוותו, ונחל מים זולגות מעיניה ומתפללת לאלוקים. כשבא חתנה לחדרה מיד ניגבה פניה והחזיקה אותו בכוח אך התפלאה מדוע בא לבד לחדר כי המנהג ללוותו. אמר לה החתן בשקט: "באתי לקחת רשות ממך כי באה שעתו ומלאך המוות מחכה לי. הוא אמר לי כי בא לקחת נפשי ממש עכשיו הוא נמצא בחוץ". אמרה הכלה לחתן: "אתה תישאר פה ואני אלך אליו ואדבר איתו!" מיד הלכה אל העני, שהוא מלאך המוות, ושאלה אותו: "אתה הוא השליח שרוצה לקחת נשמת אישי?". "כן". "הלא כתוב בתורה 'כי יקח איש אישה חדשה לא יצא לצבא ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושימח את אשתו אשר לקח' והקב"ה אמת ותורתו אמת היא, ועכשיו אם תיקח את נשמת בעלי אזי תהיה התורה ח"ו פלסתר! אם תקבל את דבריי הנה מה טוב. ואם לא, בוא איתי לבית – הדין הגדול שבשמים לפני הקב"ה!" שמע המלאך וענה לה: "אני עושה למען בעלך שעשה לי כבוד גדול וחסד, לזאת אשא פניך ואלך לפני הקב"ה ואמסור את דבריך". וילך המלאך לשאול מאת הקב"ה, ובהרף עין חזר בשמחה ובישר אותם שהקב"ה ויתר לחתן והחזיר את חייו עבור גמילות חסד שעשה עם העני. ומנגד – בבית הורי הכלה הסתובבו שם כל הלילה במתח, וכשהיו שומעים את קולם ושמחתם, היו מלאים שמחה אך שמחתם הייתה מהולה ביגון כי לא ידעו מה יהיה עד הבוקר. בזריחת החמה באו הורי הכלה, וכשראו את שניהם בריאים ושמחים לא היה גבול לשמחתם. מיד פשטה הידיעה על הנס שקרה להם, והודיעו ברבים כי גמילות חסד היא

לו שלא ישיב את פניו ריקם. הדוד אמר: "אחייני יקירי, תגיד מה בקשתך והנני ואמלאנה". אך הבן לא אמר דבר, עד שנשבע לו הדוד. להפתעתו ביקש הבחור את יד בתו האלמנה. הדוד ואשתו החווירו בשומעם ואמרו לו: "הננו מוכנים לעזור לך בכל מה שתרצה הן בכסף הן בכל דבר, אך עניין בתנו זה קשה. הלא ידוע לך מה שקרה עם שלושת חתנייה, שבילל חופתם הלכו לבית עולמם, ואיך נוכל לראות בך ח"ו דבר כזה? יקר אתה לנו!". אמר הבחור לדודו: "אעפ"כ אני רוצה את בתך שתינשא לי ומהשמים ירחמו עלי וגם עליה!". מחמת שנשבע לו הדוד לא היה יכול עוד לסרב ואמר: "אני אדבר על לב בתי ואשפיע עליה וה' הטוב בעיניו יעשה. אם מהשמים היה הדבר, אין להחזיר". העשיר קרא לבתו ואמר לה את בקשת בן אחיו הבכור. היא בכתה וצעקה, ואמרה: "די בשלושה שהלכו לעולמם ואיך ארצה ברעת בן דודי והוא בחור חמד נבון וחכם! אנא ה'! תהיה יד ה' בי ולא בבחורים אלה! מה חטאם?" הבת ביקשה בתוקף מאביה לנסות שוב למנוע ממנו את בקשתו, אך אביה אמר לה: "בתי היקרה, את לא יכולה לתאר כמה דיברנו וביקשנוהו אני ואמך בעניין זה, ואמרנו לו שהנני מוכן לתת לו כסף לרוב, אך הוא השביעני לפני שיאמר לי, שלא אחזיר את פניו מבקשתו, ולא עלה על דעתי שהוא בכלל יבקש אותך..." לבסוף נכנעה האלמנה ומסרה בידי שמים שירחמו עליו ועליה ועל הוריה הכאובים מהעבר. הזוג התארס ונקבע זמן לנישואין. והנה, יום אחד לפני החופה נפגש החתן עם איש זקן. זה היה אליהו הנביא, זכור לטוב, שאמר לו: "שמע, בני, אתה רוצה להתחתן עם בת זוגתך? איעצך עצה אך אל תמוש מעצתי ימין ושמאל. בסעודה שתעשה לכבוד החתן והכלה, יבוא עני וישב ליד הדלת. אתה אל תתחיל לאכול עד שיבוא עני זה. אתה בעצמך תקום ותביא אותו ותושיבו על ירך בצד ימין. כך תינצל אתה ממוות בטוח!" והזקן נעלם. החתן שמר את הדברים בלבו והתכוון לחופה. בשעת הסעודה הקרואים כולם ישבו מסובים ליד השולחנות אך ליבם על החתן ועיניהם לשמים שלא יקרה לו ח"ו כמו החתנים שקדמו לו ושפתותיהם דובבות תפילה לא – עליון. והנה נכנס אותו עני שתיארו אליהו הנביא זכור לטוב והתיישב ליד הדלת. מיד קם החתן וניגש אליו וביקשו שישב לידו. קודם סירב ואמר כי טוב לו פה אך החתן לא עזב את ידי

שהצילה אותו. 'אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן... וגמילות חסדים... והכנסת כלה'.

זאת תורת החטאת במקום אשר תשחט העלה תשחט החטאת (ו, יח). יש לבאר מדוע תלתה התורה את מקום שחיטת החטאת במקום שחיטת העולה שהיא בצד צפון. וכתב רבנו בחיי שכדי שלא יבוש החוטא הזהיר הכתוב כי קרבן חטאת הבא על חטא המעשה שישחט באותו מקום עצמו שהעולה נשחטת, כדי שלא ירגישו בני אדם בזה שמביא קרבנו אם חטא בהרהור או במעשה.

ועל גודל הזהירות בכבוד כל אחד מיישראל אמר המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, שיש לנו קבלה ברורה כי אף אם נוצר מצב כזה של הזדמנות לבנות את בית המקדש, אבל יש בזה חשש של חלישות הדעת למישהו, אז מוטב להניח ולא לבנותו.

בדרך נוספת כתב ה"שם משמואל" לבאר, שענין השוגג שהזדמן לאיש ישראלי לעבור עליו בלי דעת, הוא מחמת שבודאי מכבר השתוקק לאותו דבר אף שהיה זהיר מלעשותו מחמת ציווי הש"י, מ"מ מאחר שהשתוקק לזה הרי יש לו חיבור לזה הדבר, וע"כ מזדמן אליו הדבר הזה לעבור עליו בשוגג, והכפרה היא על מה שהשתוקק אליו כבר, וא"כ שוב הכפרה על שורש החטא שהביאו לזה והיא המחשבה, על כן טעונה ג"כ צפון, ולכן היא תלויה בעולה, להורות כי גם בחטאת הכפרה על הרהור הלב כמו עולה.

זאת תורת החטאת (ו, יח). אמר רבי יצחק, מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם, כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם (מנחות קי, א). כתב המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל, אומרים משמו של מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל כי הלימוד בסדר "קדשים" יכולים על ידו להתעלות יתירה. ואף שלכאורה מצינו בהיפוך בחז"ל שאומרים "הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות" (ברכות סג, ב), אולם בקדשים משיגים ביותר הדרך האמיתית בלימוד, כי כשלומדים נזיקין טוברים כי כל העניינים הולכים עפ"י מהלך שכלנו, ואמנם כי בהם באמת שייך להגיד בקצתן איזו

סברות שהן, למה נקטה התורה כן או אחרת, שסו"ס הרי הן מהמצוות שהשכל מחייבתן. אבל בלימוד "קדשים" הנה תיכף בהתחלתו רואים כבר שהעניינים אינם הולכים כלל עפ"י סברותינו אנו, אלא כולם הינם גזירת הכתוב, דינים שלולא גזירת הכתוב לא היה לנו כל יד בהם. ולכן דוקא בדינים אלו שאין יד שכלנו תופסת בהם כל דרך ומהלך, על ידם אפשר להתעלות ביותר.

במקום קדש תאכל בחצר אהל מועד (ו, יט). כאן מבואר שצריך לאכול את החטאת במקום קדוש בחצר אהל מועד. וכן אמרו במשנה (זבחים ד, ג) ונאכלין לפני מן הקלעים לזכרי כהונה. ויש לבאר שהלא המשנה מדברת תמיד על עבודת המקדש, ואילו הקלעים היו במשכן ולא במקדש.

וכתב התפארת ישראל (שם, ובמכות ג, כג) לבאר על פי מה שכתב הבית יוסף (או"ח, נ) בשם הרא"ה, שתקנו לשנות פרק איזהו מקומן לפי שאין בכל אותו פרק מחלוקת והיא משנה ברורה למשה מסיני. ומה שאין בפרק זה מחלוקת הוא מפני שפרק זה נשמר בדיוק כלשון שנמסר על ידי משה בסיני בלי שינוי.

ולכן מובן מדוע נאמר במשנה "לפנים מן הקלעים" כיון שפרק זה נכתב ממש כמסירתו מסיני, ובדור ההוא היה המשכן על מכונו עם הקלעים. וכן מרן הגר"ח זצ"ל היה אומר תירוץ זה על פי קבלה שהיתה בידו שכן פירש הגר"א.

וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר ואם בכלי נחשת בשלה ומרק ושטף במים (ו, כא). ודין זה נוהג בכל הקדשים שהכלי שהקריבו בו את הקרבן צריך לשברו אם הוא כלי חרס, ואם הוא נחושת צריך לשטפו במים. וכתב על כך הכלי יקר, שהתורה כתבה דין זה דוקא בקרבן חטאת, כיון שטהרת הכלים יש להם דמיון לטהרת החוטא המקריב חטאת, כי כמו שהכלים יש מהם שבולעים הרבה מן האיסור ולא יוכל לצאת על ידי שטיפה ואין להם תקנה כי אם בשבירה, ויש מהם שאינם בולעים הרבה מן האיסור ויש להם תקנה בשטיפה, כך יש לך אדם חוטא שבולע הרבה מן האיסור וקשה לו לעזוב ההרגל ואין לו תקנה כי אם בשבירת לבו כי הוא הכלי שנתבשל בו האיסור.

במתרחש, ובראותו את רבי עקיבא נופל למים הצטער צער רב. כשהגיע ליבשה בא אליו רבי עקיבא לדון עמו בהלכה אחת, השתאה רבן גמליאל למראהו כי לא חשב שעדיין הוא בין החיים, שאלו בני, מי העלך ליבשה? נענה, נזדמן לי קרש מקרשי הספינה ונאחזתי בו, וכל אימת שבא גל למולי כופתי ראשי ונתתי לו לחלוף על פני, וכך הגעתי בשלום לחוף מבטחים. כששמעו חכמים את סיפורו, אמרו: על האדם ללמוד מוסר לעצמו שאם יציקו לו רשעים יכוף ראשו ואל יילחם נגדם. ורבן גמליאל נענה ואמר, כמה גדולים דברי חכמים שהורו נפל אדם למים שאין להם סוף מי ים אוקיאנוס, אסורה אשתו להינשא, נפל למים שיש להם סוף כגון מי בור או מערה, מותר לאשתו להינשא לאחר (יבמות קכ"א). המסר לילדים היא הדרך להבחין מתי למריבה, ויכוח או מחלוקת יש מקום והאם יש צורך שאנו נהיה מעורבים בה.

אם על תודה יקריבנו (ז, יב). כאשר היה הגאון רבי אברהם יעקב הכהן פאם זצ"ל (ראש ישיבת תורה ודעת בארה"ב) אברך צעיר, ניגש אליו הגאון רבי מנדל זקס, חתנו של החפץ חיים, וביקש ממנו ללמוד עם אחד מבניו שהיה אז תלמיד ב"תורה ודעת". רבי אברהם נענה לבקשה והשניים למדו יחדיו פעמיים בשבוע. בכל פעם שניסה הרב זקס לשלם לו, סירב הרב פאם בנימוס לקבל תשלום. יום אחד אמר לו הרב זקס "רבי אברהם, הרי אתה עושה לי את הטובה הגדולה ביותר, בזה שאתה לומד עם בני, בבקשה הרשה לי להראות כלפיך מעט הכרת הטוב ולשלם לך". השיב לו הרב פאם: "מאז היותי ילד, למד אתי חותנך (החפץ חיים) דבר יום ביומו, חיים אין כסף! עכשיו ניתנה לי ההזדמנות להראות לו מעט הכרת הטוב בזה שאני לומד עם נכדו". הרב פאם התכוון בדבריו אלו, שספרי ה"חפץ חיים" בפרט "משנה ברורה", "חפץ חיים" ו"אהבת חסד", ליוו אותו בקביעות והיתה להם השפעה עצומה על אורח חייו. ואכן הרב זקס קיבל את טענתו ונושא התשלום לא עלה עוד על הפרק.

אם על תודה יקריבנו... (ז, יב). מובא בגמרא (ברכות נד): 'ארבעה צריכים להודות יורדי הים, הולכי מדברות, חולה שנתרפא וחבוש שיצא מבית האסורים.

וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב לה'. אם על תודה יקריבנו (ז', יא-יב). פרשת צו מכילה את חוקי קורבן התודה. הגמרא במסכת ברכות דף נד עמוד ב', קובעת שארבעה סוגי אנשים מביאים את קורבן התודה, להביע את הכרתם לה', שהציל אותם מסכנה פוטנציאלית. בזמן שאין בית המקדש קיים, הקורבן הזה נתחלף בברכה פומבית המוכרת בשם "ברכת הגומל".

מוזר לציין שאחרי ששומעים ברכה מפי מישוה, אנחנו עונים בפשטות "אמן". לא כן לברכה הזאת, כששומעים את ברכת הגומל, אנחנו אומרים: "אמן. מי שגמלך כל טוב, הוא יגמלך כל טוב סלה". כיוון שלא מוצאים את צורת התגובה הזאת בשום מקום אחר, ברור שהיא דורשת הסבר.

בעל "שלמי נדרים", בהקדמה לספרו, מציע תובנה יפה מאוד. היא מבוססת על מקרה מרתק המובא בגמרא – (שבת דף נג, עמוד ב'). אשתו של מסכן אחד נפטרה זמן קצר אחרי שילדה. וככה מספרת הגמרא: "תנו רבנן: מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן; ונעשה לו נס, ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה, והניק את בנו. אמר רב יוסף: בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה. אמר ליה אביי: אדרבה, (להיפך) כמה גרוע אדם זה, שנשנתנו לו סדרי בראשית".

בעל "שלמי נדרים" מסביר שאביי לא התכוון לומר שהאיש היה רשע. סוף כל סוף, הוא זכה לנס בלתי רגיל, כדי להציל את חיי תינוקו. אלא אביי הצטער שהנס "שרף" לאיש כל כך הרבה זכויות (עיין רש"י, בראשית לב, יא).

לאור התובנה הזאת, הוא מסביר שברכת הגומל נאמרת אחרי שהאיש ניצל מסכנה גדולה. אנחנו שמחים שהוא שרד, אבל אנחנו גם חוששים שההצלה קרתה על חשבון הזכויות שהוא צבר. התוצאה היא, שעניית אמן בלבד אינה מספקת, ואנחנו מוסיפים תחינה מיוחדת ומבקשים שמזלו הטוב יימשך, ולא יתמעטו זכויותיו על ידי הנס הנוכחי.

אם על תודה יקריבנו (ז, יב). ולמדו חז"ל - "ארבעה צריכים להודות יורדי הים וכו' (ברכות נד א). באחת מנסיעותיו של רבי עקיבא נשברה הספינה בה הפליג. רבן גמליאל שאף הוא היה בלב ים באותה שעה, חזה מסיפון אניתו

כמציאות נוקשה הם מצבים המאיימים על חיינו. מול הסכנה, העמדות הפנים והשחצנות שלנו מתפזרות מהר מאוד, ואנחנו מבינים עד כמה אנחנו תלויים בבוראנו עבור ביטחוננו. כפי שאומר הפתגם העממי: "אין אתאיסט בשוחה". רק כשאנחנו ניצלנו סופית מהסכנה, רק אז אנחנו מסוגלים להביע הכרת תודה אמיתית.

אולם, באחרית הימים, מציאות הבורא תאיר את העולם כולו, ויסלק את כל האשליות הטיפשיות המאפילות על ראייתנו ומבלבלות את שכלנו. אז נראה את ידו של הקב"ה בהירות מושלמת, ובהודעותינו על הנהגתו וטוב לבו נבחין בצלילים של שכנוע אמיתי. בנקודה הזאת, אנחנו כבר לא נצטרך להתמודד עם מצבים המאיימים על חיינו כדי לעורר הכרת תודה אמיתית בלבנו. אנחנו נודה לו בלי סוף על כל פרט קטן בחיינו, ונביא קורבנות תודה כדי להביע את רגשי התודה הנשגבים שיחלחלו אל תוך נשמתנו.

חכם גדול הזמין פעם כוס קפה במסעדה אלגנטית. כשהגיע החשבון, הוא ראה שחיבו אותו בסכום מופרז. "כל כך הרבה, עבור כוס קפה?" הוא שאל את המלצר.

"לא, אדוני", השיב לו המלצר. "הקפה עולה רק כמה גרושים. אבל התמונות והשטיחים שעל הקירות, מנורות הבדולח, השטיחים הפרסיים, הגנים המפוארים, מזרקות השיש, כל הדברים האלה עולים הון תועפות, וכל לקוח חייב לשלם את חלקו".

"באמת" אמר החכם, "לימדתני לקח חשוב. כשאני מברך על כוס מים, עלי להודות לבורא על האדמה שעליה אני עומד, האוויר שאני נושם, השמים הכחולים שמעל ראשי, יופיים וריחם של הפרחים, ציוצם של הציפורים, חברתם של אנשים אחרים. תודה".

בחיינו אנו, אנחנו לוקחים לעיתים קרובות מדי כנתון מאליו, את כל הברכות שמהן אנחנו נהנים, ואנחנו שוכחים להביע את תודתנו לבוראנו, מקור כל הטובות. אמנם, כשאנחנו מתנסים בקשיים, אנחנו נוטים להתעמת עם הקב"ה באומרנו, מדוע מגיע לנו הדבר הזה? אבל כשאנחנו מתנסים במזל טוב, האם גם אז אנחנו נוטים להודות לו? הנימוסים כמובן דורשים, שאנחנו נודה לחסדיו של הקב"ה, אבל אם אנחנו נקצה מילים של תודה לה' בכל המצבים, אנחנו גם נגלה ממד עמוק יותר להערכתנו ולהנאתנו מברכות החיים.

מה משותף לאסירים משוחררים, לחולים שהחלימו, לימאים ולנוסעים בשיירה? כל האנשים האלה היו במצבים מסוכנים, עצם חייהם היה בסיכון, ובעת שיצאו מזה, הם מחוייבים להביע את תודתם להקב"ה, ולהביא קרבן תודה לבית המקדש שבירושלים. ההליך של הבאת קורבן תודה מתואר בפרשת השבוע.

המדרש מספק לנו פיסת מידע די מפתיעה על קורבן התודה. באחרית הימים, כשנוכחות בורא העולם תמלא את העולם כולו בקדושה, והאנשים יחיו באושר ובשלווה אין סופיים, יפסיקו להביא את כל הקורבנות, חוץ מקורבנות תודה. הדבר מוליך אותנו מיד לשאלה: איך יתכן אם, כפי שהנביאים מבטיחים לנו שוב ושוב, אנשים יחיו בעתיד בביטחון ובשלווה, מוגנים מכל נזק גופני וסכנה, מחולי וממאסר, איך יתכן להביא קורבן תודה? התנאים הדרושים להביא קורבן כזה, פשוט, לא יהיו קיימים.

נחשוב לרגע על מילה שאנשים רבים, מנומסים מאוד, משתמשים בה לעיתים קרובות ובאופן מאוד לא פורמלי. מה בדיוק כוונתנו, כשאנחנו אומרים "תודה" למי שהיטיב איתנו? מה נתנו לו בפועל כשאנחנו מודים לו? ומדוע נגרם לו סיפוק? התשובה טמונה בהבנה עמוקה יותר של המושגים של הכרת טובה והבעת תודה. במהותה, הבעת תודה הינה אישור קבלה. כשאומרים "תודה", אנחנו מצהירים שאנחנו מכירים במה שהשני עשה עבורנו, שאנחנו מעריכים את זה, ולא מקבלים את הדבר כנתון מאליו. זה כל מה שהוא צריך לקבל בחזרה עבור מה שהוא עשה – הכרה, לא פחות ולא יותר. אבל הבעת תודה כנה יכולה להיות תוצאה רק מהערכה אמיתית של הערך של הדבר שקבלנו. בחוסר ההערכה הזאת, אין המילה "תודה" אלא טקסיות ריקה מתוכן וחסרת משמעות.

אם הדבר הזה נכון ביחסינו עם בני אדם אחרים, על אחת כמה וכמה הוא נכון ביחסנו לבוראנו. אנחנו חייבים להיות אסירי תודה בלי סוף כלפיו על כל הטוב שהוא עושה עבורנו. אולם, למרבה הצער, אנחנו חיים בעולם חשוך של אשליות והזיות, ולעיתים קרובות, אין אנו מכירים במתנות לאין מספר הזרומות אלינו מידו הרחבה של הקב"ה. וגם כשאנחנו משלמים מס שפתיים עבור הכל, עד כמה אנחנו באמת מרגישים אותו? הדברים היחידים שאנחנו מתמודדים אתם

שאל יהודי את הגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זיע"א על לשון הפסוק "הריעו לה' כל הארץ", מדוע כל אנשי הארץ צריכים להודות ולהלל לקדוש ברוך הוא? הלא את קרבן התודה מביאים ארבעה - יורדי הים, הולכי מדבריות, חולה שנתרפא וחבוש שיצא מבית האסורים. שנתרפא והיוצא מבית האסורים. ארבעה אלו מודים על נס גדול שנעשה להם. מה ענינה, אפוא, של ההודאה מצד כל אנשי הארץ האחרים, שלהם לא נעשה כל נס או הצלה מיוחדים? התשובה פשוטה - ענה רבי חיים זיע"א - והיא תובן יותר על פי מעשה הבא: אחר תפילת שחרית באחד מבתי הכנסת, פרס יהודי מפה על השלחן וחילק לציבור המתפללים יין ומיני מזונות. כשנשאל מדוע עושה כך, השיב כי אתמול כשחצה את הכביש פגע בו רכב, וב"ה יצא מהתאונה בריא ושלם. על הצלה זו הוא בא ליתן שבח והודאה להקב"ה, והוא משתף את הציבור בהודאתו.

למחרת יהודי אחר פרס מפה והעמיד כיבוד לציבור המתפללים. "מה קרה לך?", שאלוהו, "האם גם כך פגע רכב?". "לא", ענה האיש. "אני שמח ומודה כי מזה עשרים שנה הנני חוצה את אותו כביש, וב"ה אף פעם לא פגע בי רכב". כך גם לענינו - סיים רבי חיים. יהודי שהתרפא מחליו או שיצא מבית האסורים אומר "מזמור לתודה". זה ברור. אולם "כל הארץ", שאר אנשי העולם, צריכים "להריע לה'" ולהודות לו על כך שלא חלו ולא הוכנסו לבית האסורים.

יודעים דברי הרמב"ן, למה "קרבן תודה" שונה משאר הקרבנות גם בריבוי הלחם שהיו צריכים לאכול, שהרי בנוגע לקרבן עצמו היה זמן מועט שצריכים לסיים את אכילתו, תוך לילה ויום אחד בלבד, וזאת לעומת שאר הקרבנות, להם היה זמן רב יותר עד לגמר האכילה.

והסיבה פשוטה - כדי שהאדם המודה לה' לא יוכל להתמודד לבדו עם הלחם ואכילת הקרבן, ויצטרך לשתף את חבריו וידידו באכילת הקרבן והלחם. בכך יביא הדבר שיספר להם על ניסיון וחסדיו של ה' עמו, וכך יתפרסם כבוד ה' בעולם.

אם על תודה יקריבנו (ז, יב). אמרו חז"ל (סנהדרין מג, ב), כל הזובח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקדוש ברוך הוא בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא דכתיב זבח תודה יכבדנו.

אם על תודה יקריבנו... (ז, יב). מובא בגמרא (ברכות נד:): 'ארבעה צריכים להודות יורדי הים, הולכי מדברות, חולה שנתרפא וחבוש שיצא מבית האסורים.'

רבנו בחיי זיע"א מוסיף עוד מקרה והוא אדם הנושא אישה והוא לומד זאת מהפסוק (ירמיה לג, יא) 'קול ששון וקול שמחה... מביאים תודה בית ה'...' ויש לשאול: כל הארבעה שצריכים להודות זה מפני שהם היו במקום סכנה ויצאו ממנה. ואילו זה שנשא אישה לא היה לכאורה במקום סכנה? מסביר נפלא בספר 'אוהל משה': מובא בגמרא (יבמות סב:): 'השרוי בלא אישה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה, בלא תורה, בלא חומה, בלא שלום' וכו'... האם יש לך סכנה גדולה מזו?... ולכן, בשעה שאדם נושא אישה וזוכה לכל הטובות הללו, שכעת הוא עם שמחה, עם ברכה, עם טובה, עם תורה, עם חומה, עם שלום, ויצא מסכנות עצומות, ראוי הוא להביא על כך קרבן תודה. ומכאן נלמד עד כמה אנו צריכים להוקיר ולייקר את נשותינו...

אם על תודה יקריבנו. אחד הקורבנות המדובר בו בפרשתנו הוא קורבן התודה, שמביא אדם שניצל מסכנת מוות. קורבן התודה שייך לשלמים, ולשניהם אותם דינים, מלבד שני פרטים: חייבים לאכול את קורבן התודה תוך יום ולילה, כאשר קורבן השלמים חייב להיאכל תוך יומיים ולילה. בנוסף, יחד עם קורבן התודה מביאים ארבעים לחמים, דבר שלא נדרש לשלמים. הנצי"ב (הרב נפתלי צבי יהודה ברלין) מסביר את ההבדלים האלה (העמק דבר, ויקרא ז: יג; הרחב דבר, אות א'). בחובה לאכול את כל הזבח והנלווה בפרק הזמן הקצוב, ישנה הקלה, שמגיש הקורבן לא חייב לאוכלו לבד, הוא יכול להתחלק עם אחרים. ולכן, התורה בכונה מקצה פחות זמן לאכול את קורבן התודה, כדי שנזמין אחרים להשתתף בסעודתנו. הלחמים נועדו לגרום לאיש להזמין מספר אנשים שיעזרו לו לסיים את הכל בתוך הזמן המוקצה לכך.

אם על תודה יקריבנו. פרק התהילים הנאמר כיום כתחילת לקרבן תודה, בבחינת "ונשלמה פרים שפתינו", הוא מזמור ק' - "מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ".

אמר על כך הסבא מקלם זצ"ל, אבל צריך לדעת את סימני השחיטה, מה ואיך לשחוט.

אם על תודה יקריבנו והקריב את זבח התודה חלות מצות (ז, יב). כתב לבאר הגאון ר' חיים זייצ"ק זצ"ל, חמץ ומצה הם שני דברים הפוכים ומנוגדים זה לזה, חמץ מורה על מדת הדין ומצה על מדת הרחמים. וזה בא להורות לנו שכל הצרות והתלאות שבעולם הזה אף על פי שהם בגדר חמץ ודין אמנם באותו הזמן הם גם רחמים לאדם, מצה וחמץ כרוכים יחדיו.

וזה מסמל קרבן תודה, שהרי היא באה על נס שנעשה לאדם אחרי שהיה בצרה, והניסיונות והצרות הם שהביאו את הנס והרחמים, ועל זה הוא בא להודות ולהכיר ברחמי הבורא. ועל הניגודים האלו צריך להביא חמץ ומצה, כי על ידי הדין נולדו ובאו הרחמים.

כמו כן מצינו (ברכות ז) שכל המשמח חתן וכלה כאילו הקריב תודה. ואפשר לבאר זאת על אותו דרך, שהחתן והכלה כאשר הם באים יחד לבנות את ביתם, הכל נראה מסודר וטוב, השלחנות ערוכים וכולם שמחים בשמחתם. אולם אצל החתן והכלה מתגנבים הרהורי פחד ודאגה לגבי העתיד, מי יודע איך יסתדרו ואיך יעלה זוגם, איך ישתוו בדעותיהם והאם ישרה השלום במעונם.

ומי שבא ומשמחם בדברי בטחון ואמונה, על ידי שמסביר להם שדוקא על ידי הניגודים שקיימים באיש ואשה שכך בראם ה' מתחילת הבריאה, רק כך אפשר לבנות בית ולהשלים זה את זה, כל אחד ממלא את חסרון חברו ונשלם הבנין באופן יפה ונהדר, ורק מתוך הניסיונות אפשר לבוא לידי אושר בחיים. איש כזה נחשב שהקריב קרבן תודה.

על חלת לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח תודה שלמיו (ז, יג). קרבן תודה שונה משאר הקרבנות, שצריך להביא יחד עם הקרבן עוד ארבעים לחם, וגם שזמן אכילתו מועט רק ליום ולילה. ובביאור הדבר כתב האברבנאל, "ואפשר לומר עוד שהיו שלמי תודה באים עם לחם רב כדי שבעל השלמים כשהוא מקדיש קראויו לא יחסר לחמו, כי אם לא יהיה לו לחם ברבוי ולשועב ימנע מלהקדיש קראויו לאכול עמו שלמיו כי הבשר לא יאכל מבלי לחם, ולכן צוה להביא עם השלמים לחם רב מספיק לכל בשר שלמי התודה וכו'." ועם זה נשיב גם כן למה הבדיל השם שלמי תודה

להיותם נאכלים ליום ולילה ושאר השלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד כמו שמבואר בפרשה, כי הנה היה זה כדי לפרסם הנס וזה שהבעל שלמי תודה כשהוא רואה שלמיו אינם נאכלים אלא ליום ולילה עד חצות, הוא מזמין על שלמי תודתו אחיו ואוהביו ומיודעיו לאכול ולשמוח עמו, ושאלו זה את זה על מה היה תודתו, והוא יגיד להם הנסים והנפלאות שעשה עמו השם וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו, ואלו היו שלמי תודה נאכלים כשאר השלמים לשני ימים ולילה אחד לא היה הבעל מזמין לשום אדם כי לשני ימים ולילה אחד בבית אחד יאכל, אבל בראותו הבשר והלחם רב בביתו ושלא יאכל אלא ליום ולילה אחד בהכרח יקרא רבים ממיודעיו ואחוזת מרעהו לאכול, פן יהיה ביום המחרת ללעג ולקלס לבני אדם הרואים אותו שורף כמות גדול מתודת שלמיו ואת אחיו ואוהביו לא קרא".

וכן ביאר הנצי"ב (העמק דבר), והוסיף על פי זה לבאר את הפסוקים שאומרים בהל' "לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא, נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים". ולכאורה יש להבין מהו השבח שישלם את נדרו נגד כל עמו, והרי ה' דורש מן האדם שיהא הצנע לכת עם אלקיו. ועוד קשה, מה שמסיים בתוככי ירושלים, והרי בחצרות בית ה' הוא בירושלים, ומהו ההוספה בתוככי ירושלים.

אלא יש כאן שני דברים, "לך אזבח זבח תודה" הוא הבאת הקרבן. "ובשם ה' אקרא" הוא ההודאה על הנס. ועל הבאת הקרבן אמר "נדרי לה' אשלם", ועל ההודאה בשם ה' אמר "נגדה נא לכל עמו", שברוב עם שיאכלו עמו את התודה יספר עוז ההשגחה עליו לטובה. ועוד הוסיף ואמר על הקרבן "בחצרות בית ה'", ועל קול התודה אמר "בתוככי ירושלים" שבשעה שכולם יאכלו את הקרבן בירושלים יספר חסדי ה'.

גם הרמב"ן מביא רעיון דומה בפירושו על מכת הארבה. התורה מתארת את המכה הזאת "כבד מאוד, לפניו לא היה כן ארבה כמוהו, ואחריו לא יהיה כן" (שמות י: יד). הרמב"ן מצטט את רבנו חננאל הכותב שעד אז, שום ארבה לא כרסם את התבואה המצרית, והוא מסיים בפסוק בתהילים: "שיחו בכל נפלאותיו" (תהילים קה: ב). המלבי"ם מסביר שחובה לספר את הניסים שקורים לנו.

המטאטא, להסיר את החמץ, וזאת, בכדי למנוע הכנסת החמץ המסוכן ביותר. היינו הכעס".

המילים המעטות האלו השאירו רושם אדיר על הצעירה. כי התורה היא תורת חיים, ומצוותיה מאפשרות לאדם לנהל את חייו בכל שלבי החיים. מי שזוכה לדלות את מי התורה מפי רב אמיתי, מבין מיד שאינו עומד באותה רמה, ומבטל את רצונו כדי לשכון ברוממותה של תורתנו הקדושה.

לכהן הזורק את דם השלמים (ז, יד). נתון ממנו לכהן שמקריב את החזה והשוק ושאר החלות והבשר יאכל בעל הקרבן ושיעור זמן אכילה: יום השחיטה ולילה שאח"כ עד חצות ואסור להותיר ממנו למחרת בכלל כל מה שקשור בקרבנות דורש דיוק וזהירות כי קרבנות זה לשון הקרבה שמקריבים אותנו לקב"ה שיכפר לנו את עונותינו ואין להקל ראש בתהליך הקרבנות שכולו קודש קודשים. ומעשה היה בכהן גדול שהיה נקרא יששכר איש כפר ברקאי, וכשהיה רוצה לעשות עבודה בבית המקדש היה כורך את ידיו בבתי ידיים (כפפות) כדי שלא יגעו ידיו בבשר ודם של הקרבנות שהיה מפונק. גזרו מן השמים שיקוצצו ידיו בעוון זה, שנקרא שהוא מזלזל בקדשי השי"ת שמאוס בעיניו לנגוע בהם. פעם אחת היו יושבי המלך והמלכה ומתווכחים ביניהם והם היו ממלכות בית חשמונאי. המלך אמר: בשר הגדי טעים יותר מבשר הטלה, והמלכה אמרה להיפך. אמרו: נזמין את יששכר איש כפר ברקאי, שהוא כהן גדול והוא בקי בוודאי בטעם, שהרי הוא מקריב כל יום קרבנות בבית המקדש. הביאו את יששכר איש כפר ברקאי ושאלו אותו שאלה זו. אמר להם בתנועת יד כרומז איזו שאלה היא זו: והרי בוודאי הטלה חביב יותר, שכן התורה ציותה להקריב שני כבשים לתמידין שבכל יום, ולא ציותה להקריב גדיים. כעס המלך בגלל אותה תנועת יד שעשה שנקרא שזלזל בשאלת המלך. אמר לו: לא זו בלבד שהפרכת את דברי, אלא אף הראית בתנועת יד שאתה מזלזל בשאלה. וגזר לקצץ ידו הימנית. נתן יששכר שוחד שיקצצו לו במקום זה את ידו השמאלית. וקצצו ידו השמאלית. מששמע המלך כך כעס וציוה לקצוץ לו גם הימנית. ואמר ר' יוסף: יששכר איש ברקאי קיבל מן השמים עונשו הראוי לו, מאחר שזלזל בקדשי השי"ת והתגעל מלנגוע בבשר הקרבנות

רבנו חננאל מלמדנו שכשאדם ניצל, וחי מאורע יוצא דופן, חובה עליו לשתף בכך כמה אנשים שרק אפשר.

הרב מבריסק מצטט את פירוש הרמב"ן הזה בהמשך לסיפור הנפלא הבא, שסיפר הרב בנימין מנדלסון זצ"ל, הרב של קוממיות. קוממיות הינו מושב חרדי השומר בקפדנות את חוקי השמיטה. בשנת תשי"ט, נחיל ארבה הגיע לארץ ישראל, וגרם לנזקים כבדים למספר שדות (כנראה שבעליהם לא שמרו את מצוות השמיטה). הנחיל התקרב לקוממיות. האיכרים המודאגים פנו לרב מנדלסון, והרב בישר להם בשלווה, שבקרוב הם יהיו עדים לישועת ה'. כשהארבה היה כבר על סף שדות המושב, העלימה הרוח את הארבה שפתאום הסתובב, ונעלם בלי לגרום שום נזק. כשהרב מנדלסון סיפר את הדבר לרב מבריסק, הראה לו הרב את הרמב"ן דלעיל, והם הבינו שהם חייבים לפרסם את הנס.

ניתן להוסיף, שהמצווה לפרסם את הניסים כלולה במצווה דאורייתא (מן התורה) של אהבת ה'. הרמב"ן כותב (ספר המצוות, מצווה ג') שהמצווה הזאת מתבצעת בעיקר על ידי הארת אהבת ה' אצל השני. אחת הדרכים להצליח בזה, היא לספר את חוויותינו האישיות, ולציין את גדולתו וחסדיו של הקב"ה עימנו. ואין הדבר מוגבל לניסים גדולים, אלא ניתן גם לספר סביבנו את הדוגמאות "הקטנות" של השגחה, כדי לציין עד כמה הקב"ה אוהב אותנו ומגן עלינו.

על חלות לחם חמץ (ז, יג). מי שמציית להוראות רב, עשוי לקבל ממנו השפעה חזקה, וזאת אפילו למספר דורות. עלמה נכנסה פעם ללשכתו של הרב מיכאל הורוביץ, לשאול אותו שאלה. הדבר אירע בערב בדיקת החמץ, ומה הייתה הפתעתה שהיא לא הבחינה בשום פעילות מיוחדת ותוססת, והחמץ עדיין היה בבית. הרב שם לב להפתעתה של הצעירה, ואמר לה: "דעי לך, שכל ההכנות המעייפות כפופות לרעיונות מאוד נשגבים, ואני מאוד מקפיד אליהם. בתנאי שלא אגיע לכלל כעס. כי ברגע שכעס נכנס לבית, כל ההתעלות הרוחנית טובעת בתוך המים. אשתי חולה במחלה מסוכנת, אבל לדרוש ממנה לציית לכל הדרישות וההגבלות הנהוגות על החמץ, זה עלול לגרום לכעס בינינו, ולהחמיר את מצבה. כשמגיע זמן בדיקת חמץ. אני תופש את

וכרך ידיו בשיראים בשעת העבודה, לכן קוצצו ידיו, מידה כנגד מידה.

ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל (ז, טו). את קרבן התודה היו מקריבים על נס אישי שקרה לאנשים. איננו חייבים לחפש הרבה, כדי לשים לב לניסים היומיומיים הרבים שהקב"ה מעניק לנו. היה זה בחורף 2003. אוטובוס שקישר בין בית שמש לבני ברק, החליק מחוץ לכביש המהיר, ונוסעים רבים נפצעו. אחראי על חברת האוטובוסים סיפר שאחד מתלמידי החכמים החשובים בעיר בית שמש, עמד בתחנה, כדי לנסוע לבני ברק. כשהאוטובוס הגיע, הוא הוציא מכיסו את שלוש עשרה השקלים הדרושים לרכישת הכרטיס, אבל להפתעתו, הוא מצא רק שלושה שקלים. מטבע העשרה שקלים נעלם מכיסו. הוא החליט לחזור הביתה, להביא כסף. שכן עבר במכוניתו על יד תחנת האוטובוס, והתפלא לראות אותו חוזר הביתה ולא עולה לאוטובוס. כשהוא סיפר לו שנאבד לו מטבע של עשרה שקלים, השכן הציע לו ללוות אותו לבני ברק. בדרך, הם ראו בחרדה איך האוטובוס החליק לאורך הכביש המהיר. התלמיד החכם שישב על יד הנהג, ואמור היה להיות באוטובוס, החל לבכות בהתרגשות. הוא הוציא את הממחטה שלו, ומצא בה את המטבע של עשרה שקלים.

והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף (ז, יז). כתב בספר החינוך (מצוה קמג) "יש דבר רמז אל הבטחון בהשם יתברך ברוך הוא, שלא היא אדם חונק עצמו במאכלו יותר מדי להצניעו ליום מחר. בראותו כי הקל יצוה לכלות בשר קודש משעברה שעתו כליון גמור ולא רצה שיהנה בו בריה אחר כן, לא אדם ולא בהמה".
וכן פירש הגר"א את הפסוק "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר" (משלי יג, כה) כי הצדיק באמונתו יחיה ובוטח בה', לכן לא ירעיב את נפשו, אבל הרשעים הם מתיראים שמה לא יהיה להם מחר לאכול, כי כל מה שיש להם הוא מעט אצלם, ואין חצי תאותם בידם, ואין להם בטחון בה', ומקמצים אכילתם, לכן בטנם תחסר ואינם אוכלים לשובע.

המקריב את זבח שלמיו לד' יביא את קרבנו לד' מזבח שלמיו (ז, טז). מובא בהעמק דבר לכאורה קיימת כפילות בפסוק: "זבח שלמיו לד' יביא את קרבנו לד' מזבח שלמיו". – אלא היה הוא אמינא לחשוב שאדם מכובד הצריך להביא קרבן ואפילו שלמים, ישלח קרבנו עם שליח כי אין זה משום כבודו לצעוד ברחוב עם שור. אומרת לו התורה שממצווה אין להתבייש! ולכן הוא עצמו צריך להביא את השור ככתוב: "המקריב את זבח שלמיו לד'" הוא עצמו "יביא את קרבנו לד' מזבח שלמיו" מסופר על אחד מהצדיקים: שראוהו סוחב עצים. שאלוהו: "מדוע הרב סוחב עצים", ענה: "גרה כאן אשה מסכנה לאחר לידה, שבייתה קר. אני מביא לה עצים כדי לחמם את ביתה". אמרו לו: "שזה בזיון עבור הרב והם ישכרו גוי שבעבור כמה שקלים הוא יסחב את העצים". ענה לה: "האם אוותר לגוי על כזאת מצוה ועוד אשלם לו על כך".

המקריב את זבח שלמיו לה'... ידיו תביאנה את אשי ה' (ז, טז-ל). מהי כונת הכתוב ידיו תביאנה? מבאר הכלי יקר, שכאשר אדם חוטא למלך ומבקש להתפייס איתו, הוא שולח את מנחתו באמצעות שליח משום שאין לו את העזו ואת תעצומות הנפש להיראות לפני המלך. מאידך גיסא, אדם המבקש להביא לפני מלכו דורון ומנחה, אינו שולח זאת על ידי שליחים, אלא הוא בעצמו טורח להגיע להיכל המלך ולהגיש זאת לפניו. משום כך, קרבן חטאת וקרבן אשם, שהם קרבנות הבאים לכפרה על האדם, מוקריבים על ידי הכהן, אולם בקרבן שלמים 'ידיו תביאנה' – המקריב בעצמו יביא בידיו.

קח את אהרן ואת בניו אתו וגו' ואת פר החטאת ואת שני האילים (ח, ב). כתב רש"י, אלו האמורים בענין צוואת המלואים בואתה תצוה, ועכשיו ביום ראשון למלואים חזר וזרזו בשעת מעשה.
עורר על כך המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל, שצוואת המילואים בפרשת תצוה והצוואה כאן, שניהם זירוז אחד הם, אבל הצוואה הראשונה היתה של זירוז קודם המעשה, וכשבאים לשעת מעשה כבר צריכים לצוות עוד פעם.
וכדברי המסילת ישרים (פרק ז) שיש שני חלקים בזריזות, "אחד קודם המעשה ואחד אחרי כן. קודם התחלת המעשה הוא שלא יחמיץ האדם

תפילין שיש לחשוש שהתיר את התפר של התפילין ונתן בתוכם מעות. למדים מכאן עד כמה הוא העניין של והייתם נקיים, ואפילו בדבר הרחוק מן השכל צריך האדם ליהזר ולהרחיק את עצמו, כדי להיות נקי לגמרי ולא יהא עליו אבק של אבק של חשד.

וישם את המצנפת על ראשו (ח, ט). ר' משה וולפסון, בן למשפחת וולפסון הנודעת בנדיבותה לעולם התורה, יצא עם קבוצת משקיעים מארה"ב לסינגפור, מדינה קטנה במזרח הרחוק, במטרה לבדוק ולמשש עסקת ענק. עוד לפני יציאתם, הוכנו חברי המשלחת ע"י איש תיאום מיוחד, על מנת שלא להיתפס בסינגפור כפורעי חוק. וכל זאת מדוע? משום שפושע בסינגפור הוא לא רק מי ששוודד או רוצח, אלא גם מי שמשליך נייר ברחוב. העונש על השלכת נייר ברחוב בפעם הראשונה הינו קנס על סך אלף דולר סינגפורי! ואם חלילה יעז שוב לחזור על מעשיו, יוטל עליו לעבוד כמנקה רחובות במשך שלושה חודשים ללא תמורה. מיום הנחיתה במדינה, השתתפו חברי הקבוצה, שבראשם עמד ר' משה וולפסון, באין ספור פגישות ודיונים שהתקיימו מרתונית מהבוקר ועד הלילה. בכל יום שחלף הלכה העסקה ונרקמה לפרטי פרטיה. לקראת היום האחרון, נותר רק לסגור קצוות, ולהיערך לפגישת הסיכום עם המיליונר הגדול של סינגפור. מדובר בפגישה מכרעת, שהיתה עלולה, חלילה, להפיל את העסקה באחת. לפני קיומה, הכינו את חברי המשלחת האמריקניים אודות כללי הטקס המחוייבים. בסינגפור, כמו ברוב מדינות המזרח הרחוק, טבועה תרבות עמוקה של טקסים שונים עליהם אסור לדלג, גם כאשר העמית שמולך הוא אמריקני חופשי. בקומת הכניסה, סמוך לשורת המעליות, פגשו חברי המשלחת את אחד המתאמים המקומיים. הוא ניגש לר' משה וולפסון וביקש ממנו באדיבות – אך בטון שאינו משתמע לשני פנים – להסיר את הכיפה, פריט הלבוש הזה – הבהיר המתווך – עלול להתפרש בצורה לא נכונה; אני לא מבקש ממך לזרוק את הכיפה, רק תשמור עליה בכיס. אני נשאר עם הכיפה – קבע ר' משה – ובע"ה יהיה בסדר. המתווך נלחץ, רחמים! רחמים! ההתעקשות שלך עלולה להוריד לטמיון את כל העסקה, ניסה להתחנן על כבודו (ובעיקר על הפסד כספו),

את המצוה, אלא בהגיע זמנה או בהזדמנה לפניו או בעלותה במחשבתו, ימהר יחיש מעשהו לאחוז בה ולעשות אותה ולא יניח זמן לזמן שיתרבה בינתים, כי אין סכנה כסכנתו, אשר הנה כל רגע שמתחדש, יוכל להתחדש איזה עכוב למעשה הטוב. אך הזריזות אחר התחלת המעשה הוא, שכיון שאחז במצוה, ימהר להשלים אותה ולא להקל מעליו כמי שמתאוה להשליך מעליו משאו, אלא מיראתו פן לא יזכה לגמור אותה".

ותקהל העדה אל פתח אהל מועד... זה הדבר אשר צוה ה' לעשות (ח, ד-ה). זה אחד מן המקומות שהחזיק מעט את המרבה (רש"י). אמר החכם: "נקב מחט אינו צר לשני אוהבים, ומלוא העולם אינו רחב לשני שונאים"... מכאן, שאם הספיק פתח אהל מועד להחזיק את העדה כולה, אות הוא לכך שהיתה ביניהם אהבה ואחווה, ולפיכך פונה אליהם משה ואומר: "זה הדבר אשר צוה ה'", כלומר: הקב"ה רוצה שתמיד תהיה ביניכם אהבה כזו כפי שיש ביניכם כעת. מס ופר שפעם הגיע כפרי לפני רבי משה מקוברין וטענה בפיו: במשך שנים הייתי היהודי היחיד בכפר, ופרנסתי היתה מצויה ברווח. אולם הנה, התוספו יהודים נוספים למקום, ופרנסתי החלה מתמעטת... ענה לו הרבי: כתיב (תהלים לב, י) "רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו", ופירוש העניין הוא, ש"רבים", כלומר: העובדה שיש הרבה יהודים במקום אחד – "מכאובים לרשע", גורמת לרשע רק כאב, "אבל הבוטח בה' חסד יסובבנו", מי שבוטח בקב"ה יודע שאיש אינו יכול לקפח את פרנסתו וליטול את המגיע לו, רואה בהיותו עם עוד יהודים חסד משמים.

ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' לעשות (ח, ה). וכתב רש"י, דברים שתראו שאני עושה לפניכם צוני הקדוש ברוך הוא לעשות, ואל תאמרו לכבודי ולכבוד אחי אני עושה. לכאורה צריך להבין האם יש מקום לחשוד שמשה רבינו נאמן ביתו של הקב"ה יעשה שום דבר בלי ציווי של ה'? עמד על כך המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל וביאר על פי מה שכתוב בשקלים (ג, ב) שמי שהיה נכנס לתרום את הלשכה לא היה נכנס לא בפרגוד חפות, לא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע, שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר. ומבארים שם המפרשים על

כשבמהלכה המיליונר מכבד את ר' משה ומאיר לו פנים באופן נדיר, עד שנסגרה העסקה הגדולה, לשביעות רצון כל הצדדים. סיים ר' משה ואמר: "ורק לחשוב על כך שהמתווך חשש שהעשיר יראה אותי עם כיפה... עלינו, כיהודים שומרי תורה ומצוות, מוטל לשמור על יהדותנו מכל משמר – ובל נחשוש שנפסיד מכך. הנה, אני רק הרווחתי".

ופתח אוהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת ה' ולא תמותו כי כן צויתי (ח, לה). מובא בגליון במחשבה תחילה יש לדקדק מדוע מטעים משה את הוראתו לאהרן ולבניו לנהוג בפרישה טרם שיתחילו בעבודות הקודש "כי כן צויתי", וכי יחשוד חלילה אהרן במשה שבדה דברים מלבדו? ! ב'שער בת רבים' מביא לבאר, שלכאורה ייחשב הדבר פחיתות כבוד עבור אהרן ובניו שייאלצו לשבת בפרישות טרם ייכנסו אל הקודש, כביכול עד עתה חיו חיי חולין ועליהם להתקדש ולהיטהר, והלא קדושי עליון היו. לכן כדי להפיס את דעתם מבאר להם משה רבנו טעם הציווי: "כי כן צויתי", אף אני טרם שעליתי להר סיני נצטוויתי להמתין שבעה ימים כדי למרק אכילה ושתייה שבגופי (יומא ד:), ומטעם זה אף אתם צריכים להמתין שבעת ימים טרם תיגשו אל הקודש.

ויעש אהרן ובניו את כל הדברים (ח, לו). אומר רש"י להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל. פעם ביקש הגה"ק ה"חתם סופר" זיע"א מאחד המתפללים בבית מדרשו לעבור לפני התיבה. החל הלה להניע כתפיו הנה והנה כאומר, איני ראוי לכך ולא רצה לגשת. אמר לו ה"חתם סופר", עכשיו הבנתי את דברי רש"י "שלא הטו ימין ושמאל", שאהרן ובניו עשו מה שנתבקשו לעשות, ולא הטו ראשיהם ימינה ושמאלה מתוך עניויות.

ויעש אהרן ובניו את כל הדברים (ח, לו). אומר רש"י להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל. המקיים את דברי ה' בלי לשנות שום פרט, מסוגל, פשוטו כמשמעו, לשבור קיר בטון, ולחדור לליבו של העומד מולו.

הרב יחיאל וילנסקי, אב בית דין בתל אביב, נאלץ מספר פעמים מסיבות שונות, לכפות על בעל

אבקש מכבודו להסיר את הכיפה מראשו, מדובר בעסקה גדולה ביותר, מדוע לקלקל אותה עם דברים קטנים? ר' משה הבהיר שוב בקול צלול ובאופן חד משמעי: "את הכיפה איני מסיר!" פני האנשים שנדחסו במעלית היו חמוצות, אך זו כבר היתה מציאות שלא ניתנת לשינוי, וכך הגיעו לקומה המיועדת שהיתה כולה פאר והדר. כל אחד שנכנס למתחם המיועד, זכה לקבלת פנים חמה מדייל שניצב בפתח וידע לנקוב בשמו. משם הופנו לאולם הפגישות המפואר, בו היתה אמורה להתקיים הפגישה המכרעת. כמאה איש התקבצו סביב שולחן ארוך. הושיבו אותם בסדר מתוכנן, שיצר ביניהם סוג של קבוצות דיון, כאשר בראש השולחן, ניצב כיסא מלכותי השווה עשרות אלפי דולרים, שהוכן עבור המיליונר 'המהולל', שתיכף ייכנס לאולם. הם ציפו בדריכות לכניסתו של האיש, לצורך סגירת עסקת הענק, ולבינתיים החלה הפגישה, והצוותים דנו בפרטים הסופיים, עד שלפתע הושלך הס באולם. כולם התרוממו באחת ביראת כבוד, המיליונר הסינגפורי נכנס פנימה בכל הודו והדרו. הוא התיישב וסימן בידו להמשיך בשיחות, כאשר לפתע המיליונר מרים את ידו ושקט השתרר באולם. הוא פונה לר' משה וולפסון, ולהפתעתו המרובה מבקש ממנו "תיקח שתיה ותעשה ברכה". ר' משה וולפסון היה אחוז תדהמה מהבקשה המפתיעה. הוא מזג לעצמו מים, ובירך בכוונה ובקול "ברוך אתה ה' אלוקיני מלך העולם שהכל נהיה בדברו". המיליונר לא נותר חייב וענה בקול "אמן!" במקום בללוע את המים כמעט בלע מיודענו את הלשון. מה מתרחש כאן? תמה בליבו. אך המיליונר המשיך להפתיע באומרו: "תגיד לי, היית הבוקר בבית הכנסת?" ר' משה השיב בחיוב, והמיליונר המשיך: "שמת לב כי ישנה עובדה מוזרה, רוב בית הכנסת הוא ממוצא אשכנזי, אולם המתפללים משתמשים דווקא בסידור בנוסח ספרדי, ויש עוד כמה אי התאמות בקהילה..." הפעם המים כבר כמעט נשפכו מידי של מיודענו. המיליונר הבחין בפליאה רבתי שעל פני כל הנוכחים, וסיפר: "ההתיימתי בתור ילד קטן, ויהודי עשיר נדיב לב החליט לאמץ אותי. מעולם לא התגיירתי, אך מכיון שגדלתי אצל יהודי, לעיתים הייתי מתלווה אליו לבית הכנסת. מאז ומתמיד אני שומר על חיבתי המיוחדת ליהודים!" מכאן ואילך, הפגישה התקדמה לטובה,

וזהו שבח ששבחה התורה את אהרן שלא שינה, שאע"פ שבמדרגתו עכשיו ודאי שלא ישנה, אבל הרי היה יכול להיות במקום אהרן הכהן אדם פשוט, שיתכן וישנה ולא יעשה כפי שצריך, ועל כן שבחוהו שלא נשאר לאדם פשוט אלא נהיה לאהרן הכהן.

עלותיכם ספו על זבחיכם ולא שמעו ולא הטו את אזנם (הפטרה). עולותיכם – שאתם מקריבים כליל טוב לכם שתוסיפו אותם על שלמיכם ותקריבו אותם שלמים ותאכלו הבשר שהרי אינם מקבלות לפני ולמה תפסידום (רש"י)

חטאיהם של עם ישראל גרמו לכך שהקב"ה אינו חפץ בקרבנותיהם. אומר ה"שער בת רבים" למה הדבר דומה? לאדם שהיה לו מפעל גדול ובקש להעסיק בו עובדים נוספים שיקלו מעליו באחד הימים קבל לחנותו עובד חדש סיכם אתו על תנאי המשכורת ושעות העבודה וחתם עמו חוזה עבודה כשאחד מתנאיו היה שבכל יום שיעדר הפועל מן העבודה הוא יוריד לו ממשכורתו למחרת היום הגיע העובד למפעל ליום העבודה הראשון שלו הוא ישב לו באחת מן הפינות ואכל את האוכל שהביא עמו במשך כל היום בסוף היום הוא הגיע לבעל הבית ודיווח לו "ביום זה לא עבדתי תוכל להוריד זאת ממשכורתתי" ביום שלאחר מכן שוב הגיע בבקרו של יום אל המפעל ושוב ישב ואכל במשך היום כולו אך הוא חלילה לא מעל בהסכם העבודה ובדיוק בהתאם למה שהתחייב נגש בהכנעה בסוף היום ודיווח למנהל כי גם את היום הזה צריך להוריד לו מן המשכורת ביום השלישי כאשר חזר ונגש בערבו של יום לבעל הבית ובפיו אותן זמירות כעס עליו המנהל ואמר "וכי בקשתי ממך לבוא הנה על מנת לאכול?! הלא הזמנתי אותך לבוא ולעבוד אצלי! זקוק אני לעבודה שלך ובכלל עדיין אין לך משכורת שאוכל להוריד ממנה את השעות הללו וכבר אתה משתמש בהיות זה " כך אומר הקב"ה לעם ישראל מבאר ה"שער בת רבים" רוצה אני שתעבדו אותי אולם אם יקרה חלילה שתמעדו ותחטאו לפני תוכלו להביא קרבן כקנס ולכפר על כך אולם אם אינכם עובדים אצלי אלא רק דואגים להקריב לפני קרבנות – אין לי חפץ בהם שכן לא בקשתי מכם לבוא לכאן ולאכול הקרבנות אינם מטרה בפני עצמה אלא אך ורק אמצעי המאפשר לכם להתקרב אלי ולעבוד אותי באמת.

להעניק גט לאשתו. השיטה הזאת אינה מקובלת על כל הפוסקים. אבל ניתן להשתמש בה בנסיבות מאוד מיוחדות. הבעל הסרבן נאלץ לתת את המסמך היקר, ועזב בבהלה את בית הדין.

כשהרב וילנסקי החליט לרוץ אחריו, להודיע לו דבר חשוב, האיש המשיך את דרכו, בלי להבין באמת, מה ביקש הרב ממנו. אחרי זמן קצר, הצליח הרב להשיג אותו: " יש לי בקשה מיוחדת ממך. היות ופוסקים מסוימים אינם מקבלים את השיטה הזאת של גירושין, והעולם הבא שלי תלוי בדבר, אני מבקש ממך לחזור לבית הדין, ושוב להעניק לאשתך את הגט, אבל הפעם מרצונך המלא. מה ההבדל בשבילך, מכיוון שכבר נתת את הגט? האם תוכל לעשות את זה בשבילי?" האיש, שהופתע עד מאוד להיות עד ליראת שמים כה מלאה וחזקה, הסכים מיד, וחזר לבית הדין לתת את הגט מרצונו המלא.

יעש אהרן ובניו את כל הדברים אשר צוה ה' ביד משה (ח, לו). כתב רש"י, להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל. וקשה מאוד מה שבח הוא לאהרן שלא שינה ממצות ה', הלא זה דבר שאין ראוי לאדם פשוט לעשות אחרת ממה שצוה אותו.

ביאר זאת הגר"י ניימן זצ"ל בשם המשגיח ר' משה רוזנשטיין זצ"ל, על פי הפסוק שאמר ירמיהו הנביא "לא ישבתי בסוד משחקים ואעלו, מפני ידך בדד ישבתי" טו, יז, ולכאורה קשה וכי יש כאן שבח לירמיהו שלא הלך לבתי תיאטרות ובתי משתה, והאם זה מעלה בשבילו והרי לא היה לו רצון לדברים אלו כלל, ולא היה צריך לכבוש את יצרו על זה. אלא שהשבח של הצדיק הוא שאין לו יצר הרע של אדם פשוט, כי יכול היה מטבעו להשאר במדרגה של אדם פשוט ואז יהא לו את היצר הרע ללכת לבתי משתה, אך הצדיק שעבד על עצמו והגיע למדרגה כזאת שאין לו יצר הרע כמו לאדם פשוט, מגיע לו שכר על כן. שאם לא כן נמצא שהשכר של האנשים הפשוטים יהא יותר מצדיקים, כי לאדם פשוט יש יצר הרע לישוב בבית המשתה וכובש את יצרו, ואילו לצדיק אין יצר הרע לכך, ואם לא יקבל שכר על כך לקתה מדת הדין, אלא על כרחך מגיע לו שכר לצדיק על כך שלא נשאר אדם פשוט, ולכן אמר ירמיהו הנביא "לא ישבתי בסוד משחקים" ואע"פ שעכשיו אין לנביא רצון בכלל לדברים אלו, מכל מקום יכול היה להשאר כאותם אנשים.

שבת הגדול

שבת הגדול). מסופר על שני עשירים מופלגים, ראובן ושמעון, שישבו בסעודת המשתה של יום הפורים, אכלו ושתו ושמחו. והנה, בדרך כלל אין העשירים אוהבים לספר איך הגיעו לעשרם, אבל בשעת סעודת המשתה נכנס יין יצא סוד. קם ראובן והתחיל לספר לאמר: "כל עשירי בא לי הודות לרב המקומי, רב פלוני, כי בהיותי פעם בעת דרשותי, שמעתי שהיה אומר (על פי הגמרא בבא מציעא נט ע"א 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו') שכל המכבד את אשתו במלבושים נאים ובתכשיטי כסף וזהב יקרים זוכה לעושר גדול. את חטאי אני מזכיר היום, כי קודם ששמעתי דרשה זו הייתי מקמץ מאד מלקנות מלבושים לאשתי, אך מאותו היום ששמעתי את הדרשה הייתי דוחק את עצמי וקונה לאשתי תכשיטים ומלבושים נאים יותר מכפי יכולתי, ומכבד אותה בכל כחי, ומאז הצלחתי להתעשר עושר רב, וארובות השמים נפתחו, להמטיר עלי שפע רב של עושר, שבכל אשר אני פונה אני מצליח, תהילות לק-ל יתברך". ויען שמעון ויאמר: "גם סיבת עשירי היא בזכות דרשה ששמעתי מאותו רב, שהיה דורש (על פי הגמרא תענית ט ע"א והתוספות שם) 'עושר תעשר, עושר בשביל שתתעשר', כי מי שנותן מעשר מכל נכסיו ורווחיו לצדקה לעניים, מתעשר, והאמנתי בדבריו באמונה שלמה, ומאז הייתי נותן בעין יפה מכל נכסי ורווחי מעות מעשר לעניים, ליתומים ולאלמנות, ואכן נפתחו ארובות השמים והריקו עלי ברכה עד בלי די בעושר מפלג, ואני חייב לתת תודה לרב כי בסיבת דרשתו נעשיתי לעשיר גדול". "אבל האמת אגיד" – המשיך שמעון ואמר – "שכעת אני מתרעם עליו, שכן הדרשה שאמר באוזניך לכבד את האשה במלבושים ובתכשיטים, היא יותר טובה ונוחה, כי הלא כל מה שאתה מוציא לצורך הלבשה וקישוט – הכל נשאר אצלך בביתך, וכל פעם שאתה רואה את אשתך במלבושיה הנאים ובתכשיטיה היקרים, אתה נהנה מזה, כי חן אשה על בעלה (סוטה מז), לא כן אני ששמעתי רק את הדרשה אודות המעשר, ובכל חודש וחודש הנני מזיל הון תועפות מכל נכסי ורווחי לעניים, ואין לי שום תועלת מכספי המעשר, ולכן חמסי על הרב, שלא אמר את כל סגולות העושר שיש לו בדרשה אחת, שכל אחד יברר לו את אשר ימצא חן בעיניו לטובתו ולעשרו". למחרת היום הלך שמעון אל הרב ואמר

שלושים יום קודם החג. הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע פנה אל אחד מחסידי הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע, ואמר לו: "כשתסע לרבך דרוש בשמי בשלומי ואמור לו דבר תורה זה בשמי: המחבר בשולחן ערוך (סימן קכ"ט) כתב "שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום", והוסיף על כך הרמ"א: "והמנהג לקנות חיטים לחלקם לעניים לצרכי פסח". ויש להבין, מה ענין קניית החיטים לדרשת החג, שהרמ"א הסמיכם זה לזה, וחיברם באות וא"ו המקשרת בין שני הדברים? אלא בכוונת הרמ"א לומר לרבנים: מה איכפת לי אם תדרשו או לא, העיקר שתדאגו לספק את צרכי החג לעניים..." נסע החסיד לליסקא, ומסר לרבו את דברי התורה. לא עברו ימים מועטים, והרבי מליסקא יושב בחדרו ומכין את דרשת שבת הגדול, ולחדרו נכנסה אשה בוכיה שסיפרה שאין לה מצות לחג. נזכר הרבי בדברי הרבי מנדבורנא, סגר את ספריו וקרא לחתניו, ויחדיו יצאו לאפות מצות לאותה אשה. מי מבעלי הבתים רואה אותם יוצאים ואינו יוצא? הניחו כולם את עבודתם ונלוו עליהם, ובתוך זמן קצר נאפו מצותיה והובאו לביתה כל מצרכי החג... ואילו הגאון רבי צבי הירש רבה של יאנושי זי"ע גם כן שאל את השאלה הנ"ל מה ענין דברי הרמ"א לדברי "המחבר", לכאורה אין קשר בין השניים? ותירץ באופן שונה: שהנה נאספים לומדי העיר לשמוע פלפול חריף מחידושיו של רבם, הרב מתחיל בדרשתו, והדברים מאירים ושמחים – אבל תלמידי החכמים נוכחים שהדברים שאולים מתורתם של אחרים ומהרהרים אחר רבם, וכדי בזיון וקצף... לכן בא "המחבר" ומפייס דעתם: כך הוא המנהג – "שואלין ודורשין", נוטלים בהשאלה דברי תורה ודורשים אותם ברבים... ומוסיף הרמ"א: אין זה משום שקצרה ידו של הרב מלחדש חידושים, אלא משום שאין בידו פנאי לכך בפרוס הפסח, שכן "המנהג לחלקו לעניים, וזה הנטל על כתפי הרב הוא, טרוד היה בכך ולא היה ספק בידו להכין פלפול משלו..

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות (הפטרת

למעשות תשובה שהרי מפרשה זו רואים אנו שאפילו הכהן הגדול שב בתשובה. (צבי לצדיק, פ' צו).

שבת הגדול. טעם למה נקרא שבת שלפני חג הפסח בשם 'שבת הגדול' מבואר (אורח חיים סי' תל) ויש בזה ביאורים לרוב בכל הספה"ק, ואפשר להוסיף עוד, דהנה לקראת שבת האחרונה שלפני חג הפסח, בדרך כלל רוב הבית כבר נקי מחמץ, ועלול כתוצאה מזה, שלא לכבד את השבת הזו חלילה כראוי וכיאות כשאר שבתות של השנה, משום שרוצים לשמור את הבית מחמץ, וגם הבגדים רוצים שיהיו נקיים לכבוד פסח וכיו"ב, וממילא אפשר שיהיה איזה זלזול לשבת. לכן כינו את השבת הזו 'שבת הגדול', למען נדע שזו השבת גדולה מאד בקדושתה, ויש לכבדה כדת כראוי וכנכון.

שבת הגדול. ביאר כ"ק אדמו"ר מספינקא (דונלו) שליט"א אחד הטעמים שנקרא שבת הגדול הוא משום הנס שנעשה לבני ישראל שקשרו את השם שהוא היה העבודה זרה של מצרים, ובכל זאת לא נגעו בהם לרעה. ובאמת מדוע זכו לנס זה? מתרץ הבית אהרן זי"ע שמכיוון שנכנעו לצדיק משה רבינו, ומסרו את נפשם על כך למרות שהיה אליהם של המצריים. כן הוא אצל כל יהודי באשר הוא, כפי שיעור כניעתו לצדיק זוכה ורואה בישועתו.

בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבנו. אומר ה'בית אהרן' זי"ע שבמקום שאינו מגיע בידיו צריך לבטל מ'מיט א שטיק הארץ', היינו רצון הלב וההשתוקקות להיות טוב, כי אין הקב"ה דורש ומבקש מהאדם אלא שישתוקק לטוב, ומשעשה כפי יכולתו וכפי כוחותיו שניתנו לו מן שמיא, הן בעניינים התלויים במעשה הן בשאר עניני עבודת ה', נחשב לו כעשה את הכל.

לא יראה לך חמץ. פעם בערב פסח אהה"צ יצא הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א מביתו ושם את פעמיו לרחוב צדדי, שם, על פי השמועה, ניתן לרכוש כל פריט אסור בשוק השחור המקומי. ר' יענקל', הוא פנה לאדם שעמד בצד הדרך, "בבקשה ממך, שמא תוכל למכור לי חפיסת סיגריות מחוץ לארץ?" "תמורת חמישה

לו: "קודם כל, אדוני הרב, אני מודה לכבודו על דרשותיו הנפלאות הנאמרות בטוב טעם ודעת, על פי מאמרי רבותינו הקדושים, ואשר בזכות שבאתי פעם לדרשתו ושמעתי את דברות קדשו, התעשרתי. אבל, יש לי תרעומת על כבודו, מדוע לא הזכיר את העצה השנייה לעושר, ששמע אותה חברי ראובן, והיא – לכבד את האשה ולקנות לה מלבושים נאים ותכשיטים יקרים, שלדעתי היא עצה טובה יותר, כי הכל נשאר אצל המכבד, ואילו אני צריך לתת את המעשר לעניים ולנצרכים, ולא נשאר בידי מאומה מן המעשר!" כשמוע הרב את דברי שמעון העשיר, פתח ספר תהלים והראה לו את הכתוב (בפרק מט) "אל תירא כי יעשיר איש כי ירבה כבוד ביתו, כי לא במותו יקח הכל לא ירד אחריו כבודו". וביאר, כי העושר שבא לאדם מכיוון שהרבה כבוד ביתו, ביתו זו אשתו, והמכבדה זוכה לעושר, כאשר עשה ראובן והצליח להתעשר – אל תקנא בו ותאמר הלוואי וגם אני הייתי עושה כמוהו, ולמה לי לתת לאחרים מעשר מכל רווחי. אל תאמר כן, "כי לא במותו יקח הכל" – במותו הבגדים והתכשיטים נשארים כאן, אבל אתה שנתת מעשר – העושר שלך הוא רק בבחינת פרותיהם בעולם הזה, אבל הקרן של מצות הצדקה מובטחת לך לעולם הבא, ומיועד לך שכר גדול ונצחי בעולם הבא.

שבת שלפני פסח קורין אותו שבת הגדול. (טשו"ע או"ח סימן תן) הנה נוהגים העולם לקרוא את השבת הזאת בשם 'שבת הגדול', וכבר נתנו הפוסקים כמה טעמים על זה. ונראה לבאר עוד בהקדם מה שיש להבין מדוע חל על פי רוב שבת הגדול בפרשת תרומת הדשן דוקא. ונראה לומר על פי דרשת חז"ל המובאת בבעל הטורים על הפסוק "על שפך הדשן ישרף" (ד יב) ש"ציוותה תורה לשרוף קרבנו של כהן משיח בפרהסיא בחוץ על שפך הדשן, שלא יתבייש אדם להתוודות על חטאו, שהרי כהן גדול חטא והתוודה והביא קרבן על חטאו.

על פי זה נראה שבכל שנה ושנה כשמגיעים לפרשת 'תרומת הדשן' שבמקום שפך הדשן נשרף פרו של כהן המשיח שהוא הכהן הגדול, לכך נקראת השבת 'שבת הגדול', ש'שבת' אותיות 'תשב' ו'בשת', להורות שלא יתבייש אדם

זהובים השיב יענק'ל בלחשיה אתן לך חפיסה כאן ועכשיו". רבי לוי יצחק לא התמקח על המחיר והעסקה התבצעה במהירות ובחשאי. "משה יקירי" שוב פנה הרב לאדם אחר, "יש ברשותך אריג מיובא"? הרכין משה את ראשו ולחש באוזני הרב, "יש גם יש, משובח מן המשובח, שנים-עשר זהובים מחירו, אך לכבוד הרב אמכור גם בתשעה". שוב הוציא הרב את הסכום מכיסו והסחורה החליפה ידיים. וכך עבר הרב מסוחר לסוחר כשהוא רוכש תמציות תה, קופסת טבק ופיסת משי. לאחר שסיים את מסע הרכש שלו הוא ניגש שוב ליענק'ל, "האם תוכל למכור לי כעך טריי"? "רבי!" נעץ יענק'ל עיניים מתפלאות ברבי לוי יצחק, "ביערתני את החמץ לפני שעות אחדות! כיצד אוכל לספק לך כעך"? "אשלם לך עשרה זהובים!" ניסה להפציר הרב. "גם אם תשלם לי מאתיים זהובים לא אוכל לספק את מבוקשך" קבע יענק'ל נחרצות. שוב עבר הרב מסוחר לסוחר אך הפעם התשובה הייתה שלילית ונחרצת. לא, לא נוכל למכור לך כעך או אפילו פיסת לחם קטנה גם אם תשלם במיטב. "ריבון העולמים" נשא רבי לוי יצחק עיניו לשמים, "הבט משמים וראה כיצד שומרים בניך על מצוותיך! הצאר גזר שלא להבריח מכס ואף הציב שומרים על הגבול, אך ניתן לרכוש פריטים מוברחים ללא קשיים מיותרים. "ואילו אתה ציווית לפני למעלה משלושת אלפים שנה שלא לאכול או להחזיק חמץ, שומרים לא הצבת ואף עונש מאסר לא צפוי להם, ובכל זאת לא ניתן למצוא ברשות בניך ולו פירור חמץ אחד בערב פסח, "מי כעמך ישראל!" סיים רבי לוי יצחק את דבריו ותפילתו, ושב לביתו להכנות האחרונות בטרם יתקדש החג.

מִים שֶׁלֵּנוּ מוֹבָא בְּהַגְדָּה מַעֲיִינָה שֶׁל תּוֹרָה הַגְּה"ק
בְּעַל אֲבֵנֵי נֹזֵר ז"ע חֲכָמֵינוּ סִיפְרוּ שְׁדָרְשׁ רַב מִתְּנָה
לִפְנֵי אֲנָשֵׁי פְּפוּנָאֵי כִּי אֵין לְלוֹשׁ אֶת הַמְּצוֹת אֲלֵא
בְּמִים שֶׁלֵּנוּ לְמַחַר בָּאוּ כֹּלָם אֶל רַב מִתְּנָה וְאִמְרוּ
לוֹ הֵב לָנוּ מִים שֶׁכֵּן סְבוּרִים הָיוּ כִּי מִים שֶׁלֵּנוּ הֵיִינוּ
הַמִּים שֶׁלוֹ שֶׁל רַב מִתְּנָה וְאֵז בִּיאַר לָהֶם רַב מִתְּנָה
שֶׁהוּא נִתְכוּוִין לְמִים שֶׁנִּשְׁאָבוּ וְלֵנוּ לִילָה אֶחָד בְּכָלִי
(פְּסָחִים מ"ב) לְשֵׁם מָה מְסַפְרִים לָנוּ חֲכָמֵינוּ
מַעֲשֵׂה זֶה, וְכִי מָה לֶקַח לּוֹמְדִים אֲנוּ מְבוֹרוֹתֵם שֶׁל
אֲנָשֵׁי פְּפוּנָאֵי.

בְּרַם חֲכָמֵינוּ מִתְכוּוִּיִּים בְּכַךְ לְהִרְאוֹת לָנוּ כְּמָה
גְּדוּלָה הִיתָה אִז אֲמוֹנַת חֲכָמִים אֲפִילוֹ אֲצֵל הַמוֹנֵי
הַעַם הַנְּבַעְרִים מַדְעַת, אֵילוֹ לְמַשֵּׁל הִיָּה רַב שֶׁל
יְמֵינוּ מְכַרְזֵי וְאוֹמֵר, שְׂאִין לְלוֹשׁ אֶת הַמְּצוֹת אֲלֵא
בְּקִמְחָ שֶׁלוֹ, אוֹ בְּמִים שֶׁלוֹ, הֲלֵא אִז הִיָּה הָעוֹלָם
נִהַפֵּךְ מִמַּשׁ לְתוֹהוּ וְבוּהוּ, הַכֵּל הָיוּ מְקִימִים קוֹל
צַעֲקָה וְטוֹעֵנִים: כֹּלָם קִמְחוּ אוֹ מִיְמֵיוֹ שֶׁל הַרֵב
קְדוּשִׁים יוֹתֵר מִכֵּל קִמְחוּ אוֹ מִים אַחֲרִים בְּעוֹלָם,
וְהָיוּ מְטִילִים בּוֹ בְּרַב כֵּל מִיְנֵי חֲשָׁדוֹת שֶׁל נְגִיעוֹת,
אֲבָל בְּנֵי פְּפוּנָאֵי כִּשְׁנַדְמָה לָהֶם שֶׁרְבַם רַב מִתְּנָה
דוֹרֵשׁ מֵהֶם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ רַק בְּמִים שֶׁלוֹ, לֹא שְׂאֵלוּ
שְׂאֵלוֹת וְלֹא הִטִּיחוּ נִגְדוֹ דְּבָרִים, אֲלֵא בְּתַמְיִמוֹת
שֶׁל אֲמוּנָה הִבִּיאוּ לִפְנֵיו אֶת כְּלִיהֶם וּבִיקְשׁוּ מִמֶּנּוּ
מִים שֶׁלוֹ, עַד כִּדֵּי כֵךְ הִגִּיעָה אֲמוֹנַת חֲכָמִים אֲצֵל
פְּשוּטֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּפְּפוּנָאֵי, חֲכָמֵינוּ סִיפְרוּ אִיפּוּא
מַעֲשֵׂה זֶה עַל מִנַּת שִׁישְׁמֵשׁ דּוֹגְמָה וּמוֹפֵת
לְאֲמוֹנַת חֲכָמִים אֲמִיתִית.

בְּרַם חֲכָמֵינוּ מִתְכוּוִּיִּים בְּכַךְ לְהִרְאוֹת לָנוּ כְּמָה
גְּדוּלָה הִיתָה אִז אֲמוֹנַת חֲכָמִים אֲפִילוֹ אֲצֵל הַמוֹנֵי
הַעַם הַנְּבַעְרִים מַדְעַת, אֵילוֹ לְמַשֵּׁל הִיָּה רַב שֶׁל
יְמֵינוּ מְכַרְזֵי וְאוֹמֵר, שְׂאִין לְלוֹשׁ אֶת הַמְּצוֹת אֲלֵא
בְּקִמְחָ שֶׁלוֹ, אוֹ בְּמִים שֶׁלוֹ, הֲלֵא אִז הִיָּה הָעוֹלָם
נִהַפֵּךְ מִמַּשׁ לְתוֹהוּ וְבוּהוּ, הַכֵּל הָיוּ מְקִימִים קוֹל
צַעֲקָה וְטוֹעֵנִים: כֹּלָם קִמְחוּ אוֹ מִיְמֵיוֹ שֶׁל הַרֵב
קְדוּשִׁים יוֹתֵר מִכֵּל קִמְחוּ אוֹ מִים אַחֲרִים בְּעוֹלָם,
וְהָיוּ מְטִילִים בּוֹ בְּרַב כֵּל מִיְנֵי חֲשָׁדוֹת שֶׁל נְגִיעוֹת,
אֲבָל בְּנֵי פְּפוּנָאֵי כִּשְׁנַדְמָה לָהֶם שֶׁרְבַם רַב מִתְּנָה
דוֹרֵשׁ מֵהֶם לְהִשְׁתַּמֵּשׁ רַק בְּמִים שֶׁלוֹ, לֹא שְׂאֵלוּ
שְׂאֵלוֹת וְלֹא הִטִּיחוּ נִגְדוֹ דְּבָרִים, אֲלֵא בְּתַמְיִמוֹת
שֶׁל אֲמוּנָה הִבִּיאוּ לִפְנֵיו אֶת כְּלִיהֶם וּבִיקְשׁוּ מִמֶּנּוּ
מִים שֶׁלוֹ, עַד כִּדֵּי כֵךְ הִגִּיעָה אֲמוֹנַת חֲכָמִים אֲצֵל
פְּשוּטֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּפְּפוּנָאֵי, חֲכָמֵינוּ סִיפְרוּ אִיפּוּא
מַעֲשֵׂה זֶה עַל מִנַּת שִׁישְׁמֵשׁ דּוֹגְמָה וּמוֹפֵת
לְאֲמוֹנַת חֲכָמִים אֲמִיתִית.

בּוֹדֵק עַד מְקוֹם שִׁידוּ מַגְעַת וְהַשָּׂאָר מִבְּטֵלוּ בְּלִבּוֹ.
אוֹמֵר ה'בֵּית אֲהַרָן' ז"ע שֶׁבְּמְקוֹם שְׂאִינוּ מַגִּיעַ
בִּידֵיו צִרִיךְ לְבַטֵּל 'מִיטָא שְׁטִיק אֲרַרְךָ', הֵיִינוּ רִצּוֹן
הַלֵב וְהַהֲשַׁתְקוּקוֹת לְהִיּוֹת טוֹב, כִּי אֵין הַקְּב"ה
דוֹרֵשׁ וּמִבְקֵשׁ מֵהָאָדָם אֲלֵא שִׁישְׁתוּקֵק לְטוֹב,
וּמַשְׁעֵשֶׂה כְּפִי יִכְלַתוּ וְכִפִּי כוֹחֹתָיו שְׁנִיתְנוּ לוֹ מִן
שְׂמִיאָ, הֵן בְּעִנְיָנִים הַתְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂה הֵן בְּשָׂאָר
עִנְיָנֵי עֲבוּדַת ה', נִחְשָׁב לוֹ כַּעֲשֵׂה אֶת הַכֵּל.

אֶת חַג הַמְּצוֹת תִּשְׁמֹרוּ. בְּדֶרֶךְ רִמּוֹ הַגִּיד הַרְה"ק
רַבִּי אֲשֶׁר מְסַטְאֵלִין ז"ע בְּפִסּוּק (שְׁמוֹת ל"ד, יז)
'אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ', וְסִמִּיךְ לִיה (פְּסוּק יח)
'אֶת חַג הַמְּצוֹת תִּשְׁמֹרוּ', כִּי מִילַתָּא דְּשִׁכְחָא הִיא
שְׂבָאִים לִידֵי כַּעַס בַּעַת הַהֲכַנּוֹת לְחַג הַפְּסַח וְכֵן
בְּחַג עֲצֻמוֹ, וְהָרִי אִמְרוּ חז"ל (שְׁבַת קה:): כֵּל הַכּוֹעֵס
כֵּאִילוֹ עוֹבֵד ע"ז, לָכֵן הַזְהִירָה תּוֹרָה שְׂבִימִים אֵלוֹ
יִזְהַר בְּיוֹתֵר שֶׁלֹא לַעֲשׂוֹת 'אֱלֹהֵי מִסְכָּה' זֶה הַכּוֹעֵס,

לֹא יִרְאֶה לָךְ חֲמִץ. פֶּעַם בְּעֵרֵב פִּסַּח אַחֲה"צ יִצְחָק
הַרְה"ק רַבִּי לֹוֹי יִצְחָק מְבַרְדִּיטְשׁוֹב זִיע"א מִבֵּיתוֹ
וְשֵׁם אֶת פְּעֵמֵיו לְרַחוּב צַדִּי, שֵׁם, עַל פִּי הַשְּׁמוּעָה,
נִיתָן לְרִכּוּשׁ כֵּל פְּרִיט אֲסוּר בְּשׁוּק הַשְּׁחוֹר
הַמְּקוּמִי. ר' יַעֲנִקֵל, הוּא פִּנָּה לְאָדָם שְׁעַמַּד בְּצַד
הַדֶּרֶךְ, "בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, שְׂמָא תּוֹכֵל לְמַכּוֹר לִי

ואיך היה הכל, ואחד מהחברים נפטר לעולמו, ועבר הרבה זמן ולא בא, עד שבליילה אחד בא אליו בחלומו, ושאל אותו למה לא בא עד עכשיו, ענה לו כי לבוא מעולם העליון לעולם השפל מאד קשה כי מרוב קדושה קשה לנשמה לסבול את האוויר והריח של עולם השפל, שאל אותו שיספר לו משהו משם מה הולך שם, אמר לו אספר לך ענין אחד, שבזמן שישראל עורכים הסדר בליל שני של פסח דהיינו ביו"ט שני של גלויות אומר הקב"ה לכל הפמליא של מעלה בואו וראו איך שילדי עורכים סדר פסח של גלויות שאפילו לא ציוויתי להם וזה רק תקנת החכמים ובאיזה התעוררות דקדושה ושמחה עצומה ובקדושה ובטהרה הם עורכים סדר זה, מיד נהיה שמחה גדולה ועצומה בפמליא של מעלה שאין לשער ואין לתאר.

ושמרתם את המצות (יב, יז). הרה"ק רבי דוד מלעלוב זצ"ל התכוון בהתלהבות של קדושה ללכת לקנות מצות לחג הפסח כשבידו צרור כספו אשר צבר לו למטרה זו זה זמן רב. בדרך פגש רבי דוד יהודי יושב לארץ וממרר בבכי. לשאלת הרבי סיפר לו האיש כי סוסו, אשר היה מקור פרנסתו היחידי, מת לפתע. מיד נתן לו הרבי בשמחה ובמאור פנים את צרור הכסף אשר יעד לקניית מצות, ודיבר אליו דברי פיוסין: "קח לך, ר' יהודי, ממון זה וקנה לך סוס אחר והיה ברכה". כשחזר הרבי לביתו הסביר לתמיהת מקורביו: כתוב בתורה "ושמרתם את המצות", ודרשו חז"ל (רש"י שם במכילתא): "אל תהי קורא "את המצות" אלא את המצוות" – כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין להחמיץ את המצוות, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד". והנה באה לידי מצוה, האם רשאי אני להחמיצה עבור המצה. אין הבדל בין החמצת מצה לבין החמצת מצוה.

כל חמירא וחמיעא דאיכא ברשותי. הרה"ק רבי ברוך ממז'בו' זצ"ל, כשהיה מגיע לקטע זה, היה עומד ומתחטא לפני בוראו, וכך היה אומר: "כל חמירא וחמיעא דאיכא – ברשותי, כל חמץ הקיימים בעולם – "ברשותי", בשלי הם, אני האשם בקיומם. "דחמיתיה" – כמדומה אני שהבחנתי בחמץ רע זה, ואולם באמת – "דלא חמיתיה", אין אני מרגיש בו כראוי, שהרי חשוב אני בעיני עצמי צדיק, "דבערתיה" – חושב אני

חפיסת סיגריות מחוץ לארץ?" "תמורת חמישה זהובים השיב יענקל בלחשיה אתן לך חפיסה כאן ועכשיו". רבי לוי יצחק לא התמקח על המחיר והעסקה התבצעה במהירות ובחשאי. "משה יקירי" שוב פנה הרב לאדם אחר, "יש ברשותך אריג מיובא?" הרכין משה את ראשו ולחש באוזני הרב, "יש גם יש, משובח מן המשובח, שנים-עשר זהובים מחירו, אך לכבוד הרב אמכור גם בתשעה". שוב הוציא הרב את הסכום מכיסו והסחורה החליפה ידיים. וכך עבר הרב מסוחר לסוחר כשהוא רוכש תמציות תה, קופסת טבק ופיסת משי. לאחר שסיים את מסע הרכש שלו הוא ניגש שוב ליענקל, "האם תוכל למכור לי כעך טרי?" "רבי!" נעץ יענקל עיניים מתפלאות ברבי לוי יצחק. "ביערת את החמץ לפני שעות אחדות! כיצד אוכל לספק לך כעך?" "אשלם לך עשרה זהובים!" ניסה להפציר הרב. "גם אם תשלם לי מאתיים זהובים לא אוכל לספק את מבוקשך" קבע יענקל נחרצות. שוב עבר הרב מסוחר לסוחר אך הפעם התשובה הייתה שלילית ונחרצת. לא, לא נוכל למכור לך כעך או אפילו פיסת לחם קטנה גם אם תשלם במיטב. "ריבון העולמים" נשא רבי לוי יצחק עיניו לשמים, "הבט משמים וראה כיצד שומרים בניך על מצוותיך! הצאר גזר שלא להבריח מכס ואף הציב שומרים על הגבול, אך ניתן לרכוש פריטים מוברחים ללא קשיים מיותרים. "ואילו אתה ציווית לפני למעלה משלושת אלפים שנה שלא לאכול או להחזיק חמץ, שומרים לא הצבת ואף עונש מאסר לא צפוי להם, ובכל זאת לא ניתן למצוא ברשות בניך ולו פירור חמץ אחד בערב פסח, "מי כעמך ישראל!" סיים רבי לוי יצחק את דבריו ותפילתו, ושב לביתו להכנות האחרונות בטרם יתקדש החג.

ושמרתם את המצות (יב, יז). ר' יאשיה אומר, אל תקרא ושמרתם את המצות, אלא "ושמרתם את המצוות". כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצווה, אלא אם באה מצוה לידך עשה אותה מיד. (מכילתא) כתוב בספר "אלף כסף" שהמאור ושמש זי"ע היה מספר כל פסח בלילה ענין זה וגם בנו הגוטער יוד היה מספר ענין זה בליל הסדר, שהיו שני צדיקים שהיו חברים טובים בחיים חיותם, ונתנו אחד לשני תקיעת כף שאם אחד יעדר חלילה לפני חברו, יבוא מעולם העליון לספר לו מה עבר עליו

אגרת רבי שמשון מאוסטרופולי סוד גדול ונורא, וכתוב שם שכל מי שמעיין הסוד הנפלא והנורא הזה על מכונו, אפילו פעם אחת בשנה, ובפרט בערב פסח, מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכשול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו, וכל אויביו יפלו תחתיו, והוא על במותימו ידרוך, ובכל אשר יפנה יצליח ובכל עסקיו ירויח, עד ביאת הגואל אמן סלה: סיפר כ"ק אדמו"ר מערלוי זי"ע, שבשנות האימה במלחמת העולם השנייה איקלע באחד מימי חודש אלול לסכנה גדולה, וכפסע היה בינו לבין המוות, ולפתע נזכר שבאותה שנה עדיין לא למד את מכתבו של הגר"ש, מיד פרש לצד ולמד את המכתב, ומאז זכה לסייעתא דשמיא בכל דרכיו, עד שניצל מצפרני הרשעים הארורים. עוד סיפר על זקיני ה'התעוררות תשובה' זצ"ל, שכבן צ"ד שנה היה בפטירתו זקן ושבע ימים, ומידי שנה בשנה הקפיד ללמוד את מכתבו של הגר"ש מאוסטרופולי, בשנתו האחרונה עלי אדמות לא הספיק ללמוד את המכתב, ובאותה שנה נסתלק לגני מרומים, כי לא היתה לו ההבטחה להישמר מכל נזק באותה שנה.

למצוות הנהוגות בלילה הקדושה הזו של ליל פסח
- דיני פסח מצה ומרור וארבע כוסות ושני טיבולים והסיבה, יש להם טעמים גדולים נגליים ונסתרים וסתרי סתרים, ומצוה גדולה היא לספר בהם (בטעמי מצוות ליל פסח), וכל המרבה לספר הרי זה משובח. וכל אדם מחויב לספר בהם ולהבין ולהשכיל עד מקום שיד שכלו מגעת, וכו', אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לשם ה'. (של"ה מסכת פסחים פרק תורה אור).

קדושת הלילה הזה וכל הדינים הנוהגים, הוא
קדושה רבה במאוד, כי אז בחר בנו ה' יתברך מכל העמים וקדשנו במצוותיו. על כן ראוי לאדם להיותו נזהר שלא ידבר בלילה זה שיחה משיחת חולין, ויזהיר בני ביתו על זה, ולא יהיו נפרדים מדבקות ה' יתברך רגע כמימרא, רק יתעסקו הכל במצוות הלילה הזה ובסיפורי נסי מצרים ולפרסמם לבני ביתו. ובר מן דין, יחשוב האדם, מצוות הלילה באים לו פעם אחת בשנה, ואח"כ כל השנה אלו מצוות עוברות ממנו, על כן בשעתם יכבדם ויאהבם וידבק בהם, לא יפר ד מחשבתו מהם. וראיתי מבני עליה המחבבים

שכבר ביערתי אותו, אך לאמיתו של דבר – "דלא בערתיה" עדיין חמץ זה קיים. אף על פי כן, ריבוננו של עולם, הריני מפיל תחינתי לפניך "לבטל ולהווי הפקר", יהא בעינך כאילו אינו קיים כלל.

כל חמירא וחמיעא. שלום, מדבר יהודי מירושלים. ליל בדיקת חמץ החביאו אצלי בבית עשרה פתיתים של חמץ, ואני, כמנהג ישראל, בדקתי את הבית ומצאתי תשעה פירורים. הפירור העשירי נעלם, ובני הבית נבוכו. כל אחד ניסה להיזכר איפה החביאו את הפירור. אחד אמר שהוא ראה את הקטן בן השנתיים משחק עם זה, והשני אמר שהוא לא שיחק עם זה אלא עם משהו אחר. אני כבר הייתי עייף מכל היום העמוס שעבר עלינו, והמשכתי לחפש ולחפש, כשאני חושב, יש פה אנשים עם שכל בראש, כך לכל הפחות היה ידוע לי עד היום. מה קרה להם? למה לא מחביאים את הפירורים במקומות הגיוניים? ואיפה האחריות? למה לא מינו משהו שיזכור את כל המקומות? למה לא רשמו איפה כל פירור נמצא? אני מצטער לספר שבזמן שקיימתי את המצווה של בדיקת חמץ כעסתי על זה שלא עובדים בצורה טובה, וכל כך חבל שאחרי כל העבודה במשך כל החודש האחרון צריכים להתרגז על שטות כזאת (באמת חבל להתרגז! חבל שאמרת את זה לכולם ולא לעצמי). כל ה"למה" לא עזר לאף אחד ואני המשכתי לחפש ולחפש, וכשמחפשים דבר הרבה זמן, מפשפשים גם במקומות לא כל כך הגיוניים, ככה קרה שפתחתי את הטלית בייטל – השקית המיוחדת לטלית, של שבת, והנה, מה אני מוצא? בקבוק יי"ש! חמץ גמור!!! אתם שואלים איך זה הגיע לשם? אני מקפיד, יחד עם קבוצה מחבריי בבית המדרש, על תקנת הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב זי"ע שלא לחזור הביתה רעב, ולכן אני מקדש בשבת בבוקר על כוסית יי"ש, אוכל קצת 'מזונות' בבית המדרש, ואחר כך חוזר הביתה. גם בשבת הגדול נהגתי כך, ועניין הבקבוק שטמון בטלית בייטל נשכח ממני לגמרי. תארו לעצמכם אלו פנים היו לי, אם הייתי מוצא את הבקבוק רק ביו"ט, בבית המדרש, בעיצומו של חג הפסח... ברחמי השם יתברך, לא מצאתי את הפירור העשירי, פתחתי בחיפושים נרחבים, וכך הגעתי לבקבוק הנשכח.

מצוות, היו מנשקין המצוות והמרור וכל המצוות בעת מצוותן. (של"ה פסחים פרק נר מצוה).

הפירוש המילולי של בן חורין, הוא בעל חרות - אדם חופשי שאינו עבד - שיכול לעשות מה שהוא רוצה, לכאורה נראה שהאיש אשר ככל הישר בעיניו יעשה - זהו הבן חורין האמיתי, שאינו כפוף לשום חוק ולשום תכתיב.

האם מיליונר היושב על שפת הנהר וזורק חבילות שטרות של מאה דולר בכל פעם לנהר, מפגין בכך את חירותו לעשות בכסף כרצונו, לכאורה כן, אבל באמת, אם ימשיך כך - בתוך כמה שעות יהיה כאחד העניים, וגם אם ירצה - לא יהיה לו כסף, ככל שיזרוק יותר בכך יאבד את "חירותו" הכלכלית לעשות כרצונו.

החירות האמיתית היא האדם שיודע לשלוט ברוחו ובגופו מה כן לעשות ומה לא לעשות, ויש לו שליטה מלאה על יצרו לדעת את המותר או האסור הוא ה"בן חורין האמיתי", ולא האדם שמחליט שככל העולה על רוחו יעשה. זה אינו מן החירות. אדרבה, הוא פשוט לא שולט בעצמו ושבו בידי יצרו.

מספר הרב דרורי שליט"א, שבעת שבא לעודד נער צעיר שמצבו היה קשה מאוד במחלקה האונקולוגית בהדסה עין כרם, פנה אליו הנער שעות ספורות לפני פטירתו, בקול חלוש חסר אונים. "אתה יודע, כבוד הרב, אני מרגיש שחיי מסתיימים בעוד זמן קצר".

שאל אותו הרב בבהלה: "מנין לך הדבר?". והשיב הנער תשובה חדה, בעלת עומק רב: "שמתי לב שבימים האחרונים הורי המסורים שיחיו הפסיקו לומר לי מה מותר לעשות ומה אסור לעשות, ועל כל דבר הם מסכימים לדברי. הבנתי שהם יודעים את מצבי ושימי ספורים, ועל כן כבר לא מחווים דעה ולא אומרים לי על הן הן ועל לאו לאו, ונותים לי לעשות ככל העולה על רוחי".

הנער אכן נפטר באותו הלילה, אבל המסר הוא חד וברור: כל זמן שיש לבן אדם גבולות על המותר והאסור - הוא "בן חורין אמיתי" לעצמו. הוא מרגיש שליטה מלאה ביכולות שלו מול יצרו ולנתו את אורחותיו, ברגע שאין לו כבר את יכולות אלו - פסקו ממנו ההגדרה של בן חורין, ושבו הוא ביד יצרו ובלי יכולת שליטה על עצמו כלל, כמו מילונר שגמר לזרוק לנהר את כל כספו, ונשאר בעירום וחוסר כל.

חג הפסח מסמל לכולנו שנהפכנו להיות "בני חורין". היינו עבדים ויצאנו משעבוד מצרים

אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב (פסחים צט:), כדרך בני חורין כדרך שבני המלכים עושים (ספר הפרדס סדר פסח), זכר לחירות (רש"י) - כדי שיזכור החירות, ויתן הודאה לה' יתברך (כל בו סי' נ').

אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ר"ל שלא יאכל אלא בהסיבה דרך חירות כדי שירמוז בה סימן לחירות וגאולה, ויתעורר לשבח מי שגמלנו טובה - בגאולה וחירות משיעבוד קשה ומגונה. (מאירי שם, וכ"כ בספר המכתם - פסחים שם).

ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין. (פסחים צט ע"ב) כמה ימים קודם חג הפסח עצרה מכונית ליד ישיבתו של רבי יוסף-צבי דושינסקי, בשעה שזה עמד ומסר שיעור לתלמידיו. בפתח נראתה דמותו של 'הרב מטפליק', רבי שמשון-אהרון פולונסקי. בלי אומר ודברים ניגש אל ראש הישיבה וקרא: "רבי! יש אביונים שאין להם מאומה בעבור צורכי הפסח - לא מצה ולא ארבע כוסות. מכונית מחכה לנו בחוץ. ניסע יחדיו אל כמה גבירים ונאסוף כסף בעבור העניים". "הלווא אני עומד באמצע השיעור!", תמה הרב דושינסקי. "בטוח אני שאתם תמסרו עוד שיעורים רבים, אבל אותם יהודים, מה יאכלו בחג!", השיב הרב מטפליק. למשמע הדברים ירד הרב דושינסקי מהדוכן ויצא עם הרב מטפליק.

אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, כדי להזכיר גאולה שגאל אותנו הקב"ה מעבדות לחירות. משל לבן מלך שהלך למדינת הים, ונתארח אצל בעל הבית אחד. לימים החזיק בו אותו האיש, אמר לו עבדי אתה" והתחיל לשעבד בו בפרך. כששמע המלך בדבר, לבש נקמה ונפרע מאותו האיש, והוציא את בנו משם והמליכו וקשר לו כתף, וקבע לו יום גינוסא, ואמר לו "הוי זהיר שבכל שנה ביום זה הוי קושר כתף, כדי שידעו הכל שאתה בן מלך ואין אתה עבד". כך ישראל כן, צריך להסב דרך חירות להזכיר גבורותיו של בוראינו. (הרוקח ז"ל דרשה לפסח עמ' ק"ב)

לחירות, להיות עם סגולה עם שמקבל את התורה ואת מצוות השם. וכבר אמרו חז"ל "אין לך בן חורין אלא מי שעמלו בתורה".

מלביש הקיטל בגליון ספיר ויהלום (פר' נצבים ע"ט) מביא שהחסיד תמים מתושבי העיירה גור בשם ר' איטשע צעלקע, הנודע בכינויו ר' איטשע גרוינמ'ס, היה לו הזכות מדי שנה להיכנס לחדרו של השפת אמת לבלי הסדר ולעזור לו בלבישת הקיטל.

חזקה זו הגיעה לו עקב מעשה שהיה: בעת שהשתוללה מגיפה בעיירה גור שהפילה חללים רבים מיילדי ישראל, גזרה הממשלה לשרוף את כל הגופות, במקום לקבור אותם כדון, כדי למנוע התפשטות המגיפה. ציוה השפת אמת להכריז, כי מי שיקבור את גופות הילדים היהודים, מובטח לו שהוא בן עולם הבא.

הלך ר' איטשע, שם נפשו בכפו, וביום אחד קבר שש עשרה גוויות. לאחר שגמר, נכנס אל השפת אמת ואמר: "הרבי הבטיח לי עולם הבא, ואולם אני רוצה גם עולם הזה". השיב לו השפת אמת: אכן מגיע לך, ומה תבקש. ענה בתמימות, שאינו חפץ בכסף או בכבוד, ואינו מבקש אלא שירשהו הרבי להלביש לו הקיטל בכל ערב פסח לפני הסדר. השפת אמת הבטיח לו את הדבר. ומאז מדי שנה היה נכנס ר' איטשע לחדרו של הרבי ומסייע לרבי בלבישת הקיטל. וסיפר, שבליל הסדר האחרון, בשנת תרס"ד, תוך כדי לבישת הקיטל, שמעו נאנח ואומר: "אני מקבל מכתבים מהחזית, מצויים שם עשרת אלפים חיילים יהודים, וכל בקשתם היא להגיע לקבר ישראל, וא"כ איך אפשר לגשת ולערוך את הסדר? מי יכול לשאת בצער זה? אין בכוחי לשאת זאת יותר."

ובשנה ההיא בערב פסח, בעת ששרף את החמץ, פנה השפת אמת לחתנו הרה"צ מבענדין ואמר "זאל שוין מקויים ווערען זיך הרשעה כולה כעשן תכלה" [-מי יתן ויקויים כבר הנאמר וכל הרשעה כולה כעשן תכלה]. והרב מבענדין הזכיר זאת פעם בדרשתו לשבת הגדול, והשווה את המסופר על החידושי הרי"ם שאמר בשעה שהלך עם הנר לבדיקת חמץ 'אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו' (תהלים צז, ג), ופירש הרבי, שבכח ההתלהבות ישרפו כל הרשעיות.

לשולחנו של ה'שפת אמת' הגיעו בימי המלחמה אגרות שנשלחו מהחזית על ידי אברכים ובחורים מחסידי שנתפסו לעבודת הצבא, ובהן היו מקוננים על מצבם ועל סבלם הקשה ועל הנסיונות שעוברים עליהם מדי יום לשמירת המצוות. אך אגרת אחת גרמה לו קורת רוח, שנשלחה על ידי חסיד אחד שהיה תלמיד הרה"ק מאוסטרובצה, אשר תוכנה היה פלפול ארוך הסובב על דברי רבינו יונה. כן הגיעו מספר מכתבים מהחסידיים בחזית, שסיפרו על אופן קיומם את המצוות במסירות נפש. כגון, כאשר לא היה להם שופר, אמרו במקום זה דברי התעוררות, ואיך שבנו סוכה בעיצומו של קרב, באספס קצת סכך מהיער והעמידוהו על שלש דפנות כדי לאכול בו כזית כהלכה. השפת אמת התבטא בראותו את המכתבים הללו, שעל זה נאמר 'העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ', העדותי מלשון עֲדָיְהִינּוּ תכשיט, שאברכים כאלה מקשטים הם את השמים ואת הארץ.

וכך כתב ב'שפת אמת' (שבת תשובה תרל"ז) על הפסוק 'ואעידה בם את השמים וגו', 'ואעידה' לשון עדי וקישוט, כי בני ישראל עושין קישוטין לשמים וארץ.

במשך תקופת המלחמה עקבו היהודים בפולין במתיחות אחרי ההתרחשויות בחזית, כאשר בלב רבים היתה התקווה שתגיע סוף סוף מפלה לממשלת רוסיה אשר ממנה סבלה היהדות צרות צרורות במשך יותר ממאה שנים, והיו שמחים עם כל שמועה על כשלונות והפסדים שספג הצבא. אולם, כפי המסופר, השפת אמת נהג לפי הוראת חז"ל (אבות פ"ג מ"ב) הוי מתפלל בשלומה של מלכות, מה גם שחרד לגורלם של אלפי היהודים שנתפסו לצבא המדינה.

בעיצומה של המלחמה התקיימה פעולה צבאית במבצר הימי של רוסיה 'פורט ארתור' שהסתיימה בתבוסה קשה עם קיפוח חייהם של עשרות אלפי חיילים, שם החלה מפלתם הסופי של הרוסים ומשטר הצאר. ישב באותה עת בנו בכורו של הרבי, הרה"ק האמרי אמת' זיע"א, בצוותא עם מקורבו הרה"ח ר' שלמה'לי קאצקער [אביו של המשב"ק ר' בונם לייבל], וכשהגיעה לאזנו השמועה ההיא, תפס את ראשו בשתי ידיו וזעק "אוי וויי". התפלא בפניו ר' שלמה'לי על הבעת הכאב, בפרט שהאוירה היתה בעד תבוסת

מצד האדם רק מתנה ממעל, אולם אח"כ נסתלק מהאדם מדרגות הללו ומעתה על האדם לעבוד מעצמו להגיע למדרגות הללו. היינו שמראין לו שיש בכחו כוחות נעלמים גבוהים, וצריך ע"י עבודתו להוציאנו מכח אל הפועל, ולכן קינא הבעש"ט את ימי הנעורים שהשתוקק לאותם המדריגות הגבוהות שניתנו לו אז ממעל.

אולם מדריגות הללו הם כאמור רק מתנה ממעל ובשאלה בעלמא, ומביא ר' צדוק פירושו של הרבי רבי בונם זי"ע עה"פ 'אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת על זה', ואמר הרבי רבי בונם זי"ע שהפסוק קאי על המדריגות שהאדם מקבל בתחלת כניסתו לעבודת ה' ואח"כ נסתלק ממנו המדריגות, על זה נאמר 'אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה' שהיה ההתעוררת בחוזק רב, 'כי לא מחכמה שאלת על זה', היינו שלא היה מחכמתך רק בתורת שאילה מהשם יתברך, ועיקר הוא מה שקונה אחר כך ביגיעו.

ומביא רבי צדוק מרבו הרה"ק מאיזביצא זי"ע שאמר שאין מראין לו לאדם אז בתחילת עבודתו רק כפי שיכול באמת להשיג בקנין ע"י עבודתו, ולא למעלה ממדריגתו.

ובספה"ק שם משמואל (ויצא, שנת תרעה) מאריך בענין זו ומסמיק לזה משל נחמד, לאדם שמלויים לו מעות שיהי' לו במה לעשות מסחר וקנין להרויח, ואם לא יזדרז להרויח מה, אח"כ מאומה לא ישאר בידו. והשוטה מסתפק עצמו בהתעוררות זאת, ואח"כ כשנסתלק ממנו מה שניתן לו מן השמים, מתאונן שהימים הראשונים היו טובים מאלה.

יסוד דברים הנ"ל מובאים בארוכה בספה"ק מאור ושמש (פר' בשלח), והבה נלמוד מדבה"ק: הנה סדר עבודת ה' ברוך הוא וברוך שמו הוא כך, דהנה האדם עד שלש עשרה שנה הוא בשני ערלה ביצר הרע לבד ונשקע בכל המדות היצר הרע, ואחר כך בבוא שלש עשרה שנה ונכנס בו היצר טוב אזי קשה לפרוש ממדות המגונות שנשרש בקרבו כידוע כי צדיק ראשון בריבו ונכנס טענת היצר הרע בלבו מקודם הרבה. מה עשה הקב"ה שחפץ חסד הוא, אזי בפעם ראשון שמתעורר לב אדם בתשובה אזי מאיר לו הקב"ה הארה גדולה עד מאד שנפל עליו התעוררות גדול מאד, וזהו הנותן יד לפושעים, אבל הארה זו מיד נשכח ממנו ונסתם ממנו כדי שיחפש ויחקור

הרוסים כנ"ל. אמר האמרי אמת "דאס מיינט מען אונז" [-הלא זה מכוון אלינו]. בשעת מעשה היו דבריו נראים כחידה ללא פשר, אבל כעבור תקופה קצרה והשפת אמת חלה ונשבה ארון הקודש, הבינו חסידים כי ראה בשינוי המתחולל במלכותא דארעא, כסימן על העתידות לגבי הנהגת עם קודש.

לא הספיקו היהודים בפולין לשקוט מצרת המלחמה, והנה קפצה עליהם צרה חדשה. הימים היו בתחילת המהפכה הרוסית, אשר גרמה למהפך בסדרי החיים בערי המדינה, ע"י קבוצות פורעים שסובבו בין הערים והעיירות, וזרעו הרס ואבדון בכל מקום בואם. בנוסף ליהודים הרבים שנקטף פתיל חייהם ע"י הפורעים האכזריים, נשבר להמוני העם מטה לחמם. והצרה גדלה מצד הידיעה שבין המהפכנים היו גם אלו שמתוך העם היהודי, שנמשכו אחרי דמיונות שווא במעלת השיוויון ונרתמו למען נצחון המהפכה. היהודים האומללים התדפקו בפתחו של השפת אמת, וגוללו לפניו את מרירותם על מצבם הקשה, ולא מצא השפת אמת מנוח מצערו הגדול על מצבם הקשה של אחינו בני ישראל. ואז בתקופה ההיא חלה את חולייו האחרון.

ליל הסדר. פעם שאל האימרי אמת' אדם "מה חדש?" ענה הנ"ל: "ליל הסדר מתקרב" אמר לו הרבי: "זה שהסדר מתקרב אנחנו יודעים השאלה היא האם אתה מתקרב לסדר..."
ה"אמרי חיים" אמר כי מוצא חן בעיניו שבארץ ישראל משתמשים רבות בביטוי "הכל בסדר!" כלומר הכל תלוי בסדר הקודש...

מובא בגליון כרם המועד, כתב רבינו הישמוח ישראל (על הפיוט 'חסל סידור פסח') דהשם 'סדר' נקבע מחמת שהיא סדר על כל השנה. וכ"כ בספה"ק בית אהרן.

וביאור הדברים, דהנה איתא ברוקח 'אין חוזק כחוזק החסידות בתחילתו', וביאור הדבר כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק בשלח אות א, שקלים אות י, ר"ח סיון אות ד', ובעוד הרבה מקומות), בהקדם מאמר הבעש"ט זי"ע שאמר שמקנא את ימי הנעורים שלו, ומבאר רבי צדוק זי"ע שבכניסת האדם לעבודת ה' נותנין לו לאדם מיד הרבה מדרגות והשגות, וזה אינו

מעצמו על ידי תורה ותפילה ומעשים טובים על ידי בחירה ורצון, וכל מה שהולך אדם בעבודה יותר נתגלה לו יותר מה שהיה לו בהשקפה ראשונה שהאיר לו הבורא יתברך.

עצמו שיקנה הדברים לאט לאט בהדרגה קנין עולמי.

סידור הקערה. מרגלא בפומיה של הרה"ק רבי שלום משא"ז זי"ע, בליל התקדש החג, בעת סדרו הקערה והג' מצות: אמשול לכם משל על כל עניני סידור הקערה, בשנים קדמוניות היה ריחיים של קמח ע"י סוסים, שקשרו הסוסים אל האבנים, ובין האבנים נתנו החטים וע"י שהסוסים הלכו סביב הסתובבו האבנים ונטחן הקמח. פעם שאל הסוס להבעל הבית: אדוני בשלמא כשאני מוליכך בדרך אני מרגיש ומבין עבודתי, היינו לפני זמן בעיר אחת ואחרי שעה אנחנו בעיר אחרת, ואינני עומד על מקומו הראשון, אבל בעבודה זו אני עומד רק על מקום אחד, א"כ מה תועלת יש לך בעבודה כזאת ומה אתה מרויח על ידי? השיב לו בעל הבית: על ידי עבודתך שהנך מסתובב למטה אתה לא רואה כלום, אבל למעלה בהריחיים נעשה מזה קמח כפי עבודתך! עד כאן המשל. וכן הסביר האדמו"ר משא"ז – אם אמנם שאנו אין לנו דעת להשכיל הסודות והיחודים הקדושים הנעשים בליל הסדר, אבל על ידי עבודתנו כאן בסידור הקערה וכו', נעשים למעלה תקונים בעולמות העליונים.

"קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד" ביאר כ"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע קדש ורחץ – כשאדם בא לקדש עצמו ולטהר ולרחץ מעוונותיו, כרפס – ראשי תיבות כלל ראשון פה סתום שישמר פיו ולשונו מדבורי איסור, יחץ מגיד – גם מה שמדבר ומגיד בהיתר יחצה וימעט.

קדש ורחץ. מובא בסידורו של שבת רמז בעל המסדר הגדה בסימן של סדר פסח קדש ורחץ, פירוש שזהו מעלת לילה זו הראשונה של חג הפסח, כי בכל קבלת הקדושה, צריך מקודם לרחוץ ולטהר את לבו מכל וכל, כדי שיוכל לקבל הקדושה, ועל כן חייב אדם לטהר עצמו ברגל, פירוש קודם הרגל, כדי שיוכל לקבל אל תוכו קדושת אור ה' המאיר בכל רגל ורגל לפי ערכו. ולא כן היה ברגל חג המצות, שהקדושה היתה מוכרחת להאיר פתאום אל תוך הרע, וכל הרע היה נדחה ונתבטל ממראות אור הגדול, ואח"כ היה הציווי לרחוץ ולטהר, להכין עצמו לקבלת התורה, וזה קדש ורחץ, שתחילה האיר אור

וכן היה מתנהג הבורא ברוך הוא עם ישראל ביציאת מצרים, בתחילה בליל ראשון של פסח האיר להם הקב"ה הארה גדולה התגלות אלהותו יתברך שמו שהאיר להם חמשים שערי בינה כמבואר בספרים, ויצאו ממצרים בחשק גדול משארותם צרורות בשמלותם מחמת הבהירות הגדול שהאיר להם ה' יתברך הארה גדולה יצאו באמונה רבה ובטחון גדול בה' יתברך, ואחר כך מיד נסתם מהם אותו הארה ונפלו מאותו הארה כמה פעמים עד שהיה להם הכנה רבה ומסירות נפש על הים. ואחר כך גם כן היה להם הכנה מעט מעט ונפלו כמה פעמים מאמונה דהיינו במלחמת עמלק וגם שאר ענינים, רק מחמת שהיה להם בהירות גדול בליל ראשון אזי בכל עת נפילתם הזכירו עצמן גדול בהירות שהיה להם בפעם ראשון דהיינו חוזה החסידות של התחלה, אזי זה היה התחזקותם שהיו יכולים לעורר עצמם בכל עת נפילתם לחזור לאמונתם הראשון עד שבאו למתן תורה, עכל"ק.

כיון שהגענו עד הלום, נבוא לביאור דברי רבינו הישמח ישראל שליל פסח היא 'סדר' על כל השנה, שכן כפי המבו' במאור ושמש הני"ל וכן הלוא מבו' בכל ספה"ק וספרי הקבלה שבפסח היה היציאה דרך 'דילוג', היינו שהקב"ה נתן לישראל כל ההארות בבת אחת ואח"כ סילקם מהם, והרי השפעה זו חוזר ונשנה בכל שנה ושנה בליל פסח כמבו' בספה"ק באריכות ואכמ"ל. וא"כ בליל זה מראין לו לאדם כל מה שיכול להשיג ואיפה שיכול להגיע ולהתעלות, ועל האדם לסדר

הקדושה, וקידש את ישראל בקדושתו, ואח"כ ורחץ, שציווה לרחוץ ולטהר עצמם.

מדוע עושים ארבע כוסות דווקא בין... והוצאתי... וגאלתי... ולקחתני... (ו' ו'-ז') וצ"ב מדוע תקנו בליל הסדר ארבע כוסות דווקא על יין? אלא מסביר בעל ה'משך חכמה' זיע"א: יין כידוע הוא המבדיל בין ישראל לעמים, שכן ביין שנגע בו גוי יש דין של יין נסך. וכל יציאת מצרים הייתה בזכות שעם ישראל היה מובדל מהמצרים בשמם לשונם ולבושם. ולכן אנו מציינים זאת ע"י שתיית יין בליל הסדר.

הקדושה, וקידש את ישראל בקדושתו, ואח"כ ורחץ, שציווה לרחוץ ולטהר עצמם.

מדוע עושים ארבע כוסות דווקא בין... והוצאתי... וגאלתי... ולקחתני... (ו' ו'-ז') וצ"ב מדוע תקנו בליל הסדר ארבע כוסות דווקא על יין? אלא מסביר בעל ה'משך חכמה' זיע"א: יין כידוע הוא המבדיל בין ישראל לעמים, שכן ביין שנגע בו גוי יש דין של יין נסך. וכל יציאת מצרים הייתה בזכות שעם ישראל היה מובדל מהמצרים בשמם לשונם ולבושם. ולכן אנו מציינים זאת ע"י שתיית יין בליל הסדר.

הא לחמא עניא. החת"ס היה אומר "כהא לחמא עניא", ורמז יש בדבר, כה"א, בגימטריא כ"ו כמניין שם הוי"ה הק', ובתיבה זו אנו פותחים את ההגדה וסיפור "יציאת מצרים", שמכוחו של הקב"ה אנו באים ומתחילים לערך את הסדר שנוכה לעשותו. "ושאינו יודע לשאול את פתח לו" נכנס סוחר אחד אל ה"תפארת שלמה" מרדומסק וספר לו על הקשיים שהתגלעו לאחרונה בעסקיו, וזקוק הוא לסכום גדול של כסף כדי להצליח לשוב ולעמוד על רגליו. "מדוע אינך מחפש הלוואה גדולה?" שאל הרבי. השיב הסוחר בבושת פנים: "מי ילו וה לי כסף? הרי חייב אני כספים רבים לכל הסוחרים וכלם יודעים שמצבי דחוק". אמר לו הרבי: "הגעת אפוא למצב של 'ושאינו יודע לשאול', שאין לך ממי לשאול וללוות, אם כך מברך אני אותך שיתקיים בך 'את פתח לו', שיפתחו לך שערי שמים ולא תצטרך לבריות". התקיימה באיש ברכתו של הרבי ועד מהרה התהפך מזלו לטוב. "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" רבנו יעקב קראנץ, המגיד מדובנא, מבאר במשל מדוע באמת 'כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח'. משל לחבורה של סוחרים שנסעה בספינה, זה הביא אתו זהב, זה הביא יהלומים, זה כלים יקרי ערך, וזה בדים נדירים, והנה קמה רוח סערה, והאניה חישבה להישבר, באותו הזמן לא חשב איש על הסחורה שאתו, וכל אחד מהם רק התפלל שהספינה עם הנוסעים שבה, תינצל. שמע הקב"ה את תפילתם, הקים סערה לדממה, הגשם פסק, העבים התפזרו, החמה שוב זרחה והים שקט כמקודם. בהגיעם לחוף מבטחים סיפרו

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא. ביער עבות ומסובך טייל לו המלך בכבודו ובעצמו, פסע בניחוחות במשעולי האילנות העבותות, ולפתע תעה בדרכו ולא מצא את פתחו של היער, כל פסיעה ופסיעה שהלך ראה שהוא מעמיק והולך יותר בין סבכי הענפים, ככה הסתובב שעות ארוכות מבלי שיראה אור בקצה דרכו, ביני לביני התגבר עליו רעבונו וצמאונו, עד שנפל מתעלף במקום ציה ושומם מבלי יושב.

ולפתע עבר כפרי אחד אשר היה גוזז עצים במקצועו ומה מאוד גברה חרדתו כשהבחין כי לא אחר מהמלך הרם בכבודו ובעצמו שוכב ביער מבלי משען ומשענה, מיד רץ לביתו והכין מטעמי ומעדנים כפי יכלתו, ונגש בחיל ורעדה אל המלך ועוררו מעלפונו והאכילו והשקהו, והחיה את נפשו, והראה לו את הדרך אשר ילכון בה, וככה הציל את המלך מחרפת רעב.

המלך זכר את רוב טובו וחסדו של אותו כפרי, הביאו ברוב כבוד לתוך ארמונו, וגידלו ונישאו מעל כל השרים ומינהו לשר אוצר המלוכה, וככה עלה מעלה בפסגת הגדולה והשררה, עד שוישמן ויבעט והתחיל ללולל בעבודתו, וכשהשרים

ה' יצאו ממצרים, כי באופן הטבע לא היה להם אפשרות להתקיים בקושי השעבוד וגם לא שום אפשרות לצאת ממצרים. לכן בתחילת ההגדה, בכדי לקבוע בלב פנימה בחוש את הצורך להודות ולהלל לקב"ה על שהוציאנו מאפלה לאורה, מכריזים 'הא לחמא עניא'. 'השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין' מסופר על אחד מבני ירושלים של מעלה מדורות הוד הקדומים שלא זכה לזש"ק, ואף לא הייתה הרבנית בקו הבריאות הנפשית. באחד מלילות הסדר חזר היהודי מביהמ"ד בלווית בחורים שהזמינם להיות סמוכים על שולחנו בלילה קדוש זה. ויהי כהכנסם הביתה נחרדו הבחורים לראות כי 'בעלת הבית' לא די שלא ערכה 'שולחן סדר' כראוי, אלא אף הפכה את השולחן – ראשו על הקרקע ורגליו זקופים ועומדים מלמטה למעלה, המצות והיין מושלכים על הארץ וכו' ... אך 'בעל הבית' נשאר בשלוות נפשו, ונענה אל אורחיו הנדהמים, כאן תראו 'חג חרותנו' באמת, וכי 'חרותנו' הכוונה דווקא כשנגיע מביהמ"ד ומוצא שולחן ערוך בכל מטעמים, מפה פרושה עליה וכלי כסף וזהב לרוב, בנים כשתילי זיתים סביב לשולחנו, הרי באופן זה אינו 'חירות' אלא הוא 'משועבד' למצב זה – שרק במצב כזה שמח הוא בה' אלוקיו. אך כאן בבית הזה שהכל להיפך ממש, זוהי 'חירות' באמת, חירות מכל שעבוד לענייני עוה"ז וכל שמחתנו רק בה' הוא האלוקים.

השתא הכא. מעשה אצל ה'בית ישראל' זי"ע, שבשנה אחת טרם פשט את ה'קיסל' פנה אל המסובים ואמר 'היום לובשים את ה'קיסל' ואחר הסדר פושטים אותו, אך דעו נא – יבוא יום שמלבישים בגדי לבן ולא יפשטוהו עוד'.

כל דכפין ייתי וייכול הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע אומר על ההגדה, הא לחמא עניא, כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך ייתי ויפסח. הגמרא בפסחים לו. אומרת למה נקרא מצה "לחם עוני", שנונין עליו דברים הרבה, אומרים הגדה והלל, עונין זה לשון של יעננו כמו "יעננו ביום קראינו", "יענך ה' ביום צרה" – כליל פסח מתעוררים הישועות שהיו במצרים, והתפילות מתקבלים ברחמים וברצון לפני השי"ת.

הנאמנים ראו בתעלוליו, באו וקיסרגו לפני המלך שאותו האיש אשר בחר בו מכל השרים בז לו ולמלכותו ומועל בכספי המלוכה.

המלך נדעזע למשמע אזנו, ויחרד וילפת, ושלח להגיד לאותו השר שהוא בכבודו ובעצמו יבא לביתו לחקור ולדרוש את האמת לאמתו, והוא יבוא לבדוק בשבע עינים את ספרי אוצר המלוכה. כמובן, שאבריו של השר האוצר רעדו ועצמותיו ריחפו, כי ידע גם ידע שקצפו של המלך יתגבר ויתחזק כשיבדוק את ספריו, וכשירגל בביתו ויראה את גודל היקף מעילותיו, אמנם נצנצה לו עצה נבונה, כשהמלך יגיע לביתו יכין לו אותו מאכלים שנתן להמלך בשעה שמצאו ביער ובכך יהמו מעיו עליו בזכרו את גודל החסד שעשה לו בשכבו כדומן על פני השדה, ואכן המלך הגיע בסבר פנים חמורות, וכשהשר הגיש לו את המאכל הלז, מיד נכמרו רחמיו, ופרס בשלומו בסבר פנים יפות, וחיבבו כמקדם.

הנמשל הוא, שהקב"ה בכבודו ובעצמו עבר בתוך מצרים הוא ולא אחר, ולא שליח, וחיפש את העם הנבחר אשר יעבדו את האלוקים על הר סיני, וקוב"ה הסתובב בארץ מצרים וראה את בני"י יושבים ואוכלין את הקרבן פסח על מצות ומרורים, ראה אותם יוצאים ממצרים כשביצקם על שכמם, מיד לקחם להיות לו לבניו, חיבבם והגביהם במעמד הר סיני.

מני אז הלכו ישראל גולה אחר גולה ובעוהו"ר מרדו באביהם, והמקטרינים עומדים ומקטרגים על כלל ישראל בהטענה הישנה של "מה נשתנו אלו מאלו", ואכן כדאיתא בזה"ק שבכל ליל פסח הקב"ה אומר למלאכיו שהוא יורד לבתי ישראל לראות את כל המפעל, ואנו לוקחים את העצה היעוצה של אותו כפרי, ומקבלים את פניו של המלך באותו המאכל - המצה די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, ועי"ז יומתק דיננו ומעוררים את מדת טובו וחסדו יתברך.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. מדוע מתחילה ההגדה באמירת דבר זה שהמצה היא לחם עוני? יש לבאר, ד"לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על מוצא פי ה' יחיה האדם", כמו שנאמר בפרשת 'עקב' ('דברים' ח ג), והמצה שהיא לחם עוני היא ממחישה את זה ביתר שאת, שרק עפ"י דבר ה' התקיימו בגלות מצרים ועל פי

וזה מרומז "כל דכפין" כל אחד שהוא רעב וצריך ישועה, "ייתי" שיבוא ויבקש ויתפלל, "וייכול" יזכה להשפעות טובות ויהיה לו בשפע לאכול, "כל דצריך" כל אחד שצריך ישועה ורחמים על כל ענין וענין, "ייתי שיבוא ויעשה הסדר, "ויפסח" יושפע ברחמים וחסדים, מלשון "ופסחתי" עליכם תרגום אונקלוס "וחמלתי".

כל דכפין ייתי ויכול. הרה"ק רבי אליעזר'ל מדזיקוב זי"ע פירש "כל דכפין ייתי ויכול" כי אפילו שחז"ל אמרו שלפני שיבוא הגואל לגאילנו יהיה חלילה צרות רבות חבלי משיח, עם כל זה כשיבוא הגואל העתידה יהיה הגאולה מצד הרחמים, ואז ינצלו מחבלי המשיח. וזה מרומז בדברי בעל ההגדה "כל דכפין" כל שנות הרעב שצריכין חלילה לבוא, "ייתי" יכול משיח לבוא, "וייכול" ויהיה בשפע לאכול, "כל דצריך" כל הצרות שאמורים חלילה לבוא, "ייתי" יכול משיח לבוא "ויפסח" ונפסח מעל הצרות וננצל בעזה".

כל דכפין ייתי ויכול: המחזור ויטרי מסביר שינוי הלשון של "כל דכפין" ייתי "וייכול", "כל דצריך" ייתי "ויפסח", שבעל הבית מדבר לשתי סוגי אנשים. א. לאלה אשר אין להם בכלל מה לאכול ביו"ט, אומר להם שיבוא לאכול סעודת יו"ט אתו. ב. לאלה שכן יש להם מה לאכול לסעודת יו"ט רק חסר לו השלמה לסדר של פסח, יין, מרור, חרוסת, כרפס, לאלה הוא אומר שיבוא ליקח ולהשלים מה שחסר להם.

כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח. מובא בחסד לאברהם צ"ב כפל הלשון 'כל דכפין' ו'כל דצריך'. ונראה עפ"י מה שאמרו חז"ל (נזיר כז.). שנים שצלו פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם מצוה עליו הכתוב אומר 'צדיקים ילכו בס' וזה שאכלו לשם אכילה גסה עליו הכתוב אומר 'ופושעים יכשלו בס'. בתוס' (פסחים קז:): הקשו על כך, שהרי הפסח נאכל על השובע דווקא? ותירצו התוספות שיש שני סוגי אכילה גסה: יש מי שכבר מילא את כריסו כל כך, עד שהוא קץ במזונו, זו אכילה גסה שעליה נאמר ופושעים יכשלו בס, כי אכל יותר מדי ואחר כך יאכל את הפסח, אבל יש אכילה נוספת שהיא 'אכילה על השובע' הנדרשת בפסח, והיא כאשר הוא עדיין מתאוה לאכול עוד דבר, משום שלא מילא בטנו, וגמר השביעה יהיה עתה, עם אכילת הפסח, ועליו נאמר 'צדיקים ילכו בס', וזה מה שאומר כעת בעל הבית לבני ביתו, 'כל דכפין' דהיינו מי שהוא רעב כי לא אכל כלל, אזי 'ייתי ויכול' מקודם, כי קרבן הפסח נאכל על השובע, ועל כן יאכל קודם דבר מה כדי לשבור את רעבונו, ורק לאחר מכן יאכל את הפסח, ואילו 'כל דצריך' דהיינו מי שכבר אכל וכבר אינו רעב,

כל דכפין ייתי ויכול. הרה"ק רבי אליעזר'ל מדזיקוב זי"ע פירש "כל דכפין ייתי ויכול" כי אפילו שחז"ל אמרו שלפני שיבוא הגואל לגאילנו יהיה חלילה צרות רבות חבלי משיח, עם כל זה כשיבוא הגואל העתידה יהיה הגאולה מצד הרחמים, ואז ינצלו מחבלי המשיח. וזה מרומז בדברי בעל ההגדה "כל דכפין" כל שנות הרעב שצריכין חלילה לבוא, "ייתי" יכול משיח לבוא, "וייכול" ויהיה בשפע לאכול, "כל דצריך" כל הצרות שאמורים חלילה לבוא, "ייתי" יכול משיח לבוא "ויפסח" ונפסח מעל הצרות וננצל בעזה".

כל דכפין ייתי ויכול: המחזור ויטרי מסביר שינוי הלשון של "כל דכפין" ייתי "וייכול", "כל דצריך" ייתי "ויפסח", שבעל הבית מדבר לשתי סוגי אנשים. א. לאלה אשר אין להם בכלל מה לאכול ביו"ט, אומר להם שיבוא לאכול סעודת יו"ט אתו. ב. לאלה שכן יש להם מה לאכול לסעודת יו"ט רק חסר לו השלמה לסדר של פסח, יין, מרור, חרוסת, כרפס, לאלה הוא אומר שיבוא ליקח ולהשלים מה שחסר להם.

כל דכפין ייתי ויכול וכו' השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין. קשה איך אומרים כל דכפין ייתי ויכול הרי אנו סוגרים הדלת ויושבים בבתינו ואיך יכנסו האורחים עוד צריך להבין הסמיכות בין כל דכפין וכו' לתחילת הדברים כהא לחמא עניא.

ונראה הדכוונה בדברים הוא להסביר מה השמחה בחג הרי עדיין אנו בגלות אלא החילוק הוא שבמצרים היתה הגזירה לזמן קצוב, ד' מאות שנה, ואעפ"כ עשה עמנו חסד שהוציא אותנו קודם הזמן משא"כ עכשיו שאין הזמן קצוב בכל רגע יכול לגאלנו. והנה ידוע דמצות הצדקה מקרבת הגאולה כמאמר חז"ל (ב"ב י' ע"א) גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה.

אלא רק צריך עוד דבר מאכל כדי לגמור שביעתו, הרי הוא מוכשר מיד לבוא ולאכול קרבן פסח כהלכתו, ועל כן 'ייתי ויפסח'.

כל דכפין ייתי וייכול. פירושו: כל רעב יבא ויאכל, זאת אומרת אנחנו מזמינים את כל מי שרעב שיבא ויאכל. קצת קשה הרי יושבים בבית הסגור בליל הסדר, הרי אף אחד לא שומע! וא"כ את מי בדיוק אנחנו מזמינים? מסביר הרב מבריסק: יש הלכה בערב פסח שאסור לאכול סעודה כדי שיאכל מצה בליל הסדר לתאבון, ואם כן כולם מגיעים לליל הסדר רעבים. וזה מה שאומרים "כל דכפין ייתי וייכול" כל מי שרעב – שלא אכל בערב פסח סעודה יבא ויאכל כעת מצה של מצוה, ואין הפירוש לאנשים רעבים מחוץ לבית אלא לכל המסובים שהרעיבו את עצמם בכדי לאכול מצה לתאבון מכריזים כעת שיכולים לבא לאכול מצת מצוה.

מה נשתנה הלילה הזה. מסופר על רבי יששכר דב מבעלזא זצ"ל, שעשה בליל הסדר פעולות רבות של שינויים, כדי שבנו הקטן יניק ויחכים רבי אהרן ישאלהו על כך. אבל הילד אינו שואל ולא מגיב כלום. התפלא אביו ושאל את בנו: "האם מעשי אינם תמוהים בעיניך?" ענה הבן בפשטות ובתמימות כך: "כשאבא עושה דבר מה, אין לי עליו כל שאלה". "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות" פעם שאלו את הרה"ק רבי פנחס בעל ההפלאה זיע"א, למה שואלים מה נשתנה דווקא בפסח, ולא בסוכות שבו עושים מעשה שינוי רב ויוצאים מדירת קבע לסוכה ארעית? ענה ואמר: בפסח כאשר יהודי דווי ונרדף מסב לפתע דרך חירות ושולחנו ערוך בכלים נאים מעשה שררה, תמהים ושואלים "מה נשתנה", אבל בסוכות, שהוא יוצא מביתו לסוכה רעועה, הרי זה מעשה של שגרה בגלות המרה, ואין כל מקום לתמיהה.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ביאר כ"ק אדמו"ר מספינקא (דונלו) שליט"א לילה זה משונה בהרבה דברים, וזאת בכדי לעורר התינוקות שישאלו, ויספרו להם סיפור יציאת מצרים. אך עיקר השינוי בלילה הזה הוא בחינת 'מה' הרומז לענווה – "ונחנו מה", שאדם יכול לקבל הארה וכח רב לכל ימות השנה בעניין ההכנעה והשפלות. ועל כן, 'מה' – זהו הדבר שנשתנה בלילה זה.

כולנו מסובין. יש התמהים: מפני מה תקנו לשתות את כוסות היין ולאכול את כזית המצה באופן של הסבה, הן לכאורה הרבה יותר מתאים לבן חורין לאכול את המצה ולשתות את היין כשהוא יושב זקוף על כסאו, באופן שהיין לא יישפך ולא יפלו פרווים מהמצה... ביאור נפלא בעניין אמר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: בליל הסדר על האדם לעשות סדר בסדרי העדיפויות שלו, הקב"ה גאל אותנו ממצרים כדי שנעבוד את עבודת ה', לא כדי שנאכל מצות ונשתה יין. לכן, גם בלילה הזה יש לנו אמנם 'שולחן עורך' אוכלים סעודת חג, אבל ה'שולחן עורך' נקבע בסוף ה'סדר' ועל פי רוב האכילה נעשית במהירות. את רוב הלילה הננו משקיעים בחלק ה'מגיד', מרבים בסיפור יציאת מצרים, מדברים דברי תורה, ולא עושים עסק מהסעודה. ובמה מראה האדם שאת האוכל הוא מעריך פחות? יש כלל: מי שמתקרב לדבר –

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. מי יכול לבוא ולשאל על טעמי המצוות? והרי לכאורה אסור לשאל ולחקור אודותן, אלא צריך לקיים את המצוות בלי שום סבה וטעם, רק בגלל שכך צווה ה'?

אלא רק מי שבחינת 'מה' הרומז לענווה, כמו שאמר משה רבנו: "ונחנו מה" (שמות טז). הוא יכול לשאל 'מה נשתנה', כי הוא מקבל ומקיים את הכל מתוך הכנעה ועבדות, בין אם הוא יודע את טעם המצווה ובין אם אינו יודע את טעם המצווה.

אמר הגה"ח רבי נתן לוברט ז"ל בדרך צחות: עוה"ז מתנהל הכל ללא סדר, וכאשר עורכים 'סדר' שואלים מה נשתנה. ואמר כי הג"ר מאיר שפירא זצ"ל היה אומר, כי כל אדם יודע שהכל בלי סדר, בלומדו 'חומש' הוא רואה כי אין מוקדם ומאוחר בתורה, ב'משנה' אין סדר למשנה, ב'גמרא' רואה כל אחד בעצמו שאין סדר. אך תפקידו של האדם לעבוד ללמוד ולהתייגע כדי ליצור סדר (כי הסדר קיים אך נסתר למאד).

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ר"ת 'המן', ונראה שבעל ההגדה רצה לרמז כאן תחילת מפלתו של המן שהיה בליל הסדר.

אחד בלבד פרוטה אחת דלה וחסרת ערך כשלעצמה.

ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. מדוע היינו משועבדים? תמה בעל החת"ס, והרי בתורה נאמר: "עבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" ולאחר תום זמן זה היינו יוצאים לחירות ממילא?... אלא, תירץ החת"ס, בגמרא מסכת בבא מציעא (דף פה) מובא: "אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם!" וכמו בתורה הקדושה – אומר החת"ס, כך להבדיל גם בכוחות הטומאה. כאשר אדם ובנו בן בנו שקועים בטומאה שוב אין הטומאה פוסקת מזרעו לעולם. על כן כאשר היו אבותינו במצרים אף שעיקר הגזירה הייתה שעבוד של ארבע מאות שנה, מכל מקום כיון שהיו שקועים בטומאה לא היו יכולים להינצל ממנה לולא גאל אותנו הקב"ה משם. דבר זה, סיים החת"ס, מדוייק היטב בדברי בעל ההגדה שאמר: "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים", "אנו ובנינו ובני בנינו" – שלושה דורות דווקא, כיון שאז שוב אין יכולים להינצל בעצמם.

ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו משועבדים היינו לפרעה. לכאורה אינו מובן, שהרי גם כיום הננו משועבדים! וגם אם יטען מי שיטען שהיום מצבינו אינו בגדר שיעבוד, אך מה עם אותם יהודים שהיו במחנות ההשמדה של היטלר, ימ"ש, הרי גם הם אמרו מילים אלו: "אלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה", כלומר, עכשיו ב"ה אנחנו לא משועבדים לאף אחד... הלזאת יקרא לא משועבדים?

אומר הבית הלוי: התשובה טמונה בסיפא של הדברים: "משועבדים היינו" לא עבדים אלא, משועבדים! מה ההבדל בין שיעבוד לעבדות? כשהקב"ה הוציאנו ממצרים, לא היתה כוונתו יתברך להוציאנו מעבדות לחרות. בשום אופן לא! אנחנו היינו עבדים ונשארנו עבדים. רק שקודם היינו עבדי פרעה ועכשיו נהיינו עבדי הקדוש ברוך

סימן שהדבר חשוב לו ונצרך לו ביותר. אם אדם מתכופף ממקומו ומתקרב אל האוכל – בידוע שהאוכל חשוב בעיניו יותר מדברים אחרים. בתקנת ההסבה בליל הסדר רמזו חז"ל לכל יהודי: אתה אל תתקרב לאוכל, אל תשפיל את ראשך לכווננו, אלא תשב בהסבה ואת האוכל תביא אליך, כך תדע שהנך בן חורין אמיתי בנקודה זו של קיום המצוות.

עבדים היינו. מסופר על אחד מגדולי זמנינו המיוחס למשפחת הלויים שבלייל הסדר פתח ואמר "עבדים היינו". שאלו אחד מן המסובים במקום "הרי הלויים לא עבדו בפרך, וכיצד הרב אומר זאת?" הישיר הרב נגדו מבט אוהב אך תקיף והשיב "רק מי שאין לו לב מסוגל לשאול שאלה כזאת משום שאולי שעבוד הגוף לא היה ללויים אך הלב...! איך לב יהודי מסוגל לראות שאחיו סובלים ולהישאר אדיש ושליו? אכן הלויים לא היו חייבים בשעבוד אך משראו בצער ישראל הטו את שכםם".

כולנו זקנים. "אין זקן אלא מי שקנה חכמה" (קידושין) מדוע מי שקנה חכמה ועדין הוא צעיר לימים קרוי זקן ואילו בור ועם הארץ גם אם האריך ימים אינו קרוי זקן? משל (המגיד מדובנא) לשני עניים שהיו מחזרים על הפתחים לקבץ אגורות נחושת שונים. היו השניים שונים זה מזה. האחד היה פזרן וקל דעת והוציא את פרוטותיו על זוטות ושטויות ומעולם לא נמצאה ברשותו יותר מפרוטה אחת, אך השני היה חכם הרואה את הנולד וחסך פרוטה לפרוטה, כאשר אסף מאה פרוטות, המירן בשקל וכל עשרה שקלים החליף בשטר וכעבור זמן היה ברשותו רכוש שאפשר לו לשכור חנות ולסחור בה.

זה ההבדל בין הצדיק לרשע. שניהם מקבלים את חייהם ב"פרוטות" ברגעי חיים הניתנים בזה אחר זה. החכם ממלא את רגעיו בתורה ובמצוות, ובכך יצטרף רגע לרגע ושבעה ימים לשבוע והשבועות לחודש והחדשים לשנה, והוא טווה ואורג שרשרת של אור וזוהר של מצוות ומעשים טובים הבונים אותו ויוצרים אותו ומשתקפים בו והריהו ניצב בכל עת עם כל עתותיו ככתוב: "ואברהם בא בימים" – הביא עמו את כל ימי גדושים ומלאים. אבל הרשע בזבז את רגעיו בזה אחר זה כלו ועברו עתותיו בהבל וריק וגם בזקנותו אין בידו אלא רגע

הוא. אנחנו לא יצאנו לחופש, יצאנו לעבודות. מהי כאן, אפוא, היציאה? היציאה היא רוחנית. היינו משועבדים לאדם, היינו משועבדים לתאוות, וכשיצאנו ממצרים נהיינו בני חורין בנפש. מלבד זאת גם קבלנו את התורה, והתורה עושה אותנו בני חורין לתמיד. היהודים הם עם של בני חורין, כמו שאמרו חז"ל "אין לך בן חורין אלא מי שהוא עוסק בתלמוד תורה בלבד" (במדבר רבה י, ח).

משועבדים היינו לפרעה במצרים. בליל הסדר תמה מרן הגר"א קוטלר זצ"ל ושאל: מדוע אנו מסיימים ואומרים, כי אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים היינו עדיין משועבדים לפרעה, וכי לא יתכן שבמשך אלפי השנים שעברו מאז, היינו בורחים ממצרים ומנתקים מהעבודות מעל צווארנו.

ברם התשובה תובן כאשר נדייק מדוע פותח ב"עבדים היינו" ומסיים ב"משועבדים היינו". והיינו, כי בשעתו היינו עבדים תחת יד פרעה. אך אילו לא הוציאנו ה' ממצרים יתכן והיינו בורחים משם ושוב לא היינו עבדים, אבל עדיין היינו משועבדים לו מבחינה רוחנית כי שקועים היינו שם במי"ט שערי טומאה, וכמעט נטמענו מבחינה רוחנית, ומשעבוד זה הוציאנו הקב"ה לחירות עולם בלקיחתנו לו לעם ובנתינתו לנו את התורה.

משועבדים היינו לפרעה במצרים. עשרות חיות טרף מאולפות הגנו על פרעה – כמבואר בילקוט מעם לועז – ומשה ואהרן עוברים דרכם בלי שיגעו בהם לרעה. נס כזה היה מצליח לגרום להתפעלות אפילו לנאצי הגדול ביותר, אך פרעה שהגדרתו שחץ וזוהי מהותו – אינו מתפעל מכך כלל. במעשה זה השתנה פתאום פרעה מרשעים גדולים אחרים, כפי שנוכל לראות במעשה דלהלן: הרבנית סרנא, אשת רבי חיים סרנא זצ"ל, ראש ישיבת חברון באולנה, היתה ניצולת שואה. נס הצלתה ממלתעות החיה הנאצית היה מופלא – היא ברחו וחיפשה קורת גג כדי להסתתר בה. במהלך ריצה בשדה פתוח ראתה מרחוק וילה בודדת, נשימותיה היו כבדות כשנקשה על הדלת: "אנשים טובים הצילו אותי!" בכתה ודפקה מקוה לפגוש בבני אדם בתוך המהומה החייתית שסביבה. לבסוף נפתחה הדלת, האיש שלפניה היה לבוש בגדי בית קלים ולא מדים, אך שפמו המזדקר והמבט הכחול והקר שנעץ בה, לא

השאירו מקום לאשליה. היא העזה לדרוך בפתח ביתו של נאצי. לא נאצי רגיל, כי אם המפקד הנאצי האזורי. הוא אמר רק מילה אחת: "יהודיה". רגליה של הנערה הצעירה נתקפו ברעד בלתי נשלט, והיא נשענה על הקיר, כדי לא ליפול. "הצלה את מבקשת". הוא צחק כאילו שמע זה עתה את אחת הבדיחות היותר מבדחות בחייו. "יהודיה טיפשה. את כל הדרך עשתה – בשביל לתת לי לסיים את העבודה בקלות". מוחה של הנערה התרוקן כליל. מעולם לא היה מלאך המוות קרוב כל כך ומאיים כל כך. יכולה היתה לשמוע את קול נשיפותיו ולהבחין בהבל היוצא מפיו. פתאום הפסיק הנאצי לצחוק ופניו הרצינו. "איך נכנסת לכאן?", שאל. בלי מילים הצביע לפניו על השביל הראשי המוליך הביתה. "הכלבים לא נבחו אפילו?" "הכלבים??" רק כעת הבחינה בעשרות כלבי רוטוילר ואמסטף גרמניים המשוטטים בחצר. אילו היתה מבחינה בהם קודם לכן – לא היתה מעזה להכנס. הנאצי צמצם מבטו ושתק. ההתרחשות העל טבעית הדהימה אותו. הכלבים שלו מאולפים מספיק כדי לקרוע לגזרים כל זר המנסה להתקרב פנימה. היתכן כי לנערה שלפניו כוחות כישוף ושליטה שלא מן העולם הזה! רעיון מבריק עלה בדעתו לפתע, "הישארי כאן למשך הלילה הקרוב, ובבוקר תצאי שוב דרך השביל הראשי, אם שוב לא יפגעו בך הכלבים לרעה, אגן עליך במשך כל זמן המלחמה!" "הלילה היה ארוך וכרה של הנערה היה ספוג דמעות. מראות בלהה הצטיירו מול עיניה – הנה היא הולכת בשביל הסלול והכלבים מתנפלים וקורעים את בשרה לחתיכות חתיכות. הנה הם מלקקים את הדם. שלום לך עולם. שלום לכן, תכניות העתיד. השחר עלה ומצא אותה טרוטת עיניים. מטוהרת. מוכנה לכל אשר ישית עליה מלכו של עולם – ועם זאת כמהה לחיות. אנשים רבים עצרו את נשימתם כשעמדה בפתח, מוכנה לצאת למצעד המוות הפרטי שלה. הם הציצו מן החלונות ומן החדרים, נכונים למחזה המעניין המתוכנן של קריעתה לגזרים. היא החלה לצעוד – ושום כלב לא זע ממקומו. באצילות התקדמה במהלך השביל, שומרת על קצב הליכה רגיל, לא מהיר מידי ולא איטי מידי. קדימה, קדימה. בלי לחשוב. רק כשהגיעה לשער התירה למעין הדמעות לנבוע מעיניה. המפקד הנאצי עמד נדהם. כפי שהבטיח דאג לה לשמירה עד סיום

שאל רבי חיים, רשע למה הסתובבת? ענה הדיבוק כי רשע אינו יכול להסתכל ולסבול צורת קדשו של צדיק,

שאלו רבי חיים מה חטאת ומה עשית שנגזר עליך שאתה נע ונד, ולמה הגיע עליך עונש כזה?

התוודה הרשע על החטאים שעשה בחיים חיותו וכולם בכו והזילו דמעה, וראו שאית דין ואית דיין ואין העולם הפקר, ועל כל דבר יש חשבון, והוא מת ללא תשובה וללא ווידוי ולכן הוא הולך כך נע ונד ולא יכול להגיע אפילו לגיהנום.

שאל אותו רבי חיים מאין קיבלת רשות להיכנס לתוך גופה של האשה הזאת, הלא צריכה להיות איזה סיבה שיכולת לשלוט באשה הזאת, ענה הדיבוק שפעם בבוקרו של יום ניסתה להצית אש עם אבני אש ולא הצליחה ונכנסה לכעס וזרקה את האבנים לארץ מתוך כעס וחומה, והוציאה קללה מפיה כמו שאומרים גיי צום רוח (-לך לכל הרוחות), ובאותו רגע קיבל הוא רשות להיכנס לתוך האשה.

שאל רבי חיים את הדיבוק בשביל דבר קטן כזה קיבלת רשות להיכנס לתוך האשה ולגרום לה צער גדול כזה, ענה הדיבוק חושבים שהאשה היא צדיקה וכשירה, הוא בכלל לא מה חושבים עליה והוא לא תוכה כברו והוא בכלל לא מאמינה בניסים של יציאת מצרים ובפסח בלילה כשיהודים מתאספים ביחד לספר בניסי יציאת מצרים, האשה הזאת מלגלת עליהם ובתוכה היא חושבת שלא היו דברים מעולם רח"ל, ובגלל חטא חמור כזה שהיא כופרת באחד העיקרים שבתורה לכן קיבל רשות להיכנס אליה ולצער בה בצער גדול כל כך.

שאל רבי חיים ויטאל את האשה האם מהיום והלאה את מאמינה שהקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, והוא ברא את העולם, והוציא את ישראל ממצרים, ועשה במצרים שפטים גדולים וניסים גדולים לישראל, וכן הלאה, ענתה האשה שכל מה שהרבי הקדוש אומר אני מאמינה מהיום והלאה באמונה שלימה ואמתית, אחרי זה כבר לא היה לדיבוק שליטה על האשה ורבי חיים עשה מה שהיה צריך לעשות כדי לתקן את הדיבוק ויצא ממנה, והיתה לה רפואה.

לכן כתב החיד"א לספר סיפור זה בלי פסח כדי להתחזק באמונה הוא ובני ביתו וילדיו

המלחמה. חז"ל קוראים את הפסוק "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו" (משלי טז, ז), ומבארים: אפילו בעלי החיים, היתושים והמעופפים למיניהם אינם פוגעים לרעה באדם כאשר הוא רצוי לפני הבורא.

מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. ביאר כ"ק מרן מהר"י ז"ע, כתוב 'למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'. ויש לדקדק דהוה ליה לכתוב וידעו כי אני ה', שהרי מדברים כאן על בנים שידעו את ה' על ידי שנספר להם נס יציאת מצרים ואמאי כתוב וידעתם?

ויש לומר שכאשר אדם רוצה להשריש בלב חברו דבר אמונה או שרוצה להוכיחו צריך קודם הוא בעצמו להאמין באותו הדבר באמונה שלימה ולקשט את עצמו תחילה ואז יהיה דבריו יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב, אבל אם לא יחזק בתוך עצמו את האמונה לא יוכל להשפיע אותו לאחר.

וזהו פירוש הפסוק ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו' שכדי לקבוע האמונה בלב בניכם צריכים אתם בתחילה לדעת בעצמכם כי אני ה' ולהאמין באמונה שלימה ואז תוכלו לקבוע האמונה בלב בניכם.

מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. החיד"א אומר ענין גדול כשמספרים סיפור יציאת מצרים, לספר הסיפור של הדיבוק מימי האר"י ז"ל כדלהלן: בימיו של האר"י נכנס דיבוק בתוך אשה אחת אלמנה, וציער אותה מאד מאד, לקחו קרוביה של האשה האלמנה, את האשה אל האר"י הק' וסיפרו לו שהאשה האלמנה שהיא קרובה שלהם נכנס בה דיבוק והדיבוק מצער אותה מאד מאד, ומבקשים מהאר"י הק' שיעזור לה ושיגרש את הדיבוק ממנה. האר"י הק' היה בתקופה ההיא מאד טרוד ולא היה יכול להתעסק עם הדיבוק הזה, ושלח את תלמידו הגדול רבי חיים ויטאל שהוא יטפל בדיבוק, ולימד אותו הכוונות והייחודים הצריכים לעשות ולכוון כדי להוציא דיבוק זה מן האשה האלמנה.

רבי חיים ויטאל הלך עם הקרובים לאשה, ומיד שנכנס לבית הסתובבה האשה עם פניה לקיר ולא רצתה להסתכל בצורת קדשו של רבי חיים ויטאל,

כולם, בהקב"ה שהוציא את ישראל ממצרים בכוח גדול ויד חזקה ובזרוע נטויה ובאותות ובמופתים.

מצוות ספור יציאת מצרים: משרשי מצווה זו, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפילותינו "זכר ליציאת מצרים", לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם, וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות הוא, ובידו לשנותם כפי שיחפוץ בכל זמן מן הזמנים כמו שעשה במצרים, ששינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחודשים גדולים ועצומים, הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם ומקיים האמונה בידיעת השם יתברך, וכי השגחתו ויכולתו בכללים ובפרטים כולם. [ספר החינוך מצווה כ"א].

סיפור יציאת מצרים: הקב הישר מביא על הזוה"ק שנוהגים לומר בליל הסדר לפני אמירת ההגדה, וישראל בה היא סיפורא יהבין חילא למאריהון (עין זוה"ק פרשת בא באריכות) ע"כ יראה לומר ההגדה במתן ולא לאמרו במהירות ואל היא דומה עליו למשא ח"ו, ודע לך כי מצות עשה מן התורה להיות לכל אחד מיישראל לזכרון תמיד כל ימי חייו הניסים שעשה הקב"ה לאבותינו ולנו. ובהגיע יום זה מחויב לספר חסדי השם לפניו כמו שאמר הכתוב והגדת לבנך ביום ההוא וגו' ועל זה בא עלינו המצווה של סיפור יציאת מצרים בכל שנה ושנה וככל דור ודור בליל פסח כי בזכות זה הקדוש ברוך הוא יפרוש כנפיו תמיד עלינו להציל אותנו מן הסכנה בכל הדרכים ויעשה לנו נסים ונפלאות. אבל מי שההגדה עליו דומה למשא ואומר בעל כרחו או בעצלות ובלי שמחה וכוונת הלב אז אינו זוכה להעשות לו נס כשהוא במקום הסכנה.

הנועם אלימלך זי"ע מביא שבסיפור יציאת מצרים ממשיכין עוד נסים, ופועלין להסיר מחשבות זרות, וזלה"ק בספר הק' נועם אלימלך פרשת בא, על הפסוק ולמען תספר באזני בנך כו' (שמות י, ב). דהנה שמעתי מעת הרב המגיד מזלאטשוב, אך ראיתי גם בספרים (עין נוע"א בא ד"ה ולמען תספר), כי בספורי נסים פועלים וממשיכין השורש של הנסים לעשות עוד נסים כיוצא באלו. ומאת הרב הנ"ל (המגיד רבי יחיאל

מיכל מזלאטשוב זצ"ל) שמעתי, כי באותם האותיות יש החיות והכח של פעולות אלו. כי הכל הוא באותיות של התורה. והנה כדי להסיר מחשבות רעות, פועלים בספור יציאת מצרים. שהיה לישראל שם הרהורי עבודה זרה, וגם אמרו שהיו עובדי עבודה זרה ממש (שמו"ר פט"ו ב. פכ"א ז). והקב"ה הצילנו, והוציא את אבותינו ממ"ט שערי טומאה, אל מ"ט שערי בינה (ז"ח ריש יתרו). ובאותו סיפור באזני בנו ובן בנו, פועלים וידעתם כי אני ה'.

וזהו ולמען תספר כו' אשר התעללתי במצרים וכשתספרו זאת תעוררו אותם הרחמים וינקם לכם מאויביכם לבל יוכלו היצר לכם כלל.

סיפור יציאת מצרים: הרה"ק הבני יששכר מביא בספרו "דרך פיקודיך" (מצוה כ"א, חלק המחשבה אות א') שכוונת סיפור יציאת מצרים היא לידע ולהודיע שהוא האלקים אין עוד מלבדו, וז"ל ודאי צריך לכוין לצאת ידי חובתו מצות עשה של תורה ובאם לא כוון אם עדיין לא עברה הלילה צריך לחזור ולספר בכוונה, ונ"ל דצריך לכוין הטעם כיון דהטעם מבואר בתורה היינו למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתים במ ידעתם כי אני ה' הרי מבואר שטעם הסיפור הוא בכדי לידע ולהודיע ולהודיע שהוא אלקי עולם אלקי ישראל המשגיח והכל יכול והוא המשדד מערכות השמים כרצונו וכי אין כח בשום נברא להרע או להיטיב מבלעדי השגחתו יתברך שמו.

פעם אחת בטרם התחיל הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנז זי"ע באמירת ההגדה היה תמה ושואל, מאי שנא כל המצוות שאין צריך לשאול איש את רעהו מה טעם יש להן ואילו במצות זה הלילה קי"ל אפילו שני ת"ח מסובין יחדיו מצוה שישאלו איש את רעהו מה נשתנה, אם זה וזה יודעים לצורך מה עליהם לשאול. אכן יובן ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל שבליל התקדש חג הפסח בא התעוררות מלעילא מיניה וביה, אך עם זאת בידוע שבכל ענין צריך אדם התחתון להקדים תחילה אתערוותא דלתתא כדי להמשיך אליו אתערוותא דלעילא, ואפילו כשזו האתערוותא באה מאליה צריך הוא לעשות מה מצדו כדי לעורר אותה ולהמשיכה אליו, ובמה יש ביכולתו להמשיך ההתעוררות עליו, אפי' ב'

ביציאת מצרים הרי זה משובח? עונה החיד"א: המילה "וכל" באה לרבות גם את הכהנים והלוויים שאפילו שהם לא היו בשיעבוד מצרים שהרי שבט לוי לא היו משועבדים לפרעה... בכל זאת חייבים הם להרבות בסיפור יציאת מצרים. ומדוע? כי גם שבט לוי לא יכלו לצאת ממצרים ורק אחרי שה' גאל את עם ישראל ממצרים יכלו גם הם לצאת... ועוד סיבה: שגם הם יכלו לרדת ברוחניות – לחמישים שערי טומאה כמו כל בני ישראל ועל כן צריכים גם הם לספר ולהודות על הניסים הרבים והעצומים שעשה ה' יתברך לעם ישראל... וגם רמז יש כאן: "וכל" ראשי תיבות: וכהנים, לויים – שגם הם חייבים בסיפור יציאת מצרים.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. מה שונה מצוה זו מכל מצוות התורה, שנאמר בה שהמרבה לספר הרי זה משובח? ומהו הלשון "משובח", היה צריך לומר הרי זה מקיים "מצוה מן המובחר", או "מצוה למהדרין"?

ביאר המגיד מדובנא במשל: ספינה נקלעה לסערה איומה. עלתה שמים, ירדה תהומות, התנשאו הגלים לטבעה והיא חישה להישבר. עמדו כל נוסעיה בתפילה ובתחנונים לבורא העולם שיושיעם ויצילם. בשעת התפילה ודאי לא ניכר מיהו העני ומיהו העשיר, כל אחד מתחנן על חייו בשווה.

שמע ה' לשוועתם והסערה שקטה, הים נח מזעפו וכולם הודו ושבחו לה' ושמחו על ישועתו, אבל עתה נכרו הבדלי המעמדות. שמחתם של המשרתים והעבדים שבין הנוסעים היתה קצרה ומרירה, גם העניים שחייהם ניצלו לעוני ודחקות לא עלו בגיל, רק האמידים והעשירים שמחו ועלו ולא פסקו מלרנן ומלהודות.

הנמשל: במצרים עבדו כולם בחומר ובבלבנים ובכל עבודה בשדה, נאנחו מהעבודה וזעקו להיוושע. אבל כאשר נגאלו נכרו ההבדלים. כאשר באו להר סיני וקבלו את התורה, ככל שתגדל השגת האדם בגדלות הבורא, בזוהר המצוות ובאור התורה, כך ישב יפאר וירומם יותר ויותר את בוראו על גאותו ועל פדות נפשו, על שמתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו. אבל פשוטי העם דלי ההשגה, במה ישמחו ועל מה ירננו, על שנפדו מעבודה מפרכת לעול הפרנסה?...

תלמידי חכמים מסובין יחדיו, כדרך שאם מזדמן לפנייהם דבר חדש ממש בודאי ישאל איש את רעהו מה זה, כך גם ינהגו עתה וישאלו מה נשתנה – והשאלה הזאת עושה רושם למעלה וממשיכה האתערותא דלעילא שתחול עליהם קדושה עליונה הקשורה בליל שמורים זה.

מצות זכירת יציאת מצרים: מצות זכירת יציאת מצרים כוללת בתוכה שני ענינים: א. לימוד אמונה, ב. התבוננות בחסדי השם יתברך והכרת טובה עליהם.

א. זכירת יציאת מצרים כיסוד האמונה, רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (מאמר א', אותיות י"א-י"ג) הרחיב לבאר שביסוס האמונה על יציאת מצרים איתן יותר מכל דרך ביסוס אחרת ולכל את תשובתו על שאלת מלך הכוזרי, על מה מתבססת האמונה היהודית, הוא פותח כך:

אנחנו מאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני ישראל ממצרים באותות ובמופתים ובמסות, והמכלכלם במדבר, והמנחילם את ארץ כנען, אחר אשר העבירם את הים והירדן במופתים גדולים, ושלח משה בתורתו, ואחר כך כמה אלפי נביאים אחריו מזהירים על תורתו, מייעדים בגמול הטוב לשומרה, ועונש קשה לממרא אותה ואנחנו מאמינים בכל מה שכתוב בתורה.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. ביאר ר' יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל משל לספינה שטובעת בים ולבסוף נעשה נס וניצלה. כל הנוסעים מודים לה' על הנס הגדול אך ההודאה משתנה מאיש לאיש, העניים מודים פחות כיון שחוזרים לעניותם אבל העשירים שחיים טוב בעולם הזה מודים הודאה גדולה מאוד. זוהי הכוונה "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה = הוא עצמו משובח. האדם המספר מעיד על עצמו שהוא אדם משובח יותר כיון שהוא בעל הבנה יותר עמוקה בתורה וביהדות עד שהבנתו משגת להודות ולהלל במיוחד על הישועה הרוחנית והרי זה משובח.

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח נשאלת השאלה: מדוע הדגיש בעל ההגדה ואמר וכל המרבה... היה מספיק לומר והמרבה לספר

כה בזויה, אולם וכי פרעה לא גרשנו מארצו, והלא כן כתיב (שמות יב, לט) "כי גורשו ממצרים" וסיים בלשון קדשו: "יהיה מה שיהיה, ובאיזה אופן שיהיה, העיקר שכבר נחזור לארצנו הקדושה וה' הטוב בעיניו יעשה".

אמר ראב"ע ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות וחכ"א ימי חייך העוה"ז כל ימי חייך להביא לימות המשיח ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לישראל. מובא בדברי מהר"א ידועה השאלה אמאי יצאו ישראל ממצרים קודם הזמן, וקודם שנסתיימו ד' מאות שנה, ובין התירוצים הרבים איתא משום שהעבידו אותם גם בלילה שזה לא היה בכלל הגזירה וזה השלים את הזמן, ועוד תירוץ איתא שהמלאכים שירדו איתם ג"כ נשתעבדו והם השלימו כפי שמובא מהזוה"ק בפני דוד לחיד"א ועוד. ואיתא בגמרא שבת (פ"ח ע"ב) בשעה שנתן הקב"ה את התורה לישראל אמרו מלאכי השרת תנה הודך על השמים היינו שייתן להם את התורה אמר להם משה כתיב בתורה אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו' כלום במצרים הייתם? ומכוח טענה זו נתן הקב"ה את התורה לישראל, וכל זה טוב רק אם אמרין שהלילות השלימו אבל אם אמרין שמלאכים השלימו א"כ גם הם היו במצרים ושוב טענתם במקומה עומדת תנה הודך על השמים והנה יש לומר שהמחלוקת בין ראב"ע לחכמים אם מחוייבים להזכיר יציאת מצרים בלילות תלוי בטעמים אלו שראב"ע סובר דלילות השלימו ולכן ס"ל שחייבים להזכיר יציאת מצרים בלילות אבל חכמים סוברים שהמלאכים השלימו ואין צריך להזכיר יציאת מצרים בלילות ולכך יש לנו לדרוש להביא לימות המשיח. ובזה מובן ההמשך וחכ"א להביא לימות המשיח שסברו שאין מזכירין יציאת"מ בלילות משום שהמלאכים השלימו וממילא טענת הודך על השמים במקומה עומדת דהרי גם הם היו במצרים ואעפ"כ עשה הקב"ה אתנו חסד ונתן לנו את התורה ולא למלאכים וזהו הכוונה ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורתו לעמו ישראל אע"פ שהמלאכים צודקים בטענתם.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה.

הואיל וכך, "כל המרבה לספר ביציאת מצרים" הוכיח בסיפורו ובשמחה על גאולתו "שהוא – משובח", כי הוא בר השגה והבנה במשמעות הרוחנית של הגאולה לחירות עולם, ושזכינו להיות עבדי ה'.

כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. הרי "זה" משובח. שכל המרבה לספר ביציאת מצרים, ולפרסם ולגלות כבוד מלכותו, הרי "זה" ית"ש שנקרא זה א-לי (שמות טו, ב) משובח, ומתגלה כבוד מלכותו. בס' אוהב שלום מובא שזה אחד מג' דברים שהרה"ק רבי שלום מקאמינקא ז"ע היה נוהג לומר בשם רבו הרה"ק מראפשיץ ז"ע בשעת הסדר מדי שנה בשנה.

שלא אחד בלבד עמד עלינו ללכותינו. מובא בשפת אמת כלומר: שהקב"ה עשה עמנו חסד בזה שחילק את כל כוחות סטרא אחרא, שלא יהיה נמצא בהם האחדות, וזה שלא "אחד בלבד" עמד עלינו ללכותינו והכוונה בזה, כי אם היית ה האחדות שרויה בין אומות העולם, אזי לא יהיה נשאר מישראל שריד ופליט, שכן היו עושין כל אשר זממו לעשות, ורק משום שאין בהם אחדות, לכך לא יכולים הם להוציא את מחשבתם מן הכח אל הפועל ולכלות את כל עם ה'. הוסיף עוד ופירש: "בזה הכינס שנתן השי"ת לבני ישראל, והפיזור שנתן לרשעים – שפיזרן להרבה דורות, בזה הצילנו מידם".

שלא אחד בלבד עמד עלינו ללכותינו. אדם שחושב ח"ו שלא אחד בלבד, היינו שחושב שהשי"ת הוא לא אחד יחיד ומיוחד בלבד, זה מביא כל הייסורים והצרות בעולם, ולכן עומדים עלינו הרשעים ללכותינו רח"ל.

שלא אחד בלבד עמד עלינו ללכותינו. מסופר, כי לביל הסדר האחרון לחייו של הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין ז"ע, כשהגיע לפסקה זו: שלא אחד בלבד עמד עלינו ללכותינו חזר עליה מ"ב פעמים, כשפניו הקדושים מאדימים ומחווירים לסירוגין לאחר ששהה בדביקות כחצי שעה, פתח ואמר: "שלא אחד בלבד עמד עלינו ללכותינו ועוד יבוא זמן שלא ימצאו אומות העולם דרך להפטר מעמנו, כי אם על ידי גירושינו לארץ ישראל אכן, אין זה כבוד גדול לחזור לארצנו הקדושה בדרך

בחור בן שמונה עשרה, רבי אלעזר בן עזריה, כנגד כל הסכויים, מקבל את המנוי המכבד. זה הלימוד שבא בעל ההגדה ללמדנו. רצונך לראות "מעשה". הבט בכל התנאים האלה, איך עליך להרבות בספור יציאת מצרים, ואם תשאל, היכן מצאנו את הכח הזה לצאת ממ"ט שערי טומאה ותוך חמשים יום להגיע למתן תורה, זה תלמד מהמעשה עם אותם תנאים, אשר ממצב הנראה בלתי אפשרי, צמחו והגיעו למדרגתם המפלאה.

זה לא סתם מעשה, טמון בו מוסר השכל בעבורנו, אודות כח הפסיחה והדלוג שיש לכל יהודי בכל מצב שהוא נמצא. אין יהודי, אפילו כזה הנמצא בשפל המדרגה, שאינו יכול לצאת ממ"ט שערי טומאה ולהגיע למ"ט שערי קדושה.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא ורבי טרפון, שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה. מובא בכמוצא שלל רב (מתוך הגדת חכמי ירושלים). הקשה הגאון רבי בנימין מסטופצי זצ"ל בעל השארית בנימין, למה הוזכרו החכמים כל אחד בשמו על ידי בעל ההגדה, שלכאורה יכול היה לכתוב "מעשה בחכמים שהיו מסובים". ותיריך: רבי אליעזר בן הורקנוס היה כהן (ירושלמי סוטה), ורבי יהושע בן חנינא היה לוי, ורבי אליעזר בן עזריה היה כהן (ב"מ יא), וכן רבי טרפון היה כהן (פסחים עב), ורבי עקיבא היה ממשפחת גרים (סנהדרין צו). מעתה, הלא כהנים, לוויים וגרים לא היו בשעבוד מצרים, ואם כן יכולנו לחשוב שאין עליהם חיוב לספר ביציאת מצרים, על כן בא מעשה זה ונמנו שמות החכמים, ללמדנו שגם כהנים, לוויים וגרים חייבים, וזאת משום שעל ידי יציאת מצרים זכינו לקבלת התורה, ואם כן גם לכהנים וללוויים ולגרים צמחה מכך תועלת גדולה, כי ידוע גם נפשות הגרים היו על הר סיני כשקיבלו ישראל את התורה, כמאמר הכותב "את אשר ישנו פה ואשר איננו פה", ועל כן גם הם חייבים לספר ביציאת מצרים, וקל וחומר כל אדם מישראל.

כולנו חכמים. מעשה בבחור ישיבה שהגדיש את הסאה. המשגיח בישיבה פנה אל רבינו הגראי"ל שטיינמן זיע"א שהורה להבליג ולנקוט בדרכי נועם, שרק החמירו את המצב. המשגיח התמרמר

רבים הקשו, מה התחדש במעשה זה, וכי תנאים אחרים לא הרבו לספר ביציאת מצרים. באר מרן הגריי"ש אלישיב זצ"ל, הנה כשנתבונן מעט בגאולת מצרים נראה, שכלל ישראל במצרים היו שקועים במ"ט שערי טומאה, עוד רגע קט והיו נכנסים לשער הני, כמעט אבודים.

אם כיום היינו רואים יהודי השקוע במ"ט שערי טומאה, ודאי היינו מתיאשים ממנו. אומרים, רשע מרושע הוא זה, אין לו כלל סכוי להנצל.

אבל את בני ישראל הציל הקב"ה מתוך מ"ט שערי טומאה, והעלם לדרגה העלמים של מתן תורה, שם פסקה זהמתם.

היכן מצוי בפסח אותו כח ההופך את האדם ומשנה אותו מן הקצה אל הקצה.

אומר בעל ההגדה, התבונן נא במעשה עם אותם תנאים ותראה כיצד יכול יהודי להשתנות מן הקצה אל הקצה.

התנא הראשון המוזכר כאן הוא רבי אליעזר. רבי אליעזר היה בן עשירים, עד גיל עשרים ושמונה לא למה מאומה ולא ידע אפי' קריאת שמע וברכת המזון, וממצב כזה צמח והיה ל"רבי אליעזר הגדול".

התנא השני הוא רבי טרפון. במס' כלה (א, כא) מסופר שהיה עשיר גדול, בכל נכסים מרבים, שבדרך הטבע אמורים לגרום לבעליהם טרדה מרובה. אך למרות רכושו הרב, לא חשב על כלום מלבד תורה, וצמח להיות רבי טרפון.

התנא השלישי, רבי יהושע בן חניניה, הגמ' (ברכות כח). מספרת שרבן גמליאל נכנס לבקרו וראה שקירות ביתו שחורים. אמר לו, מכתלי ביתך ניכר שפחמי אתה, העניות היתה זועקת מהקירות. קירות שחורים. היום אפי' עני מרוד, קירות ביתו צבועים בצבע לבן עם מעט לכלוכים, אבל קירות ביתו של רבי יהושע בן חניניה היו שחורים מרב עוני. ומתוך נסיון העני הוא צמח להיות רבי יהושע בן חניניה.

התנא הרביעי, רבי עקיבא, עד גיל ארבעים לא קרא ולא שנה, כולם לעגו לו. אבל רבי עקיבא, כנגד כל הסכויים צמח והתעלה.

האחרון, רבי אלעזר בן עזריה, בימינו מי שהוא בגיל כה צעיר לא יוכל לקבל שום מועמד. והנה יושבים גדולי הדור, התנאים הקדושים, ענקי הרוח, רבי יהושע, רבי עקיבא, רבן גמליאל, כולם יכולים להיות נשיאים, אולם אף אחד לא זוכה שימנהו לנשיא ישראל. את מי לוקחים כנשיא,

ורואים, מה אכפת לכם ללכת עם הכיפה שהם מעדיפים?..."

ידוע תדע כי גר יהי זרעך. מובא בתפארת שמואל, על פסוק 'ידוע תדע' דרשו חז"ל (ב"ר פמ"ד סי"ח), 'ידוע' שאני מפזרן, 'תדע' שאני מכנסן. 'ידוע' שאני ממשכנן, 'תדע' שאני פורקן. 'ידוע' שאני משעבדן, 'תדע' שאני גואלן. ונראה כי מדברי המדרש רואים שהבטחת הגאולה באה ביחד עם הבטחת הגלות, כי השעבוד והגאולה קשורים זה בזה, ואם כן 'דברים אלו המה רפאות תעלה והתחזקות הדעת בימי הגלות, שהאדם יאמין שכל הרפתקאות והצרות העוברים הכל היא לתכלית הגאולה והישועה, ואי אפשר להיות הגאולה בלא ייסורים, והכל היא לטובתנו."

לבן ביקש לעקור את הכל. מובא בכמוצא שלל רב בשם "הגדת מרדכי" היכן מצאנו שלבן ביקש לעשות זאת? הגאון רבי מרדכי גימפל יפה, אב"ד רוז'נאי, מביא ביאור חריף ששמע מהגאון רבי יוסף מסלוצק; (בגמרא גיטין סד.) התבאר שהאומר לשלחו 'צא וקדש לי אשה', ומת השליח, הרי המשלח אסור בכל הנשים שבעולם, שמא היא קרובת ארוסתו. והנה, ידוע מה שאמרו חז"ל שלבן רצה להרוג את אליעזר, ואם היה מצליח הרי יצחק היה אסור בכל הנשים שבעולם, וזרעו של אברהם היה כלה חלילה.

ונצעק אל ה' אלוקינו. בפרק ק"ו בתהילים מובאים ארבעה סוגי אנשים שחייבים להודות: עוברי מדבריות, חולה שנתרפא, היוצא מבית האסורים ויורדי הים. המלבי"ם מדייק דבר פלא בפסוקים אלו: אצל יורדי הים והולכי מדבריות כתוב "ויצעקו אל ה' בצר להם", ויצעקו – עם האות צ', ואצלם מסיים הפסוק "ממצוקותיהם יוציאים". לעומתם, אצל השניים האחרים – חולה ומי שיצא מבית האסורים כתוב "ויצעקו אל ה' בצר להם", ויצעקו – באות ז', ואצלם הפסוק מסיים "ממצוקותיהם יושעים". מבאר המלבי"ם שבלשון הקודש ההבדל הוא שצעקה היא פנימית יותר מזעקה. ללמדנו שכשאדם 'צועק' – מפנימיות הלב – הקב"ה מושיע אותו מכל צרותיו – 'ממצוקותיהם יוציאים' לגמרי, אך כאשר אדם רק 'זועק', הקב"ה מושיע אותו מהצרה הנקודתית. ישועה זמנית. אם כן, יש להבין למה השניים

ושאל עד מתי, עד מתי יסבול הוא, יסבלו הרבנים והחברים, ונענה: "אין גבול. גם אתה רוצה שהקדוש ברוך הוא יסבול אותך על כל מגרעותיך" ... יום אחד אמר לרבינו: "זהו! אין לי עוד כח לסבול! כלו כל הקיצים! התלמידים מתאוננים, הצוות סובל. ירשני כבוד הרב, ואחפש לו ישיבה אחרת!" להפתעתו, הסיט רבינו את הנושא: "מה גובה משכורתך? מה זה שייך לכאן, אבל נקט בסכום. "ומזה אפשר לגדל משפחה?". מעניין מי השואל, מי שהיה די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת... המשגיח חייך במרירות: "בדוחק, אילו היו משלמים. המצב בישיבה קשה, וכבר חצי שנה לא שילמו". "אז ממה חיים? "איזו דאגה אבהית. "מגלגלים חובות", ענה המשגיח. "חכה רגע", אמר רבינו ונכנס לחדר השני. כעבור רגע חזר, וצרור שטרות בידו: "יש כאן משכורת של חצי שנה. בהלוואה. כשישלמו בישיבה, תחזיר. בנתיים, תחזיר את החובות הדוחקים. ביתרה – תחיו". הופתע ונרתע: "הרב! לא ביקשתי! לא עבור זה באתי! הגעתי בענייניו של הבחור" ... "אני יודע", אמר רבינו. "אבל חשבתי לעצמי: הבחור מצריך כוחות נפש רבים, בכך אין ספק, ועד עכשיו התמודדת בהצלחה. מה קרה עכשיו שכשל כוחך? כשסיפרת שהמצב בבית דחוק, ואתה בעל חוב – הבנתי. כשהאדם טרוד, הוא מאבד את הסבלנות. זה נכון לגבי הורים, ונכון לגבי מחנכים. והרי אני חייב בהצלחת הבחור כמוך. איני יכול ליטול חלק בטיפול בו, אבל אני יכול להסיר ממך את הטרדות" ... ובמשך השנים, בכל פעם שהמשגיח הגיע – התעניין אודות הבחור. גם כשעלה לישיבה גדולה, הוצרך המשגיח להתעניין אודותיו לפני פגישותיו עם רבינו עד שבישר על נישואיו!... ובענייני המלבושים, אב נסער בא לפני רבינו, הציג לפניו שלל כיפות קטיפה שחורות. האחת מלופפת בסרט בד, והשניה ללא סרט, אופנתית וחדשנית. אמר: "ראש הישיבה רואה הבדל בין שתי הכיפות?" "לא", ענה רבינו. "אז מדוע מתנכלים בתלמוד תורה לבני, שהחליף לכיפה בלי סרט. למה דרשו ממנו להחליף את הכיפה, או את תלמוד-התורה?! "הזדעק האב. "איני רואה הבדל". חזר רבינו ואמר. "ואתה רואה הבדל ביניהן?" "ודאי שלא". "הבן, רואה הבדל?" "גם הוא לא", "ההנהלה, מבין אני, רואה הבדל" ... "כן", "אז אם הם רואים הבדל ואתם אינכם

מלמד שהיו ישראל מצוינים שם. "מצויינים", כלומר: בולטים בשוני, נבדלים. כולם ראו שהם עם אחר, שאינם ככל המצרים. הלבוש שלהם היה לבוש יהודי. שואל על כך רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: כידוע, בני ישראל עבדו במצרים עבודה זרה, ושקעו במ"ט שערי טומאה, הבה נתאר לעצמנו בחור עם כובע וחליפה, שעובד ר"ל עבודה זרה ומחלל שבת, מה היינו אומרים לאותו בחור ישיבה? מן הסתם היינו אומרים: "אתה מבייש את הכובע ואת החליפה! תזרוק אותם, מושחת וצבוע שכמותך! עושה את כל העברות שבעולם, והולך עם כובע וחליפה!" בני ישראל חטאו בעברות חמורות, ובכל זאת התורה אומרת, בזכות שלא שינו לב ושם, נגאלו. מדוע אין התורה מכנה אותם 'צבועים' ? מדוע יש מעלה בשמירה על הלבוש, על אף החטאים החמורים ? יש כאן יסוד חשוב: התגברות! בעת שרבים נסחפים אחר היצר, ומנסים להידמות לגויים – אם אדם מנסה להלחם נגד הסחף, אפילו בפרט אחד קטן, יש לו זכות גדולה. גם להתגברות אחת יש חשיבות עצומה, והיא עשויה להביא גאולה. עצם מהותו של חג הפסח היא – התגברות. התגברות על היצר ועל התאוות. אתה לא יכול לאכול מה שאתה רוצה, וגם לא בקצב שאתה רוצה... את ה'כזית' צריך הרי לאכול בתוך פרק זמן מוגבל, ועד כשכבר מתחילים לאכול, מזרזים "שלא יעבור הזמן". זהו חלק מעבודת ליל הסדר – שבירת התאוות. בתנא דבי אליהו מובא, שאחת המעלות של הקב"ה היא, שהוא "שמח בחלקו". אנחנו יכולים להבין מהו אדם ששמח בחלקו – יש לו דירה קטנה, באזור לא מוצלח, והוא שמח ומודה על מה שיש לו, אבל הקב"ה, שכל העולם שלו – מהו "חלקו" שהוא שמח בו? אלא, חז"ל אמרו "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג, ב), הקב"ה נתן לאדם בחירה, יראת שמים, עבודת המידות ועמידה בניסיונות – נתונים בידי היהודי, הקב"ה אומר, כביכול: זה לא שלי, זה שלכם, נתתי את זה לכם. הקב"ה נתן לאדם בחירה, והקב"ה שמח בכל 'חלק' שאדם עושה כראוי, לשם שמים. כל מאמץ קטן וכל מצוה 'קטנה' שיהודי עושה, גורמים לקב"ה שמחה עצומה, עד אין קץ. הרי כל יהודי הוא בנו של מלך מלכי המלכים, והרי 'נשיא ארצות הברית', לא ילבש בגדים מוזנחים ועלובים, תמיד יופיע עם מלבוש

הראשונים 'צעקו' והשניים האחרונים 'זעקו'... מבאר המלבי"ם: כאשר אדם נמצא בים והספינה מיטלטלת כקליפת אגוז בין משברי הים – אין לו מה לעשות! לא יעזרו לו פרוטקציות וקשרים ולא יעזור לו כסף. אין לו שום דבר אחר לעשות חוץ מלצעוק מעומק לבו לקב"ה שיציל אותו מן הצרה. מי שצועק מעומק הלב – יוצא מכל הצרות. אבל כאשר אדם חולה הוא חושב שרופא טוב יוכל לעזור, וכן יושב בבית האסורים מקווה שעורך דין טוב יוציא אותו, הוא מתפלל, הוא 'זועק' לה', התפילה מבחינתו היא סוג נוסף של השתדלות... שום תפילה אינה שבה ריקם והוא 'נושע' ממצוקתו, אבל לא יוצא לחלוטין, שכן הוא לא סמך על ה' במאת האחוזים. במצרים הייתה צעקה! 'יצעקו ותעל שוועתם אל האלוקים', ליל הסדר הוא הזמן להחזיר בצאצאינו הישענות מוחלטת בבורא עולם.

ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותתי אשר שמתים בם וידעתם כי אני ד' (שמות ב). מבאר מו"ר רבי דוד חי אבוחצירא שליט"א בדברי המסורה מצינו כי פעמיים כתוב בתורה 'ולמען', האחד כאן 'ולמען תספר באזני בנך וכן בנך וגו'. וידעתם כי אני ה', והשני 'ולמען תאריכו ימים על האדמה' (דברים יא ט), ולרמז בא שכפי מה שעמלים לספר נפלאות לצאצאים ולחנכם כראוי, כן זוכים לאריכות ימים ושנים.

ואפשר עוד להוסיף על פי דברי החתם סופר בתורת משה (כי תבוא ד"ה והותירך) שלכל אדם יש שליחות קצובה בעבודת ה', וכיון שהשלים שליחותו הרי הוא ראוי להסתלק מן העולם, אמנם אם הוא מחונן בניסיונות ותלמידים לעבודת ה' אזי הוא זוכה לתוספת ימים ושנים כדי להוסיף וללמד, וזהו שכתוב (דברים ל ט) 'והותירך ה' אלהיך וגו' בפרי בטןך', שבזכות הבנים והתלמידים [כי גם התלמידים בכלל בניסין] זוכה לתוספת ימים ושנות חיים. וכן כתב גם בפתוחי חותם (שבהקדמת שו"ת חתם סופר יו"ד) שמתעם זה רואים צדיקי הדורות שזוכים לאריכות ימים ושנים, אף שבדאי השלימו בנערותם כל שליחותם בעולם הזה, אמנם כיון שרבים צריכים להם ללמוד מהם תורה ויראת שמים על מאריכם שנותיהם בעולם לצורך לימוד תורה לרבים.

מכובד, גם בנו של מ לך העולם, יכבד את מעמדו הרם.

ברוך המקום, ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל, ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה: אי' בראשונים ש'ברוך המקום ברוך הוא' זה פתיחה כמו ברכת התורה לפני לימוד התורה כך מברכין את המקום ברוך הוא לפני שבאים לדרוש בסיפור יציאת מצרים. כן ביאר בשבלי הלקט. אע"פ שכבר אמרו כל ישראל ברכת התורה בבוקר, מ"מ כיון שגם בן הרשע יושב בשלחן והוא עוד לא אמר היום ברכת התורה, ובאים זה עתה לדבר עמו דברי תורה, ואסור לדבר עם יהודי דברי תורה לפני שהוא ברך ברכת התורה, לכן צריך להוציא ידי חובה ואומר 'ברוך המקום ברוך הוא'. ולכן אין אומרים בשם ומלכות, שכבר ברכו היום בשם ומלכות, רק מזכירים בכינוי 'ברוך המקום ברוך הוא'.

וכן היה הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל אומר שהנוהגים לדבר דברי תורה עם נהג מונית צריך להקדים איזה פסוק של ברכה להשי"ת על נתינת התורה, שיאמר בקול 'ברוך אתה ה' למדני חוקך', [ואין צריך לחקור אותו אם הוא אמר ברכת התורה] או שיברך ממש ברכת 'אשר בחר מכל העמים ונתן לנו את תורתו' בשם ומלכות, ואומרים לו אני הולך לברך ואתה תענה אמן, ואח"כ יאמר לו דברי תורה, כי ללמדו תורה בלי 'ברכת התורה' יש בו משום מכשול 'לפני עוור'. וחז"ל [ב"מ פה] גילו לנו שזה היה סיבת חורבן בית המקדש, 'דבר זה שאלו לחכמים ולנביאים על מה אבדה הארץ', עד שאמר הקב"ה 'שלא ברכו בתורה תחילה'. וגם אם יאמר רק 'ברוך אתה ה' למדני חוקך', אף שכל ברכה צריכה מלכות, מ"מ כבר אינו בגדר 'שלא ברכו בתורה תחילה', שכבר העיד שהוא מקושר לנותן התורה בלימוד התורה. אף שאין זה נחשב כמטבע ברכה לצאת ידי חובתו.

עוד י"ל שגם אם זכה לנוח שעה או שעתיים בערב פסח אחה"צ הרי יש ספק אם צריך לחזור ולברך ברכת התורה לאחר שינת קבע, ואם לא כוון ב'אהבת עולם', יכוון עתה 'ברוך המקום ברוך הוא, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל'.

ומכיון שעד עתה ספרו מעשיות, מעשה ברבי אליעזר ומעשה ברבי אלעזר בן עזריה, ועתה הגיע הזמן שבאים ללמוד תורה, לכן יש לברך ברכת

התורה, כי גם שמקיים מצות סיפור יציאת מצרים הרי יש בזה גם מצות לימוד התורה, הן פסוקים מתורה שבכתב, והן מאמרי חז"ל בספרי פרשת כי תבא, ולשונות המשנה בערבי פסחים וגומר כל הפרשה.

כנגד ארבעה בנים דיברה תורה. עלינו לדעת, אמר הגאון רבי אלחנן בונים ווסרמן – כי לא כל הבנים ולא כל בני האדם שווים בדעותיהם ובהבנתם ולכן לכל אחד ואחד יש לדבר בשפה המובנת לו ובהסבר הראוי לו, שאם לא כן... משל למה הדבר דומה? לכפרי שפתח בכפרו חנות בגדים ובתמימותו הרבה הביא לשם בגדים מסוגים שונים אולם במידה אחת... לא גדולים וקטנים, צרים ועבים, אלא מידה אחת!... ומה אתם חושבים – אמר רבי אלחנן בבת צחוק – איך נראו בני אותו כפר מכאן ואילך?... מי שהיה גבה קומה הגיעו השרוולים למרפקו והמכנסיים אל ברכיו... ומי שהיה נמוך נשרך סרח העודף אחריו על הארץ והעלה ענן אבק בהליכתו... מי שהיה רחב מתניים ובעל בשר לא הצליח לרכוס את כפתוריו ומי שהיה רזה יכל להקיף עצמו בסודר פעמיים!... ממש כך – סיים רבי אלחנן – צריכה להיות הנהגותינו עם הבנים איש ואיש כהבנתו, איש ואיש כרום ערכו.

כנגד ארבעה בנים דברה תורה אחד חכם, ואחד רשע. יש להבין שלכאורה חכם ורשע אינו דבר והיפוכו, והיה לו לומר חכם וטיפש, או צדיק ורשע? אלא תירץ הרה"ק בעל הבית ישראל מגור זיע"א מכיוון שאין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, נמצא שהרשע הוא היפך החכם.

כנגד ארבעה בנים בעל תשובה אחד, נתקל בקשיים לרשום את בנו לשיבה. בדרך כלל בעת הרישום לשיבות, יש התלבטויות רבות בין חברי הצוות מי יוכל להתקבל לשיבה, ומי ילמד בישיבות אחרות. לשיבת 'אורחות תורה' היתה כתובת אחת ברורה בכל שאלה והתלבטות, משגיח הישיבה הרב חזקיה מישקובסקי הי"ו, היה עולה לבית מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן זיע"א וממנו מקבל תשובות חדות וברורות. כאשר הגיע לאחד השמות אמר המשגיח: "בחור כשרוני, משפחה נפלאה, ומלא בעיות". שמע רבינו ואמר: "תבררו עוד". כעבור

הוא מתבלבל ונעשה תם. כיון שאינו יודע להחליט מי צודק.

הבן שיוולד מן התם, יהיה "שאינו יודע לשאול", כלומר שבנו של ה"תם" כבר לא שואל שאלות כמו אביו (ששאל מדוע אצל אבא כך ואצל סבא אחרת, כי גם אצל אביו הייתם" וגם אצל סבו היירשע" לא שמרו שבת, ואילו את סבו ה"חכם" הוא לא ראה). ולכן הבן שאינו יודע לשאול יורד מדחי אל דחי, כיון שלא זכה לראות לא אצל אביו ולא אצל סבו מה היא אוירה יהודית

אמר רבי דוד טאלנא זצ"ל מי האיש שנמשל לכל הארבעה בנים שבהגדה? זה האיש העני ואביון. בתחילה הוא חכם, שנאמר (קהלת ט, יא) "לא לחכמים לחם". אך בלית ברירה נו טל הלוואות ואין לו לשלם, כמו שנאמר (תהלים לז, כא) "לזה רשע ולא ישלם". לאחר מכן נגמר לו כל הכסף שלוה, כמו שכתוב (בראשית מז, יח) "כי אם תם הכסף", וגם פוגש את המלוה, אזי מעמיד פני תם, ואז נהפך לשאינו יודע לשאול, שהרי מי יהיה פתי להשאל לו שוב ממון.

מבואר בספר 'ארחות חיים' לרבינו אהרן הכהן מלוניל מרבתינו הראשונים כמלאכים זי"ע ועכ"ל, היות ובאים לדבר אל הארבעה בנים, ויש בעולם בחינת ד' בנים, כמבואר ברמב"ם שאין לך כל קהל וקהל בישראל שאין בהם צדיקים בינונים ורשעים, מיעוטם פרוצים ב... רובם ב... וכולם ב... מי שאומר שיש לו קהילה שכולם צדיקים הרמב"ם מכחישו, וגם בכל משפחה יש כנגד ארבעה הבנים.

והמ"ב מביא בשם השלה"ק בשם הקדמונים שדרך הכשרים שמחבבין את גוף המצוה בשעת קיום המצוה, היו מנשקין את דפנות הסוכה ואת האתרוג, להראות ולבטאות את אהבת המצוות. והנה בליל הפסח יש לנו הרבה מצוות, מצה מרור וכוסות מרור וחרוסת כרפס ומי מלח, והעיקר הוא 'סיפור יציאת מצרים', מיהו החפצא דמצוה במצוה זו 'בנך וכן בנך', וא"כ היה שייך לומר שאם יתנו לו אתרוג מהודר ביותר יחבבנו אבל אם יושב אצל השלחן בן רשע לא יחבבנו, לזאת מקדימים ואומרים 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה', כי כל בן ובן הוא 'חפצא דמצוה' לפרשה מיוחדת, ולפני שבאים לקיים המצוה צריך לחבב החפצא דמצוה, לכן צריך להודות להשי"ת שנתן לנו בנים.

כמה ימים, חזר ואמר המשגיח: "אני מודה לראש הישיבה, שהורה להמשיך ולברר". התברר שהבעיות הידועות היו כקצה קרחון. בעיות לרוב היו שם. אמר רבינו: "נו, עכשיו שאתם מכירים היטב את הבחור ויודעים מה בעיותיו, תדעו להתמודד עמו. אם ילך לישיבה אחרת אף אחד לא ידע אותן, ואיך יעזרו לו?"

יש שפירשו שישנו בן חמישי, נאמר בהגדה – "כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול" נשאלת השאלה מדוע בעל ההגדה כותב את המילה אחד 4 פעמים, היה אפשר לכתוב –כנגד ארבעה בנים דברה תורה, חכם, רשע, תם, שאינו יודע לשאול". אם כן מה התוספת של המילה אחד 4 פעמים? ארבעת הבנים הכתובים בהגדה מייצגים ארבעה טיפוסים שונים של יהודים, אך המשותף לכולם, שהם יושבים ביחד אל שולחן-ה'סדר' וחוגגים את הפסח. בדורות האחרונים נולד טיפוס חדש של יהודי, בבחינת 'בן חמישי'. אלה אותם יהודים שנתרחקו כל כך מהמסורת היהודית, עד שאפילו אינם חשים צורך לבוא ולהשתתף ב'סדר'.

יש רמז לכך רמז נפלא אחד בגימטריה 13 אחד מופיע 4 פעמים שה"כ 52 בגימטריה בן, מרמז לבן הנוסף לבן החמישי. מחובתנו למצוא את הבן החמישי הזה, להזכיר לו שהוא יהודי, לקרבו אל האחד-אבינו שבשמיים ולהושיבו אל שולחן-ה'סדר'. זו, בעצם, משימת דורנו: להגיע אל היהודים שנתרחקו מן היהדות ולהשיבם אל תוך עם-ישראל ומורשתו.

אמר ר' שבתאי יודלביץ זצ"ל: אם האבא הינו "חכם", דהיינו שהוא מתחכם יותר מדאי, ולכן רוצה לרשום את בנו לבית ספר שהוא רחוק מהתורה ומצוות, כדי שבנו יהיה מלומד ויידע גם מענייני העולם הזה - אזי הבן הבא שיוולד אחריו הוא "רשע" - לבסוף יראה שהבן שלו נהיה רשע, כיון שלא חונך בדרך התורה. הבן שיוולד מן אותו רשע, יהיה "תם". כלומר שנכדו של אותו "חכם" יהיה תם, כיון שכאשר הוא נמצא אצל אביו הוא רואה שמחללים שבת, ואילו כאשר מבקש אצל הסבא - החכם הוא רואה ששומרים שבת, ולכן

לכאורה לא מובן למה מנה את כל הבנים בסדר הזה? אלא הסביר הרה"ג משה חפוטא שליט"א- שהבנים האלו, כולם מדובר באותו אחד. שהוא בהתחלה, אינו יודע לשאול-לא מבין כלום. שצריך לבא ולהסביר לו, ולהראות לו מה עושים. ומה המצוות. ואח"כ הוא תם כל זמן הילדות שלא מבין הרבה, אבל לפחות שואל כדי לדעת עוד. ומקיים מה שאומרים לו. ואחרי שהוא גודל ונהיה אחרי בר מצווה, הוא נהיה רשע, שכופר בהכל, ולא מעניין אותו כלום. שזה גיל הטיפש עשרה. ואח"כ שמתיישבת דעתו, הוא חוזר ללמד, ולדעת. ונהיה חכם. שעכשיו מקיים הכל מתוך הבנה. ומה שהתורה התכוונה "והגדת לבנך" זה לילד שאינו יודע לשאול. שחייבים ללמד אותו, ולהסביר לו פנים.

וזה כל העניין של ההתבטלות, שאדם רוצה להקשיב. וללמד. ולהבין. לא שואל סתם. לא מבטל את מה שאומרים לו. הוא שואל כדי לדעת. הוא מכבד את מי שמסביר לו. יש לו כבוד לרב, לתלמידי חכמים.

אחד חכם אחד רשע מובא בארון עדות מה שנסמך בהגדה רשע אצל חכם, בא להורות שאם האדם הולך בחכמות נקל לו לסור מדרך הטוב ולהיות רשע ח"ו ע"כ צריך להזהר בזה. תמים תהיה...

אחד חכם, ואחד רשע, ואחד למה החזרה על המילה "אחד": האבא צריך להתייחס לכל בן בפני עצמו, אך גם לזכור שכולם בניו ולא להפלות ביניהם. "אחד" בגימטריה 13, וארבעה "אחד" עולים ל"בן" (52). גם "אליהו" בגמטריה 52 ואליו אנו מחכים בלילה זה שיבוא וישיב "לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

מה המכנה המשותף בין ארבעת הבנים? תשובה: כולם נוכחים ליד שולחן הסדר ועצם הנוכחות שלהם מבטאת ענין כלשהו והתייחסות. לצערנו, היום אנו מונים לעתים קרובות גם בן חמישי, מי שמבחינתו פסח הוא מילה חסרת משמעות וליל הסדר הוא לגביו אירוע לא מוכר. עלינו להגיע במסירות ובחום גם לבנים אלה, זמן רב לפני פסח ולעשות כל מאמץ לגרום להם להיות נוכחים בשולחן הסדר.

וביאר ה'ארחות חיים' שאלו הם ד' הברכות שמקדימים לחבב ולברך כנגד ד' הבנים: ברוך המקום כנגד בן החכם, ברוך הוא כנגד בן הרשע, ברוך שנתן תורה לעמו ישראל כנגד בן התם, ברוך הוא כנגד בן שאינו יודע לשאול א. דווקא בלילה הזה שהבנים הם חפץ המצוה, צריך תחילה לשבח אותם, כמו שמנשקים את האתרוג ואת דפנות הסוכה, כך יש להחשיב את ארבעת הבנים.

נגד ארבעה בנים דברה תורה. מי יכול להתמודד כנגד הד' בנים התורה ולא פסיכולגים וכדומה רק התורה ולכן צריכים לדעת להיזהר ישנם פסיכולגים שממש מייעצים לעזוב את ההורים וכדומה רח"ל אבל כל זה אינו דרכינו אלא כנגד ארבעה בנים דיברה תורה.

כל מהות הפסח זה חינוך הילדים, כמו שהתורה אומרת "ולמען תספר באוזני בנך וכן וכו"' **שלא רק צריך לספר לילדים אלא גם לנכדים וכל הדורות הבאים.** והנה בתורה כתוב -והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ולכאורה יש להקשות, שהרי תחילת הפסוק "והגדת לבנך" מדבר במי שאינו יודע לשאול שאנו פותחים ועונים לו "את פתח לו" ואילו סוף הפסוק מדבר בתשובה שאנו עונים לרשע "בעבור זה עשה ה' לי" כמו שכתב רש"י "לי ולא לו" לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר וכו'.

וא"כ יש לתמוה, מדוע התורה פותחת במי שאינו יודע לשאול, ומשיבה לו את התשובה של הבן הרשע? מה הוא אשם בכך שאינו יודע לשאול וכי משום כך הוא צריך לקבל את תשובת הרשע?

אלא מבארים המפרשים- שהתורה באה לרמוז לנו משהו כאן, שצריך האדם לחזק ולחנך את בניו שידעו לשאול ולהבין במצוות התורה, כי מי שאינו יודע לשאול ולהבין עלול בסופו של דבר להיות רשע. כי לא מבין למה עושים, ומדוע מקיימים מצוות. ולכן לא יאמר האדם, מה איכפת לי אם הבן שלי יודע לשאול, או אם הוא מבין. העיקר שיהיה מלומד בחכמות של העולם. לכן התורה באה ומדגישה לאדם שיזהר, כי אם לא ילמד אותו, ויסביר לו. עלול הוא להתדרדר עד שיגיע לדרגת הבן הרשע.

יכול להיות חכם. בד בבד, זו גם מילה של אזהרה לחכם, לא להיות גאה מדי בהישגים שלו, כיוון שקיים מרחק קטן בלבד בינו ובין אכזיו. ואם הוא לא ימשיך להתקדם בתורה ויהדות, הוא עלול 'להחליק' אחורה חס-ושלום וההבדל הזה עלול להיעלם.

לכל בן - תשובה מיוחדת בחג הפסח מודגשת באופן מיוחד מצוות חינוך הבנים והתפקיד המכריע שיש להורים בחינוך הבנים, שנאמר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר" (שמות יג, ח). מדברי ההגדה: "כנגד ארבעה בנים דברה תורה" והתשובה השונה לכל בן ובן, אנו לומדים הדרכה חינוכית חשובה מאוד: לכל אחד מהבנים יש לענות תשובה המתאימה לו ולכל אחד ואחד צריך גם לתת את תשומת הלב המיוחדת לו. החכם צריך לקבל את מלוא תשומת הלב ואין לומר כיוון שחכם הוא - יסתדר בעצמו, אלא גם הוא זקוק ליחס, פרגון והדרכה. והרשע של דורנו או של יישובנו אינו רשע כלל, הוא מתוסבך ומתוסכל מפני שלא קבל את ההדרכה המתאימה לו. לדוגמה: לא כל תלמיד מתאים למסגרת הלימודים בבית הספר יש תלמידים שהלימוד העיוני קשה להם אך בתחומים המעשיים הם טובים ומצליחים, ובאופן זה יש לחנכם ואם יחנכו אותם בצורה המתאימה להם הם יצליחו ויהיו מאושרים. כדברי שלמה המלך: "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב, ו). יש גם את זמן הבטלה המביאה לידי שעמום והידרדרות, ועל כן צריך לצקת תוכן בערבים ובעיקר בלילי חמישי ושבת. אפשר לערוך עונג שבת ולהפעיל תכניות לאלו שלא שוקדים על הלימודים בטבעם, תכניות של עשייה ברוכה כמו חסד והתנדבות, ובה מצילים את הנוער מהידרדרות.

זהו יסוד חינוכי חשוב מאוד, כיוון שאם מחנכים נער בצעירותו באופן המתאים לו, החינוך יצליח וישיא פרי. צריך להבין שלכל אדם יש אופי מיוחד, כפי שהגמרא בשבת (קנו ע"א) כותבת שמי שנולד במזל מאדים יהיה שופך דמים או מוהל או שוחט או ליסטים. זאת אומרת שאדם כזה שנולד בנטייה לשפיכות דמים, יכול להיות צדיק ומוהל, או בינוני - שוחט, או רשע וללסטם את הבריות (ביאור הגר"א משלי כב, ו). לכן כששמואל הנביא ראה את קלסתר פניו של דוד

בדרך כלל, המינוח "אחד" מבטא את אחדות ה'. ההגדה מלמדת, אם כן, שלכל יהודי, ללא הבדל מה הוא אומר בגלוי על ה' ועל התורה, יש ניצוץ של "אחד" וה' נמצא בתוכו. לכן, ראוי וחובה להשקיע בו זמן ולקרב אותו לה'.

בכיתה אחת היה תלמיד מאוד קשה. המורה הרגיש שכבר באו מים עד נפש והוא לא ידע מה לעשות. הוא נכנס למשרדו של המנהל ואמר לו: "אתה מוכרח לקחת את הילד הזה מהכיתה שלי מיד, ואני לא יכול להתעסק אתו יותר". לאחר שהמנהל ביקש מהמורה לשבת ולהירגע, הוא אמר למורה: "אתה לא מבין שאם הילד הזה יוצא מהכיתה שלך אתה מאבד את המשרה שלך?" המורה שהיה די מופתע שאל: "למה? הרי יש בכיתה עוד חמישה-עשר תלמידים מלבדו? על כך הגיב המנהל: "כוונתי היתה שעליך להתייחס אל התלמיד הזה כאילו היה הילד היחיד בכתה. האם גם במקרה שהרחקתו של הילד מבית הספר תגרום לסיום עבודתך בבית הספר בעקבות מחסור בתלמידים, עדיין תרצה לשלוח אותו הביתה?" המורה חשב שוב והחליט לתת לילד הזדמנות נוספת. ברוח זו, ההגדה מלמדת הורים ומחנכים להתייחס אל כל ילד כאילו היה "אחד" - הילד היחיד. תשומת הלב המלאה והיחס המיוחד שניתנים בדרך כלל לבן יחיד, זה משהו שכל ילד זכאי לקבל ובכוחה לחולל נפלאות.

אחד חכם ואחד רשע שאלה: א) מדוע נקבע מקומו של החכם ליד הרשע? ב) למה נאמר "ואחד" עם וא"ו מחברת? תשובה: הגמרא (סנהדרין מד, א) אומרת "ישראל אף על פי שחטא, ישראל". גם יהודי שחטא הוא יהודי. זאת, מפני הניצוץ האלוקי שמצוי בתוך ההוויה הפנימית של כל יהודי. יש מי שאצלם הניצוץ גלוי ויש מי שאצלם הוא מכוסה, אבל בכל מצב הוא קיים. הצבת החכם ליד הרשע היא מסר לחכם לעשות כל שביכולתו כדי להביא לגילוי אותו ניצוץ שקיים ברשע אך הוא מכוסה.

ותוספת הוא"ו מלמדת שעל החכם לעודד את הרשע להיות "מחובר" אליו. מאידך, עליו להיזהר שהחיבור הזה ייצור הזדמנות מבחינתו להשפיע על הרשע ולא חס-ושלום בכיוון השני.

פירוש נוסף: בהצבת החכם ליד הרשע יש מסר מעודד לרשע. הכוונה היא להורות לו שגם הוא

רשע מה הוא אומר: מה העבודה הזאת לכם. ביאר הרב מרדכי נויגרשל שליט"א הרשע טוען: "מה העבודה הזאת" – כבד לו העניין, לשם מה צריך להקפיד על כל פרטי ההלכות, אפשר קצת להקל, להתפשר... ולמה הוא אומר כך? כי הוא מרגיש ש"העבודה הזאת" היא "לכם" – שלכם, לא שלו, והדברים יומחשו על פי המשל הבא: אדם עולה במדרגות לקומה עשירית, ועל כתפיו נושא הוא חבילה גדולה מלאה ביהלומים. משלמים לו עשרים דולר על הסבלות כי המעלית מקולקלת. אחרי שלוש קומות נשברת לו צלע, אחרי ארבע קומות הוא אומר – זהו, לא עולה אפילו מדרגה אחת נוספת! אלו שתי מילים יעלו אותו לקומה מאה ושתים, עם כנפים, והוא עוד יבקש שתי חבילות נוספות? "היהלומים שלך"... אם הם שלו-לא יהיה לו שום קושי להעלות אותם גם עשרים קומות! כל הבעיה אצל הרשע היא, שאצלו העבודה היא "לכם"! הוא אינו מרגיש שייכות אישית עם עבודת ה'. ממילא ברור שיחפש לעצמו היתרים ופשרות.

חכם מה הוא אומר: מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוהינו אתכם ואמרת אליו – אין מפטיירין אחר הפסח אפיקומן. ולכאורה צריך להבין מה התשובה שאנו עושים לחכם? מה השייכות למה שהוא שאל? אלא ראיתי שמסבירים- שהחכם אינו רוצה לקבל תשובה על השאלות הללו, אלא הוא בא בטענה מה העדות וכו' אשר ציווה אתכם. והוא מדגיש "אתכם" כלומר מדוע אתם מדקדקים כ"כ במצווה זו על כל פרטיה, כאילו זה נוגע לכם, הרי זה היה שייך לאבותיכם והם כבר מתו, ומה כל הרעש שאתם עושים על דבר שעבר ובטל כבר? ומה המקום לכל המצוות הללו? ולכן אנו עונים לו – אין מפטיירין אחר הפסח אפיקומן, שאסור לנו לאכול אחרי הפסח שום דבר. כדי שטעם הפסח ימשך בפינו כל הלילה, והטעם הוא משום שעיקר הפסח זה ההמשך, וזוהי גדולתו של עם ישראל שידוע להמשיך טעם הפסח כל הלילה, שידוע להמשיך את מסורת אבותיו " כל הלילה" שזה רמז לגלות שדומה ללילה. ולכן אנחנו ממשיכים ומדקדקים במצוות, עד שנזכר לגאולה, כדי לא לשכוח מאיפה הגענו ומאיפה הגיעו אבותינו.

המלך שהיה אדמוני טעה וחשב שתכונותיו לא טובות להיות מלך, ולא ידע שדוד התגבר על מידותיו. זו גם הסיבה שאף על פי שדוד נכשל בשתיים נמחל לו (יומא כב ע"ב) כי הייתה לו התמודדות טבעית והצליח בכל להתגבר על מידותיו חוץ מהמקרים האלו, מה שאין כן שאול בגלל שהיה טוב באופיו הבסיסי, כשנכשל באחת נפרעו ממנו (יומא שם). מלבד זאת, גם לאופן ההתנהגות החינוכית של ההורים יש חשיבות. יש נער שנולד במידת הגבורה, ועליו נאמר "חושך שבטו שונא בנו" (משלי יג, כד), והוא בפנימיותו רוצה וצריך הורים חזקים שעומדים על שלהם. מנגד יש שחינוך תקיף יזיק לו וצריך לחנך אותו דווקא בעבותות אהבה. מובן אם כן שיש צורך לתת לכל ילד את החינוך המתאים לו, ואם ינהגו עם נער בניגוד לטבעו, החינוך לא יצלח כיוון שאף אם הוא ישמע מיראה, כשיגדל יסור מדרך זו כיוון שהוא אינו יכול לשבר את טבעו.

כלומר יש לחנך את הנער על פי נטיית ליבו ולחפש אחר התכונות הבסיסיות שלו ובהתאם לכך להתוות דרך חינוכית, ואז "גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב, ו): אז החינוך ייתן את התוצאות הטובות ביותר. עלינו להתמסר לפתרון של החבורה שאינה מוצאת את מקומה בחינוך הרגיל מסיבות שונות, ולחפש איך למצוא את מה שחסר להם על מנת להוציא אותם מתסכולם הגורם להתדרדרות.

והגדת לבנך. שאל הגר"י קוק ראש ישיבת מאור התלמוד את הרב שך ז"ל איך אפשר לחנך את ילדינו להיות כמו בדור הקודם? חמיו הגאון רבי יעקב רוזנטל שהיה עמו ביקש לענות... בהגדה של פסח אומרים "והגדת לבנך לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך" ואפשר לפרש כך "והגדת לבנך" אם רצונך להגיד ולחנך את בנך "לא אמרתי" לא עם אמירות ודיבורים תחנך אותו אלא כיצד תחנכו? "בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך" אם אתה תהיה דוגמא אישית לכל מה שאתה רוצה שהוא יעשה, אז תצליח להעביר לו את התורה ולחבבה עליו ולהשרישה בו... הרב שך שמע את התשובה והתרומם מכסאו ואמר בהתרגשות גם שתשובה זו היא תשובה של היהודי מהדור הקודם.

מאשר אחד שהוא באמצע. שהוא לא פה ולא שם. שממנו אין סיכוי שיצא משהו.

ולכן כשאנו באים לחנך את ילדינו צריך שיהיה קו ברור להורים, שיהיו עם דרך אחת שאיתה ילכו עד הסוף. אם הילדים רואים שההורים בעצמם, פעם שומרים, ופעם מקילים, אז הילדים יוצאים מבולבלים. מצד אחד הילד רואה שהאבא עושה קידוש והאימא מדליקה נרות, ומצד שני נוסעים בשבת לים. אז הוא לא מבין, אם בעצם הם שומרים שבת או לא.

כשילד רואה שההורים מקפידים על מצוות התורה, ומנסים כמה שיותר לשמור על מה שיכולים, והוא רואה מה חשוב להם. אז ממילא זה משפיע גם עליו שהוא ישמור בעתיד על אותה דרך. כמו שאנו רואים, שאין הורים היום שלא עושים ברית מילה לילד שלהם, וככה זה דורות ע"ג דורות, ואין אף אחד שיש לו ספק אם לעשות כן או לא. כי כך ראו אצל ההורים לאורך כל הדורות שמסרו נפש בשביל המצווה הזאת.

ואילו שאר הדברים שלא כ"כ מקפידים, תפלין, שבת, כשרות. אז ממילא גם הילדים לא שומרים. כי הכל תלוי בדוגמא האישית של ההורים.

מסופר על איזה אבא אחד שהוא ראה את הילד שלו מדבר באמצע התפילה, ונוץ בו. בא אליו אח"כ חבירו ואמר לו –מדוע צעקת על הבן שלך שהוא דיבר בתפילה, הרי זה מה שהוא רואה שאתה עושה. וממילא אתה לא יכול לדרוש ממנו יותר ממה שאתה עושה.

וכן מסופר על איזה ילד אחד שלמד בבית הספר חשבון, ובא המפקח לבחון את התלמידים, וניגש לאיזה תלמיד ושאל אותו –כמה זה 2 ועוד 2? אמר לו 5. אמר לו –תחשוב טוב לפני שאתה עונה. שוב פעם ענה לו את אותה תשובה. אמר לו המפקח- טוב כנראה אתה לא מכיר את התרגילי חשבון כמו שצריך. אמר לו הילד- כנראה אתה לא מכיר את אבא שלי. זה מה שהילד גדל וראה בבית, וזה מה שלימדו אותו. וממילא אי אפשר לבא אליו בטענות.

וכן אנו אומרים כל יום, "ושננתם לבניך ודיברת בם" ולכאורה מדוע הם סמוכים? אלא כשאבא מגיע ללמד את הילד שלו, ומסביר לו מה החשיבות של הלימוד, אבל הוא בעצמו לא לומד, וכל היום עסוק בדברים אחרים, זה לא יעזור לבן שלו. והוא יראה שהבן שלו לא ישרא בלימוד הרבה זמן. כי אם הוא רוצה באמת ללמד אותו

יש מהמפרשים שהסבירו את העניין בדרך רמז – אודות הארבעה בנים שהם : חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול.

אם האבא הוא "חכם" דהיינו שהוא מתחכם יותר מדאי ורוצה לרשום את בנו בבית ספר שהוא רחוק מהתורה ומצוות, כדי שבנו יהיה מלומד ויידע גם מענייני העולם הזה, אזי הבא אחריו בתור הוא "רשע" שבסוף הוא יראה שהבן שלו יהיה רשע, כיון שלא חונך בדרך התורה. והבא אחריו בתור הוא "תם" כלומר שנכדו של אותו "חכם" יהיה תם, כיון שכאשר הוא נמצא אצל אביו הוא רואה שמחללים שבת, ואילו כאשר מבקר אצל הסבא "החכם" הוא רואה ששומרים שבת, ולכן הוא מתבלבל ונעשה תם, כיון שאינו יודע להחליט מי צודק. והבא אחריו בתור הוא "שאינו יודע לשאול" כלומר שבנו של ה"תם" כבר לא שואל שאלות (כמו התם) –מדוע אצל אבא כך ואצל סבא אחרת כי גם אצל אביו התם וגם אצל סבו ה"רשע" לא שמרו שבת, ואילו את סבו ה"חכם" הוא לא ראה). ולכן הבן שאינו יודע לשאול יורד מדחי אל דחי, כיון שלא זכה לראות לא אצל אביו ולא אצל סבו מה היא אוירה יהודית. (בשם ר' שבתאי יודלביץ).

שאלו פעם חסידיו של הרבי מרופשיץ מדוע הרשע הוא לפני התם? וכי התם יותר גרוע ממנו? אמר להם- הרשע, אמנם הוא עכשיו רשע ולא שומר כלום, אבל יש עוד סיכוי שיחזור בתשובה ויחזור לתלם, במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אינם עומדים. ואילו התם שאינו יודע בכלל שהוא גרוע, אין לו שכל, ואין לו סיכוי שיחזור בתשובה, הוא חושב שהכל בסדר. מה אני עושה כבר, אני יהודי טוב. זה יותר גרוע מכולם.

וכן אנו מוצאים אצל רבקה שהיו הבנים מתרוצצים בקרבה ואמרה א"כ למה זה אנכי, ותלך לדרוש את ה', ואמר לה –שני גויים בבטן. ולכאורה מה היא נרגעה? הרי עדיין פעם הוא רוצה לצאת לבתי מדרשות, ופעם לבתי עבודה זרה? אלא אומר ר' שלום שבדרון- שהיא חשבה בהתחלה שיש לה בן אחד, שהוא רוצה גם את העולם הזה, וגם את העולם הבא. גם רוחניות וגם גשמיות. ולכן אמרה " למה זה אנכי". אבל עכשיו שאמר לה שיש לה שני בנים –אחד צדיק ואחד רשע, היא אמרה –עדיף לי אחד צריך ואחד רשע

שמוציאה אותו מן הכלל ואומר "אתכם" ולא: 'מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקיני אותנו'? מסביר הגר"א שהחכם רואה שהחבורה שלו אוכלת קרבן פסח, והחבורה השנייה אוכלת גם קרבן שלמי חגיגה. לכן הוא שואל את החבורה השנייה: 'מדוע אתם עושים אחרת מאתנו? ולכן משתמש בביטוי 'אתכם'. התשובה לשאלתו היא שהפסח צריך להיאכל על השובע ואין לאכול אחריו דבר, שהרי "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", וכיוון שהחבורה השנייה גדולה ויש הרבה סועדים, הם יכולים לאכול שלמי חגיגה ורק אחר-כך אוכלים קרבן פסח כדי שהפסח יאכל על השובע, מה שאין כן בחבורה הקטנה של הבן החכם שגם קרבן פסח נאכל על השובע ולא אוכלים חגיגה עמו.

יש להתבונן בדברי הגר"א: חכם זה שואל שאלות עיוניות פלפוליות, אך התשובה בתורה לשאלתו היא: "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ד' ממצרים ביד חזקה" (דברים ו, כא). ומאי נפקא מינה לדינא בתשובה זו? אלא כיוון שהחכם אוהב להעמיק, לחדש ולפלפל, מדגישה התורה שצריך לזכור שהיסוד לכל הוא עומק האמונה. "עבדים היינו לפרעה במצרים" והקדוש ברוך הוא הוציא אותנו משם ובחר בנו לעם ונתן לנו את המצוות. על יסוד זה של עומק האמונה אפשר להרחיב, לעיין ולפלפל בכל פרטי המצוות. עלינו לזכור ולא לשכוח ברוב העיון בפרטים את היסוד הראשוני שהוא האמונה שיסודה ביציאת מצרים.

ויש אומרים פירוש נוסף בשם הגר"א למילים: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", שהפסח מרמז לחכמת התורה ואין מוסיפים לימוד שאר החכמות לאחר לימוד התורה אף שיש בהם מתיקות, כדי לא לפגום מתיקות טעם התורה שנשאר בפיו. ומוסיפים בשם הגר"א שדרש את דברי רב חסדא (שבת קמ ע"ב): "אנא לא בעניויתי אכלי ירקא, ולא בעתירותי אכלי ירקא. בעניויתי - משום דגירי" (לא אכלתי ירק לא בעניויתי ולא בעשירותי, בעניויתי לא אכלתי ירק כי הוא גורם תיאבון ולא היה לי הרבה אוכל), פירוש: לפני שלמד תורה לא למד שאר החכמות משום שחשש שימשכו את לבו, ו"בעתירותי - דאמינא: היכא דעייל ירקא ליעול בשרא וכווריי" (ובעשירותי אמרתי: במקום ירק אוכל בשר ודגים), גם כשנעשיתי גדול לא למדתי שאר

מה החשיבות של הלימוד, ושל התורה הקדושה. זה רק אם הוא בעצמו ישב וילמד. וזה מה שכתוב, ושננתם לבניך, ודיברת בם. שקודם כל אתה "תדבר בם" ואח"כ "ושננתם לבניך". ולכן כשהורים רוצים לחנך את הילדים שלהם צריכים להראות להם דוגמא אישית, ולא רק זה אלא צריך שיהיה להם קו ברור בחינוך. על מה הם מקפידים, מה הם שומרים, מה הדברים החשובים שיש ביהדות. אבל אם כל אחד מושך לכיון אחר, הילדים לא יודעים מי צודק, ונוצר בלבול.

וזה מה שאנו רואים לגבי "בן סורר ומורה" שהתורה אומרת "איננו שומע בקול אביו ובקול אימו" - מה הכוונה? אלא מסבירים - שאם ה"קול" של אביו אינו כמו ה"קול" של "אימו" שכל אחד מושך לכיון אחר. אז "ויסרו אותו ולא ישמע אליהם". כי אם אין דרך ברורה בבית. אזי החינוך של הילדים לא יצליח.

חכם מה הוא אומר? מהר"ל: הרצון ללימוד אצל הבן החכם במשך הדורות זיהו גדולי ישראל בשאלה ותשובה זו כמה סוגי חכמים, שלכל אחד מהם יש להשיב תשובה אחרת לפי תכונותיו. נתבונן בפירושיהם. בהגדה מופיע ששאלת הבן החכם היא: "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוקיני אתכם". ועל זה עונים לו "כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". המהר"ל שואל (גבורות ד', פרק ג) מדוע התשובה שבהגדה שונה מהתשובה שמוזכרת בתורה: "כי ישאלך בנך לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ד' אלוקיני אתכם, ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ד' ממצרים ביד חזקה" (דברים ו, כ-כא)? מתרץ המהר"ל שיש להתבונן בהמשך פסוקי התורה: "ויצינו ד' לעשות את כל החוקים האלה" (שם כד). כלומר שאלת החכם היא לא שאלה נקודתית על מצוות או טעם זכירת יציאת מצרים, אלא כוונת החכם הייתה ללמוד את כל המצוות הקשורות בפסח. לכן נאמר בהגדה שיש ללמד אותו הלכות הפסח מתחילה עד ההלכה האחרונה שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

הגר"א: השאלה הלכתית של הבן החכם הבן החכם שבפירוש הגר"א (פירוש להגדה) שואל שאלה אחרת. כדי להסביר את שאלתו, הגר"א מתרץ את הקושיה המפורסמת: מדוע הבן החכם אף על פי שמזכיר שם שמים, שואל בלשון

החכמות כי עדיף לעסוק בתורה (מובא בהגדת הגר"א בשם ר' פנחס מפאלאצק, ב'כתר תורה').

עבודת ד' של הַבַּן הַחֲכָם שֶׁבִּפְרוּשׁ ה'שֵׁם מִשְׁמוּאֵל. הַבַּן הַחֲכָם שֶׁל ה'שֵׁם מִשְׁמוּאֵל שׁוֹאֵל שְׁאֵלָה אַחֲרָה. ה'שֵׁם מִשְׁמוּאֵל (פִּירוּשׁ לַהֲגָדָה) מְתִיחֵס לְמִילָה 'צִוְיָה' בְּשֵׁאלַת הַחֲכָם. לְפִי דְבָרָיו שְׁאֵלַת הַחֲכָם הִיא: מִדּוּעַ יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּצִוְיָיו עַל קִיּוּם רְצוֹן ה', מִדּוּעַ שְׁלֹא נִקְיִים אֶת הַמְּצוּוֹת מִרְצוֹנָנוּ הַפְּנִימִי, כִּשֶׁם שֶׁקִּיַּיְמוּ הָאֲבוֹת אֶת כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלֵה אֵף בְּלִי שֶׁהַצְטוּוּ? מִסְבִּיר ה'שֵׁם מִשְׁמוּאֵל שֶׁהַתְּשׁוּבָה לְשֵׁאלַת הַחֲכָם בְּתוֹרָה מִתְחִילָה בְּפִסְטוֹק: "וְיִוצֵיאֵנוּ ד' מִמְצָרִים בֵּיד חֲזָקָה" (דְּבָרִים ו, כֵּא). רֵאשִׁית יֵשׁ לְהַבִּין, לְשֵׁם מָה הִיָּה צוֹרֵךְ "בֵּיד חֲזָקָה"? מִדּוּעַ הַקֶּב"ה לֹא הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל בְּדַרְכֵי שְׁלוֹם? וְעוֹנָה ה'שֵׁם מִשְׁמוּאֵל שֶׁאֲכָן אִם הָעַם הִיָּה יוֹצֵא לְאַחַר אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לֹא הִיָּה צוֹרֵךְ בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים. גַּם בְּלֹא הַנִּיסִים הִיוּ יִשְׂרָאֵל מְגִיעִים לְדַרְגָּה שְׁבָה הִיוּ מִרְוֹמְמִים אֶת כָּל הָעוֹלָם לְהַכְרָה שֶׁד' הוּא הָאֱלֹהִים, כְּמוֹ שֶׁלְעֵתִיד לְבוֹא יִבְאוּ כָּל הָעַמִּים וְיַעֲלוּ אֶל ה', כִּךְ הָעוֹלָם כּוֹלֵה הִיָּה מִבֵּין שְׁעַם יִשְׂרָאֵל הוּא בְּנֵי שֶׁל הַקֶּב"ה וְלֹא שִׁיךְ שִׁיַּשְׁאָרוּ מְשׁוּעֲבָדִים בְּמִצְרַיִם, וְלֹא הִיָּה צוֹרֵךְ "בְּכּוּחַ גְּדוֹל וּבֵיד חֲזָקָה" (שְׁמוֹת לֵב, יֵא). אוֹלָם, כִּיּוֹן שִׁיִּשְׂרָאֵל שֶׁקָּעוּ בְּמִ"ט שְׁעָרֵי טוֹמָאָה הִיָּה צוֹרֵךְ לְהוֹצִיאֵם לְפָנֵי הַזְּמַן בֵּיד חֲזָקָה, כְּדִי לְהַשְׁלִים אֶת הַמִּירוּק שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דּוֹמָה הַדָּבָר לְפָרִי, שֶׁכֹּאשֶׁר הוּא בְּשֶׁל הִרְיָהוּ נּוֹפֵל מִעַצְמוֹ, לְלֹא כָּל קְשִׁיִּים, אֲבָל אִם רוֹצִים לְהוֹצִיאָו לְפָנֵי בִישׁוּלוֹ צָרִיךְ לְנַתְקוֹ בְּכּוּחַ. זֶה הַקְּדָמָה לְתְּשׁוּבָה לְשֵׁאלַת הַחֲכָם, מִדּוּעַ נְצַטוּוּיָנוּ בְּקִיּוּם הַמְּצוּוֹת.

עֲכָשִׁיו מוֹבֵן שֶׁכִּיּוֹן שְׁלֹא זָכִינוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְמִירוּק הַשְּׁלֵם, אֵינְנוּ בְּדַרְגָּה בָּה נּוֹכַל לְעַבּוֹד אֶת ה' בְּשִׁלְמוֹת לְלֹא מְצוּוֹת. כִּיּוֹן שֶׁכֶּךָ, בְּזִמְנָה זֹהָ "גְּדוֹל הַמְּצוּוֹה וְעוֹשָׂה מִמִּי שְׁאִינוּ מְצוּוֹה וְעוֹשָׂה" (קִידוּשִׁין לֹא ע"א), כּוּוֹן שְׁמִי שְׁעוֹשָׂה מְצוּוֹה מִרְצוֹנָנוּ הַפְּרָטִי יֵשׁ לְמַעֲשָׂהוּ עֵרֵךְ שֶׁל מַעֲשָׂה אֲנוּשִׁי, וְאֵילוֹ כֹּאשֶׁר הַדָּבָר נַעֲשָׂה מִתּוֹךְ צִוְיָיו – הַמַּעֲשָׂה מִקְבֵּל מִיַּמְד שֶׁל מַעֲשָׂה אֱלֹהִים. עִם זֹאת, לְעֵתִיד לְבוֹא, תִּהְיֶה הַתְּבַטְלוֹת מוֹחֲלֵט לְקֶב"ה, רְצוֹנָנוּ הַפְּרָטִי שֶׁל הָאָדָם יִהְיֶה מְכוּוֹן לְרְצוֹן רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לְלֹא נְגִיעוֹת אִישִׁיּוֹת, וְאֵז יִהְיֶה גְּדוֹל מִי שְׁאִינוּ מְצוּוֹה וְעוֹשָׂה. אֵז נַחְזוֹר לְמַצֵּב בּו מַעַצְמָנוּ נִרְצָה לְהִנִּיחַ תְּפִילִין, לְשִׁמּוֹר שַׁבַּת, לְאֲכּוֹל מִצָּה,

וְנִזְכָּה לְרוֹמְמוֹת עֲבוֹדַת ה' שֶׁהִיָּתָה בְּזִמְנָה הָאֲבוֹת. זֶהוּ עוֹמֵק מָה שְׁאֲמָרוּ חז"ל: כִּי מְצוּוֹת בְּטוֹלוֹת לְעֵתִיד לְבוֹא (נִדָּה סֵא ע"ב), כִּי הַצִּוְיָיו יִהְיֶה בְּטוֹל, וְאֵת הַמַּעֲשָׂה נַעֲשָׂה מִרְצוֹנָנוּ. כָּל זֶה רְמוּז בְּתְשׁוּבָה לְחֲכָם: "אֵין מִפְּטִירִין אַחַר הַפִּסְחָ אֲפִיקוֹמָן". כְּלוֹמֵר, אֵין לְאֲכּוֹל לְאַחַר אֲכִילַת הַמִּצָּה, כְּדִי לְהַשְׁאִיר אֶת טַעַם הַצִּוְיָיו הָאֱלֹהִים בְּתוֹכָנוּ. אָדָם שִׁיאֲכַל אַחֲרֵי אֲכִילַת הַמִּצָּה שֶׁל הַמְּצוּוֹה דּוֹמָה לְאָדָם שְׁסוּעַד בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, וְאַחַר כֶּךָ אוֹכַל בְּבֵיתוֹ עוֹד חֲטִיפִים, כִּאִילוֹ מָה שֶׁהִיָּה בְּשׁוֹלְחָנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ לֹא הִסְפִּיק לוֹ! וְזֹאת מְשׁוּם שֶׁכִּיּוֹן יֵשׁ לְעִיתִים סְתִירָה בֵּין קִיּוּם צוֹ אֱלֹהִים לְבֵין עִשִׂיַת מַעֲשָׂה מִרְצוֹנָנוּ. לְעֵתִיד לְבוֹא, כֹּאשֶׁר נַעֲשָׂה אֶת הַמְּצוּוֹת מַעַצְמָנוּ, נִתֵּן יִהְיֶה לְאֲכּוֹל גַּם אַחֲרֵי אֲכִילַת הַמִּצָּה, וְהַדָּבָר לֹא יִפְגוּם בְּעֲבוֹדַת ה', כִּי כָּל מַעֲשָׂה שֶׁנַּעֲשָׂה יִהְיֶה מְכוּוֹן אֶל הַרְצוֹן הָאֱלֹהִים (רֵאָה נִצַּח יִשְׂרָאֵל לְמַהר"ל, פֶּרֶק מִזו).

כִּיּוֹן נִתֵּן לְוֹמֵר שְׁאוּרוֹ שֶׁל הַעֵתִיד כְּבֵר מִנְצַנְךָ. הַרְצוֹן לְעַבּוֹד אֶת ה' שְׁלֹא מִתּוֹךְ כְּפִיָּה בּוֹלֵט בְּדוֹרָנוּ בְּמִיּוּחַד בְּקֶרֶב בְּנֵי הַנוֹעֵר, הַמְּבַקְשִׁים 'לְהַתְּחַבֵּר' אֶל קִיּוּם הַמְּצוּוֹת, וְלֹא לְעִשׂוֹתָן מִתּוֹךְ עוֹל חִיצוֹנִי. אֲכֵן, שְׁאִיפָה מְבוֹרַכַת הִיא זֶה וְיֵשׁ בָּהּ הִרְבֵּה מִנִּיצוּץ שֶׁל גְּאוּלָּה, אֲךָ יֵשׁ לְזַכּוֹר שְׁעִדִּין אֵין כָּל נְטִיּוֹתֵינוּ פּוֹנוֹת בְּאוֹפֵן טַבְעִי אֶל הַטּוֹב, וְלִכֵּן יָחַד עִם הַחֲתִירָה לְתִיקוֹן – יֵשׁ בִּינְתִיִּים צוֹרֵךְ בְּצִוְיָיו. הַצִּוְיָיו יִשְׁמּוֹר שֶׁנִּמְשִׁיךְ לְעִשׂוֹת אֶת הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים גַּם כֹּאשֶׁר אֵין בְּתוֹכָנוּ אֵשׁ קוֹדֵשׁ הַמַּעֲוֹרֵרֵת אוֹתָנוּ לְעִשׂוֹת זֹאת, וְהוּא זֶה שִׁירוֹמֵם אוֹתָנוּ אֶל הַדַּרְגָּה הָאִידִיאִלִּית, לְהַתְּקַדֵּם אֶל הַמְּגַמָּה הָעֲלִיוֹנָה אֶל הַטַּבַּע הַפְּנִימִי שִׁתְּפִשֵׁט אֶל כָּל הַכּוּחוֹת הַפְּרָטִיִּים וְהַכֵּל יִהְיֶה נוֹטָה אֶל ד' וְאֵל טוֹבוֹ.

הַבֵּן הַחֲכָם שֶׁבִּפְרוּשׁ 'קְדוּשַׁת לוי'. בַּעַל הַ"קְדוּשַׁת לוי" (דְּרוֹשׁ לְפִסְחָ) מְדִיִּיק מִהַתְּשׁוּבָה לְחֲכָם "אֵין מִפְּטִירִין אַחַר הַפִּסְחָ אֲפִיקוֹמָן", שְׁכּוֹנַת שְׁאֵלָתוֹ: "מָה הָעֵדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמְּשַׁפְּטִים" הִיא מִדּוּעַ צָרִיךְ אֶת כָּל הַמְּצוּוֹת? הִרִי לְכֹאֲוֵרָה הִיָּה דִי לְנוּ בְּמְצוּוֹת הַמִּצָּה הַמּוֹרָה עַל חִידוּשׁ הָעוֹלָם וְעַל הַבְּחִירָה שֶׁל הַקֶּב"ה בִּישְׂרָאֵל, וּמִתּוֹךְ כֶּךָ מִמִּילָא אָדָם מִתְּמַלָּא בִּירָאָה וְאֵהֲבַת ד' שְׁזוֹ מְטַרַת קִיּוּם כָּל הַמְּצוּוֹת. אִם כֵּן מִדּוּעַ יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּשִׁאֵר הַמְּצוּוֹת שֶׁבְּמִשְׁכַּח כָּל הַשָּׁנָה? הַתְּשׁוּבָה לְחֲכָם הִיא עַל פִּי שְׁאֵלַת הַזּוֹהָר (בֵּא, מ ע"א): לְמָה לֹא אוֹכְלִים מִצָּה

החושך. וזהו יתרון שאלת החכם על שאלת הכסיל כיתרון האור מן החושך, שהחכם מזכיר שם שמים מה שאין כן הרשע.

ויש לשאול על צורת התשובה לרשע: לחכם משיבים על שאלותיו בצורה עניינית ומלמדים אותו כל הלכות הפסח עד ההלכה האחרונה, "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". אך לרשע יש יחס אחר: "הקהה את שיניו". מדוע? נשים לב שהרשע אינו שואל, הרשע אומר ובהתרסה: "והיה כי

יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם" (שמות יב, כו). הוא מוציא עצמו מן הכלל, העבודה אינה נוגעת לו. כיוון שכך צריך לענות לו בהתאם להתנהגותו. לא פונים אליו להשיב לו, אלא מדברים אל הבנים האחרים ובה מקהים את שיניו. וכך משמע בתורה בפרשת בא: "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לד'" (שם כו-כז). לא נאמר: 'ואמרתם אליהם' אלא 'ואמרתם' סתם. אצל החכם נאמר: 'ואמרת לבנך' (דברים ו, כא), אצל התם: 'ואמרת אליו' (שמות יג, יד), אצל שאינו יודע לשאול נאמר: 'והגדת לבנך' (שם ח), אבל אצל הרשע: 'ואמרתם זבח פסח'. כלומר אל תשיבו לרשע אלא לשאר הבנים ובכך שלא תתייחסו אליו אלא תדברו רק לאחרים והיחס היחידי לשאלתו יהיה: 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, לי ולא לו'. לפעמים דווקא ההתעלמות מדבריו היא שגורמת לרשע להתעורר לשוב. אילו היו משיבים לו תשובה ישירה היה מקשה שוב ומנסה להוכיח שהוא צודק. מוטב שלא לענות כדי שלא יוסיף חטא על פשע. ואדרבה, לרוב ההתעלמות תעורר אותו לחפש תשובת לב, להתקרב ולתקן את עצמו (כבפירוש הגר"א להתעלמות מתשובת הבן הרשע מובא גם בפירוש להגדה: 'מעשה ניסים' לרבי יעקב מליסא). ונוסיף ונאמר: פעמים רבות ישנם בנים שמתרחקים באשמת הוריהם, בגלל דרך חינוכית לא נכונה. "אף אתה הקהה את שיניו" מפרש הרב ראובן מרגליות (פירוש להגדה, קהלת משה) מלשון "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה" (יחזקאל יח, ב). כלומר שהאשמה ברשעות הבן והתרחקותו היא לפעמים על ההורים והם צריכים לעשות חשבון נפש כיצד לקרב את הילדים הנבוכים.

ראינו את תיאור הבן הרשע של הגר"א. ויש את הבן הרשע של בעל ה'אוהב ישראל' מאפטא

כל השנה ותשובתו: אכילת המצה בפסח נותנת תוספת רוחניות לכל השנה. על פי זה אומר ה'קדושת לוי' שהתשובה לחכם היא שבאמת המצה מספיקה ליצירת תחילת התודעה ועל ידי מצוות החג נזכור במשך כל השנה את השגחת ה' ויציאת מצרים. כל זה בכוח, אך בפועל כיוון שאין אנו במדרגה עליונה, יש חשש שמא התודעה הנשגבה הזו תיפסק ולכן מחויבים אנו בשאר המצוות. וזו כוונת בעל ההגדה בתשובה: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". כלומר בו ביום אין אוכלים דבר כדי שטעם המצה יישאר וישאר בנו את הידיעה הזו, אך לאחר חג הפסח יש צורך בשאר העדות החוקים והמשפטים.

רשע מה הוא אומר... ואף אתה הקהה את שיניו.
ביאר כ"ק אדמו"ר מספינקא (דונולו) שליט"א בשם אדמו"ר זצוק"ל, שאצל החסידים עבודת השם היא גם באכילה ושתיה, כדרך שהנהיג הבעש"ט הקדוש, אמנם הרשע רוצה לאכול רק לתאוותו ועל כן אומרים להקהות את שיניו...

מה העבודה הזאת לכם. הרשע שואל "מה העבודה הזאת לכם?" כלומר, מה אתם טורחים כל כך בניקיון, הגעלה בישולים וכו'? אנו משיבים לו, כשלא היה לך שיניים והיית תינוק, ואמך האכילה אותך, רחצה וניקתה אותך, הלבשיה אותך וכו', בשבילה זה לא היה 'עבודה' כי כשאוהבים, אין כל טרחה, יש רק שמחה, כך זה גם כשאוהבים את הקדוש ברוך הוא, אין כל טורח יש רק שמחה....

רשע מה הוא אומר? כמו שיש סוגים שונים של בן חכם, יש גם סוגים שונים של בן רשע. הגר"א (פירוש להגדה) שם לב שלעומת הבן החכם ששואל: "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ד' אלוהינו אתכם" (דברים ו, כ), הרשע אינו מזכיר שם שמים. אומר הגאון שזהו עיקר ההבדל שבין חכם לרשע, ולכן אומר עליו בעל ההגדה את המשפט החמור: "לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר". ומוסיף הגר"א שיש להבדל זה רמז בפסוק: "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך" (קהלת ב, יג), שכן בבריאת האור נאמר: "ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא לילה" (בראשית א, ה). רואים שבבריאת האור הוזכר שם אלוקים אך לא על

למצרים, מדוע הכה את מצרים מכות גדולות וקשות עד שהרס את כל מצרים, וכי לא היה אפשר לתת בליבו של פרעה שיסכים לתת לעם ישראל לצאת ממצרים. הקב"ה יכול היה לעשות הסכם שלום ובדרכי שלום יצאו ישראל ממצרים?! וכך שאל אותי תלמיד: מדוע אנחנו מתפללים בליל הסדר "שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך", מדוע לא נתפלל שהם ישוּבו בתשובה. השבתי לו: וכי רק על הפסוק הזה בספר תהילים יש להקשות, הרי כל ספר תהילים מלא בבקשות שהקב"ה יעניש בכל החומרה את הרשעים שהרעו לישראל.

לפי רבי יעקב מליסא (הגדת 'מעשה נסים' על "עבדים היינו" ועל שאלת התם) זו גם שאלת התם בהגדה של פסח והתשובה היא שאדרבה על זה התודה לקב"ה, על שהוציא אותנו ממצרים ביד חזקה וזרוע נטויה ועל כל מכה שהקב"ה נתן למצרים אנחנו מודים באופן מיוחד כי בכל מכה הראה הקב"ה שבחר בנו מכל העמים להיות לו לעם. בכל מכה נודע יותר ויותר עד כמה הקב"ה מקרב אותנו אליו, ועל ידי כך נודע שישראל הוא עם ד' ומה שקורה לעם ישראל קשור לשם ד'. כשישראל מתעלים שם שמים מתעלה, וחלילה כשהם בצרה כביכול כבוד שמים מתחלל (ראה רש"י יחזקאל לט, ז). זו הסיבה שריבונו של עולם שומר על ישראל בכל הדורות למען שמו, וכך אמר משה לריבונו של עולם כשישראל חטאו בעגל ובמרגלים שאם הקב"ה יכלה את ישראל יאמרו מצרים שהקב"ה אינו יכול לשמור עליהם או שאין להקב"ה יכולת להביאם לארץ ישראל. לכן על כל מכה במצרים אנו אומרים "כי לעולם חסדו", כי מכל מכה ומכה לומד העולם על חשיבותם של ישראל.

ושאינו יודע לשאול את פתח לו. הרב ראובן מרגליות (פירוש ההגדה, באר מרים) מדייק שמדובר כאן בקטן שאינו יודע עדיין לשאול, שאמו מחנכתו ומלמדת אותו לפתוח את הלב ולהבין. לכן כתוב "את פתח לו" בלשון נקבה, ומזה נלמד על גודל תפקידם של הנשים בחינוך הילדים. ומוסיף בשם ר' חיים מצאנז ב"דברי חיים", שמי שהוא יודע שאינו יודע, הכל גלוי ופתוח לפניו מא' ועד ת', שנאמר:.

(מקור?) האומר: "מה העבודה הזאת לכם?" הוא שואל על סוג העבודה, איך אתם עובדים את ד' "בחציו לכם", הרשע מתפלל לראות את החבורה הנמנית על קרבן הפסח צולים הקרבן, אוכלים שרים ורוקדים והוא שואל: איזה מין עבודת ד' זו? הרי עבודת ד' צריכה להיות בתפילה בסגופים וביראה, אך לא באכילה של בשר ושמחה יתרה? על שאלה זו עונה התורה לרשע: "ואמרתם זבח פסח הוא לד'" (שמות יב, כז), דווקא זו עבודת ד' וכך נכון לעבדו. יש "חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו" (ירמיהו ד, כב), היינו שיש חכמים שידעו לעבוד את ה' בייסורים, בלהרע לעצמם אך לא בדרך של טובה כאכילה, כמו שכתוב: "נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב" (ויקרא ה, ד), להרע דהיינו לא לאכול, ולהיטיב: לאכול. יש את הבן הרשע שנמצא בפירוש ר' לוי יצחק מברדיצ'ב (קדושת לוי, דרוש לפסח). זהו רשע שמזלזל בצדיקים ואומר: שעבודת ד' שלהם לא מועילה לעולם כלום. הצדיקים עסוקים רק בעצמם, 'פרזיטים', "מה העבודה הזאת? לכם!" אך האמת היא כמובן שהוא אינו יודע ש"צדיק יסוד עולם" (משלי י, כה), וכל קיומו של העולם הוא בגלל הצדיקים ("כל העולם נזונין בשביל חנינא בני" ברכות יז ע"ב; ומאמרי חז"ל ביומא לח ע"ב; זהר לך רך, פב ע"ב). הם מחברים את העולם לקב"ה וממשיכים שפע לעולם. היחס לתלמידי חכמים, לנושאי התורה ועובדי ד' זהו היסוד של התורה והרשע אינו מבין זאת. על כן צריך "להקהות את שיניו", למרות שהצדיק בדרך כלל מבטל את עצמו ולא מחשיב את מעשיו, בפעם הזאת מותר הצדיק כביכול להתגאות ולומר: אכן כל קיום העולם בשבילי: "בעבור זה עשה ד' לי", בשביל עבודת ד' שלי, ולומר לרשע: "אילו היה שם לא היה נגאל", כיוון שהיה מנותק מהצדיקים לא היה נגאל, כי כל הקיום של העולם הוא בעבור הצדיקים ומי שלא מתחבר עמהם אין לו קיום ואילו הרשע היה שם במציאות של ניתוק מהצדיק, לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר? למה "ביד חזקה" ולא בדרכי שלום? "תם מה הוא אומר? מה זאת. ואמרתם אליו: בחוזק יד הוציאנו ד' ממצרים". במבט של ימינו אפשר לפרש את שאלת התם באופן זה: התם שואל בתמימות: מדוע עשה ד' ככה

שמע לוקחים את כל הבנים ומנשקים אותם. בתחילה מחזיקים אותם ביד שמאל, שתהא שמאל דוחה, אבל אח"כ ימין מקרבת, מחזיקים ארבעתם ביד ימין בשעת הזכרת יציאת מצרים ומנשקים את ארבעתם ואומרים 'אמת ויציב', עלינו ועל דורותנו ועל כל דורות זרע ישראל עבדך, בלי לזלול באף אחד.

ישעיה הנביא כשאמר 'עם טמא שפתיים' לא דיבר מבן חכם ובן תם, אלא על בן רשע ושאינו יודע לשאול, הוא עצמו היה לו בשלחן פסח נכד רשע, [כמו הרבה מצדיקי אמת] אמנם היום הזה הרי עלה ונתעלה מנשה מאד, כמו שכתוב בזה"ק שהוא ראש ישיבה לשיבת בעלי תשובה במתיבתא דרקיעא, הלוואי שזוכה לשבת שם.

היות ואמר ישעיה עם טמא שפתיים, כביכול לא נישק את שני הציצית מאחורה, מדה כנגד מדה נכנסו איתו בתוך הארז רק שני הציצית שלפניו, שני הציצית שמאחוריו נשארו מחוץ לארץ, שהרי לא אסף מד' כנפות גם אותם. ועי"ז ידע מנשה היכן הוא נבלע והרגו כעונש על אמירתו בפיו 'עם טמא שפתיים'.

סיפר רבי פנחס מקוריץ מעשה מהבעש"ט שפעם אחת היה אדם כשר שבניו יצא לכפירה רח"ל וציוה הבעש"ט לאביו לאהוב אותו ביותר ומחמת זה יצא מהכפירה.

בספה"ק [בית עין, שפ"א ועוד] מבואר שכל אחד בנפשו כלול מארבעת הבנים, יש רגעים שאדם שואל כחכם 'מה העדות והחוקים והמשפטים', ויש רגעים שהוא חושב כרשע 'מה העבודה הזאת לכם', ויש רגעי תמימות 'מה זאת', ופעמים שהוא קם בבוקר בקטנות כזו כמי שאינו יודע לשאול, כי כל אחד כלול מכל המדרגות. ולכן גם שהוא יושב לבדו בשלחן הסדר מסתכל על עצמו ואומר 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה', אחד חכם וכו' אני אחד שכלול מכולם, לייחד כולם באחד.

ודייקא כתוב אחד ושוב כתוב אחד, ולא ראשון שני שלישי, כדי לרמז שכל בן הוא יחיד ומיוחד, אל תקבע אותו במספרים.

ועוד יש לפרש כתוב אחד כי לכל בן צריך גב וזה אחד האבא הוא צריך להיות הדוגמא האישית ממנו יקבל זה אחד, ולא שיהיה לו פסיכולוג

ה'בן איש חי' ב'בניהו' מביא ע"פ מה שאמרו בגמ' שמנשה המלך מילא את ירושלים מפה לפה ושפך הרבה דם, ואחד ההרוגים היה זקנו ישעיה הנביא אבי אמו בכבודו ובעצמו, שהקשה לו איך אתה משנה מדברי משה, משה אמר כי לא יראני האדם וחי, ואתה אומר ואראה את ה', משה אמר 'מי כה"א בכל קראנו אליו' ואתה אמרת 'דרשו השם בהמצאו', משה אמר 'לא יקח שוחד' ואתה אומר שהקב"ה נושא פנים לישראל. ועל כן ביקש להורגו. כשראה ישעיה שהוא במצב סכנה, אמר שם ונבלע בתוך ארז. מנשה לא נבהל מהשמות, ולקח מסור והתחיל לחתוך את האילן, ומהיכן ידע איה מקומו של ישעיה שחתך שם? מובא בירושלמי שהציצית של טליתו של ישעיה נשארו מחוץ לארז וכך ידע מנשה היכן להרגו.

כשחתך בפיו, יצאה נשמתו. וארז"ל שזה היה לו כעונש על שאמר בפיו 'עם טמא שפתיים', וצדיקים הקב"ה מדקדק עמם כחוט השערה.

והקשה הבן איש חי דלכאז"ל צ"ע אם אמר שם ונבלע בארז מדוע לא נבלעו הציצית שלו בפנים וכך לא היה מנשה יודע היכן הוא להורגו? ותיריך שארבע כנפות הציצית הם כנגד ארבעה בנים שדברה תורה, אחד חכם אחד רשע אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול, ח' חוטים וה' קשרים בכל כנף, הרי י"ג בגימ' אח"ד. אח"ד חכם ואח"ד תם הם שני כנפות שלפנים. רשע ושאינו יודע לשאול הם כנגד ב' ציצית שמאחוריהם.

בקריאת שמע אנו מתייגעים לאסוף ולקבץ ד' הציצית מד' כנפות הטלית, זה לא פשוט, זו עבודה קשה צריך להתייגע ימינה ושמאלה למשוך מכל הכיוונים, ועושים זאת בשעה שאומרים 'וקרבנו מלכנו לשמך הגדול... מארבע כנפות הארץ', גם הקב"ה כביכול יתייגע ללקט אותנו אחד אחד מכל קצוות תבל, שהרי כך אמר הקב"ה 'ושב ה"א את שבותך' ופרש"י שהקב"ה משיב כל יחיד ויחיד במיוחד. זכר וסימן לזה אנו אוספים גם את שני הבנים שמאחורה. ד' פעמים אח"ד בגימ' ב"ן. אח"ד בן החכם ואח"ד בן הרשע. כי הבן מתחלק לד' אופנים הנ"ל ונתפזרו לד' פעמים אח"ד לד' כנפות הארץ.

לוקחים את ארבעתם ומנשקים אותם, לא רק מנשקים את שני הבנים הטובים אלא גם את הבנים מאחורה. הן אמת שבברוך שאמר אומרים בשמחה רק עם ב' הציצית שמלפניו, להודות ולהלל על הבנים החכמים והתמימים, אך בקריאת

בכיתה לקטע סבוך בגמרא, והמלמד אמר: תכינו את הקטע בבית, תשתדלו להבין, תוכלו להעזר באב או באח, או ללמוד בחברותות. מחר נראה מי ידע... למחרת, הופתע המלמד למראה אצבעו המורמת של יענקליה. דווקא הוא, מכולם "הבה נשמע", אמר המלמד. לפליאת כולם פתח יענקליה בהרצאה בהירה של הקטע. הקדים שתי הקדמות נחוצות, ולפיהן הובהר הענין כולו. "נפלא!" קרא המלמד. "עם מי הכנת את הקטע?" - 'ההקדמות האלו, ודאי אינן שלי, חשב המלמד לעצמו, "האם אבא עזר לך?" - "לא", ענה יענקליה. "אבא חוזר מאוחר" אז עם מי למדת?" "טלפנתי לרבי משה!" כונתו היתה לפוסק הדור, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל.

"מה?!" קרא המלמד בתדהמה. יענקליה לא הבין: "גם כשאבא מתקשה במשהו או מבקש לדעת הלכה הוא מחייג לרבי משה. הוא אומר שרבי משה יודע הכל. אז חייגתי אליו, ואמרתי שהמלמד רוצה שנכין את הקטע, ואיני מבין אותו. הוא שאל אותי כמה פעמים למדתי אותו, ועניתי ששלוש פעמים, ועדיו איני מבין. שמח ואמר, שלאחר שלמדתי שלוש פעמים יהיה לי קל להבין. אלא שצריך לדעת שתי הקדמות. ואמר, וביקש שאחזור. ותיקן אותי עד שידעתי. ואז למד איתי לאט לאט, עד שידעתי, ומאד שיבח אותי". עיני החברים נצצו מקנאה, והמלמד לא ידע את נפשו מרוב מבוכה. לאחר סיום הלימוד עלה לישיבת "תפארת ירושלים", להתנצל על התלמיד שהטריח את פוסק הדור.

רבינו חייך: "אתה מתכוון לילד החביב שהתקשר אתמול? ירבו כמותו בישראל. הוא רוצה כל כך לדעת, והרוצה לדעת סופו שידע". "אבל לא היה עליו להטריח את הרב!" הקשה המלמד. "מדוע אתה סבור כך? וכי אתה אינך מלמד נערים?! מחובתנו לענות לכל שואל כפי רמתו והבנתו. היא זה רב ודין או בור ועם הארץ, מבוגר או ילד.

הגאון ר' שלמה ולבה זצ"ל לימד בישיבת יבאר יעקב' והיה דמות להערצה. הוא חיבר את הספרים 'עלי שורי המפורסמים, בו הוא מדרוך כל יהודי כיצד לנהוג במצבי החיים, ואיך ישפר את אישיותו והנהגותיו. לא הכל יודעים כי לרב שלמה ולבה היה בן שירד מן הדרך. היה זה תהליך שהביא בסופו של דבר למצב כי הבן הודיע בריש

ופסיכאטער ולכן כתוב "אחד" האבא הוא יהוה לו כדוגמא ולמורה דרך.

מסופר על הרה"ק ר' אליעזר מדז'יקוב ז"ל, חלה פעם, מצבו הלך והחמיר, עד שאנשי החברא קדישא התכנסו כבר והדליקו נרות בסמוך למיטתו, בהתבוננם ליציאת נשמה. לפתע שמעו את הרה"ק צועק מתוך תרדמתו. אח"כ התעורר ופקח את עיניו, ציוה לכבות את הנרות, וסיפר לסובבים: "עליתי השמימה, ושם פגשתי בידיד נעורי הרה"ק ר' נפתלי מליז'ענסק (בן הרה"ק ר' אלעזר מליז'ענסק ונכד הרבי ר' אלימלך ז"ל) שכבר היה בעלמא דקשוט. רבי נפתלי שמח מאוד לקראתי, והפציר בי שאסכים להישאר שם, באומרו, "בוודאי הנך זוכר כמה שוחחנו והשתוקקנו לעלות במדרגות הקדושה, ועתה הנה ההזדמנות לך, מסור את נשמתך כאן ויחד נתענג מזיו השכינה". ובאומרו זאת תפס את ידי בחזקה ולא הרפה ממני. טענתי לפניו, "הרי הנני משמש כרב בעירי". השיב לי, "בני העיר ימצאו רב אחר במקומך". חזרתי וטענתי, "הרי אני רבי לחסידים". שוב ענה לי, "החסידים ימצאו רבי אחר". לבסוף טענתי לו, "ידידי ורעי, הנך זוכר כמה דיברנו על הכוחות הכבירים שחייבים להשקיע בחינוך הצאצאים לתורה, ליראת שמים ולעבודת הבורא יתברך. לכן כל עוד שאני חי, הנני מקווה להוסיף ולחנך את ילדי ביתר שאת, כדי שיתעלו מעלה מעלה בעבודת הבורא". על טענתי זו שוב לא היה לו מה להשיב, שהרי אינו יכול לטעון שימצאו אב אחר, כי לאבא אין תחליף, והוא נאלץ להרפות מידי. ואז התעוררתי. בסיימו את דבריו, הפשיל הרה"ק מדז'יקוב שרוולו מעל ידו, והנוכחים ראו סימנים מובהקים של תפיסת יד...

אומר הבית אברהם שלכן אומרים ד' פעמים ברוך כנגד הד' בנים שכולם יבואו לתיקונם וכולם בכלל ברוך.

הברכת אברהם אמר שאינו יודע לשאול כי לבו עד עמו עצתו היא "לאמר" שיאמר ויחזור בפיו עד שיתרגש לבבו.

יענקלה היה נשמה טובה. ילד מתמיד, אך לא ברוך כישרונו. על העדר הכשרים חיפה רצונו העז ללמוד, והשינון העיקש שלו. יום אחד הגיעו

הבן היה עם דמעות של שמחה בעיניים, לתגובה כזאת חמה ואוהדת הוא לא ציפה. ובעודו פוסע לעבר רכבו, הרגיש כי אינו מסוגל להתניע את רכבו ולחלל את השבת. הוא השאיר את המפתחות בבית הוריו, נישק את אביו ועשה את הדרך חזרה במשך שעה ארוכה לביתו ברגל. החום והאהבה שקיבל מאביו, בפרט באותו לילה, שבה את ליבו ונתן לו את כל ההרגשה כי הינו חלק מהמשפחה, ומאותה שבת החליט הבחור כי משנה הוא את דרכו.

אתם יודעים מה קרה איתו לבסוף? אותו בן נושר הוא כיום ראש ישיבה חשוב

בארצות הברית! באחד הימים, כששאלו אותו: "מה גרם לך לחזור לדרך?" הוא השיב ואמר במילים אלו "האהבה המיוחדת והאמיתית שקיבלתי מאבא שלי באותה שבת, קבלת הפנים שעשה לי אשר היתה ללא תנאים, ולמרות שחיללתי את השבת לעיניו, הוא לא כעס ולא אמר ביקורת, ואפילו לא ביקש ממני שאברך או אלבש כיפה, וכן לא בייש אותי על כך שבאתי ברכב, אלא נתן לי חום ואהבה - זה ורק זה החזיר אותי ליהדות, וכיום אני ב"ה ראש ישיבה". זהו כוחם האדיר של חום ואהבה לילדנו וקרובינו! לקרב ולא לרחק.

מספר רבינו ה'בן איש חי' זי"ע סיפור מדהים:
אישה אחת אשר בעלה היה מעניק לה תכשיטים יקרים רבים, היתה נוהגת להתהדר בהם לפני שכנתה: "תראי מה בעלי קנה לי; טבעות ושרשרת צמידים". התפעלה החברה, וברכה אותה מכל הלב. באחד הימים שאלה השכנה את חברתה: "האם אין לך תכשיטים?" "אני מוכנה להראות לך את התכשיטים שלי", ענתה לה החברה, "אבל לא עכשיו, אלא בעוד חצי שעה". כעבור חצי שעה חזרה השכנה ושאלה: "היכן הם התכשיטים שסיפרת לי עליהם?" לפתע נשמיעה נקישה על הדלת והילדים חזרו מתלמוד תורה. או אז הצביעה על ילדיה ואמרה: "אלו התכשיטים שלי! לך יש תכשיטים תלויים ועומדים על הגוף, אך לי יש נשמות מהלכות.

חכם מה הוא אומר מה העדות... אמרו לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ביאר מרן החתם סופר זי"ע אפשר להסביר דהנה מי

גלי כי עוזב הוא את דרך התורה והמצות, והולך לרעות בשדות זרים.

והנה בשעה טובה ומוצלחת, זכה הרב שלמה ולבה לארס את בתו. לאחר האירוסין הוזמן החתן להתארח בשבת בבית הכלה, כנהוג בקהילות ישראל. ההכנות לבואו של החתן בשבת, הביאו להתרגשות עצומה; מטעמים מיוחדים וערבים הוכנו, השולחן סודר בצורה מעוצבת ביותר, הבית עבר ניקוי יסודי, ואף הזוגות הנשואים הוזמנו, ואיתם אף הבחורים הרווקים הנמצאים בדרך כלל בישיבות. הכל הגיעו לקראת בואו של החתן וההתרגשות היתה בשיאה.

שבת קודש הגיעה. הרב ולבה התיישב בראש השולחן כשליצידו ישב החתן, ושאר המשפחה והחלו בסעודת השבת. והנה בעיצומה של הסעודה, נשמע לפתע צלצול בפעמון הדלת.

הכל נבהלו למשמע הפעמון לביל שבת קודש. הפעמון צלצל שוב ולאחר מספר שניות, נפתחה הדלת בקול גדול שאמר: "שבת שלום!", היה זה הבן שירד מן הדרך והגיע ברכבו בעיצומה של יום השבת. היה הוא לבוש בבגדי החולין, כשבידו האחת מפתחות הרכב, ובידו השניה קופסת סיגריות.

הכל התאבנו ורצו לקבור את עצמם מרוב בושה - מה החתן חושב לעצמו כשרואה את חילול הקודש הנורא?

הם לא ידעו כיצד להגיב. הכל הביטו משתאים אל ראש המשפחה, הרב שלמה ולבה וציפו לתגובתו. מיד כשראה זאת הרב, הוא הפסיק את אכילתו, קם ממקומו בשמחה, ניגש לעבר בנו העומד בדלת, פרש את ידיו בחיבה ובחיון גדול אמר לו: "שבת שלום... כמה טוב שבאת, כבר חששנו שלא נזכה להיות איתך השבת, כשהחתן החדש שלנו נמצא". הוא חיבק את בנו והוביל אותו לשולחן כשהוא מוסיף להתעניין בו ואמר: "מה שלומך? אתה נראה טוב היום, בוא שב תאכל, אני מקווה שבאת רעב, אבל העיקר שהגעת, אני מאד מעריך את זה". הוא הושיב אותו לידו ודאג שיביאו לו את המאכלים, כשהוא

לא מפסיק לשבח אותו לעיני החתן ולהרעיף עליו מילים חמות. הסעודה היתה מרוממת ושמחה; הכל שרו יחדיו שירי שבת, נאמרו דברי תורה, והאווירה הירנה נפלאה.

בסיום הסעודה התפזרו הכל לישון, כשהרב ולבה מחבק את בנו המיוחד ומודה לו מכל הלב שהגיע.

לאכול אחר אכילת פסח שום מזון הוא כדי שישאר טעמו של אכילת פסח בפיו. כך צריך האב להשיב לבנו תשובה נכונה שתקבע בלבו לעולם שישאר טעמו בלבו כשם שהטעם של הפסח צריך להישאר בפה.

חכם מה הוא אומר מה העדות נכדו של הרב שך שאלו: "מה ההבדל בין שאלת החכם לשאלת הרשע, הרי שניהם שואלים לטעם מצוות החג?" חייך הרב שך והשיב: "דע לך, לפעמים שואלים את אותה השאלה עצמה, אך תלוי איך שואלים ומי השואל.

הסכת ושמע את שסיפר לי הגאון רבי איסר זלמן - אחד מבבלי המוסר נקלע לעיירה אחת באמצע חודש אלול ולן באכסנייה. באמצע הלילה שמע קול קינה ונהי בוקע מחלון הבית הסמוך: "אווי לי, עבר הקיץ, ואנו כבר באמצע חודש אלול, מה יהיה הסוף?" בנוסף, מכות וחבטות נשמעו מהבית. כך פעמים מספר חזר הדבר. שמע הצדיק והדברים פילחו את ליבו, שנתו נדדה והוא ערך חשבון נפש בדמעות שלישי, יום הדין קרב חשב לעצמו.

עם שחר הלך לתפילת שחרית והתעניין אצל באי בית הכנסת מי מתגורר בבית הסמוך לאכסנייה. הצביעו האנשים על אדם פשוט ביותר. חשב הצדיק לעצמו שנתגלגלה לידו הזכות לפגוש את אחד מהצדיקים הנסתרים. לאחר התפילה התקרב אל אותו יהודי וניסה לדובב אותו בלימוד העומד ברומו של עולם. אך היהודי הביט בו בעיניים תמהות ולא הבין מאומה מדבריו של הצדיק.

"כבודו" אמר היהודי, "איש פשוט אני, לא הבנתי מאומה מדבריך". התבלבל הצדיק ושאל: "אם כן מי היה זה שקונן בלילה: 'עבר הקיץ וכבר אמצע אלול, מה יהיה הסוף'?"

"אני הוא זה שקוננתי כך" השיבו היהודי. "לילה אחר לילה עטים עליי יתושים ועוקצים אותי ללא רחם, מילא בקיץ, אבל באלול, כשהסתיו בפתח, הגיע זמנם להיעלם... על כך קוננתי והיכיתי אותם בנעליי".

הלילה נקרא על ארבעה בנינים, ביניהם החכם והרשע. החכם והרשע שואלים את אותה השאלה אך כל אחד מתכוון לדבר שונה. לעיתים אף אנו דנים את האחר לפי מעשיו כפי שהם נראים לנו, כפי שאנו רואים אותם, וכך דנים

שאוהב לאכול מעדנים גם אחרי אכילתו ושמוח במה שאכל, ואף אחר כמה ימים הוא מדבר באכילתו, ומספר טובת מאכליו כי נשאר טעמם בפיו, אבל מי שאכל רק פת לחם לבד לשובע נפשו, אחר אכילתו לא יעלה על לבו מאכלו, אדרבה הוא שש ושמוח כי נפטר ממנו כי לא היה לו לעונג האוכל הזה כי רק אכל לשבור רעבונו.

כן הוא בקיום מצוות השי"ת, יהיה שש ושמוח במצוות שהגיעו לידו, וגם זמן רב אחר עשייתו ישמח כי זכה לעשותה, ובפרט אם עשאה בדקדוקיה ופרטיה, משא"כ מי שמקיים המצוות רק כדי להקל מעליו עול המצווה. וזהו שאלת החכם מה העדות וכו', אף אתה אמור לו שאין די קיום בלבד, אלא כל המצוות צריכים לעשותם כהלכות הפסח, שאחד מהלכות הפסח "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" בכדי שישאר טעם הפסח בפיו, ובאופן זה צריך לעשות את כל המצוות.

חכם מה הוא אומר... רשע מה הוא אומר. מובא ב"קבוץ חכמים" להגה"ק רבי עבדאללה סומך, מה מצא המגיד עוול בשאלת הרשע יותר משאלת החכם, אי משום דאומרו לכם שהוציא את עצמו ולא אמר אותנו? יש לומר שהחכם כלל עצמו בשאלתו, והזכיר גם שם השם, שאמר מה העדות... אשר צווה ה' אלוקינו, ואילו הרשע לא הזכיר כלל ה'. וזה כוונת הפסוק "ויתרון החכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך" כלומר שיש יתרון בדברי החכם על הרשע, הזכרת ה', כמו שיש יתרון בין אור לחשך דכתיב "ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה", הרי שבאור נזכר שם אלקים ולא בחשך. ודו"ק, כי הוא דרך צחות.

חכם מה הוא אומר... ואף אתה אמור לו כהלכות פסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. ביאר כ"ק מרן מהרי"ד זי"ע, יש לדקדק מה זה שאמר כהלכות הפסח היה צריך לומר הלכות פסח ועוד מדוע דווקא ההלכה הזאת של אין מפטירין וכו' בחר בעל ההגדה. ונראה כי בלילה הזה נותן ה' כח לבן שיוכל לשאול ולאב שיוכל להשיב, ועל כן צריך האב להשתדל להשיבו תשובה נכונה כדי שיקבע תשובה זאת בלב הבן תמיד. זהו הכונה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כלומר שאין

לא יארע מאומה, אולם העין יכולה להינזק אפילו מנגיעה קלה, וזו גם הכוונה בנוסח התפילה (אנא בכח) "כבבת שמרם. שמבקשים מהקב"ה שישמרנו אפילו מלטיפת האומות דהיינו טובם וחסדם ולא רק ממכותיהם וגזירותיהם, משום שלעיתים יש בה היזק אף יותר מן המכה.

וירעו אותנו המצרים ויענונו. נשאלת השאלה היה צריך לומר וירעו לנו המצרים – שהם עשו לנו רע, מדוע נאמר וירעו אותנו המצרים?

עונה רבי מרדכי גיפטר זצ"ל: כשהמצרים רצו לגזור עלינו גזירות קשות הם חששו שזה לא יתקבל על דעת העם במצרים ולכן מה הם עשו? הוציאו שם רע על עם ישראל – עשו אותנו לרעים (כמו שנאמר: "ונלחם בנו") ואחרי שהם שכנעו את המצרים שאנחנו רעים ומזיקים, רק אז הם יכלו להעביד אותנו בפרך ולגזור עלינו גזירות קשות ורעות וזהו שנאמר: "וירעו אותנו המצרים" הם הפכו אותנו בעיני העם לרעים – הם הוציאו עלינו שם רע וכך הכפישו את שמנו... ואז ויענונו.

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה הקשה. נשאלת השאלה: מדוע כשמת פרעה נאנחו בני ישראל, והרי היו צריכים לשמוח? עונה השל"ה הקדוש: כשמלך מת, כל העם בוכים ומספידים אותו, ומי שלא בוכה עליו ולא משתתף בצער העם, מראה שמזלזל במלכותו. והנה כשפרעה מת בכו כל המצרים על מיתתו וגם בני ישראל היו חייבים לבכות – כדי שלא ייראו כמזלזלים במלכותו ויענשו על כך. אבל בני ישראל בכו על משהו אחר לגמרי – הם בכו על העבודה הקשה, וכל המצרים חשבו שהם בוכים על פרעה... אבל התורה אומרת: "וידע אלוקים" – ה' ידע שבני ישראל לא בוכים על מיתת פרעה הרשע אלא על עבודתם הקשה ואז הושיע אותם ה'... ואם כן מובן מדוע בכו בני ישראל כשפרעה מת, כי היו חייבים לבכות עם כולם, אבל הם בכו בכי אחר – בכי על העבודה הקשה...

אין מפטירין אחר הפסח. מובא בזרע קודש הרה"ק מראפשיץ זי"ע ביאר שאלת החכם שהוא רוצה לדעת ולהשכיל, "מה עיקר העבדות בעולם הזה להשי"ת, ומשיבין לו, 'אין מפטירין אחר הפסח', לשון 'פה סח' בתורה ובתפלה, זהו עיקר

אותו לחובה. לעיתים אנו רואים מנהגים שונים אצל אחרים ופוסלים אותם כי הם לא מתאימים למה שאנו חונכנו, חושבים שאם כל העם לא הולך בדרך שלנו כולם טועים ואנו הצודקים. כל דבר ניתן לראות בצורה שונה, הכל תלוי בזווית הראייה שלך, אתה יכול לראות בו את הטוב ויחד עם זאת להבליט דווקא את מה שפחות. כשתבליט רק את מה שטוב, כל דבר, כל אדם, כל מעשה ייראה לך אחרת, טהור יותר, חביב יותר. לא רק על האחר, גם על עצמך, אם תבליט את הטוב שיש בך, את מעלותיך ולא תסתכל רק על מה שחסר בך, על פגמייך ואי הצלחותיך, תוכל למנף את עצמך מעלה, תוכל לשמוח יותר ולהגיע למקומות טובים יותר.

יש בך ובכל אדם אחר דברים טובים, תבליט אותם, גם בורא עולם יבליט את הטוב שבך ויסתכל רק עליו, מידה כנגד מידה. חג פסח מסמל את אחדות העם, הצורך הבסיסי לאחדות הוא ראייה טובה על האחר.

וירא את עניינו ואת עמלנו ואת לחצינו, ויוציאנו ה' ממצרים. ענינו: זו פרישות דרך ארץ, עמלנו: אלו הבנים, לחצנו: זה הדחק.

מפרש הגר"א, הרי ישראל היו צריכים להיות ארבע מאות שנה בארץ מצרים כפי הגזירה שנגזרה בברית בין הבתרים, אלא שהקב"ה ברחמיו דחק את הקץ והקדימו למאתיים ועשר שנים, ובמדרשים ניתנו ג' טעמים לכך:

א. כיון שישאל עבדו גם ביום וגם בלילה נשלמה מכסת עבודתם קודם.

ב. כיון שהתרבו שלא כדרך הטבע, והיו יולדות ששה בכרס אחד ריבוי האנשים השלים את המכסה.

ג. קושי השעבוד השלים.

וזה מרומז בדברי בעל ההגדה, עניינו זה פרישות דרך ארץ – שעבדו גם בלילות שלא כדרך הארץ, עמלנו אלו הבנים שעבדו בנוסף, לחצינו זה הדחק, קושי השעבוד.

וירעו אותנו המצרים. הרה"ק בעל ה'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע היה רגיל לפרש בשם אחד הגדולים את בקשת דוד המלך ע"ה (תהלים יז, ח) "שמרני כאישון בת עין" דיש להבין מדוע נקט דווקא "כאישון בת עין", וביאר כי כל אבר מאברי האדם יכול להינזק רק ע"י מכה אבל מלטיפה או מישוש

העבודות, ואחר כך שלא לדבר כלל רק לסתום פיו, ולכן ששה סדרי משנה מתחילין במ"ם פתוחה מ'אימתי, ומסיים במ"ם סתומה בשל'ם לרמז הנ"ל, שאין לפתוח פיו רק לדברי תורה ולסתום פיו אחר כך, כמו שכתבתי במקום אחר".

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם. בהגדת "מנחם ציון" כתב, הרשע שואל, הן ראיתי עובדי ה' בתורה, בתפילה, בתעניות ובסיגופים, אך אתם אוכלים בשר שמן לשובע ושותים יין משובח ד' כוסות, ואתם אומרים שזו היא עבודת ה', "מה העבודה הזאת", הרי "לכם" היא ולא לו להקב"ה. לכן בא הציווי להקהות את שיניו כי שיני רשע שברת, כי אם לא יבין הרשע, אשר גם באכילה ושתיה יוכל לעבוד ה', א"כ אכילתו רק לתאוה למלאות בטנו, מהנכון שלא יהיו לו שיניים, במה לאכול, ולפחות שאכילתו תהיה בצער.

וכן ביאר בהגדת "עבודת ישראל", "ואף אתה הקהה את שיניו", יש להקשות מה הכוונה בזה? בדרך מליצה יש לבאר ישנם רשעים המודים במקצת, דיש לעבוד את ה' בתורה ובתפילה, אבל אינם מאמינים שיש עבודה ודביקות אפילו באכילה ושתיה וכדומה לשם השי"ת. וזהו שאלת הרשע "מה העבודה הזאת לכם" לכל צרכיכם, כמו בסדר הפסח וכו', לכן "אף אתה הקהה את שיניו", כלומר, כיון שאינך מאמין כי באכילה ושתיה אפשר ג"כ לעבוד את השי"ת, א"כ למה תשחית את הלחם הלא יותר טוב ניקיון שיניים, או למלא חצץ פיך.

מצה זו שאנו אוכלים. ביאר רבי יהודא אסאד זי"ע צורתה העגולה של המצות נלמדת מן הפסוק: "עגת מצות" (שמות יב, לט). עוגות – מלשון עגול, לכן אופים מצות עגלות. ומה הטעם לצווי זה? הגויים אשר עבדו עבודה זרה, נהגו לאפות לחם על פי אמונתם, – מי שהאמין בשני אלילים – אפה לחם בעל שני קצוות, מי שהאמין בששה אלילים – אפה לחם בעל ששה קצוות, וכדומה. כדי להרחיק את עם ישראל מהעבודה הזרה של המצרים, צוה ד' על היהודים בטרם יצאו ממצרים, לאפות מצות עגלות, בלא קצוות כלל, ובכך לסמן שהם מאמינים בקל אחד. כמו שהעגול אין לו התחלה ואין לו סוף, כך מאמינים אנו בבורא עולם אשר חי וקיים מעולם ועד עולם.

אצבע אלוקים היא. מובא בריתחא דאורייתא למה התכוונו החרטומים באמרם "אצבע אלוקים"? באר האבן עזרא, שכונתם היתה לכפור ולומר שמדובר באירוע מקרי הנובע מתנועת הכוכבים, ואין לכך כל קשר לאלוקי ישראל. וכאן מתעוררת השאלה, איך יתכן שפרעה והחרטומים מתרצים לעצמם את המכות כתופעות טבע, וכי אין שכל בקדקודם? הרי כלל נקוט בדינו, שכשישנן עשר שאלות עם עשרה תירוצים ולעומת זאת יש תרוץ אחד העונה על כל השאלות יחד, התירוץ האחד הוא הנכון, ומדוע ואיך יכלו להתעלם מהאמת הפשוטה? אלא, שלכל אדם יש 'מערכת' במח הממונה על הסקת מסקנות הגיוניות, וישנם, לא עלינו, אנשים

אתה משלם לאחרים כדי לצאת ידי חובת לימוד, אך מה עם הנאת התורה???"...

ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו. איש חכם ובעל שאר רוח חי אי שם, חכמת המסכן – בזויה הייתה. פרוטה לא הייתה בידו לפרוטה ומחסור תמידי היה מנת חלקם של בני ביתו. אך על דבר אחד הצטער החכם ביותר, על כך שהוא טרוד למחיתו ואינו יכול לחנך את ילדיו להכחיים ולהשתלם בחכמות שונות, וכסף לשכור להם מורים בוודאי שאין בידו, אם לא פעם ולא פעמיים הם הולכים לישון כשהם רעבים... והיה היום והחכם התעשר באופן בלתי צפוי ועלה לגדולה. ראשית כל העביר את משפחתו מהצריף הדל למעון מרווח, לאחר מכן קנה להם בגדים ראויים ומזון ראוי לשמו, ותוך ימים ספורים שכר להם מורים מיוחדים ללמדם כל מיני חכמות וענייני רוח. מדי שנה בשנה – בתאריך שבו התעשר החכם – היה עורך סעודה גדולה לאוהביו וקורא להם להסב עמו ולשמח בשמחתו. גלגל הוא שסובב בעולם והאיש החכם מצא את עצמו שוב כאשר הוא נטול אמצעים כלשהם. ביום שבו חל התאריך שעלה לגדולה בעבר, קיבלו בניו הזמנה לבוא לסעודה בבית אביהם. הבנים חששו מאוד שמא דעתו של אביהם נשתבשה מרוב צער. ידעו היטב שאין בידו ממון לערוך סעודות. הגיעו כולם בשעה הנקובה וגילו את אביהם יושב שמח ומאיר פנים בראש שולחן ריק... לפליאתם הסביר אביהם: "כסף כדי להכין סעודה אין בידי. אולם אם סבורים אתם שכל שמחתי הייתה רק בשל השפע הגשמי שהתאפשר לנו מחמת הממון – טעות בידכם. כל צערי היה בשל כך שאינכם יכולים לקנות אוצרות רוח וחכמה, לכן רבה הייתה שמחתי כאשר התעשרתי וקניתם חכמה רבה מפי טובי המורים. כעת השולחן אמנם ריק ומזון אין בו, אבל השמחה היא על החכמה שרכשתם ואותה לא איבדנו..." על פי משל זה שמביא הגרי"ש נתנזון, הוא מבאר את הברכה החותמת את ההגדה.

ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו. מובא בגליון במחשבה תחילה, השמחה אינה על כך שיצאנו ממצרים מבית עבדים. הגם שעניין זה חשוב בפני עצמו להודות עליו. השמחה הגדולה

מצות יאכל את שבעת הימים. נפלאים דברי ה'רוקח' (הלכות פסח אות רצא) שהאוכל מצות שבעת ימי החג כהלכתו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית, וראיתו מהפסוק (שמות יג, ז) 'מצות יאכל את שבעת הימים', 'שבעת ימים' אין כתיב כאן, אלא 'שבעת הימים' בה"א הידיעה, ללמדנו שנעשה שותף בבריאת שבעת ימי הבנין. (באר הפרשה) "אילו קרע לנו את הים, ולא העבירנו בתוכו בחרבה דיינו" לכאורה, אם לא היה מעבירנו בו בחרבה, איזה טעם היה בקריעת נם סוף? התשובה היא, ש"בחרבה" הכוונה לייבש את קרקעית הים. יכול היה הקדוש ברוך הוא להעבירנו בים בלי לייבש את הקרקעית, ואז היינו נאלצים לבוסס בבזך. זה אמנם לא כל כך נעים, אבל סוף כל סוף היינו ניצולים מידי רודפינו המצרים. אבל הקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו עשה עבורנו גם את הנס הזה, שההליכה בחוף הים תהיה בצורה נוחה ונעימה.

לא נשאר ארבה אחד (בא י, יט) ברש"י אף המלוחים שמלחו מהם, מדוע יצאו אף המלוחים? מובא בשיח הפרשה (להגה"ח רבי חיים יצחק שוירץ זצ"ל) ללמדנו: 'פון א מכה מאכט מען נישט קיין קומפוט...' אם קבלת ל"ע מכה, קבל אותה בדומיה, ואל תנסה להפיק ממנה רווחים... והבן.

ונתן לנו את התורה. מובא בגליון במחשבה תחילה גביר גדול הגיע להתייעץ עם הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זי"ע בכל ענייני מסחרו וראה הצלחה גדולה. באחת הפעמים, לאחר סדרת שאלות ארוכה מצידו, ביקש ראש הישיבה לשאול שאלה אחת: "למה אתה אף פעם לא שואל שאלות בלימוד, רק במסחר?" הגביר השיב שאין לו פנאי ללמוד והצטדק בכך שהוא תומך תורה בהיקפים גדולים. שאל אותו הגרא"ל: "האם אתה אוכל ממתקים?" הגביר השיב בחיוב. "ומדוע לא תשלם לאברכים עמלי תורה שיאכלו ממתקים עבורך?" שאל ראש הישיבה. "אינני אוכל ממתקים כדי לצאת ידי חובה", הייתה תשובת הגביר. "אני אוכל ממתקים כדי ליהנות". "זה בדיוק מה שאני שואל", נענה הגרא"ל לעומתו. "מדוע אינך לומד תורה עבור ההנאה?!

מצרים והגאולה הפרטית שלנו, כמו שאנו אומרים בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכמו שפירשו צדיקים, הקורא את המגילה למפרע לא יצא ידי חובתו, ופירוש "למפרע" כאילו זה סיפור לשעבר שאירע פעם, ואינו מבין שמחייט עמלק ונס פורים חוזר על עצמו כל שנה ושנה לא יצא ידי חובתו, כי זה עיקר החג התרוממות עצמית והרגשת השבח וההודאה לה' על ניסיו האישיים, ולכן המנהג לספר ולהלל בליל הסדר כל אחד ואחד על ניסיו וההשגחה הפרטית עמו. ולא עוד אלא שבברכת "גאל ישראל" אנו אומרים "ברוך אתה ה' אשר "גאלנו" וגאל את אבותינו ממצרים", מקדימים את נס גאולתנו עוד לפני נס הגאולה של אבותינו.

ברוך אתה ה'... כן ה' אלקינו. מובא בדברי ישראל יש לפרש נוסח הברכה 'ברוך אתה ה' אשר גאלנו וכו' כן ה' אלוקינו וכו', שרצונו לומר כשם שאנחנו מודים ומשבחים להקב"ה 'אשר גאלנו', 'כן ה' אלקינו' משבח את ישראל בזה השבח, כי מעת יציאת מצרים כבר עברו כמה אלפי שנים בגזירות ושעבוד ומרירות הגלויות, ואחר כל אלה הגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור וכו', שמקיימים אנחנו את חג הפסח ככל משפטו וחוקתו, אשר גם בעיני השי"ת ייפלא זאת.

"מדוע אין מברכים על מצוות סיפור יציאת מצרים, כאשר היה בעל ה'שפת אמת', צעיר לימים, כבר ניכרה לעין כל גודל חריפותו ובקיאותו. "אמור נא לי" - שאלו פעם אחד מזקני החסידים - "מדוע אין מברכים על מצוות סיפור יציאת מצרים, והרי זו מצוות עשה מן התורה?". "אמת הדבר" - השיב רבי יהודה לייב - "אלא שהוא הדין והוא הטעם שאין אנו מברכים על מצוות כיבוד אב ואם, שהרי אם מבקש האב מבנו שיגיש לו כוס משקה, אם ידרז הבן ויברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על כיבוד אב ואם', יהיה בכך פגיעה בכבוד אביו, משום שמשמעות הדבר שללא הציווי לא היה מכיר בכבודו. ובאמת כיבוד אב ואם היא מצווה הטבועה בנפשו של האדם. "כן הדבר גם בסיפור יציאת מצרים" - סיים רבי יהודה לייב - "כאשר הוציא אותנו הקדוש ברוך הוא ממצרים וגאל אותנו מעבדות לחירות, מאפילה לאור גדול, אנו חשים רצון עז להודות

היא על כך שנבחרנו מכל העמים, התעלינו ממ"ט שערי טומאה וזכינו לקבל תורת אמת מנותן התורה. "פדות הנפש" אינה תלויה בשעבוד גופני, היא נמצאת בכל מצב ובכל מקום. על פדות הנפש הזו שרים שיר חדש בכל שנה בהגיע הפסח, בתאריך שבו יצאנו לחירות.

מעבדות לחירות ומאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה. מובא בנועם אלימלך בעלי דרגות שונות היו בבני ישראל כשיצאו ממצרים, ולפי מדרגתם כן היתה השגתם את הגאולה. היו בין הנגאלים כאלה, שעיקר שמחתם היתה על צאתם מעבדות חומר ולבנים והיותם בני חורין, על אלה מרמזת ההגדה במילים "הוציאנו מעבדות לחירות". לעומת זאת היו מן הנגאלים שלא נשתעבדו באופן גופני - כשבת לוי, למשל - ואף על פי כן שמחו בעצם היציאה ממעמד של משועבדים למעמד של גאולים, אלה רמוזים במילים "ומשעבוד לגאולה".

הנעלים שבכולם היו אלה שלא הצרו על העבדות או על השעבוד, אלא על שנמנעה מהם עבודת ה', בהיותם בטומאת מצרים, ושמחתם על הגאולה היתה על שיוכלו לעבוד מעתה את בוראם כראוי, שהאיר להם ה' פניו והוציאם מן החשיכה הרוחנית, על אלה - מעידה ההגדה שיצאו "מאפילה לאור גדול".

בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר (דברים ו' כ"ג) "ואותנו הוציא משם וגו'". ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה דברים ה' ט"ו) "וזכרת כי עבד היית", כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית. לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה, צריך לאכול ולשתות והוא מיסב - דרך חירות. (רמב"ם הל' חמץ ומצה ז' ו' - ז')

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. ידוע מה שכתב הקדושת לוי לבאר את נוסח ברכת הזמן "בימים ההם בזמן הזה", שעניין הנס שאירע לאבותינו בימים ההם מתחדש בכל שנה ושנה באותו הזמן, בימים ההם ואותו דבר בזמן הזה, וכן הוא בעניין יציאת מצרים שמתחדשת בכל שנה ושנה, יוצאות נשמות ישראל מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה, ובליל הסדר אנו מודים קודם על יציאת

ולהלל ולספר בניסים הגדולים ההם, על כן אין אנו מברכים מאומה, כי בברכה זו יש חשש של פחיתות כבוד"...

הרה"ק ר' חיים מאיר יחיאל ממאגלניצא זי"ע סיפר בכל שנה בהגיעו ל"שפוך חמתך" קודם פתיחת הדלת, מעשה זו:

הייתי ילד קטן בן ד' שנים, וזקני (המגיד הקדוש ונורא מקאזניץ זי"ע) הלא גידל אותי תמיד על ברכיו, וכן החזיק אותי גם בלילות חג הפסח על ברכיו. בשעת אמירת ההגדה ובכל הסדר.

והנה קודם 'שפוך חמתך' בשעת פתיחת הדלת הנהוג בישראל, בא לבית איש, ואני במכוון הייתי מביט להדלת כדי לראות את אליהו הנביא, כמו שמאמינים בני אחינו. לכן כשבא האיש הייתי צועק לאבי זקני ז"ל, זקני, זקני, הנה אליהו הנביא בא, והוא הניח את ידו הקדושה על פי, ויסתום את פי, ויהס אותי. וכל העם החסידים שהיו שם השתוממו ונתבהלו ולא הרהיבו בנפשם לדבר, או לשאול את פיו, אך נתבהלו והביטו זה אל זה בתמהון לב, ובהתעוררות רב אמרו כולם את המאמר 'שפוך חמתך' כנהוג.

ובגומרו את הסדר כאשר הלך המגיד לחדרו, והלכו עמו איזה מהמקורבים כנהוג, אמר להם: השמעתם את דברי נכדי חיים לעבען. ויאמרו: שמענו, בפה מלא, כי השתוקקו לדבר מזה ולשמעו מה בפיו והוא ז"ל ענה, כי זה לא היה אליהו הנביא אך הר"ר בער ממעזריטש ז"ל, אמנם תדעו כי גילוי הרבי ר' בער ז"ל גדולה מגילוי אליהו ז"ל, וצריך לזה יותר זכות, לא מפני שהוא גדול ממנו, אך קטן ממנו, ולהקטן ממנו לראות יותר זכות צריך לזה. וסיים אז בכל שנה בזה"ל: כשהיינו ילד היה לנו עינים נקיות ובניקל היה לנו לראות. (שארית ישראל עמ' 802) והובא גם בספר מאמר יהונתן בסוה"ס במכתב המצורף מאת הרה"צ ר' שלום שפירא מקאזניץ זצ"ל, ושם כתב מעשה זו בשם הרה"ק ממאגלניצא.

אגב, בענין זה מן הראוי להעתיק כי פעם אחת בבוקר של חג הפסח סיפר הרה"ק מסאטמר בעל הדברי יואל זי"ע, כי הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממאגלניצא זי"ע, שהיה נכדו של המגיד הק' מקאזניץ זי"ע, ופע"א היה ישן בליל התקדש החג באותו חדר של זקינו הגה"ק מקאזניץ זי"ע, ובאמצע הלילה שמע כי אחד מקיש על הדלת, והמגיד הלך לפתוח לו, ונתגלה מול עיניו אדם אחד שזקנו היה לבן וארוך, והמגיד היה משוחח עם האדם הזה, ואח"כ כשיצא האדם מן החדר, שאל הרה"ק ממאגלניצא את זקינו המגיד בזה"ל:

ברך. ה'חתם סופר' היה רגיל כל בוקר לאכול פרוסת עוגה עם כוס קפה, ושמשו היה דואג להגישם לו מיד אחרי התפילה. פעם חשב לעצמו השמש: הרי החתם סופר ממילא לא יודע אם הוא אכל או לא אכל, אני אוכל את העוגה, ואם ישאל אותי החתם סופר מה עם העוגה אומר לו: כבר אכלת. וכך עשה. הביא את הקפה, ובדרך אכל את העוגה, וכדי שלא תהיינה טענות השאיר את הפרורים בצלחת. בצהריים כשנכנס אל החתם סופר שאלו הרב: "מה קרה היום שלא הבאת לי עוגה?" אמר השמש: "כבוד הרב אולי לא זוכר אבל הרב אכל..." אמר לו החתם סופר: "תראה אם אכלתי או לא אכלתי – אתה צודק שבאמת אינני זוכר, אבל אם ברכתי או לא ברכתי – זה אני ודאי זוכר. לא יכול להיות שברכתי ברכה לפניך וברכה לאחריה ואינני זוכר זאת".

שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך. מובא בעולמו של אבא סיפר הגאון רבי אשר אנשיל מילר: ישבנו בליל הסדר, מסובים על שלחנו של חמי, שהיה רב בקהילת סערנשט. בעוד אנו מזמרים "שפוך חמתך אל הגויים", נשמעו דפיקות רועמות בדלת. עד מהרה נפתחה הדלת, ובפתח נצב הגוי אשר עמו נערכה מכירת החמץ באותה שנה. חמי הרב קיבלו בסבר פנים יפות, ושאל: "מה בפין?" לחדרתנו, ענה הגוי: "עברתי על רשימת היהודים שקבלתי בשעת המכירה, וגיליתי בהם כמה יהודים ממכריי, אשר הם סוחרים ממולחים ואף רמאים, אני אדם פשוט, ואין באפשרותי לשכור עורך דין אם תתעוררנה מריבות, לכן, באתי לבטל את המכירה!" כל המסובים נבהלו מן המכשלה אשר עלולה להיווצר, רק הרב נותר שלו ורגוע. "אין בעיה, ידידי", ענה, "אולם לצורך כך עלי לכנס את כל מאות האנשים השותפים בעסקה וחתומים על השטר. אשתדל לעשות זאת בהקדם, אולם הדבר יקח שמונה ימים, שוב הנה בעוד שמונה ימים ואנו נבטל את העסקה!" כלנו חייכנו למשמע הפשרה המחוכמת, ואף הגוי יצא מן הבית מרוצה. אז פתח חמי שוב בקול נעים: "שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך..."

מתפלשים באשפה, כל דבר נחות נראה גדול וחשוב, והדברים הגבוהים, הרחניים, נראים כה קטנים. אין ספק במה בוחרים לעסוק: בדברים הממשיים והגדולים... אבל כשזוכים ועולים, ומתבוננים למטה, רואים כמה זה קטן וזעיר ואין ספק במה בוחרים לעסוק בדברים הממשיים והגדולים.

כי ישמע ה' את קולי. כולם רוצים שה' ישמע את תפילתנו, אבל איך? סיפר הרב שך זצ"ל מעשה באדמו"ר שאמר לחסידיו שכל אחד יתפלל על מה שבאמת חשוב לו ואני יספר לכם אם ה' קיבל את תפילותיכם, כמובן כולם הלכו להתפלל, ומיד ניגשו לשאול: "האם קיבל ה' את תפילותינו?" אמר האדמו"ר "לפני שאני יאמר לך מה השיב אומר לך מה ביקשת, אמרת כך: יש לי בעיות, חסר לי כסף, בריאות וכו'... לכן תפקיד לי מיליון דולר בבנק לא בשביל להשתמש, אלא כדי להיות רגוע, וגם הכנסה קבועה של 10 אלף דולר, וגם נחת מהילדים והצלחה בשידוכים שלהם. אם תיתן לי את זה אני מבטיח להשתנות, אני אהיה בבית כנסת מהנץ החמה ועד צאת כוכבים, נכון שכך אמרת? החסיד אישר, ומה ענה לי ה'? הוא אמר בלי טובות!!! אמר הרב שך: "ה' רוצה שתקיים את המצוות עם הקשיים, זה לא חכמה לקיים מצוות כשהכל הולך חלק, לכן צריכים לבקש סיעתא דשמיא, עזרה כן, אבל לעבוד את ה' בלי ניסיונות בלי קשיים, ה' לא צריך את הטובה הזאת.

כי הטא אזנו לי ובימי אקרא. אמר רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל, לימדנו כאן דוד מלך ישראל מסר עצום, לא רק מתוך צרה ומיצר יש לקרוא אל ה' ולצפות לישועתו, אלא גם בימי שלווה ונחת שאין האדם חסר מאומה גם אז יש לקרוא אל ה'...

כאשר זכינו לסדר אותו כן נזכה לעשותו. מובא בישמח ישראל ליל הסדר נקרא כך כי בליל זה מסדרים ההתנהגות לכל השנה לילך ולהתנהג בדרך ה', על זאת אנו מתפללים ומבקשים כאשר זכינו לסדר אותו בליל זה כן נזכה לעשותו בכל השנה, להוציא לפועל כל הקבלות והמחשבות הטובות שקבלנו עלינו.

"זיידעשי, איז דאס געווען אליהו הנביא?", והשיב לו המגיד: "לא נכדי, כי זה הרבי שלי, הרבי ר' בער, המגיד הק' ממעזריטש זי"ע."

וכשסיים רבינו ז"ל לספר סיפור זה, נענה ואמר: "ידוע כי גילוי צדיקים היא מדרגה יותר גדולה מגילוי אליהו".

ובשנת תשי"ג כ"ח תמוז, סיפר רבינו בתוך הדברים, כי זקיניו הק' מרן הייטב לב זי"ע בשעה שהספיד את מרן הדברי חיים זי"ע, אז נזרקה מפיו בתוך ההספד ואמר: "ידוע כי זקיני הק' מרן הישמח משה בא אלי הרבה פעמים אף אחר הסתלקותו מהאי עלמא" - והמשיך הייטב לב - "גילוי צדיקים אחר הסתלקותם הוא ביותר מדרגה מגילוי אליהו".

והוסיף רבינו ז"ל לומר, כי באמת קשה להבין, אמאי גילוי צדיקים היא מדרגה יותר מגילוי אליהו, אלא ע"כ צריך לומר כי יש בזה הרבה בחינות, והמשיך רבינו, כי באמת יש להסביר דבר זה גם בדרך הפשטות, כי ידוע כי כשבא אליהו הנביא לעשות את שליחותו בעולם הזה, נתלבש בגוף אחד, ואח"כ כשחוזר ועולה למעלה, פושט את הגוף שעליו, ועולה בלא גוף כלל, משא"כ בצדיקים הקדושים, בשעה שהם באים בזה העולם אין להם גוף כלל, ובכדי לבוא לזה המדרגה, היינו לראות נשמה לבד ללא גוף בעולם הזה, צריך להיות יותר מזוכך ומקודש, מלראות אליהו הנביא שבא בגוף אחד. זכר צדיק לברכה (ח"א אות שפ"א).

מקימי מעפר דל, מאשפות ירים אביון. ביאר הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל הדל שוכן בעפר, מבוסס באשפות, וכשיזכה ירימו ד' אל על, להושיבו עם נדיבי עמו. הידעתם מה ההבדל בין מי ששוכן עפר למי שמתרומם לגבהים? - אני יודע, חוויתי זאת. בקרתי בניו יורק, קבעתי ראיון עם יהודי עשיר, להתרימו למוסדות תורה. נסעתי למנהטן, הגעתי לכתובת, גורד שחקים ענק. איזו כניסה, אלו עמודים, איזה הדר. אבל איפה הוא? בקומה השישים. נשאתי את ראשי, ניסיתי לשער היכן זה, החלונות נראו כנקודות זעירות. טוב, נכנסים. עולים במעלית, מגיעים, המזכירה מאשרת, נכנסים. חלון ענק, העיר פרושה כעל כף היד. הסתכלתי למטה, הרחוב נראה כסרט צר, המכוניות כציפורן, האנשים כראשי סיכה. ואז הבנתי - כששורצים למטה, על הקרקע,

הצדיק ר' בנימין מנדלזון זצוק"ל רבה של קוממיות, חמדת ישראל בהנהגתו המופלאה וממקימי עולה של מצוות התלויות בארץ. הרה"ק ר' אהרן מבעלזא זי"ע אמר עליו פעם, שכך היה נראית דמות רב לפני כמאתיים שנה.

עובדה מפעימה זאת סיפר לי בנו, גאב"ד קוממיות – ירושלים שליט"א והוסיף על כך, שכמה מגאוני ישראל ביקשו לשמוע ממנו את הסיפור הזה, פעם ועוד פעם ולא שבעו מפנימיותו המרוממת... מכיון שבכור בהמה טהורה חלה עליו קדושת בכור [ואסור בגיזה ועבודה עד שיפול בו מום] לכן מצוה לשתף את הגוי בהמה המבכירה [במכירת איבר עיקרי או הבהמה כולה] כדי שלא יבוא לידי מכשול. [ראה יו"ד סי' ש"כ ס"ו ונו"כ] ממרחבי הארץ היו מגיעים למושב קוממיות, בעלי רפת שומרי מצוות.

שם פנו אל הרב זצ"ל לערוך את המכירה ההיא. והוא הידר בזה בכל דרכי הקנינים האפשריים. כמו כן היה מכין אז שטר מכירה מיוחד לשם זה, והשטר נכתב כל פעם מחדש.

פעם אחת שאל את הרב, נאמן ביתו, הרה"ג ר' משה יעקב סיגלר זצ"ל, למה צריך לחזור ולכתוב כל פעם את השטר כולו? הרי שייך להדפיס ולהכין מראש מאות טופסי שטר כאלה, שיהיו מוכנים תמיד [כשטרי מכירת חמץ] ואז ימלאו בו את הפרטים? ומה עוד שלפעמים מגיעים אנשים ברגע האחרון קרוב ללידת הבכור.

"איך שייך להדפיס מראש טופסים לבכור בהמה?" תמה וקרא הרב בכל אש אמונתו: "הרי אומרים: אחכה לו בכל יום שיבוא". וכשיבנה המקדש ובכור בהמה יהיה קרב על גבי המזבח, שוב יהיה אסור לערוך מכירה כזאת, להפקיע את הבכור מקדושתו [ראה ט"ז שם סק"ה]. הגע בעצמך. כמה נתיישר אם יבוא המשיח וימצא בדינו מספר כה רב של טופסי שטר המספיקים אולי לעשר שנים. הרי זה מראה ח"ו שלא ציפינו לביאתו למשך כל השנים האלה"....

אחד מי יודע. מובא בהגדת שם משמואל (עמ' קלו). נראה עפ"י מה שפירשנו מאמר המדרש ריש בראשית מלך בו"ד בונה פלטין כמה דפתראות ופנקסאות יש לו לידע האיך הוא בונה עליות וחדרים, כך הביט הקב"ה בתורה וברא את

לשנה הבאה בירושלים הבנויה. מסופר, כי שנה אחת בליל הסדר בעת הגיע הרה"ק רבי יואל מסאטמר זי"ע לאמירת "לשנה הבאה בירושלים", שאל: למה מבקשים שרק לשנה הבאה נהיה בירושלים, הרי אנו מאמינים ומשתוקקים שבכל רגע יכולה להיות גאולתנו ופדות נפשנו? אלא תירץ תירוץ נפלא ואמר: הנה, כשהיו מונים את השנים למלכים (כדאיתא במשנה באחד בניסן ראש השנה למלכים), היו מונים את מנין השנים מעת שהתחיל המלך למלוך, וא"כ כשיתגלה מלך המשיח, אז יתחילו למנות שנה חדשה מאותו רגע שיתגלה וימלוך עלינו. לכן אנו מבקשים: "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", כלומר, גם אם יבוא היום מלך המשיח, זה כבר יהיה שנה הבאה, כי יתחילו למנות את השנה מעת ביאתו...

אז רוב נסים הפלאת בלילה בפשטות הכוונה לניסים שהיו בליל פסח. ויש לומר עוד על פי דרך העבודה, 'בלילה' – כשנדמה לאדם שהוא שרוי בחושך ואין טוב לו, אז זוכים לרוב ניסים, וכמו שהיו אצל כלל ישראל ניסים כה רבים דווקא בשהותם בחשכת מצרים. ומשום כך ליל הסדר הוא בלילה, בשעה שמצה ומרור מונחים לפניו, כי דווקא בזמן כזה צריך שנלמד תמיד להודות ולהלל, ולראות את האור העצום השורה בערפל, וכווארט הידוע: 'ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלוקים', דווקא שם בערפל – מצא את האלוקים.

רם הודע כי לך היום אף לך הלילה. כה ביאר הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע כי הנה מבקשים אנו מהבורא, רם – הקב"ה הרם על כל רמים, אנא ממך הודע אותנו, שנכיר הטיב שכאשר אנו מהלכים במחשבה כי לך – שהכל מידך ה', וכל המפעל שלך הוא, אזי אנו במצב של יום, כלומר שאנו רואים את האמת לאשורו, כאור יום המאיר, אבל אם ח"ו נהלך במחשבה שאף לך – כלומר שאנו עושים והקב"ה גם עושה – והוא עוזר ומסייע אותנו, אז אנחנו במצב של לילה.

קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה מובא במאמרי הרב משה יעקב קנר שליט"א, כי מחכים אנחנו לך... ישראל קדושים חשו את הגאולה בכל יום. אמנותם בה נהיתה חלק מחייהם בפועל. והרי סיפור מאלף כל כך. מעשה שהיה אצל הגאון

העולם, ופירשנו שלא נאמר שהתורה היא לפי ציור העולם, שהיינו שבשביל ששייך בעולם ענין גזל כתבה התורה לא תגזול, אלא להיפוך שבשביל שנכתב בתורה לא תגזול שייך גזל, דהרי הקב"ה הי' יכול לבראותו בציור אחר שלא יהי' שייך גזל, והוא ממש כמשל הבונה כפי ציור הדפתראות. וכן נמי הפי' 'אחד מי יודע', היינו דמספר 'אחד' שייך בעולם כדי לומר 'אחד הוא אלקיניו שבשמים ובארץ', וכן מספר 'שנים' שבעולם משום 'שני לוחות הברית', ולולא זה הי' נברא העולם באופן שלא יהי' שייך מספר זה וכן כולם, ועד מספר י"ג מצא הפייטין טעם, ובודאי יש טעם על כל מיני מספרים שבעולם.

והבינו מקושייתו כי מתחפש ואדם גדול הוא, על כן הפצירו בו שישגלה להם התירוץ, ויען ויאמר להם: 'אכן, הגדי והחתול יש להם ריב ביניהם, מ"מ יסדרו הדברים בינם לבין עצמם, אבל מהכלב מי ביקש מידו משפט, ע"כ לא נכון עשה הכלב, וטוב עשה המקל שהכהו, ולא טוב עשה האש ששרפו, והמים צדקו שכבו להאש, ולא צדק השור ששתה למיא, ולא טוב עשה השוחט ששחטו, ולא צדק מלאך המות בשחיתו להשוחט, ועל כן לעתיד לבוא ישחוט הקב"ה למלאך המות הוא יצה"ר'.

והוסיף לאמר: 'זמזה תבינו שאם שני גדולי תורה יש להם ריב בינם לבין עצמם, אתם אנשים פשוטים מה לכם להתערב על ריב לא לכם? ופייסוהו ושתקו ולא דיברו עוד, והגאון ר' יהונתן נסע לדרכו לשלום.

זה הסיפור סיפר לי האברך מ"ר גאלדמאן בן הרב מהר"י גאלדמאן האבד"ק נייפעסט שליט"א (זצ"ל), ואמר שאביו מספר זאת בכל ליל פסח אחר הסדר, ואביו שמע זאת מרבו הר"ר מנחם כ"ץ זצ"ל האבד"ק צעהלים, ששמע זאת מרבו הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, ששמע זאת מרבו הכהן הגדול מוה"ר נתן הכהן אדלער מפראנקפורט דמיין זצ"ל, וכולם נהגו לספר זה הסיפור בליל פסח אחר הסדר.

(גדולת יהונתן עמ' רס"ב), ובספר זכרון איש חי"ל (עמ' קמ"ה) כתב בזה"ל: ק"ו הגה"צ רבי יוסף גאלדמאן אבד"ק נייפעסט זצ"ל היה רגיל בכל שנה בליל פסח לספר, סיפור ששמע מרבו הר"מ כ"ץ פרוסטניץ זצ"ל שהוא ז"ל שמעו מרבו מרן החת"ס זצ"ל ששמעו מרבו הגה"ק רבי נתן אדלער זצ"ל (וגם דרכם היתה לספר זאת בליל פסח), בעת המחלוקת הידועה שבין הגאונים הקדושים רבי יונתן אייבשיץ וריעב"ץ זצוק"ל שהרגיזה והרעישה תבל ומלואה, רצה הר"י

אחד אלוקינו בשמים ובארץ. סיפר הגאון רבי יעקב גאלינסקי זצ"ל, שבשנים קדמוניות בעת ישיבת רבים מאחינו בני ישראל בארצות אירופה, נכנס יהודי אל הרה"ק מטשורטקוב זי"ע לקבל ברכת פרידה, כי בדעתו לעקור דירתו לארה"ב מרוב מחסור הפרנסה, א"ל הטשורטקובער אברכך בברכת הדרך, אבל שליחות אחת אבקש לשלוח על ידך, שתמסור 'פריסת שלום' אל האלוקים של ארה"ב. נחרד האיש ושאל את הרבי וכי יש חי"ו שתי רשויות... והרי הקב"ה יחיד הוא בעולמו, ואותו קוב"ה שברא ונמצא בארה"ב, אף הוא נמצא כאן בטשורטקוב, ברחבי אירופה ובכל פינה נידחת שבעולם. א"ל הרבי, אכן, לזאת כוונתי, מדוע תדמה בנפשך כי בארה"ב תצליח בפרנסה יותר מכאן, הרי אותו הבורא שיפרנס אותך בארה"ב, בידו לפרנס אותך כאן באירופה. ואגב, הלה אכן לא נסע, וניצלו חייו, כי היה לו כרטיס לאנייה הנקראת 'טיטאניק' ששקעה באותה הנסיעה למצולות ים.

חד גדיא מובא בקונטרס של הרה"ח רא"ו שליט"א מנהגו של החתם סופר זי"ע היה לספר בליל פסח סיפור מהגאון רבי יהונתן אייבשיץ ז"ל, שקיבלה מרבו הכהן הגדול מרני"א (רבי נתן אדלער) זצ"ל: בימי המחלוקת נסע הגאון רבי יהונתן מביתו לעיר אחרת, והיה אחר ימי הפסח, ועל אם הדרך סר ללון בבית מלון אורחים, ופגע שם באנשים פחותי ערך, אשר דיברו עליו סרה, והם לא הכירוהו ויחשבוהו לעובר אורח פשוט.

הגדי לא עשה שום רע, א"כ השונרא שאכל את הגדי עשה שלא כהוגן, וא"כ הכלב שנשך לשונרא - עשה כהוגן, אזי החוטרא שהכה - עשה שלא כהוגן, האש עשתה כהוגן - ששרפה את החוטרא, א"כ המים עשו שלא כהוגן - בכך שכיבו את האש, וממילא התורא עשה כהוגן - כששתה את המים, והשוחט שחט שלא בצדק את התורא, וא"כ מלאך המוות שחט בצדק את השוחט, ולפ"ז קשה איך ממשיכים שהקב"ה שחט את מלאך המוות, הלא מלאך המוות עשה כהוגן.

אין להתחיל מהגדי ומהשונרא, אלא יש להתחיל מהנהגת הקב"ה שהיא בוודאי נכונה וצודקת, ובהכרח והמלאך המוות עשה שלא כהוגן, והשוחט עשה כהוגן וכו', ואע"פ שלפ"ז יוצא שהשונרא עשה כהוגן כשאכל את הגדי, ודבר זה אינו מובן מדוע, מכל מקום ברור הוא שהנהגת הקב"ה נכונה וישרה, וזו הנחת היסוד שלנו, ודבר זה גופא בא הפיוט ללמדנו.

סיפר הרה"ח רבי יוסל טשאפניק ע"ה, מעשה נפלא המעורר לב האדם לקיום המצוות בכלל, ומצוות מצה בפרט, ומעשה שהיה כך היה.

יהודי פלוני נהג לצאת לחופש למקום שאין ישוב של אנשים, כך 'מנהגו', כל שנה יצא למקומות שונים בעולם לכמה ימים, כשכולו מובדל מישוב אנשים.

פעם אחת באחד מימי החופש שלו במקום נידח בכדור העולם, הבחין בעיניו שיש שם בית החיים. הדבר משך תשומת לבו, בתמהו מי נקבר במקום תוהו שאינו מיושב ביושבי תבל. והחליט לגשת לבית החיים לראות איזה סוג אנשים קבורים שם. בהתקרבו אל המקום הבחין שזה בית קברות של גוים, אך עינו הבחינה במצבה אחת, שחקוקים עליה אותיות עבריות בלשון הקודש. הוא ניגש אל המצבה וראה שנחרט עליה שתי תיבות: "כשר לפסח".... אך האותיות נחקקו משמאל לימין באופן כזה "ח ס פ ל ר ש כ", כמו שכותבים שפות זרות משמאל לימין.

החליט האורח לחקור ולדרוש מה זה ועל מה זה. מצבה בבית קברות של גוים ושתי תיבות מכריזות "כשר לפסח", ואיני יודע מה "כשר" המצבה או הנפטר...

הוא קרא שמו של המת החרוט על המצבה, והתחיל לחפש קרובי משפחתו, ואכן הגיע אל

אייבשיץ לידע דעת המון עם בענין המחלוקת, מה עשה התחבא עצמו בלבוש של יהודי פשוט ונכנס לבית מרזח (קרעטשמע) אחד באמצע הדרך והושיב עצמו לצד השולחן לשמוע מה שמדברים מענין המחלוקת ואתרמי שהיו שם תלמידי הפני יהושע זצ"ל בדרכם חזרה מהישיבה - וכידוע החזיק הפנ"י לצדו של יעב"ץ - ושמע הרבי ר' יונתן האיך בחורים מתלוצצים ממנו, והיטב חרה לו שבחורים יתערבו במחלוקת לא להם, פנה להם באמרו שיש לו קושיא חמורה בזמר "חד גדיא", דהנה כשאנו מחשבין בזמר חד גדיא נראה ח"ו דהקב"ה אינו צודק, דהנה האב קנה גדי, והגדי לא עשה שום חטא ופשע, ובא השונרא בלי שום סיבה ואכל הגדי א"כ השונרא אינו צודק במעשיו ושוב כשהכלב בא ונשך לשונרא הרי הכלב צודק שהרי החזיק לימין הגדי, והחוטרא שהכה לכלב אינו צודק שהרי למה הכה את הכלב שעשה כדיו, ושוב צודק הנורא, והמים אינו צודק, והתורא צודק, והשוחט אינו צודק ושוב המלאך המוות צודק, ונמצא ח"ו שהקב"ה ... ע"כ קושייתו.

ומתוכן הקושיא הבינו שאין זה איש כפרי בעלמא ובוודאי יש לו תירוץ על זה, ושאלוהו שיפרשו להם, ואמר להם דהתירוץ הוא דהגדי יש לו זקן, ולהשונרא אף שאין לו זקן מ"מ יש לו שפה (וואנצע"ן) וא"כ מחולקים עכשיו ב' חשובים, אחד חשוב יותר מחבירו, מ"מ שניהם חשובים הם, וא"כ הכלב שאין לו זקן ולא שפם (וואנצע"ן) אינו שייך כלל להמחלוקת וא"כ אינו צודק כלל במה שמערב עצמו במחלוקת שאינו שלו, "און איינמאל אז די הונט איז נישט גערעכט איז שוין דער באשעפער גערעכט".

ובזה סיים ואמר להם בנוגע להמחלוקת, הנה מחולקים ב' חשובים, ואה"נ שאחד חשוב מחבירו אבל לבחורים ולסתם בני אדם שאינם חשובים כלל מה להם להתערב במחלוקת לא להם דהם בוודאי אינם צודקים - כן הוא הסיפור כפי שמסרו ק"ז הגה"צ ר' חנני' יו"ט ליפא גאלדמאן מנייפעסט זצ"ל בשם אביו ז"ל בשם רבו ז"ל כני"ל, ודלא כמו שנדפס בספר גדולת יונתן בשם מ"ר גאלדמאן בן ק"ז זצ"ל, שאין ידוע למי כוונתו, והנכון הוא כמו שנדפס כאן, ע"כ).

בשנה אחת בליל הסדר שאל הגאון רבי יוסף צבי דונר ראב"ד לונדון זצ"ל בפיוט 'חד גדיא', הרי

דזבין אבא בתרי זוזי, וא"כ טוב עשה הכלב שנשכו על עוול בכפו, ולא טוב עשה המקל שהכהו, ויפה עשתה האש ששרפתו, ולא צדקו המים שכיבו את האש, וטוב עשה השור ששתה למיאי, ולא טוב עשה השוחט ששחטוהו, וצדק מלאך המוות שהמית להשוחט, ולבסוף בא הקב"ה ושחטו למלאך המוות... והלא לפי החשבון, צדקו דרכי המלאך המוות! הבינו מקושינו כי מתחפש הוא מהם, ואדם גדול הוא, ע"כ הפצירו בו שיגלה להם התירוץ. ויען ויאמר להם: אכן הגדי והחתול יש להם ריב ביניהם, מ"מ יסדרו הדברים בינם לבין עצמם, אבל מהכלב מי ביקש מידו משפט? ע"כ לא נכון עשה הכלב, וטוב עשה המקל שהכהו, ולא טוב עשתה האש ששרפתו, והמים צדקו שכבו לאש, ולא צדק השור ששתה למיאי, וטוב עשה השוחט ששחטו, ולא צדק מלאך המוות בשחיטתו להשוחט, ולעת"ל ישחט הקב"ה את מלאך המוות הוא היצה"ר. הוסיף ואמר: "ומזה תבינו, שאם שני גדולי תורה יש להם ריב בינם לבין עצמם, אתם אנשים פשוטים, מה לכם להתערב על ריב לא לכם?" ויפייסוהו ושתקו ולא דיברו עוד, והגאון רבי יונתן נסע לדרכו לשלום.

לסוסתי ברכבי פרעה דימיתין רעיתי (שיר השירים א, ט). בשירת מרים לנשים כתוב שאמרה "... סוס ורוכבו רמה בים" (שמות טו, כא) ומה שאמרה פסוק זה דווקא – שלכאורה בשלמא הרוכבים מובן למה רמה בים אבל מה אשמת הסוסים? אלא שעל ידי סיוע הסוסים יכלו הרוכבים לרדוף אחר בני ישראל. ומכאן למדים עונשם של המסייעים ידי עוברי עבירה ומדה טובה מרובה למסייע למקיימי המצווה והם הנשים המסייעות בידי בעליהן ובניהן ללימוד וקיום התורה ולזה שרה מרים לנשים... "סוס ורוכבו רמה בים" ומזה ילמדו לצד הטוב שכשהולכים לקבל התורה מה רב חלקן בסיוען לבעליהן ולבניהן. וזה שאמר הכתוב לסוסתי ברכבי פרעה כמו הסוסים של רוכבי פרעה שנענשו על סיועם לרוכבים כמו"כ "דימיתין רעיתי" הרעיה הישראלית תדמה לעצמה ללמוד לצד הטוב ואז שכרה רב עד מאוד.

שבעת ימים תאכל מצות (שמות יג, ו). ר"א בן עזריה כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז (פסחים קיח) מורה הוראה ידוע באשדוד סיפר

אלמנת המת, שהיא גויה גמורה ושאל אותה מדוע חקקו על מצבת בעלה המת שתי תיבות עבריות "כשר לפסח"? ותגד לו שבעלה נולד כיהודי והמשיך ושאל אם גם היא יהודיה, והשיבה שלא. והוסיף ושאל אותה אם כן מה פשרן של אותן שתי תיבות עבריות על המצבה? השיבה האשה: בעלי אמנם היה יהודי אבל רחוק מאוד משמירת התורה והמצוות, ואפילו מצוה אחת לא קיים (ל"ע), אך קשר אחד נותר לו ליהדות, בזה שכל שנה בימי תקופת חודש אפריל (להבדיל – ניסן) קנה סוג של עוגות/קרעקערס (מצות), כיון שזכר מסורת אביו שבימים הללו אוכלים קרעקערס אלה.

וכאשר מת רציתי להזכיר על המצבה שהוא יהודי, ולא מצאתי ולא ידעתי שום קשר ליהדות, מלבד פרט זה שאכל מצות, לקחתי הקופסא בה מונחים הקרעקערס, ואמרתי לחוקק המצבות, שיעתיק שתי תיבות אלה כמו שנדפסים על הקופסא. וכן עשה...

האיש עמד משתאה לנוכח מה ששמעו אזויו. ושאל את הנכרית אם היא נותנת לו רשות לקבור בעלה בבית קברות של יהודים? האשה השיבה שאם הוא משלם ההוצאות, אין לה שום התנגדות לזה. מזה רואים עד היכן גדולה מצות אכילת מצות בפסח, שבזכותה בא אדם - שחי כל ימיו כאינו שומר תורה ומצוה – לקבר ישראל...

חד גדיא... בתרי זוזי. יש שרמזו בנוסח שאנו אומרים ב'חד גדיא' דזבין אבא – כיצד יש ביד האדם לקנות כביכול את אביו שבשמים, בתרי זוזי – בשמירתו על האברים אלו העין והפה, כלומר שיזיז עצמו וישמור עליהם בשמירה כפולה ומכופלת.

חד גדיא. מנהגו של רבינו החתם סופר, היה לספר לביל פסח סיפור שקיבלו מרבו המובהק, הכהן הגדול רבי נתן אדלר זי"ע, על הגאון רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל. באחד מן הימים, בתקופה בה היו חילוקי הדעות בינו לבין הגאון רבי יעקב עמדין, נסע הגאון רבי יונתן מביתו לעיר אחרת, והיה אז אחר ימי הפסח. על אם הדרך סר ללון בבית מלון אורחים, ופגע שם באנשים פחותי ערך אשר דיברו עליו סרה, והם לא הכירוהו ויחשבו אותו לעובר אורח פשוט. הוא פנה אליהם בשאלה על הפיוט "חד גדיא": הלא החתול טרף את הגדי

ימים ספורים עברו, וגופו העדין של האברך לא יכל לשאת יותר את הסבל. באחד מימי חול המועד נפל ונפח את נשמתו. לעומתו, זכה היהודי, מקבל הבטחה, להנצל ולעלות לארץ הקודש. למעלה מעשרים שנה חלפו. באחד הלילות חלם היהודי, והנה פונה אליו האברך בבקשה, שיואיל למחול על הבטחה שנתן לו. תחילה לא התייחס לחלום. חשב "חלומות שוא ידברו", אך לאחר שהחלום שב ונשנה בלילות הבאים, הבין כי לא דבר ריק הוא. בחרדה קם ופנה אל רבו הגאון רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל אב"ד חוג חתם סופר שיעוץ לו כדת מה לעשות. והרב, עצתו נאמנה, שיפנה אל רבנו (ממכונבאק) זצ"ל שבקדושתו ובצדקותו ודאי ידע להורות לו כיצד לנהוג.

לאחר שגולל בפניו את כל המעשה, החל רבנו זצ"ל לשדלו שיסכים למחול בלב שלם על אותה הבטחה יקרה וגדולה, שכן הנפטר אינו מסוגל כבר לעשות מצוות, לכן אם לא יקבל כל חלקו, הפסדו יהיה גדול. לא כן הוא המתהלך בעלמא הדין באפשרותו להוסיף ולחטוף עוד מצוות וזכויות רבות. רבנו זצ"ל הוסיף לאמר לו: "אני אומר לך שלא תפסיד מכך מאומה, להיפך, רק תרויח, כי יחשב הדבר שעשית חסד של אמת".

לשנה הבאה בירושלים הבנויה. מסופר, כי שנה אחת בליל הסדר בעת הגיע הרה"ק רבי יואל מסאטמר זי"ע לאמירת "לשנה הבאה בירושלים", שאל: למה מבקשים שרק לשנה הבאה נהיה בירושלים, הרי אנו מאמינים ומשתוקקים שבכל רגע יכולה להיות גאולתנו ופדות נפשנו? אלא תירץ תירוץ נפלא ואמר: הנה, כשהיו מונים את השנים למלכים (כדאיתא במשנה באחד בניסן ראש השנה למלכים), היו מונים את מנין השנים מעת שהתחיל המלך למלוך, וא"כ כשיתגלה מלך המשיח, אז יתחילו למנות שנה חדשה מאותו רגע שיתגלה וימלוך עלינו. לכן אנו מבקשים: "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", כלומר, גם אם יבוא היום מלך המשיח, זה כבר יהיה שנה הבאה, כי יתחילו למנות את השנה מעת ביאתו.

מחור חסידיו שאל פעם מהרה"ק רבי יעקב עקלה ממשפחת ארז' י"ע איך לנהוג בבית הדין שאוכלים מצד שוחט במסות. אמר לו הרה"ק עם מעט שכל אפסיו להסתרד עם הכל. וספר לאתו בחור מצענה שאירע אליו חשד שז'ים' במבולא ז'יע, שובניג לבית מדרשו ע"י ז'קנו ה'מעשה ו'קח' שהתנהל בוטח אשכנז, וכבודו של בעל המוקם כיבדו אותו לגשת לפני המנוד. ז'יע הרה"ק כי לא יתנו לו לנהוג מנהג חסידים. מה עשה, אמר לבעלי המוקם שיקבל על עצמו מנהג סוג לומר קודם התפילה ממוזר תהלים אחד, והאם הדבר מופיע להם. מובן שהסכימו שיאמר איהו ממוזר בתהלים שירצה, כך אמר 'ז'ודו'. אחר כך לפני מעריב אמר להם שנית שהוא נורא ללמוד מאמר מהז'ור קודם חתילה ליל שבת, וגם על זה הסכימו. כך אמר מנוטא, ולא העלה הדבר מרד שום תרעומת כלל...

עובדה נפלאה. לפני סוכות התקשרה אישה ושאלה בפיה, היא עובדת אצל מעסיק חילוני שמחייב את כולם לעבוד בחול המועד, זאת עבודה טובה בסביבה שמתאימה לה, וחבל לה להפסיד אותה. המעסיק רואה בעין עקומה מי שאינה מגיעה לעבודה בחול המועד, והיא שואלת מה לעשות. יעץ הרב לאישה, שתלך לעבודה, אך לא תדרוש עליה תשלום. האישה עשתה כדברי הרב. היא הלכה לעבודה אך לא העבירה כרטיס נוכחות. המעביד ראה במערכת שהאישה לא הגיעה לעבודה, והתקשר לברר מה קרה, הרי הזהיר, שהוא מקפיד מאוד על מי שלא עובד בימים אלו. ענתה האשה שהיא כן נמצאת בעבודה. ומדוע לא מופיע במערכת שאת נוכחת? הסבירה האישה שאיננה רוצה לעבוד בחול המועד, אבל מפני שלא רוצה להפסיד את העבודה, היא חייבת להגיע, ולכן עובדת, אבל בלי כסף". ברגע זה את משוחררת, הודיע לה המעסיק, ובקשר לשכר, אל דאגה, גם עבור הימים שלא תעבדי, תתוגמלי.

מעשה נורא הקשור לחסד של אמת התרחש בתקופת בואו של כ"ק אדמו"ר ממכונבאק זצ"ל ארצה. ראשיתו נעוצה בימי מלחמת העולם, ומעשה שהיה כך היה. בימי מלחמת העולם השנייה, במחנה עבודה של הגרמנים ימ"ש, התהלכו יהודים מוטרדים, חג הפסח קרב ובא, מה יהיה עם מצות עבור החג, היה שם אחד שלא נח ולא שקט, השקיע עמל ומסירות נפש, עד שהצליח להשיג, תחת אפם של הרשעים ימ"ש כמה 'כזיתים' מצה.

בין יהודי המחנה היה אברך, בנן של קדושים, אשר חזותו העידה כי משמכו ומעלה הוא, והיהודי שהשיג את המצות, השתדל להקל עליו ולעזור לו במה שרק יכל. כיון שנודע לו, לאברך, שמיודעו השיג מעט מצות, כלתה נפשו לזכות אף הוא בקיום מצות אכילת מצה. ופנה אל מיודעו, ובקשו שיתן לו כזית מצה, לא קל היה ליהודי לוותר על כזית שלם מאותם כזיתים בודדים אשר השיג בחירוף נפש בדרך לא דרך. אך האברך, בהשתוקקו למצוה כה רבה, הודיעו כי בתמורה לאותו כזית מוכן הוא לתת לו בבוא העת חצי מחלקו השמור לו לעולם הבא! ואכן, נאות היהודי להתחלק עמו במצות, תוך שהוא מקבל הבטחה על התמורה.

המצוות שבין אדם לחברו, אמר, "כתוב: 'לך ה' הצדקה, ולנו בושת הפנים'. וביאורו, 'לך ה' בדברים הנוגעים לך, בדברים שבין אדם למקום, 'הצדקה', יתכן שיצאנו ידי חובתנו, ואנו צדיקים, אנו מתפללים, לומדים, שומרים שבת וכשרות. אבל, 'ולנו' בדברים שלנו, שבין אדם לחברו, בושת הפנים, בושנו וגם נכלמנו.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו).
ביאר כ"ק אדמו"ר מנדבורנא זי"ע אמר המקום למשה, משה, בני נתונים בצרה, הים סוגר, ושונא רודף, ואתה עומד ומאריך בתפילה שנא' מה תצעק אלי, אמר משה לפני הקב"ה ומה עלי לעשות, אמר לו ואתה הרם את מטך (ילקו"ש רלג). נראה לבאר מה טעם אמר לו הקב"ה למשה שיבקע את הים במטהו ולא יאריך בתפילה. דהנה כתיב (תהלים קיט, פט) לעולם ה' דברך נצב בשמים, והיינו דדיבור שיצא מפי הקב"ה הוא נצחי ואי אפשר לשנותו, וכל בריאת העולם הוי ע"י דיבור ה' כדכתיב דבר ה' שמים נעשו, ומאותו דיבור יש קיום לעולם, כי דבר ה' קיים לעולם. והנה משה רבינו היתה שכינה מדברת מתוך גרונו, ולפיכך אילו היה משה פועל את ישועתם של ישראל ע"י שהיה מתפלל בפיו שהיא הים נבקע, לא היה באפשרי שהים יחזור לקדמותו, באשר הדיבור היוצא מפיו הוא דבר ה' וקיים לעד. והלא אי אפשר לים שלא יחזור לקדמותו, ויבטלו מעשה בראשית, לפיכך אמר לו הקב"ה שיבקע הים במטהו, שזה הוי מעשה בשר ודם, ומעשה בוד"א אינו נצחי, וממילא יוכל הים לשוב לאיתנו.

ויבקעו המים (יד, כא). איתא בגמרא פסחים (קח.) קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. פירש ה"חידושי הרי"ם זי"ע, שכמו שבקריעת ים סוף חשבו היהודים על כל מיני אפשריות שהקב"ה יעשה להם, אך על האפשרות של קריעת ים סוף לא חשבו, ובסוף נס זה עשה להם הקב"ה, כמו כן במזונותיו של אדם, אדם חושב שהפרנסה תבא לו מן המקום הזה או אחר וכדומה, אך לבסוף הפרנסה יכולה לבא ממקום בלתי צפוי כלל. וכן יש לפרש במה שאמרו קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף.

ויהי בשלח פרעה את העם וגו', ויסב אלוקים את העם וגו' (שמות י"ג י" ז-י"ח). מכאן אמרו רבותינו, אפילו עני שבישראל לא יא כל (בלילי פסחים) (יפה תואר)) עד שיסב, שכך עשה להם הקב"ה, שנאמר "ויסב אלוקים את העם". (שמות רבה כ' י"ח). [איתא במדבר רבה (א' ב') שאמר הקב"ה לישראל: וכי כמדבר עשיתי עמהם בהוציא את ישראל מארץ מצרים למדבר?!! בנוהג שבעולם, מלך בשר ודם שיצא למדבר, שמא מוצא הוא שם שלוח כשם שהיה מוצא בפלטיין וכו', ואתם הייתם עבדים למצרים והוצאתי אתכם משם, הרבצתי אתכם בסיגמטין (פי' מטות מכובדות (מתנות כהונה)), שנאמר (שמות י"ג י"ח) "ויסב אל קים את העם דרך המדבר", מהו "ויסב"? שהרביצם כדרכי המלכים רבוצין על מטותיהם. עכ"ד].

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). פירש רש"י לא עת עתה להאריך. כששאלו את הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע, עצה בענין שידוך אם להמתין או למהר הדבר, השיב, הנה אמרו חכמים קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף (סוטה ב), ומה נאמר בקריעת ים סוף, 'מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו' ופירש רש"י לא עת עתה להאריך, כן גם בשידוך.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). המגיד מקוטנא זצ"ל הגיע פעם לעיר אחת, לעורר את העם לתשובה, ועמו הגיע לשם חזן אחד להשמיע מנעימותיו. את פני החזן קבלו בהתלהבות רבה, ואלו למגיד לא שתו את לבם, עד כדי כך, שבלייל שבת, לאחר התפילה, לא הזמינו איש לסעוד על שולחנו, בעוד שעל אירוח החזן היו קופצים רבים. למחרת היום, עלה המגיד להשמיע את דרשתו, ואמר: "הכתוב אומר מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו". כאן בקהילתכם, נפקחו עיני לראות את הפסוק באור חדש 'מה תצעק' – כשמגיע לעיר חזן, שצועק ומסלסל בקולו, כל אחד אומר לו, 'אלי' – אלי תבוא ובביתי תסעד, אבל כשמגיע מגיד מישירים, שתפקידו ל'דבר אל בני ישראל' אומרים לו 'ויסעו' – גש הלאה, איש אינו חפץ בו". מכיוון שכך, ראה המגיד שמחובתו לעוררם על מצות החסד וקיום

לחדר ומחולה לחולה פה נותן תרופה שם מנשים, מסכן, לא נשם אף לרגע. אך לשווא, חולים החלו למות ולאבד הכרה.

כמובן שלמחרת הכותרות זעקו: "זוועה בבית החולים: ד"ר נעצר באשמת גרימת מוות ברשלנות..."

לבית המעצר הגיע מנהל בית החולים והנה הוא שומע את בכיו של המתמחה המסור: "אתם לא מתביישים?! הרי רצתי בכל הכוח מחולה לחולה ומחדר לחדר כמעט התמוטטתי, ואתה עוד מאשים אותי?! במקום להעריך את עבודתי?" תראה, אמר המנהל אני יודע איך ניסית להתמודד מול הכל, אפילו הצלחת עם חלק מהמאושפזים, אבל בוודאי שאתה לא יכול לבד, ואף אחד לא דורש את זה ממך, השאלה היא פשוטה: "למה לא התקשרת אלי? למה לא ביקשת עזרה? היינו מיד שולחים".

כן הוא הנמשל: אנחנו כל כך רוצים להתעלות בכל מיני דברים. רוצים להתחזק בכל דבר טוב. ומנסים מעבר לכוחותינו לפעמים. וזה לא הולך.. אחר כך עוד תובעים אותנו?...

אבל שכחנו דבר אחד: להזעיק עזרה. לבקש מה' במילים שלנו ולומר: "אני לא מסוגל עוד... עזור לי להתגבר על א' ב' ג'... אני לא יכול לבד!..."

הבה נזכור שני דברים: הקב"ה איננו מוותר על אף יהודי, ועלינו מוטלת החובה לבקש עזרה כשאנו מרגישים שהדבר מעבר ליכולותינו.

וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים (יג, יח). כלומר, בני ישראל יצאו ממצרים כשהם חמושים בנשק (הסבר ראשון ברש"י). ומכאן, שעל אף כל הנסים שנעשו לישראל באותה עת, אין אדם פטור מהשתדלות טבעית. לכן התחמשו בני ישראל בנשק, על אף שלבסוף לא הזדקקו לו ונושעו בדרך נס.

ובלשונו של רבינו בחיי כאן: "וחמושים עלו בני ישראל - על דרך הפשט יצאו ישראל ממצרים חלוצים כאנשי צבא היוצאים למלחמה. ואע"פ שאין ישראל כשאר העמים שיהיו צריכים להזדיין כנגד האויבים, דרך התורה לצוות שיתנהג אדם במקצת בדרך הטבע והמקרה, ואחרי כן יפעל הנס. וכן מצינו שאמר הקב"ה ליהושע (יהושע ח, ב) 'שים לך אורב לעיר מאחריה', ועם מלומדי הנסים והנפלאות למה יצטרכו לאורב? אלא שרצון התורה בכך שיעשה אדם בדרך הטבע כל

הקב"ה לא מוותר על אף יהודי. ביום השביעי של חג הפסח נבקע הים לבני ישראל - נס קריעת ים סוף. במדרש תנחומא מובא שהים נבקע פעם נוספת עבור שני אנשים דתן ואבירים.

שניים אלו ראו שהים עומד להסגר, שבו בחזרה לחוף והתלבטו מה לעשות?! לחזור למצרים? - לא כדאי תהיה מהפכה, יקום מלך חדש לך תדע מה יעשה לנו... ללכת עם בני ישראל? למי יש כח לכל ה"בלאגן" הזה?

לבסוף החליטו ללכת עם בני ישראל, אך היה מאוחר בני"כ כבר היו בצד השני.

הקב"ה בקע להם את הים בשנית ועברו. ובוא לרגע נתבונן מי היו השניים הללו: מסופר שכשמושה יוצא לראות בסבולתם של אחיו ביום השני: "ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים" מי היו אלו? דתן ואבירים, והם שאמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (במדבר יד) שהמרו על ים סוף. ושניהם הותירו מן המן דכתיב "ויותירו אנשים ממנו עד בקר" (שמות טז) והם שיצאו ללקוט "ולא מצאו". והם גם היו במחלקתו של קרח שנאמר: "הוא דתן ואבירים" שהם עמדו ברשתת מתחלה ועד סוף.

וההוכחה לכך כשמושה מוכיחן: "ויאמר לרשע למה תכה רעך" - למה תכה רשע כמותך?! והחצוף עונה לו: "ויאמר מי שמך לאיש?! ועדיין אין אתה איש ועודך נער ותרצה להיות שר ושופט עלינו?"

משה סובל מהם לכל אורך הדרך וגם לאחר שנבקע להם הים ובכל זאת הקב"ה בוקע להם את הים בשנית?

מסקנה:

ה' לא מוותר על אף יהודי שמראה קצת רצון לחזור לעם ישראל.

אז איך עושים את זה?

רצון לא תמיד מספיק - נדרשת תפילה.

אדם יתבע על זה (לאחר 120 שנה) שלא ביקש עזרה מה' לשוב בתשובה...

משל למה הדבר דומה: לרופא מתלמד בחדר המיון שמנהל המחלקה הודיע לו: "תאלץ להישאר היום לבד במחלקה". "טוב אין לי ברירה אשאר... אבל זה לא מסוכן?!". - שאל המתמחה תראה, הסביר המנהל "באם תרגיש שאתה לא מסתדר או אם יש משהו חריג התקשר אלי או אל סגני, אנו נדאג לתגבר אותך ולמצוא פיתרון הולם". הרופא המתחיל ניסה את כוחו ורץ מחדר

ותשובה נוספת של מהרי"ל דיסקין, לפי שהיו מהשוטרים שהוכו במצרים ומסרו נפשם וכו'. ויש להעיר שתשובת הרא"ש הנ"ל (שלא התיימשו מהגאולה), לכאורה אינה עולה בקנה אחד עם תרגום יונתן בן עוזיאל, שנשאר דתן ואבירם במצרים ומיאונו לצאת. אך תשובת מהרי"ל דיסקין אינה נסתרת, כי זה שלא רצו לצאת בעת הגאולה, אינו סותר את המעשה הטוב שהיה בהם, שהיו מהשוטרים שהוכו ומסרו נפשם וכו'.

והנה מצרים נוסע אחריהם (יד, י). על המילים "והנה מצרים נוסע אחריהם", כותב רש"י – "בלב אחד כאיש אחד". כלומר, הוקשה לרש"י, מדוע הפסוק משתמש בלשון יחיד ("נוסע אחריהם") ולא בלשון רבים ("נוסעים אחריהם"), ועל כך התשובה היא שהמצרים היו מאוחדים בדעתם לרדוף את ישראל – "בלב אחד כאיש אחד".

באופן דומה כותב רש"י בפרשת יתרו, ביחס למעמד הר סיני; שם נאמר (שמות יט, ב), "ויחן שם ישראל נגד ההר", בלשון יחיד ("ויחן" במקום "ויחננו"), ומסביר רש"י, "כאיש אחד בלב אחד".

ועמדו המפרשים על הבדל מסוים בין לשונות רש"י בשני המקומות: כאן בפרשה לעניין מצרים, לשון רש"י היא "בלב אחד, כאיש אחד" (קודם "כאיש אחד", ואז "בלב אחד"); ואילו בפרשת יתרו לעניין מתן תורה, הסדר ברש"י הפוך – "כאיש אחד, בלב אחד" (קודם "כאיש אחד" ואח"כ "בלב אחד").

בספר אוצר אפרים מובא בשם האבני נזר להסביר הבדל זה כך: עם ישראל, מאוחד באחדות פנימית הטבועה בהם, והם כנשמה אחת בגופים רבים. ייתכן שיפרידו ביניהם חילוקי דעות ומריבות קשות, אך כאשר אלה מתבטלים, וכאשר הם מתאחדים לשם שמים, כמו במעמד הר סיני, הם חוזרים למעשה למצבם השלם והטבעי – האחדות. לא כן אצל המצרים – התאחדותם הייתה רגעית בלבד, לצורך מטרה משותפת זמנית – המרדף אחרי בני ישראל.

לכן, ביחס למצרים, הלשון היא "בלב אחד, באיש אחד" – "הלב אחד", הרצון הרגעי המשותף, הפך אותם באופן זמני ל"איש אחד" (ולכן מקדים רש"י "בלב אחד" ורק אח"כ "כאיש אחד"). ואילו ביחס לעם ישראל (בפרשת יתרו) הסדר הוא הפוך – "כאיש אחד בלב אחד" – באופן טבעי הם איש

מה שבידו לעשות, והשאר יניח בידי שמים. וכן אמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כא, לא), 'סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה', כלומר, חייבים בני אדם להישמר בנפשותיהם ולהכין סוסים וכלי מלחמה, והקב"ה יושיע, כי התשועה לו לבדו יתברך".

ואמר פרעה לבני ישראל, נבוכים הם בארץ (יד, ג). מה הכוונה "ואמר פרעה לבני ישראל"? לפי פשט הפסוק, אין הכוונה שדיבר אל בני ישראל (שהרי הם רחוקים ממנו בשלב זה; ועוד, שהרי הפסוק ממשיך מיד "נבוכים הם בארץ", ומכאן ברור שהוא אינו מדבר אל בני ישראל), אלא הכוונה היא שדיבר עליהם, אודותיהם; ו"לבני ישראל" פירושו "על בני ישראל". כך, לפי הפשט.

אך יונתן בן עוזיאל בתרגומו לתורה מפרש דבר מיוחד, שפרעה אכן דיבר אל בני ישראל; כי אותם "בני ישראל" שפרעה דיבר אליהם, הם דתן ואבירם, שנשאר במצרים; אליהם דיבר פרעה, על אודותיהם של אלה שכבר ברחו (דהיינו, פרעה אמר לדתן ואבירם, שבני ישראל שברחו נבוכים וסגר עליהם המדבר וכו'). ולשיטתו, "לבני ישראל" הוא כלשונו ממש, שדיבר פרעה אל בני ישראל, אל דתן ואבירם שנשאר [ובלשונו: וימר פרעה לדתן ולאבירם בני ישראל דמשתירון במצרים מטרפין הינון עמא בית ישראל].

[רבים שואלים על חידוש זה של יונתן בן עוזיאל, כיצד ניתן לומר שדתן ואבירם נשאר במצרים, הרי בהמשך הפרשיות אנו מוצאים שהיו חלק מבני ישראל במסעותיהם והיו מראשי המתווכחים עם משה אח"כ במדבר, ובעניין קורח ועדתו וכו'? התשובה המקובלת היא שפרעה לקח אותם עמו כשרדפו המצרים אחרי בני ישראל, וכשראו את קריעת הים חזרו בהם מדרכם והצטרפו לבני ישראל. וכך מבואר במדרש "שכל טוב", שגם הוא מפרש כתרגום יונתן, ש"בני ישראל" כאן הם דתן ואבירם שנשאר במדבר, ומוסיף שאח"כ הצטרפו לפרעה, וכשראו את קריעת הים "תהו בלבם ונצטרפו עם אחיהם בני ישראל"].

כיצד לא מתו דתן ואבירם בשלושת ימי אפלה יחד עם הרשעים האחרים? וישנו שתי תשובות על כך – תשובת הרא"ש, לפי שלא נתיימשו מן הגאולה (ובאמת כך מבואר שם ברש"י, שמתו בשלושת ימי אפלה רק אלה ש"לא רצו לצאת"),

למשה, "מה תצעק אלי" לכאורה תמוהה: וכי יש דבר פסול בתפילה וצעקה לקב"ה במצב של מצוקה וצרה?

ובפרט תמוה הסברו של רש"י, הכותב: "מה תצעק אלי, למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא עת עתה להאריך בתפילה, שישראל נתונין בצרה". דברי רש"י אלה לכאורה אינם מובנים, שהרי דווקא משום שישראל נתונים בצרה, ראוי להאריך בתפילה.

ונראה לפרש כך: רש"י אינו כותב "לא עת להתפלל", אלא "לא עת להאריך בתפילה"; במצב רגיל, שבח הוא להאריך בתפילה, ולכלול בה שבחים והקדמות, שפיכת לב כללית וכו', כך שהתפילה תכיל יותר מההתייחסות לבעיה הספציפית המתעוררת; וכך נהג משה גם הפעם, ועל כך אומר לו הקב"ה, בעת הזו שישראל נתונים בצרה, פחד ואי ודאות, די במה שהתפללת, וכעת, אמור לישראל וייסעו.

[וביתר עומק: ככלל, התפילה אינה רק "כלי" להשגת הדבר המבוקש, אלא יש בה תכלית עליונה, נשגבה, של יצירת קשר עם הקב"ה; ומשום כך אף מצאנו אצל האבות, ש"התאוה" הקב"ה לתפילתם (עד כדי כך שמבואר בחז"ל, שהייתה זו הסיבה לעקרותם של האבות, כדי שיתפללו; וכנראה הכוונה היא לחיבור ולהתעלות הרוחנית הנוצרת ע"י התפילה, שאליה מתאוה הקב"ה; כי מעלת התפילה והבקשה אינה רק הדבר המבוקש עצמו, אלא הקשר והחיבור לקב"ה); ועל רקע זה אומר הקב"ה למשה, שבמצב רגיל, כשם ש"מתאוה" הקב"ה לתפילת האבות, כך גם היה ראוי שמשה יאריך בתפילתו; אך משום צער העם כולו, העומדים בפחד ובאי ודאות, מעדיף הקב"ה שלא לנהוג עם משה כדרך שנהג עם האבות, אלא יקצר בתפילתו וינהיג את בני ישראל אל הישועה].

והרמב"ן מפרש את המילים "מה תצעק אלי וגו'", בדרך הבאה: אימתי אדם צועק אל הקב"ה? כאשר הוא נתקל במצב חדש ובלתי צפוי, שאז הוא צועק אל הקב"ה ומבקש ממנו שיורוה עצה, שתחלץ אותו ממצב בלתי צפוי זה. אולם, כאשר הקב"ה כבר הבטיח לאדם מראש שיקרה מצב זה, וגם הבטיח לו מראש שיושיע אותו, אזי כשמגיע אותו מצב, אין האדם צריך לצעוק ולהתחנן לישועה ועצה (שהרי הובטח לו כבר שבדיוק כך וכך יקרה ושייושע). כל שעליו לעשות הוא

אחד, וה"לב אחד", המטרה המשותפת, רק החזיר אותם למצבם הטבעי (לכן מקדים שם רש"י "כאיש אחד" ל"לב אחד").

לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (יד, יג). בקשר לפסוק זה ישנו סיפור ידוע על רבי יחזקאל לנדא (אשר לימים כונה "נודע ביהודה" על שם חיבורו), בעת שהיה בן שתים עשרה שנים בלבד. באותה עת, נפל ויכוח בין כמה גדולי ישראל בשאלה הלכתית בעניין מעשה שאירע: שני אחים חיו שנים רבות באהבה ובאחוה והיו שותפים במסחר ובקניין. אך בחלוף הזמן, פרצו ביניהם סכסוכים ומריבות שהביאו לפירוד גמור ביניהם, והגיעו הדברים לכדי כך שאחד מהם קפץ ונשבע שבועה חמורה שאין לה התרה, כי לא יוסיף לראות את פני אחיו לעולם. שבועה זו דיכאה מאוד את רוחו של האח השני, ובהמשך אחזו השבץ ומת. האח שנשבע, נפשו הייתה מרה עליו והיה אכול רגשי חרטה, כי הרגיש שהוא זה שגרם למיתת אחיו. מתוך רגשות אלו, הוא חפץ לבוא ולראות את פני אחיו המת ולבקש ממנו מחילה. אך אז נזכר בשבועתו, שלא יראה את אחיו לעולם, ואם כן לכאורה הוא מנוע מלבווא ולראות את פני אחיו בפעם האחרונה כפי שרצה. שאלה זו נדונה להלכה על ידי הפוסקים באותו זמן, והביאה אותם לפלפולים וחקירות ארוכות בהלכות שבועות.

השמועה אודות השאלה הגיעה ליחזקאל בן השתים עשרה (שכבר נודע אז כ"עילוי מאפטא"), והוא פנה לרבו ואמר לו – תמה אני על גדולי דורנו המחפשים דרכים רחוקות בתלמוד ובפוסקים, בזמן שדבר זה מפורש בתורה להיתר; רבו שאל אותו בפליאה היכן הדבר מפורש, והנער ענה לו שהדבר פשוט מאוד: הקב"ה הבטיח לישראל בנוגע למצרים – "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", דהיינו, שלא יראו את המצרים לעולם; והנה בכל זאת אנו מוצאים שראו אותם, שהרי נאמר לאחר מכן "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים". הכיצד? אלא מכאן ראייה, שהבטחה או שבועה שלא לראות, אינה כוללת ראייה שלאחר מיתתה. ואם כן לאותו אח מותר לראות את חברו.

ויאמר ה' אל משה, מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). אמירה זו של הקב"ה

אל הים, גם כשהדבר נראה כרגע תמוה ובלתי מובן; ועל ידי שיעשו כך, תתגבר מידת הרחמים על מידת הדין וייושעו.

וזוהו "מה תצעק אלי", לא התפילה היא הפתרון למצב שנוצר ולקטרוג מידת הדין, אלא התעצמות באמונה – "דבר אל בני ישראל ויסעו", עוד לפני בקיעת הים [ולכן נאמר קודם "דבר אל בני ישראל ויסעו", ורק לאחר מכן מצווה הקב"ה את משה להרים את ידו ולבקוע הים] [ועיין לשונו בהערה].

ואתה הרים את מטך, ונטה את ידך על הים ובקעהו (יד, טז). הקב"ה מורה למשה "הרים את מטך ונטה את ידך", דהיינו, עליו להרים את המטה ואז לנטות את ידו על הים. וכבר הקשו על כך, שבהמשך הפסוקים, כבר לא מוזכר המטה, אלא רק נטיית היד (פסוק כא) – "ויט משה את ידו על הים"; וכן בפסוקים כו וכז, מוזכרת רק נטיית יד, ללא הרמת המטה). וכן קשה, מהו הדגש כאן על "הרמת המטה", הרי בקריעת הים לא היכה משה את המים, אלא רק הרים ידו לסימן, ומדוע לשם כך נחוץ המטה? נאמרו על כך מספר תשובות, ואחת התשובות הידועות היא, שהציווי "הרים את מטך" פירושו – סלק את מטך (כמו בפרשת קורח, "הרומו מתוך העדה" – צאו מתוך העדה). דהיינו, כדי שלא יאמרו בני ישראל, שהמטה הוא שמחולל את קריעת הים, לכן סלק אותו והרים את ידך בלבד. וממילא מובן היטב, מדוע בפסוקים הבאים נאמר "ויט משה את ידו" בלבד, כי את מטהו סילק (רבינו בחיי, כל יקר, ועוד).

ועדיין יש להסביר, מדוע דווקא כאן נאמר לו כך, ומדוע בניסי המכות וכו' לא היה חשש שיאמרו ישראל שהמטה הוא שמחולל את הניסים? ויש לומר, שבכל הניסים שהיו במצרים עצמה, אנו מוצאים שהקב"ה משאיר פתח למצרים לפקפק בעוצמת ה', וזאת כדי לגרור אותם בסופו של דבר אל אובדנם, אל הים [וכך כותב למשל רש"י לעיל, בפסוק ב', בד"ה לפני בעל צפון, שהקב"ה השאיר אליל זה "כדי להטעותו, שיאמרו קשה יראתו, ועליו פירש (איוב) 'משגיא לגויים ויאבדם'; ומשום כך גם ביקש משה מפרעה לצאת רק ל"שלושה ימים", כדי שיחשוב פרעה שכביכול אין כוח ביד הקב"ה להוציאם לגמרי, וכך מבואר בר"ן בדרשותיו בסוף דרוש יא, ומוסיף הר"ן, שזו גם הסיבה שהקב"ה הביא רוח קדים עזה, כדי

להמתין, או לכל היותר לפנות לקב"ה ולשאול מה עליו לעשות להתקיימות ההבטחה, אך אין מקום לצעקה ותחינה.

וכך גם בענייננו: הקב"ה כבר הבטיח למשה, שהמצרים ירדפו אחרי בני ישראל ושסופם להיוושע מהם (כאמור בפסוקים ג-ד לעיל: "ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ, סגר עליהם המדבר, וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם, ואיכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה'"), ולכן כשמשה רואה את המצרים מתקרבים, אין טעם שיצעק ויתחנן לה', אלא עליו פשוט להמשיך בדרכו ולהמתין להדרכת ה' וישועתו. וזוהו, אם כן, ביאור המילים "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו".

[והנה, רש"י, בפירושו השני לפסוק זה (שאותו הוא מוסיף מיד לאחר פירושו הראשון שכבר נדון לעיל), כותב כך: "דבר אחר, מה תצעק אלי, עלי הדבר תלוי ולא עליך". ונראה שכוונתו לומר מעין הסבר הרמב"ן הנ"ל – הואיל וכבר הבטיח הקב"ה מראש את התרחשות המצב ואת התקיימות הישועה, הרי אין האדם נדרש יותר לפעול בתפילה, וכל שעליו לעשות הוא להמתין ולראות כיצד יפעל הקב"ה ויקיים את הבטחתו, ולכן מכוון רש"י באומרו "עלי הדבר תלוי ולא עליך", אינך צריך להתאמץ בתפילה, שהרי הבטחתי כבר מראש את התרחשות הדברים].

עוד בעניין הסבר הפסוק "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל ויסעו".

האור החיים שואל גם הוא את השאלה המתבקשת – מה פירוש המלים "מה תצעק אלי", וכי יש פסול בתפילה לקב"ה? ועוד הוא שואל, מה פשר המשך הפסוק "דבר אל בני ישראל ויסעו", הרי באותה עת טרם נבקע הים, ולהיכן "ייסעו"? ובתשובה לשאלות אלה הוא מפרש את הפסוק כך: כידוע, בני ישראל עבדו במצרים עבודה זרה, ועל כן כשקרבו לים סוף, מידת הדין קטרגה ואמרה "מה נשתנו אלו מאלו", ישראל אינם ראויים להצלה בזמן שעל המצרים נגזרים מוות וכליה (ועוד יותר התעורר הקטרוג, כאשר אמרו "הלוא טוב לנו עבוד את מצרים" כמבואר בפסוקים). על רקע זה, אומר הקב"ה למשה – התשובה לקטרוג זה אינה בתפילה, אלא במעשה מצד בני ישראל: אם יתעצמו בכל לבם במידת האמונה, יזכו בכך להגביר עליהם את מידת הרחמים. לכן, צווה עליהם בשמי לנסוע קדימה

מלהילחם וביקשו בכל מאודם פיתרון אחר. ולמעשה, כך היה גם אצל יוסף, שהיה גם אצלו יש לעמוד על תמיהה דומה, בפרשת וישב, מדוע השאיר את בגדו ביד גברתו ויצא כמתואר שם (ושימש לה הדבר כהוכחה נגד יוסף), וכי לא יכול היה לקחת ממנה את הבגד בחזוקה? אלא שנמנע מלהילחם בחזוקה עם אשת אדוניו שהיטיבה עמו לאורך הזמן. וזו אם כן כוונת המדרש – מדוע נקרע הים, והרי לא היה צורך בכך, כי יכולים בני ישראל להילחם במצרים? אלא שראה "ארונו של יוסף", מאותו טעם שלא נלחם יוסף עם אשת אדוניו, לא נלחמו ישראל עם המצרים, ונקרע הים כדי למנוע את בני ישראל מכך.

ומוסיף הכתב סופר ומבאר לפי זה את התמיהה הידועה בתחילת פרשת יתרו, כשבא יתרו להצטרף לבני ישראל, נאמר שם "וישמע יתרו..." וכותב שם רש"י (על פי הגמרא בזבחים קטז), "מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". כלומר, הדבר המרכזי ששמע יתרו והניע אותו להצטרף לעם, הוא "קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". וכבר תמיהו רבים, מדוע דווקא שני ניסים אלה ומה מיוחד בהם?

אלא שההסבר הוא כך: יתרו חשש להצטרף לבני ישראל, מפני החשש הטבעי של כל זר, שמא לא יקבלוהו בפנים יפות, וכיצד יתייחסו אליו; ואמנם בני ישראל היו חייבים לו חוב גדול, שהרי היטיב למנהיגם משה, אסף אותו לביתו ונתן לו את ציפורתו בתו, אך עדיין חשש יתרו, מניין שבני ישראל אינם כפויי טובה, ואף למי שמיטיב עמם לא יגמלו טובה? אולם, כששמע על קריעת ים סוף, הבין שאין מקום לחשש זה, שהרי כאמור לעיל, כל כולה של קריעת ים סוף נולדה רק בגלל מידה טובה זו של בני ישראל, לא להרע למי שעשה עמך טובה, ואפילו המצרים שעינו את ישראל, וכל שכן יתרו. וכאן באה גם השמועה על "מלחמת עמלק", כי אלמלא מלחמת עמלק, ניתן היה לחשוב שמה שלא נלחמו עם המצרים לא היה משום מידה נעלה זו, אלא שאינם יודעים כלל להילחם ולכן אינם נלחמים; אך כשראה גם את "מלחמת עמלק", הבין שמה שלא נלחמו על הים, אין זה משום אי יכולתם להילחם, אלא מצד המידה הנעלה, ואז נרגע חששו והצטרף אליהם. וזהו "מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף

לתת פתח לפרעה לסבור שקריעת הים היא בדרך הטבע, ע"י רוח הקדים]. ולכן בעת עשיית המופתים והמכות במצרים, היה דווקא עניין לתת פתח למצרים שייסברו שהמטה הוא שמחולל את האותות; אך כאן, בנס הסופי של קריעת הים, ביקש הקב"ה להראות את מלוא גדולתו, ולכן ציווה "הרם את מטך", סלק אותו. ועיין הסבר נוסף בהערה, מדוע דווקא בקריעת הים היה חשש שיאמרו שהמטה גורם.

ויבקעו המים (יד, כא). בספר תהלים נאמר (קיד, ג) "הים ראה וינס". וישנו מדרש ידוע על פסוק זה (ילקוט תהלים, תתע"ג), שדבריו תמוהים מאוד וטרחו רבים ליישבם. כך נאמר במדרש: "הים ראה וינס, מה ראה? ארונו של יוסף. אמר הקב"ה, ינוס מפני הנס, דכתיב, וינס ויצא החוצה".

כלומר, הים ראה את ארון הקבורה של יוסף (שהרי משה לקח את עצמות יוסף ממצרים, כאמור כאן בפרשה), וכשראה את הארון, "נס" הים ונבקע לשניים; ומה מיוחד ביוסף? שגם הוא "נס" מפני אשת פוטיפר כשניסתה לפתותו לעבירה. זו כוונת המדרש, אך הדברים תמוהים כמובן – מה משמעות הדברים, וכיצד קשורה "ניסתו" של יוסף ל"ניסתו" של הים?

הכתב סופר על התורה מבאר כך: הנה, יש להבין באופן כללי, מדוע לא נלחמו בני ישראל במצרים כשרדפו אחריהם, ומדוע זעקו ביאוש אל הקב"ה כשהגיעו לים? הרי היה מספרם של בני ישראל גדול, והיו חמושים (ואמנם האבן עזרא מתרץ שהיו עבדים ואינם מלומדים במלחמה, אך הדברים קשים, כי נגד עמלק כן נלחמו; ואכן האבן עזרא מרגיש בקושי זה ומתרץ, אך לכאורה הוא דוחק). אלא שעומק הדברים הוא, שבני ישראל רצו בכל דרך להימנע מלהסתער על מצרים וביקשו כל פיתרון אחר, משום העיקרון "בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן" (בבא קמא דף צב), וכמו שמצאנו שציוותה התורה בספר דברים (כג, ח) "לא תתעב מצרי, כי גר היית בארצו", ופירש שם רש"י, שעל אף שעינו את בני ישראל במצרים, מכל מקום שימשו לבני ישראל אכסניה בשעת הדחק, שהרי אכלו וישנו אצל המצרים; ועל סמך דברים אלה נאמר בבבא קמא דף צב ע"ב, בור ששתית ממנו מים, אל תזרוק בו אבן. ולכן גם כאן, רצו בני ישראל להימנע בכל דרך

ומלחמת עמלק". ומסיים הכתב סופר "והוא פרפרת נאה ומשובח".

והמים להם חומה, מימינם ומשמאלם (יד, כב, וכן יד, כט). כמבואר לעיל, מהכתיב החסר של המילה "חומה", למדו חז"ל שיש לקרוא "חמה", ללמד שהתעורר קטרוג על עם ישראל, מדוע לא יהיה דינם כמצרים לטבוע בים.

אלא שנשאלת השאלה, הרי הביטוי "והמים להם חומה וגו'" נאמר פעמיים: גם בפסוק כ"ב, וגם בפסוק כ"ט; ומדוע רק בפעם השנייה המילה חומה היא בכתיב חסר, ולא כבר בפעם הראשונה?

ומיישב הגר"א כך (מובא בפנינים משולחן הגר"א): המעיין בפסוקים אלה (פסוק כב ופסוק כט הנ"ל) יראה, שיש הבדל נוסף ביניהם: בפעם הראשונה, בפסוק כב, הלשון היא "בתוך הים ביבשה" ("ויבואו... בתוך הים ביבשה, והמים להם חומה...") ואילו בפעם השנייה, בפסוק כט הסדר הפוך: "ביבשה בתוך הים" ("ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, והמים להם חומה..."). והטעם לכך הוא, שהפסוק הראשון (כ"ב), מתייחס לאנשים שנכנסו לים בחירוף נפש (כנחשון בן עמינדב), כאשר הים טרם נהפך ליבשה (ולכן הסדר בפסוק זה הוא "בתוך הים, ביבשה" – קודם הלכו בתוך הים, ורק אח"כ היה הים ליבשה). לעומת זאת הפסוק השני, מתייחס לאנשים שהיו קטני אמונה, ולא נכנסו עד שווידאו שהים הפך ליבשה (ולכן מקדים שם הכתוב את היבשה ומדגיש אותה תחילה – "ביבשה, בתוך הים").

וממילא מובן גם מדוע נאמר "חמה" רק בפסוק השני; כי רק על אנשים חסרי אמונה אלה התעורר הקטרוג מדוע נשתנו מהמצרים, ולא על מוסרי הנפש המתוארים בפסוק הראשון. וכך מיושב ההבדל בין שני הפסוקים.

ויאמינו בה' ובמשה עבדו (יד, לא). מדוע דווקא כאן האמינו בה' ובמשה עבדו, ולא לאחר כל המופתים במצרים?

מסביר הר"ן בדרשותיו (דרשות הר"ן, דרוש יא): בכל העת שהיו ישראל במצרים, עד קריעת הים, היו אמנם נסים גדולים, אך לצידם, היו דברים שהתמיהו את ישראל וגרמו להם למבוכה ותהיה: מדוע מבקש משה מפרעה לצאת רק לשלושה ימים? ומדוע מטעים ישראל את המצרים ו"שואלים" מהם כלים כאילו הם עומדים לחזור? ובאמת, הייתה סיבה לכל אלה, אלא שבני ישראל

והמים להם חומה, מימינם ומשמאלם (יד, כב, וכן יד, כט). הצירוף "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם" חוזר על עצמו פעמיים: בפרק יד פסוק כ"ב, ולאחר מכן גם בפסוק כ"ט.

והנה, בפסוק כ"ט (הפעם השנייה), המילה "חומה" כתובה בוי"ו חסר, כמו "חמה", כעס. ומבואר במדרש, שהדבר בא ללמד שבשעה זו התעורר קטרוג על בני ישראל, שלא להצילם מן הים, כי אף הם עבדו עבודה זרה במצרים, ומדוע ישתנה דינם מדין המצרים [מה נשתנו אלו מאלו, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה] וכו'. והנה, בזמן שהקב"ה הביא על המצרים את עשרת המכות, גם אז לכאורה היה מקום למידת הדין להעלות את אותה טענה (מדוע רק המצרים לוקים וישראל אינם לוקים, ומה נשתנו אלו ואלו וכו'), ואם כן מדוע התעוררה רק כעת, בעת מעמד קריעת הים?

עונה על כך המשך חכמה – כל זמן שהיו ישראל במצרים, היו מאוחדים ושררה ביניהם אחווה, ודבר זה עמד לזכותם. אך כשהגיעו לים והתחלקו לד' כתות והחלו נחלקים זה עם זה (כמובא ברש"י, שאלה אמרו נחזור למצרים, ואלו אמרו נעשה מלחמה וכו') אבדה זכות זו, וחזר הקטרוג. וכך הדבר לדורות – אם הציבור מאוחד ונוהגים זה עם זה באחוה, יש בכך כדי להגן עליהם, גם כאשר יש בו חטאים; ואם חלילה להיפך, שמפולגים ומסוכסכים, מתעוררת מידת הקטרוג, גם אם צדיקים הם.

וממשיך המשך חכמה: אף על פי שבדרך כלל אנו מוצאים שהעונשים על העבירות המעשיות (חילול שבת וכיו"ב) חמורים יותר מהעונשים על פגמים שבמידות (ולמשל, העונש על חילול שבת גדול לאין ערוך מעונשים שמצאנו על פגמים שבמידות), מכל מקום כשמדובר בציבור, אזי המידות הן המכריעות, וציבור הפגום במידותיו, שיש בו פילוג וכד', נענש ביתר חומרה מאשר ציבור שחוטא בעבירות מעשיות כגון עבודה זרה, ולכן התעורר הקטרוג (והוא מביא כדוגמה את דברי חז"ל הידועים בירושלמי מס' פאה פרק א', שם נאמר, שדורו של אחאב, על אף שהיו שטופים בעבודה זרה, היו מנצחים במלחמה מכוח האחדות שביניהם, וראיות רבות נוספות).

לא ידעו אותה; הסיבה הייתה, שהקב"ה רצה לגרום לפרעה ולמצרים לרדוף אחרי ישראל עד שיקבלו את עונשם מידה כנגד מידה כראוי להם, ולשם כך, נתן הקב"ה פתח לפקפק בגדולתו; וזו הסיבה גם לכך שהשאיר את האליל בעל צפון, כדי לתת למצרים פתח לטעות, כאילו כוחו גדול ויגן עליהם (וכך גם מבואר ברש"י לעיל ד"ה לפני בעל צפון), וזו גם הסיבה שהייתה "רוח קדים" לפני קריעת הים, לתת פתח למצרים לטעות שקריעת הים היא טבעית. זו כאמור הייתה הסיבה האמיתית, אך בני ישראל לא ידעו זאת, והיו במבוכה. רק לבסוף, כשראו שהמצרים מקבלים את עונשם ביד, התחוור והתברר להם הכול, ואז סרו תהיותיהם, וכתוצאה מכך –

“ויאמינו בה' ובמשה עבדו”.
ומוסיף הר"ן, שכן יהיה גם בזמן הגאולה: לצד הנסים והטובות, יהיו גם תמיהות וספקות רבים, שיגרמו לתהות ולפקפק; אך לבסוף, יתבררו הדברים, כפי שהיה בשעת גאולת מצרים.

מה תצעק אלי (יד, טו). מובא באמרי אלימלך למה הנך צועק על כבוד שמים – מה תצעק אלי – בעיני עדיף כבודם של ישראל – דבר אל בני ישראל – כי גם כאשר הנני מוחל על כבודי, הרי לעולם אינני מוותר על כבודם של ישראל.

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו). המגיד מדובנא ביאר זאת על פי משל לעשיר אחד היה בן יחיד ענוג ומפונק שלא הורגל מימיו בכל עבודה. מה יהיה בסופו, חשב העשיר בלבו, הן אינו יודע לעסוק במאומה, ולא לעולם חוסן, חובה עלי ללמדו מסחר. אמר ועשה. בני יקירי קרא העשיר לבנו, מהיום והלאה תצא בכל יום אל השוק ונסה את כוחך במסחר, והיה אם תצליח ותרוויח במשך השבוע סך של ששה זהובים, אשלים ואתן לך סך של שלושים זהובים. הסכים הבן ויצא אל השוק. ביום השישי מנה הבן את סכום הכסף שהרוויח, ומצא כי יש לו ששה זהובים חסר פרוטה אחת. מה היא כבר פרוטה אחת חשב הבן בלבו, ודאי לא יעכב אבי מלתת לי את מחיייתי בגלל פרוטה אחת. לא ולא, סירב האב בתוקף כאשר בא בנו לפניו, עליך ללמוד את ערכו של הממון, דין פרוטה כדין מאה, היה עליך לעמול עוד מעט קט ולהרוויח את הסכום במלואו כפי שהתנינו בינינו, ומחמת שהתעצלת לא תקבל דבר. כן הוא גם הנמשל, אם היו בני ישראל מתקרבים אל הים מהלך יום אחד וממתינים מלהתקדם עד שיבקע הים, לא היה הים נבקע כלל, כי אין זו דרכו של הקדוש ברוך הוא להקדים את הנס אף לא לרגע אחד שאינו מוכרח. ועל כן אחר שבאו בני ישראל עד שפת הים נדמה היה בעיניהם כי כבר מיצו את כל דרכי

לא ידעו אותה; הסיבה הייתה, שהקב"ה רצה לגרום לפרעה ולמצרים לרדוף אחרי ישראל עד שיקבלו את עונשם מידה כנגד מידה כראוי להם, ולשם כך, נתן הקב"ה פתח לפקפק בגדולתו; וזו הסיבה גם לכך שהשאיר את האליל בעל צפון, כדי לתת למצרים פתח לטעות, כאילו כוחו גדול ויגן עליהם (וכך גם מבואר ברש"י לעיל ד"ה לפני בעל צפון), וזו גם הסיבה שהייתה "רוח קדים" לפני קריעת הים, לתת פתח למצרים לטעות שקריעת הים היא טבעית. זו כאמור הייתה הסיבה האמיתית, אך בני ישראל לא ידעו זאת, והיו במבוכה. רק לבסוף, כשראו שהמצרים מקבלים את עונשם ביד, התחוור והתברר להם הכול, ואז סרו תהיותיהם, וכתוצאה מכך –

“ויאמינו בה' ובמשה עבדו”.
ומוסיף הר"ן, שכן יהיה גם בזמן הגאולה: לצד הנסים והטובות, יהיו גם תמיהות וספקות רבים, שיגרמו לתהות ולפקפק; אך לבסוף, יתבררו הדברים, כפי שהיה בשעת גאולת מצרים.

ויבואו מרתה, ולא יכלו לשתות מים ממרה, כי מרים הם; ויורהו ה' עץ, וישלך אל המים, וימתקו המים (טו, כג-כה). את הדברים הבאים מובא בספרו של הגאון הרב משה שולזינגר זצ"ל, "משמר הלוי" על התורה, שם כותב המחבר שכן היה הגאון הרב יחזקאל אברמסקי מספר בליל שבועות. כשהיה הגאון רבי יחזקאל אברמסקי רב ברוסיה במלחמת העולם הראשונה, הוא היה נוסע מפעם לפעם אל הגאון רבי חיים מברייסק, לשהות אצלו. באחת הנסיעות הללו היה הרב אברמסקי ברכבת, וראה שם ספר, שבהקדמתו מביא המחבר את הפסוקים הנ"ל שבפרשתנו ("ויבואו מרתה, ולא יכלו לשתות מים וכו'") וכותב עליהם הסבר. והיה הרב אברמסקי משבח הסבר זה ואומר – "תדעו, אין זה הפשט בפסוק, אבל הז'רגון [הצלצול, כלומר, ה'זוארט' שלב הרעיון] הוא טוב". ואף הגאון רבי חיים מברייסק נהנה מהדברים. וזהו ההסבר שנתן אותו מחבר לפסוק "ויבואו מרתה – יש שאדם מגיע ל"מרתה", יש זמנים ומצבים שבהם מר לאדם, מכל מיני סיבות; ולא יכלו לשתות מים, ממרה – אין אותו אדם יכול ללמוד תורה (כידוע, התורה נמשלה למים, כלשון חז"ל "אין מים אלא תורה"), "ממרה", מרוב מרידות מצבו.

שמעון סופר זצ"ל, לרבה של קראקא, רגיל היה במבטאם של בני פרשבורג ולא הבין לאשורה את שפתם של בני קראקא. באה לפניו אשה בוכייה, ילדה חולה ומבקשת היא ברכה. הבין שהמדבר ב'בן' וב'חולה', אך לא הבין מה רצונה. חשב שמנהג המקום, שמבקשים מהרב סגולה. נענה ואמר: "תני לו עלי חרובים". חשב: אם לא יועיל – לא יזיק, ובינתיים תניחני לנפשי. עשתה כן – והילד הבריא. פשטה הרינה בקראקא: הרב מחולל מופתים. כיון שכך, בא לפניו אדם ומרר בבכי: הפריץ הזהירו שאם לא ישלם את דמי

החכירה במועד, ישליכהו החוצה ויכרת מקור פרנסתו. אין בידו פרוטה לפרוטה, ואנה הוא בא, במבטא גליצאי דבר האיש, ובכיו עיוות עוד יותר את הדברים. לא הבין הרב דבר, אך דמה ענין לעניין וחשב: 'ודאי אף הוא בא לסגולה'. נענה ואמר: "יקח עלי חרובים". לא הרהר האיש אחר רבו, קטף עלי חרוב וחלט מהם משקה. שתה את המשקה ויצא לרחוב. תקפוהו מחושי מעיים עזים עד שנפל מתעלף... ובאותו הרגע עבר שם הפריץ.

כיון שראהו מתמוטט ומאבד הכרתו, הבין שמפחדו ומוראו התעלף. נרעש וקרא: "קום, מוחל אני על החוב". ואמר רבי עקיבא: "איני פתי המאמין לכל דבר – אך כאן ראיתי במוחש, שהמאמין בצדיק באמונה תמימה נעזר מן השמים.

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'
ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו
רמה בים (טו, א). השירה הזאת, שירת הים, התרוננה לאחר שים סוף נבקע לשניים: "ויט משה את ידו על הים... וישם את הים לחורבה – וייבקעו המים" (יד, כא). מדוע צריך להתפעל מהנס של קריעת ים סוף כדי שבני ישראל יעברו בו ויניצלו מהמצרים שרדפו אחריהם – הרי גם ים רגיל, לא קרוע, מעורר התפעלות וגם עליו יש לומר "מה רבו מעשיך ה'?" על השאלה הזאת ניתן להשיב במשל על פסל נפלא, אמן מיוחד, שפיסל סוס הנראה אמיתי לגמרי, כאילו הוא חי ונושם. הציב הפסל את הסוס בכיכר העיר והמתין להתפעלותם של התושבים. אבל האנשים שחלפו על פני הפסל היו אדישים לגמרי. חזר הפסל לביתו וסיפר על אכזבתו. אמרו לו בני ביתו: היצירה המושלמת שלך נראית כל כך אמיתית ולכן אנשים לא נותנים את דעתם כי ישנם עוד

הטבע ועתה לא נותר מקום אלא לנס, וכאשר ראו את הים גועש כדרכו צעקו אל ה' שיעשה עמם נס, אבל באמת עוד לא תמו דרכי הטבע, שהרי עדיין היו יכולים להיכנס וללכת במים עד חוטמם, ורק בעיניהם היה נדמה כי בגלל דבר קטן זה לא ימנע מהם ה' יתברך את הנס. אבל על זה השיב הקדוש ברוך הוא למשה ואמר: מה לך כי תצעק אלי, הלא החלק שעליהם לעשות קטן מאוד, ויש בו כדי לעכב את הנס, לכן הורה למשה דבר אל בני ישראל ויסעו.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד, טו).
פעם אחת בא להרה"ק מקאצק זצוק"ל איש אחד שהיה מתלמידי הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשע זצוק"ל, שאל אותו הרה"ק מקאצק, מה שלום רבך, אני אוהב אותו מאוד, אבל מה הוא צועק תמיד להקב"ה שיביא את המשיח, ולמה אינו צועק לישראל שיחזרו בתשובה, הלא זה מה שאמר הקב"ה למשה רבינו "מה תצעק אלי, דבר אל בני ישראל".

וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (יד, כא). מובא בדברי בינה איתא במדרש "הים ראה וינס", מה ראה, ראה ישראל באים ורכוש של מצרים בידם. יש לפרש משראה הים את הדבר המופלא הזה "ישראל באים ורכוש של מצרים בידם" שבני ישראל נעשו עשירים כל כך בכסף ובזהב, ואף על פי כן הם צועקים אל ה', ולא שכחו את היושב במרומים, נתפעל מכך מאוד, ונתמלא דרך ארץ בפניהם, "ויבקעו המים".

ויבקעו המים (יד, כא). איתא בגמרא פסחים (קח.). קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. פירש ה"חידושי הרי"ם זי"ע, שכמו שבקריעת ים סוף חשבו היהודים על כל מיני אפשרויות שהקב"ה יעשה להם, אך על האפשרות של קריעת ים סוף לא חשבו, ובסוף נס זה עשה להם הקב"ה, כמו כן במזונותיו של אדם, אדם חושב שהפרנסה תבוא לו מן המקום הזה או אחר וכדומה, אך לבסוף הפרנסה יכולה לבא ממקום בלתי צפוי כלל. וכן יש לפרש במה שאמרו קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף.

ויאמינו בד' ובמשה עבדו (יד, לא). סח הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל: כשנתמנה אבי, הגאון רבי

ישראל אמרו השירה בהתלהבות ודביקות
ושמחה עד שבאמצע היו מוכרחים להפסיק
ולצעוק מנהמת לבם מי כמוכה באלים ה', כי לא
יכלו עוד להתאפק, כדברי הרבי ר' בער על דוד
המלך בברכי נפשי.

סוס ורוכבו רמה בים. מפרש רש"י: הסוס ורוכבו
קשורים זה בזה. המים מעלין אותם לרום ומורידין
אותם לעומק ואינן נפרדין. למה הם צריכים להיות
קשורים ביחד? מסביר "הפנים יפות", שבמס' **סנהדרין**
(דף צ"א) מובא שאחרי 120 שנה מנסה
הנשמה לפטור את עצמה מן הדין באומרה שרק
הגוף חטא והראיה היא שמאז הנשמה עזבה את
הגוף, וחזרה למקום שמשם חוצבה, היא לא
עשתה שום דבר רע... הגוף אחוז בדיוק באותה
טענה: מאז עזבה אותו הנשמה, הוא לא עשה
שום חטא, ומוטל כאבן שאין לו הופכים במקום
מנוחתו... מה עושה הקב"ה? שם אותם יחד
ומענישם בצוותא. משל לבעל כרם שחשש
מגניבה והעמיד שומר וגם מפניו חשש שימעל
בתפקידו ולכן הציב שני שומרים, אחד עיור ואחד
חיגר שכל אחד בפני עצמו לא יכול לגנוב מהכרם.
כשחשקו השומרים בפירות הכרם, טיפס החיגר
על העיור והנחה אותו בדרך וכך זכו לחוש את
טעמם הערב של הפירות. כשהגיע בעל הכרם
וראה את הנזק, פתח בחקירת שני השומרים.
אמר לו החיגר, וכי יעלה על דעתך שאני לקחתי?
איך אני יכול להתהלך? אמר העיור, וכי כיצד הנך
חושד בי הרי איני רואה כלל את פירותיך? עמד
בעל הבית והרכיבם זה על זה והענישם יחד. כך
היה בקריעת הים: בא הסוס וטען וכי אני אשם?
יש לי בחירה? והרוכב טען: וכי יכולתי להגיע לכאן
ללא הסוס? קשרם הקב"ה יחד כך שיוכלו לקבל
את עונשם במשותף. ו'מרובה מידה טובה ממידת
פורענות פי חמש מאות... כמובן שאותו קשר בין
הגוף לנשמה שהוזכר לעיל, גורם להם לקבל גם
את שכרם במשותף.

הקב"ה לא מוותר על אף יהודי. ביום השביעי של
חג הפסח נבקע הים לבני ישראל - נס קריעת ים
סוף. במדרש תנחומא מובא שהים נבקע פעם
נוספת עבור שני אנשים דתן ואבירם. שניים אלו
ראו שהים עומד להסגר, שבו בחזרה לחוף
והתלבטו מה לעשות?! לחזור למצרים?

סוסים ברחובות העיר, והסוס המפוסל שלך נראה
כאחד מהם. זאת עשה: בקע את הסוס לשניים
והצב בכיכר את שני חלקי הפסל - ואז תראה
שכל העוברים ושבים יעצרו ויתפעלו מעבודת
האמנות הנפלאה שלך. כך זקוק האדם
להתערבות השמימית של קריעת ים סוף לשניים
כדי להתפעל מכוחו של הקב"ה וממעשיו בניהול
העולם.

מי כמוכה באלים ה' (טו, יא). סיפר הרה"ק
משינאווא זצוק"ל, פעם בא נגיד אחד, חסיד,
ממרחקים לבעל שם טוב זי"ע, וכאשר נסע
בחזרה לביתו, אמר אליו הבעל שם טוב אתה
נוסע לביתך דרך עיר פלוני, אבקשך שתהיה אצל
רבי בערל ותמסור לו פריסת שלום ממני. הבטיח
האיש למלאות בקשתו וכאשר בא לעיר שאל
האיש את בני העיר היכן דר ר' בערל, הוא צייר
לעצמו שמסתמא הוא מחשובי העיר כיון שהבעל
שם טוב פורס בשלומו, אבל אף אחד לא ידע
ממנו. ענה אחד, אולי כוונתו על בערל מלמד,
והלך שם ומצא שם חדר קטן ומלמד לומד ברכי
נפשי עם ילדים, ובאמצע כאשר הגיע לפסוק "מה
רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ
קנייניך" שאל את הילדים למה הפסיק דוד המלך
באמצע דבריו שסידר סדר הבריאה ונפלאותיו,
היה לו להמשיך "זה הים גדול ורחב ידיים",
ולבסוף לומר "מה רבו מעשיך ה'", אלא התירוץ
הוא, שכשסידר דוד המלך שבחו של מקום על
סדר הבריאה ונפלאותיו, הגיע להתלהבות גדולה,
ותיקד בקרבו כאש בעצמותיו שלא היה יכול
להתאפק לגמור שבחי השי"ת בסדר הבריאה,
והיה מוכרח להפסיק ולצעוק בקול "מה רבו
מעשיך ה'", ושוב היה יכול להמשיך הלאה שבחי
השי"ת בסדר הבריאה. וכאשר ראה ושמע החסיד
איך המלמד ר' בערל מדריך הילדים ודבריו
הלפידים פלחו ללבו, הבין מדוע שלח אליו
הבעש"ט הק' פריסת שלום. והמלמד היה הרבי ר'
בער ממלא מקומו של הבעל שם טוב הק'. על פי
דברים האלה אמר הגה"ק משינאווא זי"ע לפרש
הפשט בשירה, כי גם כאן קשה כי משה ובני
ישראל התחילו לסדר שבחו של מקום על גודל
הנסים שעשה עמהם אם כן למה הפסיקו באמצע
לומר "מי כמוכה באלים" וכו' היו צריכים להמשיך
השירה על גודל הניסים והנפלאות ולומר "נטית
ימינך" ולבסוף לומר מי כמוכה באלים ה'. אכן בני

שאתה לא יכול לבד, ואף אחד לא דורש את זה ממך, למה לא התקשרת אלי? למה לא ביקשת עזרה? היינו מיד שולחים". אנחנו כל כך רוצים להתעלות בכל מיני דברים. רוצים להתחזק בכל דבר טוב. ומנסים מעבר לכוחותינו לפעמים. וזה לא הולך... אחר כך עוד תובעים אותנו? אבל שכחנו דבר אחד: להזעיק עזרה. לבקש מה' במילים שלנו ולומר: "אני לא מסוגל עוד... עזור לי להתגבר על א' ב' ג'... אני לא יכול לבד!"... " הבה נזכור שני דברים: הקב"ה איננו מוותר על אף יהודי ועלינו מוטלת החובה לבקש עזרה כשאנו מרגישים שהדבר מעבר ליכולותינו...

ופרעה הקריב... ויראו מאוד ויצעקו בני ישראל אל ה' (יד', י). רש"י: תפשו אמנות אבותם בידיהם... – ר' ירוחם ממיר זצוק"ל היה אומר: העולם חושב שתכלית התפילה היא כדי להיושע. ואני אומר שזו טעות, כל תכלית הצרה היא כדי שתתפלל... הקב"ה מייסר את האדם כדי לשמוע את תפילתו ואז להושיעו. וזהו שנאמר: 'השמיעני את קולך כי קולך ערב...' (שיר השירים ב', י) מובא בשם הרה"ק ר' מאיר מפרימשלאן זיע"א: בפרשת פיטום הקטורת נאמר: 'הדק היטב היטב הדק, מפני שהקול יפה לבשמים'. למה הקב"ה מהדק (מייסר) אותי? כדי שאיטיב את מעשי וזהו 'הדק היטב', וגם אם מעשי טובים בכל זאת 'היטב הדק', ולמה? מפני שהקול שלי יפה לבשמים (עם שין מינית). דהיינו לקב"ה שנמצא בשמים.

ויבקעו המים (יד', כא). מובא בחז"ל: 'קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף'. מדוע? בקריעת ים סוף הים לא נבקע עד שנחשון בן עמינדב קפץ לתוכו ונכנס עוד ועוד עד שהמים הגיעו לו לאף, והוא נשא עיניו ואמר 'הגיעו מים עד נפש' ואז הים נבקע. יוצא מזה שאם האף של נחשון היה גבוה יותר ב-20 ס"מ הייתה מתעכבת בקיעת הים. וכך הוא בזיווג, ככל שהאף של הבחור או הבחורה גבוה יותר (מגאוה) הזיווג שלהם מתעכב.

והמים להם חומה מימינם ומשמאלם ביאר המגיד מדובנא זצ"ל "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם" מעניין לראות שבתורה נכתבה המילה "חומה" בכתב חסר – "חמה". המדרש מספר כי בשעה שעברו ישראל את הים עמד

לא כדאי תהיה מהפכה, יקום מלך חדש לך תדע מה יעשה לנו... ללכת עם בני ישראל? למי יש כח לכל ה"בלאגן" הזה?! לבסוף החליטו ללכת עם בני ישראל אך היה מאוחר בני ישראל כבר היו בצד השני. הקב"ה בקע להם את הים בשנית ועברו. בואו לרגע נתבונן מי היו השניים הללו: מסופר שכשמושה יוצא לראות בסבולתם של אחיו ביום השני: "יוצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים" מי היו? דתן ואבירם והם שאמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (במדבר יד) שהמרו על ים סוף והן שהותירו מן המן דכתיב "ויתירו אנשים ממנו עד בקר" (שמות טז) והם שיצאו ללקוט ולא מצאו, והם היו במחלקתו של קרח שנאמר: "הוא דתן ואבירם".

שהן עמדו ברשתות מתחלה ועד סוף. וההוכחה לכך כשמושה מוכיחן: "ויאמר לרשע למה תכה רעך" - למה תכה רשע כמותך?! והחצוף עונה לו: "ויאמר מי שמך לאיש"? ועדיין אין אתה איש ועורך נער ותרצה להיות שר ושופט עלינו? משה סובל מהם לכל אורך הדרך וגם לאחר שנבקע להם הים.

מסקנה: ה' לא מוותר על אף יהודי שמראה קצת רצון לחזור לעם ישראל... אז איך עושים את זה? רצון לא תמיד מספיק - נדרשת תפילה. אדם יתבע על זה לאחר 120 שנה שלא ביקש עזרה מה' לשוב בתשובה...

משל לרופא מתלמד בחדר המיון שמנהל המחלקה הודיע לו: "תאלץ להישאר היום לבד במחלקה", "טוב אין לי ברירה אשאר... אבל זה לא מסוכן?!". תראה, הסביר המנהל "באם תרגיש שאתה לא מסתדר או אם יש משהו חריג התקשר אלי או אל סגני, אנו נדאג לתגבר אותך ולמצוא פתרון הולם" הרופא המתחיל ניסה את כוחו ורץ מחדר לחדר ומחולה לחולה פה נותן תרופה שם מנשים, לא עצר אף לרגע.

אך לשווא, חולים החלו למות ולאבד הכרה... כמובן שלמחרת הכותרות זעקו: "זוועה בבית החולים: ד"ר נעצר באשמת גרימת מוות ברשלנות.. ובבית המעצר מנהל בית החולים שומע את בכיו של הד"ר אתם לא מתביישים?! הרי רצתי בכל הכח מחולה לחולה ומחדר לחדר כמעט התמוטטתי, ואתה עוד מאשים אותי? במקום להעריך את עבודתי?! תראה, אמר המנהל "אני יודע איך ניסית להתמודד מול הכל, אפילו הצלחת עם חלק מהמאושפזים, אבל בוודאי

הלילה במשך מספר חודשים, ובמקביל פנה לעמותות וקרנות שאכן פתחו את ליבם וכיסם. כשבוע לפני החתונה היה חסר לו עדיין כ-5.000 דולר. בדיוק באותו שבוע מספר חברים שלו נסעו לקברי צדיקים בפולין, הוא לא רצה לנסוע אך חמיו דחק בו ואף מימן את נסיעתו. הוא השתטח בדמעות על כל אחד מציוני הצדיקים והתחנן לישועה. ביום האחרון לטיול הוא שהה לבדו בציונו של בעל ה"קדושת לוי" זיע"א, שם הוא כבר לא יכול היה להתאפק, ותוך שהוא מסיים את כל ספר ה'תהילים' הוא בכה מקירות ליבו ואכן הרגיש שתפילתו התקבלה. ביציאתו פונים אליו תשעה אמריקאים יהודים ומבקשים שישלים להם מנין כי הם רוצים לקרוא את כל התהילים. 'בשמחה הייתי מצטרף אבל אני מותש וחייב לחזור למלון'. 'תשמע, אנו מוכנים לשלם לך אם תסכים 5.000 דולר...' והוא אכן הסכים ונשאר. כשסיימו פנה אליהם והודה מקרב לב, תוך שהוא מספר להם את כל סיפורו ושהסכום הוא עבור חתונת אחיו היתום. כשסיים התלחשו ביניהם והנה פונה אליו אחד מהם ואומר 'אז אם כך הכסף שקיבלת מאתנו ילך לאחריך ולא לך? אז הנה לך בבקשה עוד 5.000 דולר נוספים עבורך...' מסיים היתום את סיפורו ואומר 'ראתה שפחה על הים... וגם אני ראיתי ממש בעיניי.

סיפור נפלא לשביעי של פסח על הכרת תודה עם רבי יחזקאל לנדא, בעל 'הנדוע ביהודה' זצ"ל. יום אחד לאחר תפילת ערבית פסע הרב לעבר ביתו. עיניו נתקלו בנער נוצרי לבוש קרעים שתעה והגיע לרחוב היהודים, בידו סלים ריקים והוא עומד וממרר בכי. רבי יהודה ניגש לנער ושאל אותו: "מה קרה? מדוע אתה בוכה?" הנער החל לספר בדמעות שלישי: "התייתמתי מאמי, ואבי האופה התחתן עם אישה רעה וחסרת לב. כל יום השכם בבוקר היא מחייבת אותי למכור שני סלים מלאים בכיכרות לחם ברחובות העיר. במידה ואיני מצליח בכך, אמי החורגת מכה אותי באכזריות. היום הצלחתי אמנם למכור את כל כיכרות הלחם, אבל לאחר השקיעה, כשרציתי לחזור לבית אבי, מששתי בכיסי וראיתי כי שלושים הזוהבים שהרווחתי אבדו או נגנבו. אם אחזור כך אמי תכה אותי מכות נוראות. כל היום

מלאך אחד וקטרג עליהם, הכיצד זוכים עובדי עבודה זרה לנס שכזה!?, מיד ציווה הקב"ה על שר הים, הממונה על הים, ונתמלא הוא חימה! שאל הקב"ה: "וכי ברצונם עבדו ישראל עבודה זרה?, והרי מחמת השעבוד ששעבדום מצרים! מיד שפך שר הים חמתו על המצרים.

המגיד מדובנא זצ"ל ממשיך זאת לשני סוחרים, ראובן ושמעון, שהיו חנויותיהם בשכנות. פעם אחת פיתה שמעון את אחד המשרתים בחנותו של ראובן, שייגנוב סחורה מאדונו וימכור לו. המשרת, שהיה איכר פשוט, נכשל בחלקות לשונו של שמעון, ועשה כאשר פיתוהו, גנב סחורה מאדונו ומכרה לשמעון. כיון שאיש לא שם לב למעשה, שב המשרת וגנב מדי פעם בפעם ומכר לשמעון. לימים הרגיש ראובן כי גניבה מתרחשת בחנותו, התקין מצלמות, ולאחר מעקב קצר גילה מיד מי הוא האשם בדבר, עם זאת כיון שחכם היה, לא גילה לאיש דבר אלא, תבע את משרתו לדין. הגיש ראובן אל הדיינים רשימה מפורטת של הסחורה הגנובה ועד מהרה הוציאו פסק דין כי המשרת חייב לשלם לאדונו על כל הסחורה הגנובה כמו שיעריכה סוחר מומחה. הזמין ראובן את שמעון שכנו אל בית הדין ואמר לדיינים כי אין מומחה כמותו להעריך סחורה. שמעון, בצביעותו הרבה, עשה עצמו כידידו של ראובן, וכדי לשאת חן בעיניו הגזים בהערכתו את הסחורה ועל כל פריט נקב מחיר כפליים משוויה האמתי. כשסיים שמעון בהערכת הסחורה, מיהר ראובן להציג את הרשימה המפורטת לדיינים ואמר: מורי ורבותי! כעת ברצוני לתבוע את הגנב האמתי הלא הוא שכני שמעון, שפיתה את משרתי לגנוב ממני, ועתה עליו לשלם לי ככל אשר העריך בעצמו את שווי הסחורה!...

והנמשל הוא: המקטרג ביקש להזיק לישראל ומשום כך, העליל עליהם שעבדו ע"ז, עד שנתמלא שר הים חימה, ולבסוף את אותה חימה שפך על ראשי מצרים.

זה א-לי ואנווהו (טו, ב). רש"י: 'היו מראים אותו באצבע ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים'. מעשה באשה אלמנה שהייתה צריכה לחתן את בנה, וההוצאות הסתכמו ב50.000 דולר. בנה הגדול יותר שהיה נשוי ראה את צערה ואמר לה שהוא יתחייב לממן את מלוא הסכום. הוא החל לעבוד לאחר לימודיו בכלל אל תוך

בקיעות הירח, בחשבון החגים ובסדרי המועדות, בכל זאת אחרי שעייתני בחשבונה של שנה זו, נוכחתי כי אני ובית דיני טעינו טעות גדולה וכמעט שהכשלנו את הרבים באכילת חמץ בפסח. הקדמנו בשנה זו למנות את ימי הפסח יום אחד קודם זמנו. היום בו אנו עומדים אינו אחרון של פסח אלא שביעי לחג, ואיסור גמור וחמור לאכול משהו חמץ עד למחרת בערב".

בני הקהילה נדהמו לשמע דברי הרב. בכל זאת איש לא העז להמרות את פיו, וכל היהודים בפראג חגגו באותה שנה תשעה ימים (במקום שמונה הנהוגים בחו"ל). האופים הנוצרים נדהמו. אף יהודי לא הגיע לקנות את לחמיהם החמים כמדי שנה. הם התאגדו ותבעו את היהודים לדין על ההפסד העצום שיגרם להם כאשר יצטרכו להשליך את הכמות העצומה לאשפתות. רבי יחזקאל נקרא למשפט. לאחר שהאופים הנוצרים הציגו את טענותיהם באזני השופטים, הציע רבי יחזקאל לאופים להתכבד ממעשה ידיהם, כיוון שהמשפט עלול להתארך זמן רב והם עלולים לרעוב... כמוכן שהאופים סרבו לאכול מהכיכרות שהרעילו. הרב הפציר בהם ובכל זאת אף אחד לא נגע בפתו. השופטים תמהו. ואז הציע הרב לבדוק מה יש בכיכרות. הבדיקה העלתה שכולם הורעלו וכל האופים נמסרו למשפט. היהודים הופתעו מתושיית רבם ולא הבינו כיצד נודע לו על מזימת האופים. הרב לא גילה לאף אחד מה אירע. ורק כעבור שנים לפני פטירתו סיפר את הסיפור לבנו רבי שמואל וסיים במילים: "לא חכמתי עמדה לי, אלא מידת הרחמים שחמלתי על נער נוצרי בשעת צרתו..."

וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ד' במצרים. מסופר, שהרב הגאון מרן החיד"א זצ"ל התייצב בפני הקיסר נפוליון בונפרטה, שהעניק שוויון זכויות ליהודים, אבל ביקש לכפות עליהם התבוללות ונישואי תערובת, רחמנא ליצלן. שאל בונפרטה את רבנו החיד"א: "כיצד יתכן, שנביאי ישראל התנבאו על כל העתיד להיות, ולא רמזו עלי, שאני עתיד לעשות גדולות ונצורות ולכבוש כמעט את כל העולם כולו".

ענה החיד"א על אתר: "חכמינו אמרו, כי אין לך דבר שלא רמזו בתורה. אף הקיסר ירום הודו רמזו בה, ושלמה המלך התנבא עליו בחכמתו: 'כי לקח טוב נתתי לכם, תורת אל תעזובו'. 'לקח טוב'

לא אכלתי מאומה ועכשיו אני תועה ברחובות ומפחד לשוב הביתה".

רבי יחזקאל חמל על הנער הנוצרי, הביאו לביתו ונתן לו לאכול ולשתות. לאחר שהנער סיים את סעודתו הוציא הרב מכיסו שלושים זהובים ונתן לו. הנער חזר לביתו שמח וטוב לב.

חלפו מספר שנים. ליל שביעי של פסח לאחר סעודת החג, בני ביתו של הרב היו שקועים בשינה והרב ישב ועסק בתורה. לפתע נשמעה דפיקה על הדלת ונכנס פנימה איש נוצרי. הרב שאלו בתמיהה: "מדוע באת לכאן באישון ליל?"! האיש הסתכל לצדדים בחשש, ניגש לרב ולחש באזנו: "הרב אינו זוכר אותי?! אני הנער הנוצרי שעשית עמו טובה גדולה לפני כמה שנים. הכנסת אותי לביתך, האכלת והשקית אותי, נתת בידי את סכום הפדיון וכך הצלת את נפשי מידיה של אמי החורגת. כעת נודע לי כי פורענות גדולה עתידה לבוא על היהודים בפראג, וכאשר נזכרתי בטובה שעשית החלטתי לבוא ולהודיעך. לפני כמה ימים התכנסו בבית הוריי כל האופים הנוצרים בפראג והחליטו לאבד את כל היהודים בלילה אחד! הם יודעים כי במוצאי חג הפסח היהודים ממהרים לאכול לחם, והשנה החליטו האופים הנוצרים להטמין בסודי סודות רעל בפת הנאפית על ידם להמית את יהודי פראג".

"גיליתי לך סוד נורא", סיים את דבריו והוסיף, "מובטח אני שלא תגלה ממי שמעת את הדבר". הרב לנדא התחלחל לשמע הדברים. הוא הודה מקרב לב לנוצרי ונפרד ממנו. לאחר מכן ישב בינו לבין עצמו שעה ארוכה וניסה לחשוב מה יוכל לעשות, איך ניתן להציל את היהודים וגם לגלות את מזימת הרשע לממשלה. לפתע עלה רעיון במוחו.

באחרון של פסח נסגרו בפקודת הרב כל בתי הכנסיות בעיר. יצא כרוז ברחובות היהודים כי הרב ידרוש לאחר תפילת שחרית בעניין הנוגע ליסוד היהדות וכל בני העיר נדרשים להגיע לתפילה ולדרשה. לפני תפילת מוסף עלה רבי יחזקאל על הבמה, הסתכל בקהל הרב שהצטופף בסקרנות לעומתו, והחל לשאת את דבריו: "רבותי. יודעים אתם כי למרבה הצער התורה הולכת ומשתכחת. המוחות אטומים והלבבות סתומים, וגם גדולי הדור עלולים לפרקים לטעות. לדאבון לבי", אמר הרב בקול רועד, "מוכרח אני להודות בפניכם כי אף על פי שאנו בקיאים

שהקדושה פשטה בכולנו. בשביעי של פסח עדיין קטרגו מלאכי השרת 'הללו... והללו...'. היה מקום לקטרוגם, עדיין היינו שקועים 'בבוץ המצרי', טרם השתחררנו מזוהמתם. אך הים ראה, וינוס! ראה את וינס ויצא החוצה. ראה את ארונו של יוסף, נער הצעיר שהתנסה והתגבר. בכך יש תקווה לכולנו.

מדרשי יציאת מצרים שזורים במשלים הפותחים במילים 'משל לאב המוליך את בנו'. בנים צעירים אנו לאבינו מלכנו, בלתי מעוצבים ובלתי יציבים. גם לנו, בחינוך ילדינו, צפויים עליות ומורדות, ימי זוהר וימי אופל. אל לנו להיבהל מכך, כי זוהי דרך החיים. כמו בימי צאתנו ממצרים שהקב"ה הולייכנו, גם כאשר הקשינו לו עורף שוב ושוב, התקדמנו אל עבר ארץ ישראל תוך מעידות רבות, אך ה' לא נטשנו. כך, הורים ומורים בונים ומלטשים את הנער צעיר, תוך ידיעה שהנסיעה לא תמיד חלקה. ממתניינים להצלחה שתאיר. קראתי על הגאון המופלא הרב אברהם גניחובסקי זצ"ל, שדרכו היה להתבונן בכל דבר לעומק, ואף שיחות חולין שנקלעו לאוזניו היה מנכס לעבודת השם.

מעשה, ונהג מונית ירושלמי, עמו נסע הרב, הצביע על צומת רועשת והכריז 'תודה לק-ל, כאן ניצלו חיילי!' המשיך וסיפר נרגשות שבעבר היה פרש משטרת, עד שפעם נפגע הסוס והעיפו ארצה. משאית דרסה את הסוס, והפרש שהועף נפצע.

לאחר חודשי אשפוז והחלמה, פרשה פרש משירותו במשטרה, ובדמי הפיצויים והפנסיה רכש מונית. המשיך ואמר 'הייתי טוב בעבודתי. שלטתי בשלשת היסודות הנדרשות מפרש מומחה'. כשהרב התעניין מה אילו 'שלשת היסודות', הסביר, ראשית - כשעליך לפנות ימינה או שמאלה, אין לגרור את מושכות הסוס בבת אחת.

יש למשכו בהדרגה ובעדינות, וכך למנוע התנגדות. יסוד שני - עליך להראות לסוס נחישות! הסוס כנוע ומקבל מרות מרוכב בטוח! הרב שואל, והיסוד השלישי? מסבירו האיש, שלכל סוס יש את ה'שיגעון' שלו. במקום להיאבק בתכונה זו, צריך 'לחיות' עמה, לדוגמא, מספר האיש, הסוס שלי אהב לראות בלונים עפים. ידעתי שכאשר הוא נעצר לראות בלון מתרומם בשמים, אמתין עד שהבלון יתרחק מן העין, כי אי

תרגומו בצרפתית 'פרטי בון', והואיל וסדר המילים בשפה העברית הוא הפוך, הרי כאן 'בונפרטי'. הקיסר הוא לקח טוב, שכן הכריז על חופש וחירות, ביטל את גזירת האינקוויזיציה והגביל את סמכויות האפיפיור. "התפעל הקיסר מן הדברים, והתגאה עד מאוד בכך ששמו רמוז בתנ"ך. "אבל", המשיך הרב החיד"א, "יש לפסוק זה המושך, אמנם 'לקח טוב נתתי לכם' קיסר של חסד, אבל 'תורתי אל תעזבו' דווקא בעת כזו, נדרשים אתם לדבוק בתורה ביתר שאת וביתר עוז". הבין הקיסר, שהחכם היהודי מוכיחו ברמז על פעולותיו להטמעת היהודים, ומתריע שהחופש לא יהא מאיץ ל"חפשויות".

וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וגו' אז ישיר משה ובני ישראל (יד-ל, טו-א). יש להבין מדוע חיכו בני ישראל עד עתה ולא אמרו שירה בזמן שקבלו המצרים את עשר המכות. הדבר יובן על-פי משל: לאחד שהיה בבשרו כיב של מוגלה, והרופא קבע שיש לחפור בבשר החי ולהוציאה. מובן, שהדבר כרוך בכאבים עזים, ואי אפשר לעשותו בפעם אחת. בכל יום היה הרופא בא, חותך מעט, ומחליף את התחבושות. בכל יום היה החולה מתחנן לפניו שירפה ממנו ולא יכאיב לו עוד, ובכל פעם היה הרופא מנחמו: "הנה אנו מסיימים, הנה גמרנו", אבל למחרת היה בא וממשיך במלאכתו, עד שהחולה פסק להאמין לו, שיהיה סוף וקץ לעינויו ומכאובו. יום אחד ראה הרופא שהפצע מנוקז כולו, הולך ומחלים, והיום יהיה הטיפול האחרון. ביקש לשמח את לב החולה, ואמר לו: "היום הוא באמת היום האחרון, וכדי שיאמין לדבריו, שבר לעינויו את סכין הניתוחים. כך היו בני ישראל משועבדים במצרים, וראו את המכות נחתות על המצרים, ועדיין לא נגאלו. כאשר כבר יצאו ממצרים, רדפו אחריהם המצרים להחזירם. ועל כן, כשחצו את ים סוף, עדיין היה בליבם חשש: "כשם שאנו יוצאים מצד זה, כן המצרים יוצאים מצד אחר", ויחזרו להשתעבד. רק כאשר ראו את מצרים מת על שפת הים, ידעו שגאולתם הושלמה ושוררו את השירה.

לסוסתי ברכבי פרעה. הרבה דמיון יש בין עם ישראל בעת צאתו ממצרים לבין ילד צעיר. הקב"ה הוציאנו טרם קיבלנו את התורה, ולפני

להר סיני הולכים לשם בלי להתחשב בהפרעות יש בדרך פשוט הולכים וכשהלך כך זכה שאכן הים נפתח ובזכותו כל עם ישראל הצליחו להגיע ליעד.

לכל אחד מאיתנו יש לפעמים "ים" של בעיות שמפריעים להתקדם אל היעד אבל אם נדע להציב בפני עצמנו את המטרה ונזכור לאן אנחנו צועדים נקפוץ פנימה ונגלה ששום דבר לא עוצר יהודי בדרך להתקרבותו לקב"ה.

בשביעי של פסח, נוהגים לערוך סעודה מיוחדת, המכונה: "סעודת הבעל שם טוב הקדוש", ולספר את סיפור נסיעתו של הבעל שם טוב הקדוש לארץ ישראל, ונס הצלתו, וחזרתו בחזרה למז'בוז'.

הבעל שם טוב הקדוש, בתו אדל ותלמידו ר' הירש, שכרו עגלה ויצאו ממז'בוז' לכיון איסטנבול, כדי להפליג משם בספינה לארץ ישראל. הם הגיעו לשם ממש בערב חג הפסח, ונשארו שם לחגוג את ליל הסדר.

ידוע סיפור הישועה שהגיע ליהודי איסטנבול בזכות הבעל שם טוב הקדוש, שביטל להם גזרה קשה שגזר עליהם הסולטן מושל טורקיה, ולא המקום להאריך כאן.

ביום ראשון של חול המועד פסח, הבעל שם טוב הקדוש ומלוויו עלו לספינה, והספינה הפליגה לדרכה, אך מיד אחר הפלגתה החלה להשתולל רוח סערה ביים, עד שהספינה חישבה להישבר, אדל - בתו של הבעל שם טוב הקדוש - נפלה לים, וניצלה בדרך נס.

הרוח נשבה בחזקה ונשאה את הספינה ללא דרך וללא כיוון בערך שני ימים ברציפות, והבעל שם טוב הקדוש הצטער מאוד, עד שנגלה אליו רבו אחיה השילוני, והראה לו באיזה עולמות הוא נמצא עכשיו [והיו נמצאים אז בבחינת שמות 'אהיה' וצירופי 'אהיה']¹, והתחזק הבעל שם טוב הקדוש בליבו למתק את הדינים בשרשן.

ביום השלישי שקטה הסערה, ובזמן קצר לאחר מכן הגיעו לאי שלא היה מוכר לרב החובל. הבעל שם טוב הקדוש ומלוויו ירדו מהספינה כמו כל הנוסעים כדי לסייר באי, ותעו בהליכתם באי, ולא הצליחו למצוא את הדרך חזרה לספינה.

ביום אחרון של פסח, כשהם הולכים באי אנה ואנה, התנפלו עליהם שודדים שלא הבינו את

אפשר 'להילחם' בסוס! הרב שמע בשקיקה, כאשר מחשבותיו מתאמות בין מה ששמע לבין 'לקח לחיים'. ואז שאלו הרב, "אם כן אפוא, ושלטת ביסודות הרכיבה, איך ארעה התאונה, זו שניצלת ממנו בחסדי שמים?" ענה האישי, "האמת שהאשמה בי! עצרתי בצומת הסואנת והיססתי לאן לפנות. עיכבתי את ההנחיה המתבקשת. הסוס היה מבוהל, הוא חש בחוסר הביטחון שאחז בי, חסרו לו ידי המיומנות הרגילות להנהיגו. הוא דהר קדימה בבהלה, ואת ההמשך העצוב כבר סיפרתי".

הרב גניחובסקי זצ"ל סיפר זאת לשומעי לקחו. בעיניו ראה 'שלשה יסודות' בחינוך הילדים. ראשית, לא לשינויים חדים ומהירים! תכנן את יעדיך, ומשוך בעדינות שלובה בנחישות לעבר המטרה! שנית, יש זמנים שהילדים שקועים ב'שיגעונותיהם'. המתן בסבלנות ובסובלנות, ואז המשיך במעשה החינוך. וכן חשוב ליזכור כי ילד מקבל חינוך רק מהורים הברורים בכיוונם. כשהילד מרגיש הססנות וספיקות אצלנו, הוא נבהל וטועה. במקרה של בעל המונית - הסוס מת, והאישי סוחב את כאביו בתחושת אשמה... נתפלל על סייעתא דשמיא, נלמד את 'שלשת היסודות', נשיר שירה לה'... סוס ורוכבו רמה! הרים לגובה.

ביום השביעי של חג הפסח אנחנו מציינים את קריעת ים סוף, אין ספק שקירעת ים סוף היתה אחד הניסים הגדולים שעם ישראל זכה בהם. איך התחיל הנס מסופר שכשעם ישראל הגיעו אל הים וראו שאין לאן ללכת היה שם יהודי ששמו היה נחשון בן עמינדב והוא מסר את נפשו וקפץ אל הים וכך כל עם ישראל לראות את הנס הגדול של קריעת הים, אך נשאלת שאלה איך יכול היה נחשון להרשות לעצמו לקפוץ לים הרי הוא לא ידע שהים ייקרע ואם כן זו ממש התאבדות לקפוץ לים ומי התיר לו לקחת את חייו? אמנם זה היה לפני מתן תורה אבל גם אז כבר היו מחויבים בני נוח בשמירה על החיים ומה הניע אותו לעשות דבר כזה?

מוסבר על כך שנחשון ידע שכשהקב"ה הוציא את ישראל ממצרים הוא אמר למשה "בהוציאך את העם ממצרים תעבודן את האלוקים על ההר הזה" ז"א שממצרים יוצאים והולכים להר סיני ולכן אמר לעצמו נחשון אם הקב"ה אומר ללכת

טוב הקדוש חזר אחריו בקול ובהתלהבות עצומה כדרכו בקודש, עד שחזרו אליו מדרגותיו. במצב שקשה להתפלל בכוונה, העצה היא: להסתכל ולהתרכז בסידור, לקרוא את אותיות התפילה אחת לאחת, לקרוא את המילים מתוך עיון בסידור, כפי שלימד הבעל שם טוב הקדוש, שהאדם ידבק באותיות התפילה: "צריך לדבק את עצמו בשטר, שהם האותיות הכתובין בספר, שנקרא שטר, בין באותיות התורה בלימודו, בין בתפילה" (עפ"י 'בן פורת יוסף').

נתנית צדקה לפני התפילה "צדק יהלך לפניו" – סגולה להצלחה בתפילה. לפני התפילה, יבקש מהקב"ה חיזוק וסיוע, שיצליח להתפלל בכוונה. האדם יתבונן בגדלות ורוממות הבורא, ומנגד, באפסיות האדם, וכך יוכל להתפלל מתוך יראת ה'.

האדם יכול לדבוק בה' יתברך בתפילה, אם יחזק לעצמו את האמונה, ויאמין ש"מלוא כל הארץ כבודו", 'ואין אתר פנוי מיניה'.

להשתדל להתפלל מתוך שמחה כי: 'אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה', אם אין שמחה - אין שכינה, השמחה מעלה את האדם והתפילה, להיכילות גבוהים, ותקובל תפילתו.

האדם צריך לעורר את הגוף תחילה, כדי שיאיר בו כוח הנשמה, ולכן, בתחילת התפילה כדאי לאדם להתנועע, והדבר יעזור לו להצליח להגיע להתעוררות גדולה.

כאשר האדם ינענע את עצמו, יחשוב: 'למה אני מנענע את עצמי? כי מסתמא שהשכינה בוודאי עומדת לנגדי, ומכוח זה האדם מסוגל להגיע להתלהבות גדולה בתפילה.

לשמוע את המילים שקורא: "וצריך לשמוע בכל תיבה מה שאומר, שהשכינה היא עולם הדיבור", ולכן, צריך להוציא את המילים בבהירות, וזה עושה לקב"ה נחת רוח גדולה (הזוהר הקדוש פר' פינחס).

להשקיע בתפילה כוחות הגשמיים: לשים את הכוח הגשמי בדיבורי התפילה, וכך ללכת מאות לאות עד שהאדם שוכח מהגשמיות, ויחשוב האדם, שהאותיות מצטרפות ומתחברות זה עם זה. וזהו תענוג גדול, וכמה שהאדם מרגיש תענוג מדברים גשמיים, מכל שכן, כמה גדול ועצום - התענוג שאדם מקבל ברוחניות.

לשונם, אסרו אותם בעבותות והתכוונו להורגם. השודדים התיישבו לסעוד את לבם, והניחו את הבעל שם טוב הקדוש, את ר' צבי ואת הצדקת אדל כבולים זה ליד זה. או אז התעורר ר' צבי ופנה לבעל שם טוב הקדוש ואמר: מה אתם מחשים? עשו איזה פעולה כדי להינצל כפי שאתם תמיד רגילים לעשות.

אמר לו הבעל שם טוב הקדוש: האמן לי, כי עתה איני יודע מאומה כי ניטלו ממני כל המדרגות. אולי אתה זוכר איזה דבר אשר למדתיך? הזכר לי. אמר לו ר' צבי: גם אני איני זוכר מאומה, זולת אותיות הא"ב בדרך הפשוטה. אמר לו הבעל שם טוב הקדוש: מה אתה מחשה? קרא לפני את אותיות הא"ב. התחיל ר' צבי לקרוא לפני הבעל שם טוב הקדוש את האותיות כפשוטם: א' ב' ג' ד'... והבעל שם טוב הקדוש עונה אחריו, בקול ובהתלהבות עצומה - כדרכו בקודש, עד שחזרו אליו מדרגותיו. לפתע הם שמעו קול פעמון, וראו את הקפטן הזקן ואנשי חיל אשר עימו, וכאשר השודדים ראו אותם, נחרדו וברחו לדרכם, והקפטן שחרר אותם מכבליהם והובילם בחזרה לספינה.

עוד באותו היום יצאה הספינה מהאי, והגיעה בחזרה לאיסטנבול. היה זה ביום האחרון של חג הפסח, והבעל שם טוב הקדוש ומלוויו ירדו מהספינה על אדמת איסטנבול, לחיים טובים ולשלום, ונתנו לבעל שם טוב הקדוש יין חזק מאוד ושתה ממנו הרבה, והמליץ ע"ז באומרו: "אש אוכלה אש". עתה ידע הבעל שם טוב הקדוש בצורה ברורה, כי מן השמים מעכבים את בואו לארץ ישראל, ולאחר חג הפסח חזר למז'יבוז' בחזרה (ישנם כמה גרסאות לנס ההצלחה).

הסיפור הזה מהווה השראה, מה ניתן לעשות כשמגיעים לתפילה במצב של "מוחין דקטנות". לפעמים מגיע זמן תפילה, והידעת' לא איתנו: אנו מגיעים פיזית לתפילה, אבל לא מצליחים באמת להיות 'נוכחים', המחשבה טרודה ולא מרוכזת, ולא מרגישים שמצליחים באמת להתחבר לתפילה. או שאנו מרוכזים בתפילה, אך מחפשים עצה, איך לחזק את הקשר והדבקות לקב"ה דרך התפילה.

בסיפורנו, ר' צבי זכר רק את אותיות הא"ב, והתחיל לומר אותם בדרך הפשוטה, והבעל שם

לעולמות עליונים, ותקובל תפילתו לרצון בפני שוכן מרומים.

כלל שחשוב לזכור: כאשר האדם מתפלל תפילה אחת בכוונה הראויה, התפילה הזאת מעלה את כל התפילות שהאדם התפלל בלי כוונה. התפילות בלי כוונה לא הולכות לאיבוד, אלא, הם ממתירות לתפילה אחת טובה, שיתפלל האדם, והתפילה הזאת תעלה את שאר התפילות לפני כיסא הכבוד, והם יפעלו את פעולתם.

ארבע כוסות בשביעי של פסח? בעוד שחלקו הראשון של פסח הוא זכר ליציאת מצרים, בחג האחרון אנו כבר זוכים לטעום מאורה של הגאולה הקרובה. מסיבה זו תיקן הבעל שם טוב לסעוד 'סעודת משיח' לקראת סיום החג, בה אנו שותים?? כסגולה לזירוז הגאולה. עזריאל דוד פסטג היה חזן ומלחין בוורשה. לחניו המרגשים עשו היישר את דרכם אל אוטווצק, אל בית מדרשו של הרבי ממודז'יץ, שהיה אמן-ניגון בזכות עצמו.

ואז הגיעה שנת תש"ב האיומה (1942). תושבי גטו ורשה נדחסו אל קרונות המשא והובלו לטרבלינקה. איש לא השלה את עצמו ביחס לעתיד. הקרון הצר היה דחוס ומחניק, קשה היה אפילו לנשום, אך לפתע עלו לנגד עיניו של עזריאל פסטג, מילות העיקר הי"ב מעיקרי האמונה: "אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח".

'יהודי הוא זה שמאמין כשנגמרת התקווה, כשהכול נראה אבוד', אמר לעצמו פסטג. הוא החל לזמזם מנגינה שקטה, מילים הפכו למשפטים ונפשו נסקה אל-על. הוא לא חש בשקט המוחלט שהשתרר בקרון, במאות האוזניים הכרויות בתדהמה למשמע הצלילים של האמונה העיקשת, אך מנעימה לנעימה הצטרף עוד קול ועוד קול, עד אשר קרון שלם, דחוס באנשים מדוכאים ומורעבים, העושים דרכם לטרבלינקה, שר בעוז: "אני מאמין בביאת המשיח".

לפתע, כמתעורר מחלום רחוק, פקח ר' עזריאל דוד את עיניו. הוא היה נסער: "אחים יקרים, אני רוצה להציע עסקה: מי שיקפוץ מהרכבת הדוהרת ויביא את הניגון הזה אל מורי ורבי, האדמו"ר ממודז'יץ, אני מבטיח לו מחצית מחלקי בעולם הבא". שתי ידיים הונפו. אלו היו שני

בכל דבר שעושה - לא להרבות בדקדוקים, כי הדבר מביא לאדם עצבות, ולא עושה לקב"ה נחת רוח, מכיון שהדבר גורם לאדם להפסיד את הדרגות שיכל להשיג, לולא הדקדוקים.

לא להכנס לעצבות, אפילו שלא הצליח לכוון בתפילה - כפי רצונו, העצבות היא עצת היצר הרע, העצבות היא לא עבירה, אך בכוחה - לבטל מהאדם לעשות הרבה מצוות, אם כן, היא גרועה יותר מהרבה עבירות.

התפילה בכוח ושמחה גדולה, ממעטת מהאדם את המחשבות הזרות.

האדם שמגיע לתפילה עם רצון, הקב"ה בוחן כליות ולב ומעריך ומתחשב ברצון ובכוונתו הטובה, חייב לזכור, שהקב"ה רוצה את הרצון של האדם! ורחמנא ליבא בעיי, ולכן, ההשתדלות שלנו - ההצלחה בידי של בורא עולם, והכלל הזה נכון גם ברוחניות ובכל עבודת ה'.

אם האדם מצליח להתפלל רק בכוונה מועטה, יתחזק להמשיך את התפילה, אפילו במצב הזה, כי גם זה - רצון ה', ואפילו כזאת תפילה יכולה להביא את האדם, שיוכל להגיע לדבקות גדולה.

לפעמים הקב"ה רוצה להעלות את האדם בדרגה, ובשביל שיוכל לעשות זאת, הוא צריך קודם להפיל אותו ממדרגתו הקודמת, ורק כך, האדם יכול לבוא למדרגה גבוה יותר.

האדם צריך לא לחשוב, ולא להכליל או להחליט, שבגלל שהיום לא הצליח להתפלל בכוונה, ככה יראו התפילות הבאות שלו בעתיד, אלא, הוא צריך לזכור שמדובר רק ב'ירידה' זמנית.

אל לאדם לומר, כרגע, אני לא יכול להתפלל מתוך בכוונה, אז, לא אתפלל בכלל, אלא, יתחיל את התפילה, וההתלהבות תגיע לאט לאט.

אדם שיש לו עיכובים בתפילה, שידע, שהתפילה שלו חשובה מאוד בשמים, ולכן, השטן מנסה לעכב אותה.

האדם צריך לזכור, שלפעמים ניתן לשטן רשות לעשות לאדם צער גדול, כדאי לנסות אותו, ולכן, צריך לדעת, המצב הזה גם הוא - משמים, וכך, לא יפול לעצבות יאוש, או לכל רגש שלילי אחר.

אחד המאפיינים של תפילה בדבקות היא, שהאדם מאריך בתיבות מסויימות שמעוררות אותו לקב"ה, ומחמת הדבקות, הוא לא רוצה להיפרד מאותם התיבות. ואם קורה לאדם כך, שידע, שהתפילה בדבקות גדולה, מכניסה אותו

לפני 30 שנה, כשכיהן הרב ישראל מאיר לאו כרב ואב"ד של תל אביב. נכנס אדם בן 42 לבית הדין הרבני בתל אביב וטען כי הוא יהודי האיש הביא עימו שני עדים כדי להוכיח את יהדותו: אחד העיד כי השתתף בברית המילה של האיש לפני 42 שנה, מה שמוכיח כמובן את יהדותו. והשני היה חסיד חב"ד זקן, שסיפר את הסיפור הבא.

הוא אינו מכיר אישית את האיש, אבל הוא הכיר את אימא שלו. היא עבדה כמנהלת מחלקה בבית רפואה במוסקבה ולמרות שלא הייתה דתית, הקפידה בקנאות על מצווה אחת. מדי יום הייתה מעשנת שתי קופסאות סיגריות ובלילה, הייתה לוקחת סיגרית אחת ומניחה בשקט תחת המיטה שלה בקופסת חיסכון. כך נהגה בכל לילה ולילה. אחרי פורים, הייתה מוציאה את 365 הסיגריות שהתקבצו במשך השנה ומביאה אותם אלי הביתה. אני הייתי מוכר את הסיגריות בשוק השחור, קונה כמה קילו קמח ואופה עבודה בקפדנות מצות מהודרות לליל הסדר, ללא חשש קל של חמץ.

כעת לא היה ספק ביחס ליהדותו של האיש. אם האימא גדולה כזו, שמקפידה כל כך על מצוות הפסח, בוודאי הילד יהודי כשר. הרב לאו התרגש מהסיפור וביקש לשוחח עם האימא. הוא חייג אליה לרוסיה ואמר לה: "אני חוגג את ליל הסדר ערב אחד בשנה, ואילו את חגגת אותו 365 יום".

בשביעי של פסח התרחש הנס הגדול של קריעת ים סוף, הים נבקע ובני ישראל עוברים ביבשה בתוך הים והמים עומדים משני צדיהם כמו חומה וכפי שהפסוק מתאר את זה פעמיים "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם".

למה היה צריך הקב"ה לעשות נס כזה מוזר שהמים יעמדו משני צדיהם הרי היה מספיק שייבש את הים ועם ישראל יעברו, מה הועיל החלק הנוסף הזה שהמים עמדו מימינם ומשמאלם?

ידוע שכל מה שיש ביבשה יש בים ובדרך כלל הים הוא העולם הנעלם והנסתר והיבשה היא העולם הגלוי, בקריעת ים סוף הקב"ה הוריד את הכיסוי וגילה את כל הנעלם, וגם ברמה הרוחנית היה זה גילוי אלוקות ברמה שלא היתה כמותה, בזכות מה זכו עם ישראל לכך מוסבר בתורת החסידות שזה בזכות "המים להם חומה מימינם ומשמאלם" המים זה התורה ובזכות זה שהם

בחורים צעירים שכוחם עוד עמד להם. הם פירקו את הקרש שסגר על החלון הקטן וקפצו החוצה. אחד התרסק אל מותו מדהירת הרכבת, אך השני עמד על רגליו ונס בריצה מבוהלת מאימת הרובים של השומרים הנאצים.

הבחור התגלגל לארץ ישראל, שם נודע לו כי האדמו"ר ממודוץ' שרד את המלחמה והגיע לארצות הברית. הוא שלח את תווי הניגון בדואר לארצות הברית והאדמו"ר הראה את הנייר למלחין האגדי בן ציון שנקר. במהלך סעודת ברית מילה בחודש ניסן תש"ה, נטל שנקר את התווים והחל לשיר אותם בקול. עין אחת לא נותרה יבשה כשהאדמו"ר אמר: "כאשר ר' עזריאל דוד שר את הניגון, נעו הסיפים בעולמות העליונים. עם הניגון הזה צעדו היהודים אל משרפות הגזים, ועם הניגון הזה ממש יצעדו היהודים לקראת משיח צדקנו". האמונה בחזון הגאולה, תכלית ושלימות הבריאה, כדברי התורה והנביאים, היא שעמדה לאבותינו ולנו, והפיחה ומפיחה חיים ותקווה בלב יהודים בכל הדורות ועד ימינו אנו.

בעוד שחלקו הראשון של פסח הוא זכר ליציאת מצרים, בחג האחרון אנו כבר זוכים לטעום מאורה של הגאולה הקרובה. מסיבה זו תיקן הבעל שם טוב לסעוד 'סעודת משיח' לקראת סיום החג, בה אנו שותים ??? כסגולה לזירוז הגאולה.

לא לשכוח את העיקר, לערב השקה לשעון יוקרתי, כינסה חברת ההפקה מסיבת עיתונאים שבמהלכה השיקה את השעון המיוחד. המנהל הגאה הציג את פרי הפיתוח עליו עמלו טובי אנשיו במשך למעלה מ-5 שנים. והראה לכולם את מגוון האפשרויות הניתנות במסך המגע הרגיש שבו. 'מה השעה בבקשה'. שאל אותו עיתונאי אחד כשהסתיימה מסיבת העיתונאים. המנהל הביט בשעון הפלא החוויר ופניו הוריקו מבושה. מרוב אפשרויות אפליקציות ותוכנות שהחברה הכניסה במכשיר היא שכחה פרט אחד קטן ופשוט: השעון. זהו משל דמיוני שיתכן והוא הצחיק אותנו כשהיינו ילדים אבל הוא טומן בחובו נמשל הנוגע לכולנו: יהודים רבים טובים וישרים מקפידים לנקות את ביתם לקראת החג להדר בכל הידורים שרק ניתן אך שוכחים הם את המצווה העיקרית של חג הפסח: "שמחת החג".

ממש, שהרי נהרגה כמעט כל משפחתו בשואה, ולאחר שעבר אדם מאורעות כאלה, לא תיתכן שמחה אמיתית מתוך הלב.

כששמע הרב קוטלר את דברי אותו תלמיד, עצר לרגע את השמחה, כינס את תלמידיו והסביר להם כך: כידוע, כאשר ביקשו מלאכי השרת לומר שירה בקריעת ים סוף, אמר להם הקב"ה "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?". וכבר הקשו רבים, הרי משה ובני ישראל כן אמרו שירה בטביעת המצרים ("אז ישיר משה ובני ישראל") ומדוע הקב"ה לא עצר אותם הקב"ה משום "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה"? אלא שהתשובה לכך היא, שיש הבדל בין מלאכים לבני אדם: מלאך, כולו מסור לדבר אחד, אין אצלו מקום לניגודים ומורכבויות (ולכן "אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות"); לכן, כשמלאך אומר שירה, הוא אינו יכול באותה עת גם להצטער. השירה והצער, סותרים מטבעם זה את זה; אך בני אדם, שונים ממלאכים: יש אצלם בליבם מקום לרגשות שונים, ואפילו סותרים, בעת ובעונה אחת. וכך, אדם יכול גם לשמוח שמחה גדולה, וגם להשאיר מקום בליבו לצער, למרות שהצער והשמחה הם הפכים. ומשום כך, בני ישראל, בשונה ממלאכים, יכולים לומר שירה, ובאותו זמן ממש להצטער על המצרים (שלא כמו המלאכים, שאינם יכולים לעשות זאת).

ואף אצלי, אמר הרב קוטלר, יש מקום לשני הרגשות, למרות שהם סותרים לכאורה: צער גדול ועמוק על משפחתי, לצד שמחת פורים. זהו מותר האדם על המלאך – היכולת להכיל רגשות סותרים בעת ובעונה אחת.

טעם אי אמירת "הלל שלם" בשביעי של פסח ובחול המועד פסח. כידוע, חג הפסח וחג הסוכות שונים מבחינת אמירת ההלל: בסוכות, אנו אומרים בכל יום הלל שלם, לרבות בחול המועד. ואילו בפסח, רק ביום הראשון אומרים הלל שלם, ובשאר הימים (חול המועד ושביעי של פסח, ובחול"ל גם שמיני של פסח) אין אומרים הלל שלם אלא בדילוג [וכך נפסק בשו"ע, תצ, ד: "כל הימים של חולו של מועד ושני ימים אחרונים של יום טוב, קורין ההלל בדילוג כמו בראש חודש"].

מדוע אין קוראים הלל שלם בחול המועד ושביעי של פסח? יש על כך שני טעמים ידועים: טעם

עומדים כחומה על שמירת התורה בכל מצב בזכות זה זכו לגילוי, יש אדם שנטיותיו היא לקו החסד ואז כשהתורה מצווה עלינו מצוות של חסד מאוד קל לו אבל כשמגיעה מצווה מהצד השני שדורשת גבורה את זה קשה לו לקיים, לעומתו יש אדם שיותר קל לו בקו הגבורה וכשנדרש לעשות חסד קשה לו, עם ישראל השתבחו בכך שקיימו את התורה מימינם ומשמאלם, כל דבר שנדרשו לעשות עשו במלואו מבלי להתייחס האם קל לי לעשות את זה והאם באופן טבעי אני נמשך לעשיית מצווה מסוג זה, הזכות הזו של עבודת השם ללא גבול היא הגורמת לקריעת ים סוף וגילוי הנעלם, לכל אחד מאתנו יש בתוכו כוחות חבויים שהם בבחינת עולם הנעלם שאפילו אנחנו עצמינו לא מכירים אותם וכשנחליט לקיים את דבר השם ללא תנאים תיווצר קריעת ים סוף פנימית בתוכנו, נגלה את הכוחות המיוחדים הטמונים בנו ונצליח למלא את ייעודינו בצורה המושלמת ביותר. שביעי של פסח היה הסיום וההשלמה של יציאת מצרים.

מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה? ידועים דברי הגמרא במסכת מגילה (י"ב, ע"ב), שרצו מלאכי השרת לומר שירה בשעת קריעת ים סוף, ואמר להם הקב"ה – "מעשי ידי טובעים בים, ואתם אומרים שירה?". כלומר, אין זה נכון וראוי לומר שירה בשעה שמעשי ידיו של הקב"ה, בני אדם (המצרים), טובעים בים.

ידועה השאלה על כך, הרי משה ובני ישראל כן אמרו שירה על הים, כפי שכתוב במפורש "אז ישיר משה ובני ישראל וגו'", ולא מצאנו שהקב"ה מנעם מכך, ומדוע רק את המלאכים עצר מלומר שירה?

נאמרו על כך כמה תשובות (למשל – אל בני ישראל אין מקום לבוא בטענה זו, שהרי הם שמחים על הצלתם ושרים על כך מן הלב; אך אצל המלאכים, שלא ניצלו, ושרים שירה כללית על שלמות מעשי הקב"ה, כאן אומר להם הקב"ה שאין זה המקום לכך, כאשר מעשי ידיו טובעים בים; ועוד תשובות דומות על זו הדרך).

אחת התשובות שיש לשאלה זו היא על דרך מעשה שהיה: בפורים אחד, בשנת תש"ד (סוף תקופת השואה) היה הגאון רבי אהרן קוטלר שרוי בשמחה גדולה מאוד. אחד מתלמידיו ראה זאת ואמר, שלא ייתכן שהרב קוטלר שמח מתוך לבו

אחד הוא (על פי בית יוסף, בשם מדרש), שבשביעי של פסח טבעו המצרים בים, ואין ראוי לומר שירה כשמעשי ידיו של הקב"ה טובעים בים (ומאחר שאין אומרים בשביעי של פסח, לכן גם אין אומרים בחול המועד, שלא יהיה עדיף משביעי של פסח). [ובלשון המ"ב שם בס"ק ז: "מפני שביום שבעה של פסח נטבעו המצרים, אמר הקב"ה, מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני? וכיוון שבשביעי אין אומרים אותו, על כן בחול המועד ג"כ אין אומרים אותו, שלא יהיה עדיף מיו"ט אחרון"].

טעם אחר לאי אמירת הלל שלם בחול המועד ושביעי של פסח מבואר במסכת ערכין דף י': בחג הסוכות, הקרבן של כל יום שונה מקודמו, ולכן ראוי בכל יום לומר הלל שלם בפני עצמו, ולעומת זאת בפסח, בכל יום מביאים קרבן זהה ליום הקודם ואין כל חידוש בקרבנות ביחס ליום האתמול, ועל כן אין אומרים הלל.

והנה, שני טעמים אלה לכאורה חולקים זה על זה: לפי הטעם הראשון, הסיבה לאי אמירת הלל שלם קשורה לטביעת המצרים בים; ואילו לפי טעם הגמרא בערכין, הסיבה לאי אמירת הלל נעוצה בכך שהקרבנות אינם משתנים מיום ליום.

אלא שכבר הסבירו כמה אחרונים (עיין משנת רבי אהרן לר' אהרן קוטלר, חלק ג' סימן א'), שאין בהכרח סתירה בין הטעמים, אלא הם משלימים זה את זה. כיצד?

באופן כללי, יש שני גורמי חיוב לאמירת הלל: האחד, הודאה על נס שאירע, והשני, עצם החג, ללא קשר לנס. ולכן, כאשר אנו שואלים מדוע אין אומרים הלל שלם בפסח, אנו נדרשים למעשה להשיב על שתי שאלות: האחת, מדוע אין אומרים הלל שלם מדין הודאה על הנס, והשנייה, מדוע אין אומרים הלל מדין עצם החג. וכאן באים שני הטעמים לעיל ומשלימים זה את זה: הטעם הראשון עונה על השאלה, מדוע אין אומרים הלל שלם מדין הודאה על הנס, ועל כך התשובה היא, שמאחר שהנס כרוך בטביעת המצרים, אין ראוי לומר שירה; לעומת זאת, הטעם השני מתייחס לשאלה האחרת, מדוע אין אומרים הלל מדין עצם החג, ועל כך התשובה היא, שהואיל ובחול המועד אין חידוש קרבנות ביחס ליום הקודם, לכן אין אומרים הלל. ונמצא שהטעמים משלימים כאמור זה את זה, ואין כל סתירה ביניהם.

וביום השביעי יהיה לכם קודש. הרב יוסף הלפרין זצ"ל, רבה הראשון של "זיכרון מאיר" בבני-ברק, סיפר כי בימי צעירותו, כשהתגורר באירופה, נסע פעם לכמה שבועות לעיירת מרפא, והתאכסן שם אצל יהודי פשוט, עובד אדמה, מתושבי המקום. חלפו ששת ימי המעשה והגיעה שבת. בערב שבת, כששב היהודי המארח מהמקווה והגיע הביתה, לא הכירו הרב; היו לו פנים אחרות! הלכו הם יחד לבית הכנסת לקבלת שבת ותפילת מעריב, והרב הלפרין הבחין כי מארחו שרוי במדרגות גבוהות ביותר. איזו תפילה! איזה קידוש! כל אכילתו ושתיתו - הכל כאיש א-לוקים קדוש! כזה יהודי פשוט מגיע לכאלו דרגות נוראות! אולי הוא אחד מל"ו צדיקים?... השבת עברה, היהודי עשה הבדלה - ושוב חזר להיות יהודי של ששת ימי המעשה. יהודי רגיל. ביותר.

הרב נשאר שם במשך כל השבוע, והמתין לשבת הבאה, כשהוא חפץ לראות האם המחזה המפעים יחזור על עצמו. הגיעה שבת, ושוב: היהודי מתרומם לדרגות מופלאות. איזו קדושה, איזו טהרה, איש מורם מעם! הרב המתין למוצאי שבת, לראות האם ישוב האיש לפשטותו, ואכן - כך היה. לאחר ההבדלה חזר האיש להיות יהודי רגיל.

הרב ניגש אל היהודי ואמר לו: "בגזרת מרא דאתרא, חייב אתה לספר לי: מה קורה אתך בשבת? מהיכן באה לך קדושה שכזו?" "אספר לך דברים כהווייתם", פתח היהודי.

"סוחר בהמות אני. פעם נסעתי לשוק הבהמות, עשיתי מסחר כמה ימים וצברתי סכום כסף גדול. פניתי לשוב לביתי, אך הדרך התארכה. הגיע יום שישי אחר הצהריים, ומשהבנתי כי לא אספיק להגיע לביתי עד שבת, החלטתי לשבות בעיר צ'רנוביץ הסמוכה. באמתחתי היה, כאמור, צרור כסף גדול, ותהיתי היכן אניח אותו בשבת. אינני מכיר אף אחד בעיר זו, וחששתי שמא ייגנב הכסף. לפיכך הלכתי לביתו של רב העיר, רבי חיים מצ'רנוביץ זצ"ל, בעל ה"סידורו של שבת" עליו סיפרו כי בשבת הוא גבוה יותר בראש משאר ימות השבוע.

נכנסתי אליו ואמרתי: 'רב'ה, עובר-אורח אני, לא מכאן. יש באמתחתי סכום כסף גדול, היכן אוכל להפקידו?' "בערב שבת, שרוי היה רבי חיים בעולמות עליונים, כלל לא בעולם הזה. בתוך כך

הכפר הציב שומר מיוחד, שהתריע בתיירים הסקרנים, רגע לפני שביקשו להניח את ידם על הידית המצוירת ולהרכין את ראשם כדי לעבור תחת הפתח הנמוך המצויר.

שמעו של האומן המופלא התפשט והלך, ולא רחקו הימים עד שקיבל הצעה מאת מוזיאון מפורסם לאמנות בעיר הגדולה, להציג בו את אחת מיצירותיו. לשם כך התיישב מיוענו ליצור יצירה חדשה, שלא הייתה כמותה. רטט של התרגשות חלף באצבעותיו, שריריו וחושיו נדרכו ונמתחו, במאמץ עליון שהציב לעצמו לייצר את הדבר הטוב ביותר שנעשה אי פעם על ידי בן אנוש.

חמשה חודשים וארבעה ימים ארכה המלאכה. הוא הסתגר בחדר עבודתו מאחורי וילונות מוגפים, כדי שאיש לא יחשוף את מלאכתו בטרם השלמתה, ולילות כימים היה עובד לבדו, ללא עוזרים, כדי להשלים את יצירתו. בול עץ ענק הלך והפך תחת אזמליו, סכיניו ומשחזיו, לבעל חיים גדל גוף. עם הזמן עוטר בעל החיים בזנב מרשים, עיניים בורקות, אוזניים מוטות לשמיעת קול מרוחק, ופה פעור להשמעת נאקה. פעם אחת התגנבה אשתו לבית המלאכה, סקרנותה לא נתנה לה מנוח, וכמעט שנמלטה משם בחוסר נשימה. מולה ניצב סוס חי, בעל רעמה סבוכה, רגליים אציליות ומבט זועם, שעמד להתפרץ לעברה. אלמלי הייתה מכירה בכישוריו המיוחדים של בעלה, לא הייתה מעלה על דעתה כי לפניה בול עץ.

הובלת סוס העץ מן הכפר אל העיר הגדולה, הייתה משימה בפני עצמה. ארגז מיוחד, ההולם את מידותיו של הסוס, נבנה כדי להובילו, ולא נחה דעתו של האומן, עד אשר ריפדו את דפנות הארגז במיני משי וצמר, כדי שלא יישרט ולא ידהה ולא ישתפשף הצבע החום-בוהק של יצירתו האהובה. הגיע היום הגדול. יצירת המופת הוצבה במרכז אולם הכניסה. צדו האחד של חבל עבה נכרך סביב צוואר הסוס וצדו השני חוזק בכבלי ברזל אל יתד פלדה שננעץ בקרקע. עם שחר התיישב האומן בפינת החדר, נרגש ונפעם, מצפה להתבונן מן הצד במבקרים הרבים הצפויים להתאסף סביב יצירתו, ולצפות בפניהם המשתאות נוכח יצירת האומנות.

המבקר הראשון, אב צעיר עם שני ילדים, הפשיל את וילון הכניסה, אחז בשני ילדיו והוליקם

אמר לי: "נו, תניח את הכסף כאן במגירה..." - "במגירה?" התפלאתי "אבל המגירה אינה נעולה, כל אחד יכול לפתחה!" - "לא לא, זה בסדר", אמר הרב "אני אנעל אותה. תניח כאן את הכסף ולך לשלום!" וכך היה.

הרב המשיך לעסוק בענייני הרוחניים, ושכח לנעול את המגירה...". "במוצאי שבת". ממשיך היהודי לספר", לאחר ההבדלה הגעתי בתמימות אל הרב, ושאלתי: 'היכן הכסף שהפקדתי?' הרב ספק את כפיו וקרא: 'אוי! שכחתי לנעול את המגירה'. ניגשנו למגירה, ולחדדנו גילינו כי הכסף איננו, סכום עתק! עיניו של ר' חיים מצ'רנוביץ חשכו, והוא נפל על הרצפה מתעלף. איך יחזיר סכום כסף כה עצום? גם אם ימכור את כל ביתו ורכושו - לא יוכל להחזיר סכום עצום שכזה". "משראתי את הבהלה הגדולה שאחזה ברב", ממשיך היהודי הכפרי ומספר, "התכופתי אל רצפה ולחשתי לו באוזנו: 'רב'ה, הכל מחול לך, אינך צריך לשלם לי פרוטה לפרטה'. כשמע זאת הרב, פקח את עיניו, קם, תפס ידי ואמר: 'ויתרת לי על סכום כסף עצום, שנגנב עקב פשיעה שלי. אני חייב בתשלומין. אמור לי, איך בכל אופן אוכל לשלם לך?' 'ואז אמר לי: 'אתן לך מתנה: אתה תרגיש בשבת מעין הקדושה שאני מרגיש. את כל הקדושה - אי אפשר, אתה לא תחזיק מעמד, אבל מעין קדושה זו - תרגיש גם אתה!' 'ומני אז', סיים הכפרי את סיפורו, "בכל שבת הנני זוכה לקדושה מופלאה זו".

קריעת ים סוף. בכפר קטן, אי שם, בפאתי מדינה שאיש אינו זוכר את שמה, החלו לבעבע בקרבו שאיפות כבירות להוכיח לעיני כל את כושר יצירתו. בעודו פעוט בן ארבע, הייתה אמו מציגה לגאוה את כלי העץ הקטנים שפיסל באמנות מעוררת השתאות, ומעודדת אותו להמשיך בדרכו. למען האמת הוא לא היה זקוק לעידוד. היה זה כל עולמו ואת מירב מאמציו ואת מיטב כישורונותיו השקיע בפיתוח תחביבו. חלפו שנים. ידיו האמונות ייצרו כל דבר שרק היה מעלה בדמיונו. לבקשת ראש הכפר הוא צייר בית כפרי על קיר חלק, עיטרו בעשבי פרא, יונים מקננות וארובה מעלת עשן, ועל דלת הבית הציב שלט: "מוזיאון - הכניסה חופשית" לאחר שתיירים אחדים חבטו את ראשם כהוגן בקיר הציור, ראש

סותמים את אפם בחלוף לידם מכונית מעלת
עשן. ההרגל.

נמרצות במהירות סביבות הסוס, פנימה, אל יתר
אגפי המוזיאון. תגובות המבקרים הנוספים נחלקו
לשניים. יש מהם שהביטו בסוס בשעמום-מה,
ובעיני חלק מהם הבליוח ניצוץ של הפתעה. איש
לא התקרב לבחון את הסוס, אף אדם לא רכן כדי
לבדוק אם גם פנים נחיריו נצבעו בצבע החום, ואף
ילד לא ניסה להכניס את ידו בין שיניו הצחורות
של הסוס. האכזבה הייתה מרה, קשה ומתסכלת.
באישון ליל שב האומן אל המוזיאון, ולאחר
שהתחנן בפני השומר כי יאות להכניסו אל
המוזיאון, עמד מידענו ליד סוסו האהוב, ליטף
את גבו ושח בינו לבין עצמו, כי זה הדבר הנכון
לעשותו. סכין חדה כתער נשלפה מכיסו מקטורנו,
ובעוד עיניו נוטפות דמעות, פילס חריץ דק
באמצע הסוס. החריץ העמיק והלך תחת סכינו,
עד אשר הסוס נחצה לשניים! עתה עמדו שני
חלקי הסוס במרחק מה זה מזה, כך שניכר היה כי
שני חלקים המה. הוא לא שב לביתו. אחוז ציפיה
רוטטת המתין בפיתו.

השחר עלה. קרני שמש צהובות האירו את שני
פלחי הסוס ופילחו את לבו. נפשו לא הייתה
מסוגלת לקבל את שראו עיניו. הסוס האהוב חצוי
לשניים. לא חלפו שעות רבות ואת רגשות העצב
דחקו והניסו תחושות גאווה וסיפוק שמעולם לא
חווה. אנשים מכל הגילים פערו עיניים בצורות
שונות, התכופפו, רכנו, הביטו, מיששו, סקרו,
בדקו, סובבו, השמיעו קריאות התפעלות, הלכו
וחזרו מלאים התרגשות כבראשונה. יצירת מופת,
סיכמו הכל. אותן עיניים שאך אתמול חלפו ליד
אותו הסוס ולא הנידו לעברו עפעף, אותן רגליים
שאך אמש צעדו סמוך ליצירת הפלא, ולא הסבו
את עקביהן לעברו - עתה היו הומות ורוגשות
כיונים סביב מלאכת האומנות שנגלתה לפנייהן.

כך הוא טבע האדם. בתחילה הייתה יצירת
האומנות טובה מידי, אמיתית מידי, עד כי נראית
הייתה כסוס רגיל... עתה, לכשנחצה לשניים,
הבחינו מיד כי יצירה היא ולא סוס "רגיל" למען
האמת, אותו אדם המסוגל להתפעל עד אין קץ
מבול עץ שפוסל לצורת סוס, מדוע זה אינו עומד
השכם והערב ליד האחו, כדי להביט בסוסים
צוהלים, המסוגלים לבטוש ברגליהם ולהעלות
קצף בנחיריהם? ההרגל. אין תשובה אחרת. פעם
דלקו המון אנשים נשים וטף אחרי המכונית
הראשונה שנגלתה לעיניהם, והיום אנשים

פוסט - פוסט - פוסט - פוסט - פוסט - פוסט - פוסט - פוסט - פוסט - פוסט

פוסט

5783

THE RAMAPOST TEAM

*Shraga Rajal Dani Zivkoff Leon
Sergiyev Nicki Broche*

MARKETING • DESIGN • PRINT • MAIL • MARKETING • DESIGN • PRINT • MAIL